

BATI BALKAN ÜLKELERİNDE VİZE SERBESTLİĞİ SÜRECİ: VİZE KOLAYLAŞTIRMA, GERİ KABUL, YOL HARİTASI VE VİZE SERBESTLİĞİ

İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları
Yayın No: 261

**BATI BALKAN ÜLKELERİNDE
VİZE SERBESTLİĞİ SÜRECİ:
VİZE KOLAYLAŞTIRMA, GERİ KABUL,
YOL HARİTASI VE VİZE SERBESTLİĞİ**

Melih Özsöz

**İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları
Yayın No: 261**

Bu çalışma,
İKTİSADİ KALKINMA VAKFI Araştırma Müdürü
MELİH ÖZSÖZ
tarafından hazırlanmıştır.
İSTANBUL, ŞUBAT 2013

Kapak görselleri® Osman Bozkurt, 2011

Ön Kapak: Osman Bozkurt, *The Collection #2, 2011*'den detay. Sanatçının izniyle.

Arka Kapak: Osman Bozkurt, *The Collection #02 - #10, 2010-2011* – Enstalasyon Görüntüsü, Castlefield Gallery / Asia Triennial Manchester, İngiltere. Sanatçının izniyle.

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

Esentepe Mahallesi, Harman Sokak

TOBB Plaza, No:10, Kat:7-8, Levent

34394, İstanbul

Tel: (212) 270 93 00

Faks: (212) 270 30 22

E-posta: ikv@ikv.org.tr

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI'nın ve hazırlayanın ismi belirtilerek alıntı yapılabilir.

ISBN: 978-605-5984-54-0

Yayına Hazırlık ve Baskı

Genel Yönetmen: Gürhan Demirbaş

Genel Yönetmen Yardımcısı: Eser Soygüder Yıldız

Görsel Yönetmen: Yavuz Karakaş

Editör: Tolga Çatal

Sayfa Tasarım: Şahin Bingöl

Dünya Yayıncılık A.Ş.

Globus Dünya Basınevi

100. Yıl Mah. 34440, Bağcılar – İSTANBUL

Tel: 0212 440 24 24

Bade'ye...

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR, ŞEKİLLER VE KISALTMALAR İNDEKSİ.....	7
ÖNSÖZ	10
YAZARIN NOTU.....	13
GİRİŞ: NEDEN BÖYLE BİR YAYIN?.....	17
BU YAYINI NASIL OKUMAK LAZIM?.....	25
BAŞLARKEN.....	27
SORULARLA BATI BALKAN ÜLKELERİNDE VİZE SERBESTLİĞİ SÜRECİ	
SORU 1: AB'nin üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik vize uygulamalarına ilişkin yasal çerçevesi nasıl oluşmuştur?.....	32
SORU 2: Neden Batı Balkan ülkeleri için vize serbestliği?	33
SORU 3: Eskiden durum neydi?.....	34
SORU 4: “Beyaz Liste” nedir? “Kara Liste” nedir?.....	35
SORU 5: “Kara Liste” sonrasında Batı Balkan ülkeleri vatandaşları, ne gibi bir durumla karşılaşmıştır?.....	37
SORU 6: Batı Balkan ülkeleri, bu duruma nasıl tepki göstermişlerdir?.....	38
SORU 7: AB, Batı Balkanlara yönelik vize serbestliği sürecini neden başlatmıştır?.....	39
SORU 8: Batı Balkan ülkeleri için bu sürecin başlamasındaki temel kilometre taşları nelerdir?.....	40
SORU 9: Vize Kolaylaştırma Anlaşması nedir?	42
SORU 10: Geri Kabul Anlaşması nedir?	43
SORU 11: Neden vize kolaylığı ve geri kabul birbirine bağlı?.....	44
SORU 12: Genel olarak süreç nasıl işliyor?	45
SORU 13: Batı Balkan ülkeleri için bu süreç ne kadar sürede tamamlandı?.....	46
SORU 14: Batı Balkan ülkeleri için vize kolaylaştırma anlaşmaları neleri içerir?.....	47
SORU 15: Batı Balkan ülkeleri vatandaşları, vize kolaylaştırma anlaşmalarından ne ölçüde tatmin olmuşlardır?.....	49
SORU 16: Batı Balkan ülkeleri ile imzalanan geri kabul anlaşmaları neleri içerir?	51
SORU 17: Batı Balkan ülkeleri ile imzalanan geri kabul anlaşmaları arasında farklılıklar var mı?	53
SORU 18: Vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları sonrasında, Batı Balkan ülkeleri için süreç nasıl ilerlemiştir?	54
SORU 19: Vize diyalogu ve vize yol haritası nedir? Batı Balkan ülkeleri için ne kadar zamanda bu süreç tamamlanmıştır?.....	57
SORU 20: Batı Balkan ülkeleri için vize yol haritaları neleri içerir?.....	59
SORU 21: Batı Balkan ülkeleri için vize yol haritalarında belirtilen kriterler nelerdir?.....	61
SORU 22: Vize yol haritası müzakerelerinde nasıl bir teknik süreç takip edilmiştir?.....	64
SORU 23: Vize serbestliği yol haritası süreci, beş Batı Balkan ülkesi için genel olarak nasıl ilerlemiştir?	66

SORU 24:	Vizelerin kaldırılması konusunda AB’de karar alma mekanizması nasıl işler?	69
SORU 25:	Makedonya için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?.....	71
SORU 26:	Makedonya Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?	72
SORU 27:	Makedonya’da, vize yol haritası müzakerelerinin gündeminde hangi konular tartışılmıştır?.....	74
SORU 28:	Sırbistan için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?	75
SORU 29:	Sırbistan Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?.....	76
SORU 30:	Sırbistan’da, vize serbestliği yol haritası müzakerelerinin gündeminde hangi konular tartışılmıştır?.....	78
SORU 31:	Karadağ için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?.....	79
SORU 32:	Karadağ Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?	80
SORU 33:	Karadağ ile vize yol haritası müzakerelerinin gündeminde hangi konular tartışılmıştır?.....	82
SORU 34:	Makedonya, Sırbistan ve Karadağ için vize serbestliği süreci nasıl karara bağlanmıştır?	84
SORU 35:	Arnavutluk için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?	86
SORU 36:	Arnavutluk Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?.....	88
SORU 37:	Bosna Hersek için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?	90
SORU 38:	Bosna Hersek Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?.....	92
SORU 39:	Arnavutluk ve Bosna Hersek’in vize serbestliği yol haritası sürecinde, Avrupa Komisyonu nasıl bir tavır sergilemiştir?.....	94
SORU 40:	Süreç, Arnavutluk ve Bosna Hersek için neden daha uzun sürmüştür?	99
SORU 41:	Batı Balkan ülkeleri için vize serbestliği sürecinde, özellikle Lizbon Antlaşması’nın yürürlüğe girmesi sonrasında, Avrupa Parlamentosu nasıl bir rol oynamıştır?.....	102
SORU 42:	Arnavutluk ve Bosna Hersek için vize serbestliği süreci nasıl karara bağlanmıştır?	105
SORU 43:	Vize serbestliği sürecinin sona ermesiyle beş Batı Balkan ülkesi vatandaşı ne elde etmişlerdir?.....	106
SORU 44:	Vize serbestliği sonrası süreç genel olarak nasıl işlemiştir?.....	107
SORU 45:	İzleme mekanizması nedir?	109
SORU 46:	AB, neden bir izleme mekanizmasına ihtiyaç duymuştur?	111
SORU 47:	İzleme mekanizması oluşturulması sonrasında, süreçte hangi adımlar atılmıştır? ..	112
SORU 48:	Birinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu neleri içerir?	114
SORU 49:	İlk takip raporunun ardından neler yaşanmıştır?.....	115
SORU 50:	İzleme mekanizması kapsamındaki “Koruma Maddesi” nasıl oluşturulmuştur ve nasıl karara bağlanmıştır?.....	116
SORU 51:	Batı Balkan ülkeleri bu yeni tedbire nasıl tepki vermiştir?	117
SORU 52:	Avrupa Komisyonu’nun ikinci takip raporu neleri içerir?	118
SORU 53:	Avrupa Komisyonu’nun üçüncü takip raporu neleri içerir?	121
SORU 54:	Genel olarak, Avrupa Komisyonu’nun takip raporlarını nasıl değerlendirmek gerekir?.....	124

SORU 55:	Kosova neden “ <i>Balkan Gettosu</i> ”?	125
SORU 56:	Kosova'nın vize serbestliği yol haritası, neden beş Batı Balkan ülkesinin yol haritalarından büyük farklar içerir?	126
SORU 57:	Kosova'ya sunulan yol haritasının, beş Batı Balkan ülkesine sunulan yol haritalarından ne farkı/farkları vardır?	127
SORU 58:	AB'nin vize serbestliği politikası sadece Batı Balkanlarla mı sınırlıdır?	129
SORU 59:	Balkan ülkeleri için sunulan vize serbestliği yol haritaları ile Doğu Ortaklığı çerçevesindeki ülkeler için sunulan vize serbestliğine yönelik eylem planları arasında şeklen nasıl bir fark vardır?.....	130
SORU 60:	Doğu Ortaklığı çerçevesinde vize serbestliği müzakerelerinin yürütüldüğü ülkeler ile süreç hangi aşamadır?.....	131
SORU 61:	Moldova'ya verilen vize serbestliğine yönelik eylem planı ve Avrupa Komisyonu'nun bu ülkeye yönelik değerlendirmesinde hangi konular öne çıkmaktadır?	132
SORU 62:	Ukrayna'ya verilen vize serbestliğine yönelik eylem planı ve Avrupa Komisyonu'nun bu ülkeye yönelik değerlendirmesinde hangi konular öne çıkmaktadır?	134
SORU 63:	Moldova ve Ukrayna, vize serbestliği sürecinde hangi aşamada bulunmaktadır?..	135
SORU 64:	Rusya, AB'nin vize serbestliği politikasında nerede durmaktadır?	136
SORU 65:	AB'nin vize serbestliği stratejisi, başarılı bir dış politika aracı mı?	137
AB'NİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELER İLE YÜRÜTTÜĞÜ VİZE SERBESTLİĞİ SÜREÇLERİNİN ÖZETİ.....		139
BALKAN COĞRAFYASI.....		143
DİĞER COĞRAFYALAR		147
BİTİRİRKEN.....		148
SONSÖZ		149
KAYNAKLAR.....		150

TABLolar, ŞEKİLLER VE KISALTMALAR İNDEKSİ

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1	Batı Balkanların Coğrafi ve Demografik Yapısı.....	27
Tablo 2	Batı Balkan Ülkeleri için AB Üyelik Süreci	29
Tablo 3	539/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü ile Belirlenmiş Beyaz Liste	35
Tablo 4	539/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü ile Belirlenmiş Kara Liste	35
Tablo 5	Batı Balkan Ülkeleri için Vize Kolaylaştırma Sürecinin Temel Taşları.....	41
Tablo 6	AB'nin Üçüncü Ülkeler ile İmzaladığı Vize Kolaylaştırma Anlaşmaları	42
Tablo 7	AB'nin Üçüncü Ülkeler ile İmzaladığı ve Müzakere Ettiği Geri Kabul Anlaşmaları	43
Tablo 8	Batı Balkan Ülkeleri için Vize Serbestliği Süreci	46
Tablo 9	AB'nin Müzakere Ettiği Geri Kabul Anlaşmaları.....	52
Tablo 10	Batı Balkan Ülkeleri için Geri Kabul Usullerine İlişkin Zaman Sınırlamaları	53
Tablo 11	Batı Balkan Ülkeleri için Vize Diyaloğu ve Vize Yol Haritaları.....	58
Tablo 12	Batı Balkan Ülkeleri Yol Haritalarında Karşılanması Beklenen Kriter Sayıları.....	61
Tablo 13	Batı Balkan Ülkeleri Yol Haritalarında Karşılanması Beklenen Kriter Sayıları (Blokla Göre)	63
Tablo 14	AB-Makedonya Geri Kabul Anlaşması Kapsamında AB Üye Ülkelerinden Makedonya'ya Gönderilen Kişi Sayısı	73
Tablo 15	AB-Sırbistan Geri Kabul Anlaşması Kapsamında AB Üye Ülkelerinden Sırbistan'a Gönderilen Kişi Sayısı	77
Tablo 16	AB-Karadağ Geri Kabul Anlaşması Kapsamında AB Üye Ülkelerinden Karadağ'a Gönderilen Kişi Sayısı.....	81
Tablo 17	AB-Arnavutluk Geri Kabul Anlaşması Kapsamında AB Üye Ülkelerinden Arnavutluk'a Gönderilen Kişi Sayısı	89
Tablo 18	AB-Bosna Hersek Geri Kabul Anlaşması Kapsamında AB Üye Ülkelerinden Bosna Hersek'e Gönderilen Kişi Sayısı	93
Tablo 19	Arnavutluk Ve Bosna Hersek'e İlişkin Komisyon Değerlendirmeleri ve Ülkelerin Çalışmaları	94
Tablo 20	Üye Devletlerde Yakalanan Üçüncü Ülke Vatandaşları (Vatanlarına Göre)	100
Tablo 21	Üye Devletler Tarafından İade Kararı Verilmiş Üçüncü Ülke Vatandaşları (Vatanlarına Göre).....	100
Tablo 22	Üye Devletler Tarafından İade Edilmiş Üçüncü Ülke Vatandaşları (Vatanlarına Göre).....	100
Tablo 23	Eylül 2010 Tarihinde AP'de Arnavutluk ve Bosna Hersek'e İlişkin Gerçekleştirilen Görüşmeler	104
Tablo 24	Vize Serbestliği Sonrasında İltica Konusunun Ele Alındığı İkili Görüşmeler.....	107
Tablo 25	Doğu Ortaklığı Kapsamındaki Ülkeler ile VKA ve GKA Süreçleri ile Vize Serbestliğine Yönelik Eylem Planları	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1	AB'nin Vize Serbestleştirme Coğrafyası.....	25
Şekil 2	Batı Balkan Ülkeleri için Vize Serbestliği Sürecinin Aşamaları.....	45
Şekil 3	Vize Yol Haritasının Genel Yapısı.....	59
Şekil 4	Vize Yol Haritası Müzakerelerinde İzlenen Teknik Sürecin Aşamaları.....	64
Şekil 5	Batı Balkan Ülkeleri için Vize Yol Haritaları Müzakere Süreci.....	65
Şekil 6	Lizbon Antlaşması Öncesi Vizelerin Kaldırılması Konusunda AB'de Karar Alma Mekanizması (Makedonya, Sırbistan ve Karadağ için Geçerli Olan Mekanizma)...	69
Şekil 7	Lizbon Antlaşması Öncesi Vizelerin Kaldırılması Konusunda AB'de Karar Alma Mekanizması (Arnavutluk ve Bosna Hersek için Geçerli Olan Mekanizma).....	69

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFET	Avrupa Parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi
AP	Avrupa Parlamentosu
BM	Birleşmiş Milletler
CEAS	<i>Common European Asylum System</i> - Ortak Avrupa Sığınma Sistemi
ECAS	<i>European Citizens Action Service</i>
EUROJUST	AB Üye Devletleri arasında yargısal iş birliğini öngören kurum
EUROPOL	<i>European Police Office</i> - Avrupa Polis Ofisi
EUROSTAT	AB Resmi İstatistik Kurumu
EYCM	Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya (Makedonya)
FRONTEX	AB Sınır Güvenliği Birimi
GAERC	<i>General Affairs and External Relations Council</i> - AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi
GKA	Geri Kabul Anlaşması
GRECO	<i>Group of States Against Corruption</i> - Avrupa Konseyi'nin Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu
INTERPOL	<i>International Criminal Police Organization</i> - Uluslararası Polis Teşkilatı
IOA	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması
İKV	İktisadi Kalkınma Vakfı
LIBE	Avrupa Parlamentosu Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi
PCC SEE	<i>Police Cooperation Convention for South-East Europe</i> - Güneydoğu Avrupa Polis İş Birliği Sözleşmesi
VKA	Vize Kolaylaştırma Anlaşması
VS	Vize Serbestliği
VSA	Vize Serbestliği Anlaşması

ÖNSÖZ

1985 yılında, topluluk çerçevesi dışında imzalanan Schengen Anlaşması, Schengen Alanı dış sınırlarındaki korumanın güçlendirilmesi amacıyla, Avrupa Topluluğu'na üye ülkeler ile imzacı ve ortak ülkeler arasında, iç sınır denetimleri olmadan, kişilerin serbest dolaşımına imkân sağlamıştır. Schengen Anlaşması ile ayrıca, söz konusu ülkelerin dışında kalan ülke vatandaşlarının Topluluk sınırlarına girişine ilişkin yeni prosedürler belirlenmiş ve Üye Devletlerin üçüncü ülke vatandaşlarına uyguladığı vize politikaları uyumlu hale getirilmeye başlanmıştır.

1997 yılında imzalanan ve bir yıl sonra yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile de, AB'nin hukuki statüsüne dair "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı" ifadesi yerini bulmuş, Schengen Anlaşması'na ek olarak Antlaşmaya dâhil edilerek, iç sınırlamalarda istisnalar saklı kalmak suretiyle ortadan kalkarken, dış sınırlara adeta yeni bir kabuk daha eklenmiştir.

Amsterdam Antlaşması ile vize, sığınma ve göç konularında bir numaralı karar alma merkezi haline gelen AB Konseyi, 15 Mart 2001 tarihinde kabul edilen 539/2001 sayılı Tüzük ve ekli iki liste ile vize istemine tâbi olan ve olmayan üçüncü ülkeleri belirlemiştir.

AB'nin doğuya genişlemesi ile birlikte Schengen sınırlarından Birlik topraklarına doğru sığınmacı trafiğin kontrolü, hem Birliği dış tehlikelere karşı korumak hem de AB'nin iç güvenliğini sağlamak için elzem bir gereksinim haline gelmiştir. AB'nin iç ve dış güvenliği arasında doğrudan bağlantı kurulması ile de bu iki boyut, AB'nin güvenliğinin ayrılmaz parçası olarak kabul edilmiştir. Böylelikle bu konu, AB'nin Adalet ve İçişleri gündeminin bir parçası olmuş; çözüm ise vize, sığınma ve göçe ilişkin daha katı kurallar koymaktansa, komşu ülkeler ile kurumsal ilişkilerin daha fazla geliştirilmesi, sınır denetimi ve teknolojik altyapının oluşturulması şeklinde gerçekleşmiştir. Aynı zamanda AB, sınır komşularında ekonomik kalkınma ve demokratik yönetişimin geliştirilmesinin güvenli bir ortam hedefine ulaşmakta temel gereksinim olduğundan hareketle, komşu ülkelere yönelik yepyeni bir stratejinin temellerini atmıştır: Vize serbestliği stratejisi.

Bir dış politika aracı olarak vize serbestliği stratejisi ile AB, bir yanda kendi iç ve dış güvenliği ni teminat altına alırken, diğer yanda komşu ülkelerdeki demokratikleşme süreçlerini doğrudan etkileme yolunu seçmiştir. AB, genişleme sürecinde aday ülkelere uyguladığı "koşulluluk" mekanizmasının bir benzerini, bu yeni stratejisinde uygulamıştır. Kuralları AB tarafından önceden belirlenmiş bir süreç karşılığında, komşu ülke vatandaşlarına uygulanan vizenin önce kademeli olarak kolaylaştırılması, sonrasında da kalkması şeklinde işleyen bu süreç, AB'nin dış politikada uyguladığı önemli bir araç haline gelmiştir. Bu araç AB'nin komşuluk politikasının gücünü açık bir şekilde ortaya koyarken, AB'ye yumuşak ve normatif pazarlık gücü de kazandırmıştır.

*

Türkiye gibi 1963 yılından itibaren AB ile ortaklık ilişkisi içinde bulunan, 1999 yılından beri aday ve 2005 yılından beri katılım müzakerelerini yürüten bir ülkenin vatandaşlarına vize uygulanması, AB bütünleşmesinin ruhuna aykırıdır. İlişkilerde sivil toplum diyalogunun önemi sıkça dile getiril-

mesine karşın, AB'yi oluşturan dört temel serbestiden biri olan kişilerin serbest dolaşımı konusunda gelişme sağlanamamaktadır. Oysa bir ülkenin “Avrupalılaşması” ve sivil toplumların birbirleriyle kaynaşmasının en etkili araçlarından biri, serbest dolaşımın önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Kaldı ki, bu görüşten hareketle Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşlarına kısa bir süre sonunda vize muafiyeti hakkını tanıyan Birliğin, söz konusu imkânı neredeyse yarım asırdır AB ile ortaklık ilişkisi içerisinde bulunan ülkemiz vatandaşlarına tanımaması rahatsızlık yaratmakta, Türk halkındaki AB algılamasını olumsuz etkilemektedir.

AB üyesi ülkelere girişte Türk vatandaşlarına uygulanan vize zorunluluğunun ortaya çıkarttığı ciddi sorunlar, **İktisadi Kalkınma Vakfı** tarafından uzun süreden bu yana gündeme getirilmektedir. Özellikle iş insanlarımız, ürünlerini Avrupa ülkelerinde düzenlenen fuarlara gönderebilirken, kendileri vize engeliyle karşılaşmakta veya iş randevuları/toplantı tarihleri geçtikten sonra kendilerine vize verilmektedir. Vize alabilmek için talep edilen belge ve bilgiler, akıl almaz boyutlara ulaşmıştır. İş insanlarımız vize almak için banka hesaplarını göstermek, AB ülkelerindeki ortaklarından davet mektupları almak zorunda kalmaktadır. Durum böyleyken, ticari gizlilik ilkesi de açıkça ihlal edilmektedir.

İş insanlarımıza yönelik vize uygulaması, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol'e aykırı olup, Gümrük Birliği açısından haksız rekabete yol açmaktadır. Bu, defalarca Avrupalı mahkemeler ve Üye Devlet mahkemeleri tarafından alınan kararlar ile teyit edilmiştir. Malları Birlik içinde serbest dolaşımda olan iş insanlarımızın kendilerinin ve şirketlerini temsil eden yetkililerinin bu hakka sahip olmamaları, kabul edilemez bir durumdur. Vize uygulaması, iş insanlarımıza yeni iş bağlantıları kurmak bir yana, mevcut işlerini dahi yürütmekte güçlükler çıkarmakta ve böylece ticaretin önünde teknik bir engel teşkil ederek, haksız rekabete yol açmaktadır.

Sadece iş dünyasının değil, Türk halkının büyük çoğunluğu da vize uygulamasından şikâyetçidir. Vize işlemlerinin uzaması ya da vize verilmemesi nedeniyle kaçırılan toplantı, konferans ve konserler; Erasmus programı çerçevesinde burs kazanan öğrencilerin burs hakkını kaybetmesi ya da gecikmesi; araştırma amaçlı seyahatlere vize nedeniyle çıkılamaması; akademisyenlerin/doktorların uluslararası kongre ve seminerlere zamanında katılamaması; bir araya gelemeyen aileler bizzat deneyimlediğimiz ya da sıkça karşılaştığımız şikâyetlerden bazılarıdır. Bu sebeplerle, vatandaşlarımız, çoğu zaman hem maddi hem de manevi kayba uğramaktadır. Bu tür kayıplar ise maalesef herhangi bir şekilde telafi edilememektedir. Bu da Türk toplumunda, bu alanda AB ile ilişkisi bizim kadar ileri olmayan ülke vatandaşlarına kıyasla, ayrımcılık ve sadece insani bir hakkın ihlali anlamında haksızlıklarla karşı karşıya olunduğu algısına yol açmaktadır.

*

İktisadi Kalkınma Vakfı olarak, son derece haksız bulduğumuz ve Ortaklık Hukukuna aykırı olduğunu düşündüğümüz vize uygulaması konusunda “ne yapabiliriz?” sorusuna yanıt olarak, bugüne kadar çok farklı çalışmalar gerçekleştirdik. Vize sorununun hukuki boyutlarını ele alan, Türk ve Avrupalı akademisyenler tarafından kaleme alınan birçok yayın hazırladık ve bunları ilgili tüm taraflarda, karar alma mekanizmalarında bulunan yetkililere ulaştırdık.

Yine **İktisadi Kalkınma Vakfı**'nın girişimi ve **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği**'nin desteğiyle, Avrupalı bir kurum olan **European Citizen Action Service** ile iş birliği içerisinde “**Vize Şikâyet Hattı**” projesini başlattık. Söz konusu proje ile temel amacımız, her platformda dile getirdiğimiz vize konusunda yaşanan sıkıntının boyutunu gerçekçi, somut verilerle desteklenmiş, güçlü ve tutarlı gerekçeler ile ortaya koyabilmektir. Bu anlamda, toplumun farklı kesimlerinden kişilerin vize başvurularında yaşadıkları sorunları sınıflandırarak derledik.

Vize uygulamalarındaki rahatsızlıkları azaltma yolunda öncü ve önemli bir sivil girişim olarak değerlendirildiğimiz “**Vize Şikâyet Hattı**” projesi kapsamında elde ettiğimiz bilgiler ve proje dâhilinde hazırlanan yayınlar, konunun AB kurumları ve Üye Devletlerin yanı sıra Türk kamuoyu nezdinde de gündeme taşınması ve tartışılması açısından değerli bir kaynak oluştururken, Türk vatandaşlarının vize konusundaki şikâyetlerine ilişkin karar alıcılar ve politika yapıcılar nezdinde farkındalık yaratmayı başardı. Projenin sona ermesinin ardındaki süreçte, vize konusunda hızlı bir trafik yaşanmasına rağmen, Türk vatandaşlarına yönelik Schengen vizesi uygulamasının halen devam etmesi üzüntü vericidir. Daha da üzücü olan, *1980’li yıllarda “geçici” bir tedbir olarak Türk vatandaşlarına uygulanmaya başlanan vizenin, aradan geçen otuz yılı aşkın süre sonrasında halen devam ediyor olmasıdır.*

*

Vize ve bağlantılı konularda yaşanan gelişmeleri yakından takip eden bir kurum olan **İktisadi Kalkınma Vakfı** olarak, 2013 yılında, Avrupa Komisyonu’nun Türkiye’ye vize serbestliğine yönelik yol haritasını sunması ile birlikte, tartışmaların yepyeni bir boyuta taşınacağını farkındayız. Son iki yılda vize kolaylaştırma ve geri kabul üzerine yoğunlaşan tartışmalar, yol haritası ile birlikte geri kabul ve vize serbestliği ekseninde yepyeni bir boyut kazanacaktır. Tartışmalara bu boyutun katılması ile birlikte, AB’nin farklı coğrafyalarda müzakere ettiği veya etmekte olduğu vize serbestliği süreçleri, özellikle de beş Batı Balkan ülkesi özelinde sürdürülen ve tamamlanan süreçler, çok daha fazla gündeme gelecektir.

Yol haritası ile birlikte, Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması üzerine daha fazla emek sarf edilecektir; edilmelidir de. Türkiye’nin kıyı şeridinden, deyim yerindeyse “balık istifi” olarak, kadın, erkek, çocuk, yaşlı insanları teknelere doldurup denize açılan insan tacirlerine karşı en ağır cezaları uygulamaya geçirmek, söz konusu anlaşma bir yana, Türkiye’nin acilen atması gereken adımların başında gelmektedir. Bu kapsamda Türkiye’deki liman başkanlıkları ve kıyı emniyet kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir. Ayrıca sınırlarımızda denetimlerin sıklaştırılması ve sınır güvenliğinin sağlanması, öncelikle ülkemizin güvenliğinin açısından önemli bir zorunluluktur. Öte yandan, vizesiz bir şekilde ülkemize giriş olanağı tanınan ülkelerin daha titiz incelenmesinde de yarar vardır.

Bu bağlamda, **İktisadi Kalkınma Vakfı Araştırma Müdürü Melih Özsöz** tarafından hazırlanan bu kapsamlı çalışma, beş Batı Balkan ülkesinin yanı sıra Kosova, Doğu Ortaklığı ülkeleri ve Rusya ile yürütülen vize serbestliği süreçlerine, pratik ve kolay anlaşılabilir bir üslup ile ışık tutmaktadır.

Hiç şüphesiz, AB’nin son on yılda komşu coğrafyalar ile yürüttüğü vize serbestliğine yönelik süreçler, siyasetin, diplomasinin, bürokrasinin, ekonominin ve kültürel etkileşimin en canlı, en hareketli ve en tartışmalı konularından biri olmuştur. AB’nin yürüttüğü süreçler kimine göre başarının, kimi- ne göre ise ayrımcılığın hikâyesidir.

Her ne olursa olsun, özellikle Batı Balkan deneyimi, önümüzdeki dönemde Avrupa’nın mevcut ülkeler ile veya yeni coğrafyalarda yürütmeye devam edeceği müzakereler için bir yol haritası, bir model, bir şablon olacaktır. Aynen Türkiye için olacağı gibi. Bu noktada, bu modelin iyi algılanması ve anlaşılması, yol haritasına yakın zamanda kavuşan Türkiye’nin kendi ödevine çalışırken önemli bir referans kaynağı olacaktır.

“Batı Balkan Ülkelerinde Vize Serbestliği Süreci: Vize Kolaylaştırma, Geri Kabul, Yol Haritası ve Vize Serbestliği” başlıklı yayının, bu alanda ciddi bir başvuru kaynağı olmasını ve ileriki dönemlerde söz konusu mağduriyetleri gidermeye yönelik olumlu adımların atılmasına katkıda bulunmasını temenni ediyoruz.

Prof. Dr. Halûk Kabaalioğlu

İktisadi Kalkınma Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

YAZARIN NOTU

We don't need no education.

We don't need no thought control.

No dark sarcasm in the classroom.

Teacher, leave those kids alone.

Hey, Teacher, leave those kids alone!

All in all it's just another brick in the wall.

All in all you're just another brick in the wall.

We don't need no education.

We don't need no thought control.

No dark sarcasm in the classroom.

Teachers, leave those kids alone.

Hey, Teacher, leave those kids alone!

All in all you're just another brick in the wall...

Dünya çapında 230 milyon albüm satışıyla dünyanın en başarılı *rock* müzik gruplarından biri olan İngiliz topluluk *Pink Floyd*'un, Kasım 1979'da çıkarttığı *The Wall* albümünün en tanınan şarkılarının dan biri: *Another Brick in the Wall*.

Another Brick in the Wall; ana kahraman Pink'in öğretmenleri tarafından aşağılanması sonucu öğretmenlerine ve eğitim sistemine karşı çıkmasını işler. Şarkı, her biri duvarda sıradan bir tuğla olan öğretmenlerin Pink'in etrafında, onu dünyanın geri kalanından ayıran, görünmez bir duvarı nasıl inşa ettiğini anlatır.

Another Brick in the Wall; sözleri ve konusu nedeniyle birçok ülkede yasaklanmış ve büyük tartışmalar yaratmıştır. Örneğin Güney Afrika'da, 1980'li yıllarda eğitim sisteminin boykot edildiği protestolarda marş olarak söylenen şarkı, 1981 yılında Güney Afrika Hükümeti tarafından yasaklanmıştır.

Her ne kadar *Another Brick in the Wall*, eğitim sistemi ile bağdaştırılmış olsa da şarkı kısa sürede, sisteme karşı çıkanların, etrafına duvar örülenlerin, duvarları aşmak ve yıkmak isteyenlerin marşı haline gelmiştir.

Duvarlar...

Yüzyıllar boyunca dünya siyasetinin belki de en çarpıcı sembelleri.

Daha MÖ 400'lü yıllarda, kuzeyden gelen Türk saldırılarına karşı ülkeyi savunmak amacıyla Çin'in inşa etmeye başladığı Çin Seddi ile başlayan bir geleneğin, 2000'li yıllara kadar gelen yansıması.

Çinliler, MS 17'nci yüzyıla kadar duvarı uzatmaya devam ederken, örülen yeni duvarlar, dünyanın farklı coğrafyalarında yükselmeye başladı.

Örneğin Berlin Duvarı.

"*Modern manada bir Çin Seddi nasıl olur?*" sorusuna en güzel cevap.

Batı'da yıllarca "*Utanç Duvarı*" olarak anılan, 13 Ağustos 1961 tarihinde yapımına başlanan, 46 kilometre uzunluğundaki sınır. Doğu Almanya vatandaşlarının Batı Almanya'ya kaçmalarını önlemek için Doğu Alman Meclisi'nin kararıyla inşa edilen, modern tarihin en düşündürücü simgesi. Duvarların ve sınırların çevrelediği bireyler, evler, aileler, hayaller ve fikirler. Duvarı aşmak ve sadece birkaç yüz metre ilerideki özgürlüğe kavuşmak... 28 yıl boyunca özgürlük ve esaret arasındaki engelin sembolü.

Duvarlar, çitler, setler, hudutlar... Tel örgüden, betondan, taştan, çelikten, mayından, radardan... Yapıldıkları yere, yapılış amacına göre farklılık gösteren sınırlar. Kimi zaman kaçakçılığa mani olmak, kimi zaman saldırılardan korunmak, kimi zaman ablukaya almak, kimi zaman insan ticaretiyle, uyuşturucuyla ve kaçak göçle mücadele etmek için farklı sebepler üzerine inşa edilen görünür-görünmez sınırlar. Bugün gelinen noktada ise insanları, aileleri, toplulukları, halkları, ülkeleri hatta kıtaları ayıran, insan yapımı engeller.

İsrail'in Batı Şeria'da, Filistinli intihar bombacılarına karşı önlem olarak 2004 yılında inşa etmeye başladığı, İsrail yönetiminin "*Güvenlik Bariyeri*", Filistinlilerin ise "*Utanç Duvarı*" olarak adlandırdığı 8 metre yüksekliğindeki 760 kilometrelik dev duvar...

Amerika-Meksika sınırında yer alan, yapımına 2006 yılında başlanan, Meksika'dan gelen kaçak göçmenleri engellemeye yönelik inşa edilen 1.050 kilometrelik dev metal duvar...

Fas Kralı İkinci Hasan tarafından 1980 yılında Fas'a geçmeye çalışan göçmenleri engellemek üzere inşasına başlanan, 20 bin kilometreyi aşan tel örgü, binlerce zırhlı araç ve milyonlarca mayın tarafından korunan 2.720 kilometre uzunluğu ile Çin Seddi'nden sonra dünyanın en uzun ikinci insan yapımı duvarı olan Batı Sahra Duvarı...

Hindistan-Bangladeş arasında terör faaliyetlerini engellemek üzere inşa edilen ve Uluslararası İnsan Hakları Örgütü'ne göre son on yılda 1000'den fazla insanın sınırı geçerken Hindistan polisi tarafından vurularak ölmesine neden olan, 4.000 kilometrelik dünyanın belki de en kanlı duvarı...

Yunanistan'ın kaçak göçmenleri engellemek için, 4 milyar dolar harcayıp Türkiye ile Yunanistan kara sınırınının 12,5 kilometrelik bölümüne kurmaya çalıştığı tel örgü...

Duvarlar...

Aynen *Pink Floyd*'un şarkısında bahsettiği gibi... Her bir yeni duvar, amacı ne olursa olsun, dünyaya eklenen yepyeni, sıradan bir tuğla: *All in all it's just another brick in the wall...*

Şimdi bir düşünün: *Acaba her duvar beton, taş, metalden mi olmak zorunda diye?*

Yoksa etrafımız, görünmez başka tür duvarlar ile çevrili değil mi diye?

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 13. Maddesi şöyle der:

"Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır."

"Herkes, kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönme hakkına sahiptir."

Kaçımız bu hakka sahibiz? Kaçımız bu hakkımızı özgür bir şekilde kullanabiliyoruz?

Bugün çoğunluğu Asya, Afrika, Güney Amerika ve Okyanusya'da olmak üzere, yaklaşık 120 farklı ülkenin vatandaşı, Schengen Alanı'na girip Avrupa'da yasal tek bir dakika geçirebilmek için bile vizeye ihtiyaç duymuyor mu?

Hatta "potansiyel olarak tehlikeli" sayılan kimi ülke vatandaşları, hava yolu ile başka bir ülkeye giderken, Avrupa topraklarını transit geçmek istediklerinde, havalimanında bir kapıdan bir diğerine gitmek için bile Schengen vizesine sahip olmak zorunda değil mi?

Milyonlar, sadece vize başvurusunda bulunmak için bile, milyon saatini Konsolosluk önlerindeki kuyruklarda geçirmiyor mu?

Yine aynı milyonlar, milyonlarca parayı vize başvuruları sırasında Konsolosluklara ödemiyor mu?

Vize kolaylaştırma adına kimi ülkelere paketler sunulurken, kolaylaştırma sonrasında bile vize başvurusu sırasında benzer sıkıntılar yaşanmaya devam etmiyor mu?

Beş Balkan ülkesinin vatandaşları vizesiz bir şekilde AB topraklarına girip çıkarken, Kosova vatandaşları ayrımcılığa maruz kalmıyor mu?

Veya bizler; Türk vatandaşları... Dünyanın en pahalı pasaportunu kullanmıyor muyuz yıllardır? Yurtdışına her çıkışımızda harç ödemiyo muyuz?

Hâlbuki sınırlardan geçebilmek gerekir: özgür bir şekilde.

Sınırlardan geçebilmek, bizi bağlayan diğer sınırları, etrafımızı ören diğer duvarları aşabilmek için elzemdir.

Sınırlar geçilebildiği sürece, kişiyi, kişinin içinde bulunduğu toplumu ve beraberinde tüm insanlığı bağlayan kördüğümüleri çözebilecek fırsatları doğurur.

Hiç düşündünüz mü? Neden Avrupa, yükseköğrenim kurumlarının birbirleri ile iş birliğini teşvik etmek amacıyla 1987 yılından beri uyguladığı programa Erasmus adını vermiştir?

Çünkü Desiderius Erasmus, tüm Avrupa'yı etkileyen düşüncelerini, doğduğu Hollanda'nın küçük kenti Rotterdam'dan çıkararak, hayatı boyunca seyahat edebilmesi sayesinde geliştirmiştir. Seyahatleri sırasındaki karşılaşmaları ve aldığı eğitimler sayesinde, dinin düşünceler üzerinde kurduğu hegemonyaya karşı çıkarak güzel sanatların ve bilimin yayılmasını savunabilmiştir.

Desiderius Erasmus'a ithafen Avrupa, AB üye ülkeleri ve aday ülkelerindeki öğrenci ve öğretim görevlilerinin dolaşımına imkân sağlayan, 25 yılı geride bırakan ve belki de AB'nin en başarılı programlarından biri olan değişim programına bu ismi vermiştir. Bu program sayesinde, tıpkı zamanında Rotterdamlı Erasmus gibi, 33 ülkeden üç milyona yakın öğrenci ve öğretim görevlisi, ufuklarını genişletebilecek eğitimi alma ve seyahat etme hakkını elde etmişlerdir.

Nihayetinde ülkeleri çevreleyen duvarlar, tüm aşılmazlıklarıyla varlıklarını sürdürmeye devam etmekte. Beton duvarlara, metal duvarlara, taş duvarlara inat, bir de kâğıt duvarlar örülmekte; insanların ve toplumların arasına.

Kâğıtların ördüğü bu duvarlardaki kapılar, kimilerine açırken, kimilerine zorlukla açılır ya da tamamen kapalı kalır.

*

İşte bu kitapta yer alan bilgiler, kâğıt duvarları aşabilen beş Batı Balkan ülkesinin hikâyesi. Birçoklarına göre de Avrupa'nın dış politika alanında yarattığı bir "başarı hikâyesi."

Eskiden duvarı olmayan, sonra bir anda taş ve dikenli tel duvarların çevrelediği beş Batı Balkan ülkesinin vatandaşlarının, vize duvarını nasıl aştığının bir anlamda teknik ayrıntısı.

Ama aynı zamanda kimilerine duvar kalkarken, kimilerine de duvarın daha sağlamlaştırıldığının kanıtı.

Hatta önce duvarları kaldıran Avrupa'nın, sonra bu duvarları yeniden inşa etmek için gösterdiği çabanın öyküsü.

Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan için vize serbestliğine giden yolda atılan siyasi, bürokratik ve teknik adımların özeti; Kosova'nın ise maruz kaldığı ayrımcılığın ispatı.

Ama bu kitabın belki de göstermeye çalıştığı:

Duvarların arkasından konuşulamayacağı;

Duvarları aşmak gerektiği.

*

Bu kitabın oluşturulması sürecinde desteklerini ve değerli katkılarını esirgemeyen;

İktisadi Kalkınma Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Sayın **Prof. Dr. Halûk Kabaalioglu** ve **İktisadi Kalkınma Vakfı Yönetim Kurulu**'na;

İktisadi Kalkınma Vakfı Genel Sekreteri Sayın **Doç. Dr. Çiğdem Nas**'a;

İktisadi Kalkınma Vakfı Brüksel Temsilcisi Sayın **M. Haluk Nuray**'a;

İktisadi Kalkınma Vakfı Uzman Yardımcıları Sayın **İlge Kıvılcım** ve **Gökhan Kilit**'e;

İktisadi Kalkınma Vakfı Stajyeri Sayın **Mehlike Eren-Wassel**'a;

Son olarak da, bu konudaki birikimiyle çalışmalarına ışık tutan ve her zaman kendisinden ilham aldığım, eski çalışma arkadaşım Sayın **Zeynep Özler**'e; en içten teşekkürlerimi sunarım.

Melih Özsoz

GİRİŞ: NEDEN BÖYLE BİR YAYIN?

Beyaz Liste
Kara Liste
539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü
Vize
Selanik Gündemi
Reform süreci
Vize kolaylaştırma
Geri kabul
Vize diyalogu
Yol haritası
Kriterler
Vize serbestliği
Vize muafiyeti
Hazırlık raporları
Komisyon değerlendirmesi
Uzman heyet ziyaretleri
İzleme mekanizması
Güvenlikli belge
Entegre sınır yönetimi
Yasa dışı göç ile mücadele
Yolsuzlukla mücadele
Avrupa Komisyonu
AB Konseyi
Avrupa Parlamentosu
FRONTEX
EUROPOL
EULEX
Üye Devletler
Aday ülkeler
Potansiyel aday ülkeler

Arnavutluk
Sırbistan
Makedonya
Bosna Hersek
Karadağ
Kosova
Vize serbestliği sonrası takip raporları
Koruma Maddesi
Somut seçenek
Son seçenek
Uyarı mekanizması
Değerlendirme misyonları
Kamu dzenini değerlendirme misyonları
Roman kokenli vatandaşlar
Avrupa Komşuluk Politikası
Doğu Ortaklığı
Vize serbestliğine yonelik eylem planı
Ortak Adımlar Anlaşması
Kosova
Gürcistan
Moldova
Ukrayna
Rusya
Beyaz Rusya
Ermenistan
Azerbaycan
ve Törkiye...

19 Aralık 2009 tarihinde, Sırbistan, Karadağ ve Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya (buradan sonra Makedonya) vatandaşları, Schengen üyesi AB üye ülkelerinde vizesiz bir şekilde dolaşmaya başlamıştır.

Bir yıl sonra, 15 Aralık 2010 tarihinde, Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşları da aynı şekilde Schengen Alanı'na yaptıkları ziyaretlerinde vizeden muaf tutulmuşlardır.

Beş Batı Balkan ülkesi vatandaşlarının vizeden muaf bir şekilde Schengen üyesi AB ülkelerinde dolaşma hakkı, AB genelinde hiçbir kısıtlama olmadan serbest dolaşım anlamına gelmemektedir. Bu hak sadece biyometrik pasaport sahibi kişiler için geçerlidir ve altı aylık sürede doksan günü aşmayan ziyaretlerle sınırlıdır. Ayrıca tüm Batı Balkan ülkeleri vatandaşları AB sınırlarına girişte, Schengen Sınır Kodu (*Schengen Borders Code*) adı verilen ve AB topraklarına giriş koşullarını da içeren, AB'nin dış sınırlarının kontrolüne ilişkin mevcut yasal düzenlemeleri eksiksiz bir şekilde karşılamakla yükümlüdür. Söz konusu giriş koşullarının yerine getirilmemesi halinde, bu ülke vatandaşlarının AB sınırlarından geri çevrilmesi söz konusudur.

Beş Batı Balkan ülkesi için vize serbestliği, hiç şüphesiz bu ülkelerin vatandaşlarına bir hediye olarak sunulmamıştır. Aksine vize serbestliği, göç, sınır güvenliği ve kontrolleri, kamu düzeni ve güvenliği, dış ilişkiler ile insan hakları gibi birçok alanda, önemli reformların gerçekleştirilmesi ve ülkelerin bu alanlarda komşu oldukları AB'nin standartlarına erişimi koşuluna bağlanmıştır. Örneğin göç ve sınır kontrolleri alanında AB, Batı Balkan ülkelerinden Schengen kurallarını kabul etmelerini ve bu kuralları ulusal mevzuatlarına aktarmalarını talep etmiştir. Böylelikle bu ülke vatandaşlarının veya transit olarak bu ülkeler üzerinden Schengen Alanı'na giriş yapacak üçüncü ülke vatandaşlarının, söz konusu kuralların hükmettiği koşulları yerine getirmesi gerekmektedir.

Beş Batı Balkan ülkesi için vize serbestliği, uzun ve detaylı bir sürecin sonucudur. Bu sürece, yarıda sadece bir bölümü listelenen ayrıntılı teknik çalışmaları takiben, Avrupa Komisyonu ve Üye Devletler başta olmak üzere AB Konseyi, AP, EUROPOL, FRONTEX, EULEX gibi AB kurumlarının, ilgili ülke hükümetleri ve yetkili birimleri ile koordineli bir şekilde yürüttüğü çalışmalar sonucunda ulaşılmıştır.

Aslında, beş Batı Balkan ülkesi vatandaşlarının vizeden muaf bir şekilde Schengen üyesi AB üye ülkelerinde dolaşımına olanak sağlayan kararın, teknik düzeyde, AB'nin 15 Mart 2001 tarihinde kabul ettiği 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü'ndeki bir değişiklikten ibaret olduğu söylenebilir. Beş Batı Balkan ülkesinin, söz konusu Tüzüğü'nde yer alan bir listeden (*Kara Liste*), diğer bir listeye (*Be-yaz Liste*) aktarılması ile bu ülke vatandaşları için vize muafiyeti gerçekleşmiştir. Ancak, basit gibi görülen bu yer değiştirme, karmaşık teknik detayları kapsayan, siyaset ve bürokrasinin yeri geldiğinde teknik ayrıntıların bile önüne geçtiği bir sürece tanıklık etmiştir. Aralarında Kosova'nın da bulunduğu altı Batı Balkan ülkesi için teknik süreç 2006 yılının sonunda başlamış; Kosova için daha hemen başında sona ermiş; Sırbistan, Makedonya ve Karadağ için Aralık 2009'da; Arnavutluk ve Bosna Hersek için ise Aralık 2010 tarihinde tamamlanmıştır.

Beş Batı Balkan ülkesi için vize serbestliği sürecinin matematiğine bakılacak olursa, süreç boyunca;

- İlk somut adım, **Haziran 2003** tarihinde Selanik'te düzenlenen AB-Batı Balkanlar Zirvesi'nde atılmıştır. Bir başka deyişle Karadağ, Makedonya ve Sırbistan için **altı yılda**; Arnavutluk ve Bosna Hersek için **yedi yılda** tüm süreç tamamlanmıştır.
- Vize serbestliğine giden yolda AB, her bir ülke ile **beş vize kolaylaştırma anlaşması** ve **geri kabul anlaşması** imzalamıştır.
- Söz konusu anlaşmaların imzalanıp, yürürlüğe girmesinin ardından Karadağ, Makedonya ve Sırbistan **26 ayda**; Arnavutluk ve Bosna Hersek ise **35 ayda** vize muafiyeti hakkını elde etmiştir.
- AB vize serbestliğine ilişkin Batı Balkan ülkeleri ile vize diyalogu başlatmış; Sırbistan, Karadağ

ve Arnavutluk ile diyalog müzakereleri **üç ayda**; Makedonya ile diyalog müzakereleri **iki buçuk ayda**, Bosna Hersek ile de **on günde** tamamlanmıştır. Vize diyalogunu takiben AB, **beş vize yol haritası** (*Visa Liberalisation Roadmap*) sunmuştur.

- AB'nin sunduğu her bir vize yol haritası, toplam **dört kısımdan** oluşmaktadır; vize yol haritalarında kritik kısım, Bölüm 2'de yer alan **dört blokta** düzenlenmiştir.
- AB, vize yol haritaları kapsamında; Arnavutluk, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'dan **41 kriterin** (*benchmark*); Bosna Hersek'ten ise **42 kriterin** karşılanmasını talep etmiştir.
- Vize yol haritası müzakerelerinin en önemli adımlarından hazırlık raporları (*Readiness Reports*) ile ilgili olarak Makedonya, Sırbistan ve Karadağ **bir hazırlık raporu**; Arnavutluk ve Bosna Hersek ise **iki hazırlık raporu** yayımlanmıştır. Ayrıca Makedonya ve Sırbistan Hükümetleri **iki**; Karadağ Hükümeti **üç**; Arnavutluk Hükümeti **dört**; Bosna Hersek Hükümeti ise **beş** ayrı rapor ile güncel gelişmeleri Avrupa Komisyonu'na iletmiştir.
- Vize serbestliği sürecinin en önemli aktörü olan Avrupa Komisyonu, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ için **iki değerlendirme raporu** (*Commission Assessment*); Arnavutluk ve Bosna Hersek içinse **altı değerlendirme raporu** sunmuştur.
- Vize yol haritalarının bir gereksinimi olarak Karadağ, Sırbistan ve Arnavutluk **16 ülkeyle**, Makedonya **20 ülkeyle**; Bosna Hersek ise **22 ülkeyle** geri kabul anlaşması imzalamıştır.
- AB ile imzalanan geri kabul anlaşması çerçevesinde, 2006-2009 yılları arasında Makedonya'ya **5.426 kişi**; Sırbistan'a **20.588 kişi**; Karadağ'a **335 kişi**; Arnavutluk'a **254.465 kişi**; Bosna Hersek'e ise **3.921 kişi** yasa dışı yollardan AB sınırlarına girdikleri gerekçesiyle iade edilmiştir.
- Vize serbestliği kararı Makedonya, Sırbistan ve Karadağ için **AB Konseyi** tarafından; Arnavutluk ve Bosna Hersek için, Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ve karar alma mekanizmasındaki değişiklik nedeniyle **AB Konseyi** ve **Avrupa Parlamentosu**'nun ortak kararıyla alınmıştır.
- Beş Batı Balkan ülkesi için **539/2001** sayılı Tüzük, **iki** defa değiştirilmiş, toplam **beş ülke Kara Liste**'den *Beyaz Liste*'ye aktarılmıştır.
- Sonuç olarak; vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları müzakereleri başlangıç olarak kabul edildiğinde, Sırbistan, Karadağ ve Makedonya vatandaşları yaklaşık **iki yılda**; Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşları ise yaklaşık **üç yılda** vizeden muaf bir şekilde Schengen üyesi AB ülkelerinde dolaşma hakkı elde etmişlerdir.
- Balkanlardaki vize serbestliğinde Kosova için süreç, başladığı gibi duraksamıştır. Kosova, komşu ülke vatandaşları vize serbestliği aldıktan ancak **üç yıl** sonra AB ile müzakerelere, yeniden başlayabilmiştir.
- AB, Balkanlarda altı ülkeyle vize serbestliği diyalogu yürütürken; Doğu Ortaklığı (*Eastern Partnership*) kapsamında **altı ülkeyle** (Moldova, Ukrayna, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan ve Gürcistan) daha masaya oturmuştur.
- AB Komşuluk Politikası ve Doğu Ortaklığı dâhilinde olmamasına rağmen, **Rusya** da vize serbestliğinin müzakere edildiği bir ülkedir.
- Yine AB Komşuluk Politikası veya Doğu Ortaklığı'na dâhil olmayan; ancak 50 yılı aşkın bir süredir AB ile doğrudan ilişki içerisinde bulunan; hatta 2005 yılından bu yana da AB aday ülke statüsünde tam üyelik müzakereleri yürüten **Türkiye** de, AB'nin vize serbestliği müzakeresi yürüttüğü ülkelerden bir diğeridir.

Günler, aylar, yıllar... Kısımlar, bölümler, kriterler... Raporlar, değerlendirmeler, güncellemeler... Avrupa Komisyonu, AB Konseyi, Avrupa Parlamentosu, Üye Devletler, hükümetler... Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Gürcistan, Ukrayna, Moldova, Beyaz Rusya, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Rusya ve Türkiye...

Görüldüğü üzere, her ne kadar beş Batı Balkan ülkesi için vize serbestliği kararı iki veya üç yıl gibi kısa bir sürede tamamlanmış olsa da; her ne kadar vize muafiyeti kararı, teknik olarak bu ülkelere bir listeden başka bir listeye alınmasını içeriyor olsa da; arka planda teknik çalışmaların, uzun müzakerelerin ve siyasi tartışmaların aralıksız sürdüğü, ilgili tüm kurumların binlerce sayfa belge ürettiği bir süreç olmuştur.

Batı Balkanlar özelinde Avrupa Komisyonu, en başından beri ülkeye özel bir yaklaşım (*tailor-made*) benimsemiş, her bir Batı Balkan ülkesinin gerçekleştirdiği ilerlemeyi vakit kaybetmeden değerlendirmiştir. Komisyon tarafından yakından takip edilen süreç, AB Konseyi'ne ve Avrupa Parlamentosu'na düzenli olarak rapor edilmiş, böylelikle ilgili tüm tarafların zamanında ve eksiksiz bir şekilde süreç hakkında bilgi edinmeleri sağlanmıştır. Hiç şüphesiz ki sürecin bu denli bütüncül yürütülmesi, beş Batı Balkan ülkesinin vatandaşlarına kısa sürede vize serbestliği sağlanması kararında etkili olmuştur. Başka bir deyişle, AB tarafından Batı Balkanlarda uygulanan strateji “başarı” ile neticelenmiştir. Strateji istenilen sonuçları doğurmuş ve vize kolaylaştırma ile geri kabul paketinde ön görülen AB komşuluk politikasının gücü açıkça ortaya konulmuştur.

İKV'den Zeynep Özler ve İlke Toygür, “*Visa-free travel: Is it working as an EU foreign policy tool*” başlıklı makalelerinde, şu değerlendirmede bulunmaktadır¹:

“(…) vizesiz seyahat, AB dış politikasında sıkça tartışılan bir konu haline gelmiştir. Genişleme ivme kaybettiğçe, AB, Komşuluk Politikası kapsamında yer alan ülkelerdeki reformları etkilemek amacıyla, vize serbestliğini teşvik aracı olarak kullanmaya başlamıştır (...) Balkanlarda, vizesiz seyahat perspektifi geri kabul anlaşmasının imzalanmasının yanı sıra kapsamlı reformların uygulanmasını mümkün kılmıştır.”

Benzer şekilde Alexandra Stiglmeier, “*Learning from the Western Balkans experience*” isimli makalesinde şu sonuca ulaşmaktadır²:

“(…) Batı Balkan ülkeleri ‘vize yol haritası yaklaşımının’ başarıya ulaştığını göstermiştir. Vize serbestliği havucuna olumlu tepki veren Batı Balkan ülkeleri, bu hedef doğrultusunda gerekli reformların hızlı bir şekilde yapılabileceğini göstermişlerdir. Bu, yolsuzluğun ve organize suçların bu ülkelere tamamen kalktığı anlamına gelmez; ancak Batı Balkan ülkelerinin ileride daha etkili sonuçlar verecek mekanizmaları kurduğu anlamına gelir (...) tüm bu süreçler yakın gelecekte Konsoloslukların, ziyaretçileri takip etmesinden daha iyi sonuçları ortaya çıkartacaktır.”

19 Aralık 2009 tarihinden itibaren Sırbistan, Karadağ ve Makedonya; 15 Aralık 2010 tarihinden itibaren ise Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşlarına vize serbestliği tanınması ile beraber, bu ülkelerin vatandaşı milyonlarca kişi, zaman ve para kaybına sebep olan zorlu vize alma süreçlerini geride bırakmışlardır. Bu ülkelerdeki AB üye ülke konsoloslukları önlerinde uzayan vize kuyrukları zamanla kısalmış; aileler ve arkadaşları ayıran vize duvarları yıkılmıştır. Söz konusu serbestlik, belki de AB'nin bu ülkeler ile ilişkilerinde en temel endişe kaynaklarından biri olan yasa dışı göç konusunda da AB'yi rahatlatmıştır.

*

İşte bu kitapta yer alan 65 soru, beş Batı Balkan ülkesi özelinde AB'nin vizesiz seyahat vaadinin, reform sürecini teşvikte nasıl etkili bir araç olarak kullanıldığının kanıtını sunan birer anahtar niteliğindedir. Sürecin başından itibaren;

¹ Zeynep Özler ve İlke Toygür, Nisan 2011, “*Visa-Free Travel: Is it working as an EU Foreign Policy Tool*”, FRIDE, April 2011, <http://www.fride.org/publication/901/visa-free-travel:-is-it-working-as-an-eu-foreign-policy-tool>

² Alexandra Stiglmeier, “*Learning from the Western Balkans experience*”, Batory Foundation, Mart 2011, <http://visa-free-europe.eu/2011/03/learning-from-the-western-balkans-experience/>

Oyunun kurallarının net olarak belirlenmesi ve ortaya koyulması halinde;
Tarafların karşılıklı siyasi iradelerini net olarak sergilemeleri halinde;
Sürecin yakından takip edilmesi, ilgili tüm tarafların gecikmeden ve eksiksiz bir şekilde bilgilendirilmesi halinde;

Ve en önemlisi sürecin aksaklığa imkân vermeden devam ettirilmesi halinde; başarıya ulaşılabilirliğinin bir göstergesidir.

Hiç şüphesiz Batı Balkan ülkeleri deneyimi derinlemesine incelendiğinde, vize serbestliği ile AB'nin elindeki kaldıraç aracılığıyla sadece talep ettiği reformları gerçekleştirmediği, aynı zamanda kendi imajını ve yumuşak gücünü artırdığı da görülmektedir. Bu sebeptendir ki Batı Balkanlarda AB ile yakınlaşma hedefi, tüm taraflar için halen geçerliliğini koruyan bir hedeftir. AB'nin, genişleme politikası çerçevesinde Balkan ülkeleri ile sürdürdüğü üyelik müzakereleri süreci, buna iyi bir örnektir.

Hırvatistan'ın AB üyeliğinde teknik açıdan hiçbir engel kalmamış olup, ülkenin 1 Temmuz 2013 itibarıyla AB'nin 28'inci üyesi olarak Birliğe dâhil olması beklenmektedir. Diğer taraftan Makedonya, Karadağ ve Sırbistan "aday ülke" statüsünde AB ile müzakereleri sürdürmekte; Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kosova da "potansiyel aday ülke" statüsünde bulunmaktadır.

Bu ülkelerin AB üyeliği perspektiflerinde ilerlemelerinde, 2009 ve 2010 yıllarında sağlanan vize serbestliği önemli bir rol oynamıştır ve oynamaktadır. Çünkü AB'nin en önemli dış politika aracı olan genişleme politikasındaki başarı, teknik müzakerelerdeki ilerleme ile siyasi iradenin varlığı kadar, taraflar arasındaki iletişimin gücüyle de doğru orantılıdır. Bu çerçevede AB, vize serbestliği ile aday ve potansiyel aday ülke statüsü kazanan Batı Balkan ülkeleri kamuoylarında olumlu bir imaj çizmektedir.

*

Bu noktada, 50 yıla yakın bir süredir AB ile ortaklık ilişkisi içerisinde bulunan ve 2005 yılından bu yana aday ülke statüsünde AB ile tam üyelik müzakereleri yürüten Türkiye için vizesiz seyahat perspektifi, karışık bir tablo ortaya koymaktadır. Batı Balkan ülkeleri deneyiminin aksine Türk vatandaşlarına yönelik vize muafiyetinde, sürece ilişkin net kurallarının olmayışı, siyasi irade eksikliği ve konuya ilişkin devam eden hukuki, siyasi ve uygulama temelli tartışmalar, Türkiye için sürecin karmaşık olmasına sebebiyet vermektedir.

Öncelikle Türkiye, Batı Balkan ülkelerinin aksine, AB ile çok daha eskiye dayanan siyasi, ticari ve kültürel bir ilişki içerisinde. Hatta Türkiye, üye dâhi olmadan AB ile Gümrük Birliği ilişkisine giren tek ülkedir. İlişkiler bu kadar köklü olsa bile, Türk vatandaşları için değil vize serbestliği, vize kolaylığından bile söz etmek, bugün mümkün değildir. Nasıl Yugoslav Sosyalist Federal Cumhuriyeti dağılmadan önce Yugoslav pasaportuna sahip kişiler, Avrupa ülkelerinde vizesiz dolaşım hakkına sahiptilerse, Türk vatandaşları da 1980'li yıllara kadar vizesiz bir şekilde Avrupa'ya gidebilmekteydiler. 1980'li yılların başında kimi Üye Devletler tarafından ilticaya karşı "geçici" bir tedbir olarak uygulamaya konulan vize ve Türkiye - AB arasında inşa edilen vize duvarı, maalesef otuz yıldan uzun bir süredir varlığını kalınlaşarak sürdürmeye devam etmektedir. Batı Balkan ülkelerinin aksine, AB ile son yedi yıldır tam üyelik müzakerelerini yürüten bir ülkenin iş insanlarına, öğrencilerine, akademisyenlerine, sporcularına, kısacası tüm vatandaşlarına yönelik bu uygulama, hiç de âdil olmayan bir görüntü ortaya çıkarmaktadır.

Yine Batı Balkan ülkelerinin aksine, Türkiye deneyimi, hukuki perspektiften de durumun daha karmaşık olduğu bir vakadır. Özellikle Şubat 2009 tarihinde, on dört yıl süren hukuk mücadelesinin ardından Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) karara bağladığı *Soysal Davası* sonrasında, Türk vatandaşlarına yönelik vize uygulaması, AB ve Türkiye'de hükümetlerin, bürokrasinin, hukukun, akademinin, sivil toplumun ve en önemlisi medyanın çok daha yakından takip ettiği bir konu haline gelmiştir. *Soysal Davası*'nı takip eden yıllarda, konuya ilişkin hukuki literatür, ABAD'ın ve Üye

Devlet ulusal mahkemelerinin kararlarıyla zenginleşmiştir. Alınan her karar, bir anlamda Türk vatandaşlarının maruz kaldığı hukuksuzluğu ve ayrımcılığı teyit ederken, AB tarafı çözüme dönük adımların atılmasında isteksiz davranmış ve davranmaya da devam etmektedir. Bu karar alıcılar cephesinde söylemlerin, tutumların ve tavırların sertleşmesine, kimi zaman ise tarafların restleşmelerine ortam sağlamaktadır. Vize uygulamaları ile ilgili tartışmalar siyasi, bürokratik, hukuki ve teknik boyutlarda tüm hararetiyle yaşanırken, başını iş dünyasının temsilci kuruluşlarının çektiği sivil toplum örgütleri de medyanın gücünü yanlarına alarak, konuyu canlı bir şekilde gündemde tutmaya devam etmişlerdir.

*

Hiç şüphesiz Avrupa Komisyonu, 2009 ve 2010 yıllarında beş Batı Balkan ülkesi için nihayete erdirdiği vize serbestliği sürecinin bir benzerini Türkiye'ye de uygulamak istemektedir. Başka bir deyişle, Batı Balkanlarda "vize kolaylığı, geri kabul, vize serbestliği diyalogu, vize yol haritası, vize serbestliği ve izleme mekanizması" şeklinde kısaca özetleyebileceğimiz ve başarıya ulaşan yaklaşımın bir benzerini, Türkiye için de uygulamaya çalışmaktadır. Ancak bu stratejinin başarısı ve etkisi, yukarıda bahsedilen Türkiye'ye özel koşullar nedeniyle, belirgin şekilde azalmıştır.

Örneğin Balkan ülkeleri deneyiminde, geri kabul virajı kolaylıkla alınmıştır. Türkiye ile AB arasındaki geri kabul anlaşması müzakereleri ise 2003 yılında başlatılmış, ancak daha temel konular etrafında taraflar arasında uzlaşma sağlanamaması nedeniyle uzun bir süre askıya alınmıştır. "Adil yük paylaşımı" ilkesi temelinde, 2009 yılında yeniden başlayan müzakereler, bu sefer de bazı Üye Devletlerin, "sınır bölgesi" tanımına açıkça atıfta bulunması talebi nedeniyle tıkanmıştır.

Hiç şüphesiz ki, bundan on yıl öncesine kadar konuyla ilgilenenlerin haricinde pek çoğumuzun bilmediği geri kabul, son iki yılda vize tartışmalarının bile önüne geçmiştir. Bunun sebebi, Batı Balkanlarda olduğu gibi, geri kabulün AB'nin yasa dışı ve düzensiz göç ile mücadelede temel araçlardan birini oluşturmasıdır. Türkiye'yi geri kabul anlaşmasını imzalamaya ikna etmek, AB tarafına göre düzensiz göçmenlerin Birliğe girişinde Türkiye'nin temel geçiş rotası olması sebebiyle kritik önem taşımaktadır.

Kapalı kapılar ardında yürütülen ve Batı Balkan ülkeleri ile karşılaştırıldığında çok daha uzun süren müzakereler, Avrupa Komisyonu ve Türkiye arasında sağlanan uzlaşmanın ardından, anlaşma metninin 24 Şubat 2011 tarihinde AB Adalet ve İçişleri Bakanlar Konseyi'nde onaylanmasıyla noktalanmıştır. Türkiye geri kabul anlaşmasını parafe etmiş ancak Türk vatandaşlarının AB üye ülkelerinde vizeden muaf bir şekilde dolaşımına ilişkin diyalog başlatılmadan, yani tatmin edici bir vize serbestliği yol haritası Türkiye'ye sunulmadan, anlaşmayı imzalamayacağını ifade etmiştir.

Türkiye'nin bu beklentisi, ne yazık ki 2011 ve 2012 yıllarında karşılanmamıştır. Şubat 2011 tarihli AB Konsey toplantısı sonuç bildirgesinde, vize serbestliğine ilişkin Avrupa Komisyonu'nun yetkilendirilmediğinin açık bir şekilde ifade edilmesi, bunun en önemli göstergesidir. Avrupa Komisyonu, ancak Haziran 2012 yılında bu görev ile yetkilendirilmiştir.

Sonuç olarak;

Türk vatandaşları, Schengen vizesi başvurularında, öncesinde ve sonrasında ciddi sorunlar ile karşılaşmaktadır;

Türk vatandaşları, vakitlerini onlarca vize başvuru belgesini toplayarak, zamanında randevu almaya çalışarak, konsolosluk veya aracı kurum önlerinde bekleyerek harcamaktadır;

Türk vatandaşları, paralarını günlük verilen kısa Schengen vizelerine, tek girişli vizelere veya reddedilen vize taleplerine harcamaktadır;

Türk vatandaşları, hukuki kazanımlara rağmen AB ülkelerine girebilmek için vize duvarını aşmak zorunda bırakılmaktadır.

*

Görüldüğü üzere Türkiye, Batı Balkan ülkeleri gibi sürecin hızlı ve pürüzsüz ilerlediği bir ülke olmamıştır. Batı Balkan ülkelerinin aksine;

Açık ve net yönlendirici ilkelerin bulunmaması;

Her iki tarafta hüküm süren siyasi iradesizlik;

Vize uygulamasında yaşanan ve bir türlü aşılamayan kronikleşen sorunlar;

Hukuki alana her geçen gün eklenen yeni tartışmalar ve AB'nin hukuki yükümlülükleri yerine getirmede gösterdiği isteksiz tutum;

Türk tarafının, AB Kara Listesi'nin üst sıralarında yer alan ülkeler ile imzaladığı ikili vize serbestliği anlaşmalarıyla, AB ortak vize politikasından giderek uzaklaşması;

Türk tarafının, AB tarafından talep edilen kritik reformları yerine getirmekte gösterdiği isteksizlik;

Tüm reformlar yerine getirilse ve teknik kriterler karşılanırsa dahi bazı Üye Devletlerdeki siyasi güçler sebebiyle, Türk vatandaşlarına vizesiz seyahat hakkının tanınmayabileceği korkusunun varlığı;

Ve en nihayetinde, Türkiye-AB üyelik müzakereleri sürecinin, 2010 yılından bu yana neredeyse durma noktasına gelmiş olması ve AB'de Türkiye'nin, AB'ye yönelik yasa dışı göç açısından en önemli transit ülke olduğu doğrultusunda yaygın kabulün varlığı;

Türkiye için tabloyu karışık bir hale getirmektedir.

*

İşte bu yayın, beş Batı Balkan ülkesi ile yürütülen, iki ila üç yıl gibi kısa bir sürede bu ülkelerin vatandaşlarına “Vizesiz Avrupa”nın kapılarını açan vize serbestliği sürecini tüm boyutlarıyla, öncesi ve sonrasıyla; sorular halinde, kimi zaman basit, kimi zaman ise detaylı bir şekilde siz değerli okuyucuların bilgisine sunmayı amaçlamaktadır.

Ayrıca bu yayın, sadece vize serbestliği tanınan beş Batı Balkan ülkesini değil, Balkanların tam ortasında kaderine terk edilen Kosova'nın durumunu da ele almaktadır. Yayında ayrıca, AB'nin Balkanlar dışında vize serbestliği müzakerelerini yürüttüğü diğer coğrafyalardaki ülkelere de mercek tutulmaktadır.

*

Nasıl son iki yılda Türkiye'de vize konusunda yapılan tartışmalar, geri kabul üzerine yoğunlaştı ise önümüzdeki dönemde tartışmalar, Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye'ye sunulan vize serbestliği yol haritası noktasına odaklanacaktır. Yol haritasının sunulması ile beraber de Batı Balkanlarda izlenen strateji ve AB'nin diğer coğrafyalarda izlediği yol, daha ilgi çekici bir hal alacaktır. Çünkü AB'nin Batı Balkan ülkeleri vatandaşlarına vize serbestliği sağlaması ile noktalanın süreç, bu alanda çalışanların “başarı hikâyesi” olarak adlandırdığı bir süreçtir. Dolayısıyla bu “başarı hikâyesinin” doğru şekilde anlaşılması, Türkiye'nin yararına olacaktır.

*

Bu yayının, ilgili tüm kurumların çalışmalarında bir kaynak olmasını temenni ederiz.

BU YAYINI NASIL OKUMAK LAZIM?

Bu yayını iki şekilde okumak mümkün olabilir: *coğrafi* ve *tarihi* açıdan.

Coğrafi perspektiften bakıldığında, AB'nin üçüncü ülkeler ile yürüttüğü vize serbestliği müzakerelerinin geniş bir coğrafyaya yayıldığını söylemek mümkündür. AB'nin Balkan ülkeleri ile başlattığı süreç, Avrupa Komşuluk Politikası'nın başlatılmasının ardından, Doğu Ortaklığı adıyla Avrupa'nın doğu sınırlarına komşu ülkelere yaklaşması ile birlikte bu bölgeye doğru genişlemiştir. AB, Avrupa Komşuluk Politikası veya Doğu Ortaklığı kapsamında olmasa da, kuruluşundan itibaren stratejik iş birliği içerisinde olduğu Rusya ve Türkiye ile de benzer müzakereleri yürütmektedir. 4,5 milyon km² alana sahip 500 milyonluk AB, vize serbestliği sürecinde 312 milyon nüfuslu ve 18,5 milyon km² alan kaplayan bir bölge ile müzakere etmektedir. Başka bir deyişle AB'nin vize serbestliği stratejisi, kendi yüzölçümünün dört katı büyüklüğünde, nüfusun ise yarısından fazla bir coğrafyayı kapsamaktadır (*Bkz. Şekil 1*).

Şekil 1: AB'nin Vize Serbestleştirme Coğrafyası

Tarihsel perspektiften bakıldığında ise 2003 yılında ilk olarak Balkan ülkeleri ile başlayan süreç, sonrasında yine 2003 yılında Avrupa Komşuluk Politikası'nın kabulünün ardından Doğu Ortaklığı kapsamında Avrupa'nın doğu sınırlarına komşu ülkeler ile devam ettirilmiştir. Doğu Ortaklığı çerçevesindeki altı ülke ile 2009 yılından itibaren, vize serbestliği konusunda görüşmeler daha kapsamlı şekilde yapılmaya başlamıştır. AB ayrıca, 2007 yılından bu yana Rusya ve uzun bir süredir de Türkiye ile vize serbestliği konusunda müzakereleri sürdürmektedir.

Görüldüğü üzere, AB'nin vize serbestliği politikası, geniş bir coğrafyayı ve görece kısa bir süreyi kapsamaktadır. Yakın bir geçmişte başlatılan vize serbestliği stratejisi, özellikle Batı Balkanlarda beş ülkenin vatandaşları için vize duvarlarının 2009 ve 2010 yıllarında kaldırılması ile birlikte, AB dış politikasında bir "başarı hikâyesi" olarak literatürdeki yerini almasına rağmen, müzakerelerin sürdürüldüğü geniş coğrafya ve söz konusu beş ülke dışında kalan diğer ülkeler düşünüldüğünde, bu sürecin aynı hız ve istekle yürütülmediği sonucu ortaya çıkmaktadır. İşte bu çerçevede, bu yayının, AB'nin vize serbestliği sürecini öncelikle tarihsel perspektifte ele almakta, ancak coğrafi perspektifi de göz ardı etmemektedir.

Okumanın kolaylaştırılması amacıyla, bu yayın, vize serbestliği sürecini öncelikle beş Batı Balkan ülkesinin deneyimi üzerinden tarihsel bir perspektifte ele almaktadır. Sonrasında ise coğrafî bir perspektif ile AB'nin vize serbestliği müzakerelerini yürüttüğü diğer coğrafyalardaki durumu incelemektedir.

Kitapta ele alınan konuların karşılık geldiği sorular ise şu şekilde özetlenebilir:

Soru 1	AB'nin üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik vize politikasının hukuki temelleri
Soru 4	AB'nin üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik vize politikasının araçları
Soru 2-3-5-6	Batı Balkan ülkeleri için vize serbestliği sürecinin temelleri
Soru 7-8	Batı Balkanlar ile vize serbestliği sürecinin başlaması
Soru 9	Vize kolaylaştırma anlaşmaları
Soru 10	Geri kabul anlaşmaları
Soru 11-12	Vize kolaylaştırma ve geri kabul süreçleri
Soru 13-(...)-18	Batı Balkanlarda vize kolaylaştırma ve geri kabul süreçleri
Soru 19-(...)-23	Batı Balkanlar ile vize diyaloğu ve vize yol haritaları
Soru 24	Vize serbestliğine yönelik AB karar alma mekanizması
Soru 25-26-27	Makedonya ile vize serbestliği süreci
Soru 28-29-30	Sırbistan ile vize serbestliği süreci
Soru 31-32-33	Karadağ ile vize serbestliği süreci
Soru 34	Makedonya, Sırbistan ve Karadağ için vize serbestliği
Soru 35-36	Arnavutluk ile vize serbestliği süreci
Soru 37-38	Bosna Hersek ile vize serbestliği süreci
Soru 39-(...)-42	Arnavutluk ve Bosna Hersek için vize serbestliği
Soru 43-(...)-47	Vize serbestliği sonrası süreç
Soru 48-(...)-54	Vize serbestliği sonrası takip raporları
Soru 55-56-57	Kosova ile vize serbestliği süreci
Soru 58-(...)-63	Doğu Ortaklığı ülkeleri ile vize serbestliği süreci
Soru 64	Rusya ile vize serbestliği süreci
Soru 65	Bir diğer politika aracı olarak vize serbestliği

BAŞLARKEN...

Batı Balkanlar, Avrupa kıtasının güneydoğu kesiminde, İtalya Yarımadası'nın doğusu, Anadolu'nun batısı ve kuzeybatısında yer alan coğrafi bölgedir. Arnavutluk, Bosna Hersek, Karadağ, Kosova ve Makedonya'nın tamamı Batı Balkan coğrafyası içerisinde yer almaktadır. Sırbistan'ın ise büyük çoğunluğu bu bölge topraklarında bulunmaktadır. Hırvatistan, Yunanistan, Bulgaristan, Slovenya ve İtalya topraklarının bir kısmı Batı Balkan coğrafyasında yer almasına rağmen, bu ülkeler Batı Balkan ülkesi sayılmazlar (Bkz. Tablo 1).

ÜLKE	Yüzölçümü	Nüfus	Başkent
Arnavutluk	28.748 km ²	2.831.741 ^a	Tiran
Bosna Hersek	51.197 km ²	4.613.414 ^b	Saray Bosna
Karadağ	13.812 km ²	620.145 ^c	Podgarica
Kosova	10.887 km ²	1.733.872 ^d	Priştine
Makedonya	25.713 km ²	2.052.722 ^e	Üsküp
Sırbistan	77.474 km ²	7,120.666 ^f	Belgrad

(a) Arnavutluk İstatistik Enstitüsü, 2011

(b) *The World Fact Book*, 2011

(c) Karadağ İstatistik Kurumu, 2008

(d) Kosova İstatistik Kurumu, 2011

(e) Makedonya Devlet İstatistik Enstitüsü, 2009

(f) Sırbistan Cumhuriyeti İstatistik Ofisi, 2011

Batı Balkanlar, tarih boyunca çok farklı medeniyetlerin hüküm sürdüğü topraklara sahip olmuştur. Antik Yunan İmparatorluğu, Makedonya Krallığı, Roma İmparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti bölgede uzun yıllar hüküm sürmüştür. Ayrıca Batı Balkanlarda Hunlar, Slavlar, Tuna Bulgarları, Peçenek ve Kuman Türk boyları ve Türkler çeşitli yerleşimler kurmuştur.

Hiç şüphesiz Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte Batı Balkanlarda yeni bir dönem başlamıştır. 14'üncü yüzyılın ortalarında, Osmanlıların Rumeli'ye geçişi ile birlikte, Osmanlı İmparatorluğu Balkanlara adım atmıştır. Osmanlılar 500 yıldan fazla bu topraklarda hüküm sürmüş, 19'uncu yüzyılda başlayan isyanlar ve etnik karşıtıklardan kaynaklanan çatışmalar sonucu baş gösteren Balkan Savaşları ile de yavaş yavaş Balkan topraklarından çekilmeye başlamıştır. Hatta 1878'de dağılmanın eşiğine gelen Osmanlı İmparatorluğu'nun kesin çöküşüne giden yolun dönüm noktası, Birinci ve İkinci Balkan Savaşları olmuştur. Bu savaşların ardından başlayan Birinci Dünya Savaşı ile de bu süreç tamamlanmıştır.

150 milyondan fazla insanın yaşamını kaybettiği Dünya Savaşları açısından da Batı Balkanlar, sembolik bir öneme sahiptir. 1912-1913 Balkan Savaşları sonrasında, Balkanlarda yeni devletler kurulmaya başlarken, 1914 yılında Saraybosna'da Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand'ın öldürülmesi, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasında son sebep olmuştur. Savaş sonrasında Batı Balkanlar'da Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı kurulmuş, bir zaman sonra bu birlik Yugoslav Krallığı halini almıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında, 1945 yılında Sovyetler Birliği, İngiltere ve ABD'nin desteğiyle ülkenin kontrolünü eline geçiren Mareşal Josip Broz Tito, 1945 yılında Yugoslavya Cumhuriyeti'ni kurmuş, ardından 1946 yılında ülkeyi federal bir cumhuriyet haline getirmiştir.

Soğuk Savaş döneminde Batı Balkanlarda, Sovyetler destekli komünist yönetimler hâkim olmuştur. Tito yönetimindeki Yugoslav Sosyalist Federal Cumhuriyeti ise Sovyetler Birliği ile ayrı düşmüş, kısa bir zaman sonra kurulan *Bağılantısızlar Hareketi*'ne katılmıştır. Tito'nun 1980 yılında ölümüyle birlikte Yugoslavya dağılma sürecine girmiştir. 1990'ların başından itibaren ise Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti birçok iç çatışma ve karmaşaya sahne olmuştur. Ülkenin federal yapısındaki dengesizleşme, ülke içinde yaşayan farklı etnik grupların özerklik isteklerinin daha yüksek perdeden seslendirilmesine neden olmuştur. Ekonomik bunalım ve artan etnik milliyetçilik ile ülke, 1990'lı yılların sonunda giderek kaosa sürüklenmiştir.

1991'den 1995 yılına kadar ülke içerisinde federal yapıda birlikte yaşayan topluluklar, bu tarihten sonra federasyon yapısından ayrılıp, bağımsız devletler oluşturmuşlardır. Slovenya Cumhuriyeti, Hırvatistan Cumhuriyeti, Makedonya Cumhuriyeti ve Bosna Hersek Cumhuriyeti bu ayrılma dalgası sonucu kurulan yeni devletler olmuştur. Karadağ, Sırbistan ile birleşerek yeni Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni oluşturmuştur. Yeni federasyon, Sırbistan ve Karadağ Özerk Cumhuriyeti ile Sırbistan'a bağlı Kosova ve Voyvodina Özerk Bölgelerinin bütünlüğüyle oluşmuştur. Haziran 2006 tarihinde Karadağ'ın referandum ile bağımsızlığını ilan etmesiyle, *Yugoslavya* adı tarihe karışmıştır. 2008 yılında Kosova Cumhuriyeti'nin Sırbistan'dan ayrılması ile de Eski Yugoslavya topraklarındaki son parçalanma gerçekleşmiştir.

*

Hiç şüphesiz Batı Balkanlar, 20'nci yüzyılın sonunda, Avrupa'nın yanı başında sahnelenen kanlı savaşlar ile hafızalara kazınmıştır. Yugoslav Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin yıkılmasının ardından bölge, savaş, iç çatışma, zorunlu göç ve ekonomik bunalım ile özdeşleşir hale gelmiştir. Örneğin sadece Bosna Hersek'te, Mart 1992-Aralık 1995'i kapsayan dönemde yaşanan savaş sırasında, 100 binden fazla kişi hayatını kaybetmiş, 250 binden fazla kişi yaralanmış, iki milyonun üzerinde kişi yerini terk etmek sorunda kalmıştır. Bosna Hersek gibi Batı Balkanların her bir köşesinde, Kosova'da, Arnavutluk'ta, Makedonya'da, Hırvatistan'da, yani Avrupa'nın orta yerinde büyük dramlar yaşanmıştır. Savaş sonrasında yaptırımların başarısız olması, uluslararası camianın bölgede etkinlik kuramaması, etnik çatışmaların devam etmesi, siyasi istikrarın sağlanamaması derken, Batı Balkanlar çalkalanmaya devam etmiştir. Savaş sonrası dönemde silah, uyuşturucu ve insan kaçakçılığında artış gözlenmiş, yasa dışı göç ve aralıksız mülteci akınları başta Avrupa olmak üzere bölgeye komşu sınırları tehdit etmeye başlamıştır.

İşte böylesine karışık bir ortamda AB, hemen yanı başındaki köklü değişime seyirci kalamamıştır. Bir yanda Batı Balkanlarda komünist diktatörlükler yerini demokratik yönetimlere ve piyasa ekonomisine bırakmakta, diğer yandan bölgede uzun yıllar boyunca süren karmaşa Avrupa sınırlarını kaçakçılıkla, yolsuzlukla, insan ticaretiyle, yasa dışı göçle tehdit etmektedir. AB, Batı Balkanlardaki bu dönüşümden hem yararlanmak hem de olumsuz etkilerini asgariye indirmek istemiş, bu ülkelerdeki reform sürecini desteklerken, özellikle adalet ve içişlerine ilişkin kendini yakından ilgilendiren konuları çözmek için kolları sıvamıştır.

*

Bu kitapta ayrıntılı bir şekilde ele alınan beş Batı Balkan ülkesi için vize serbestliği süreci de işte bu düşüncenin, başka bir deyişle demokratikleştirme uğraşının bir aracı olarak ortaya çıkmıştır. AB, Yugoslavya pasaportuna sahip olup Avrupa topraklarına herhangi bir kısıtlama olmadan giren bu ülkelerin vatandaşlarına, 1990'lı yıllar ile birlikte vize uygulamaya başlamıştır. Ancak vize uygulaması, özellikle yasa dışı göç alanında göç akınlarını durdurmak bir yana, daha fazla yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca AB, kısa sürede, bu ülke vatandaşlarına vize uygulayarak, ülkelerin demokratik-

leşme süreçlerine etkide bulunamayacağını da fark etmiştir. 2000’li yıllarda, Batı Balkanlardaki siyasi yapılanma daha belirgin hale geldiğinde ise AB, demokratik reformların hızlandırılması için düğmeye basmış, vize serbestliği sürecini devreye sokmuştur.

Hiç şüphesiz, AB’nin Batı Balkanları demokratikleştirme sürecinin tek aracı vize serbestliği olmamıştır. Öyle ki AB, 2000’li yılların başından itibaren bölge ülkelerine AB üyeliğini vaat etmeye başlamıştır. İstikrar ve Ortaklık Anlaşmalarının (*Stabilisation and Association Agreements-İOA*) imzalanmasının ardından, tüm Balkan ülkeleri hâlihazırda AB perspektifi kazanmıştır (*Bkz. Tablo 2*). Hırvatistan 2013 yılının ikinci yarısında AB’nin 28’inci üyesi olacaktır. Makedonya, Karadağ ve Sırbistan AB “aday ülkesi”; Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kosova ise “potansiyel aday ülke” statüsündedir.

Tablo 2: Batı Balkan Ülkeleri için AB Üyelik Süreci

	HIRVATİSTAN	MAKEDONYA	KARADAĞ	SIRBİSTAN	ARNAVUTLUK	BOSNA HERSEK	KOSOVA
<i>Mevcut statü</i>	<i>AB’ye katılmayı bekleyen ülke</i>	<i>Aday ülke</i>	<i>Aday ülke</i>	<i>Aday ülke</i>	<i>Potansiyel aday ülke</i>	<i>Potansiyel aday ülke</i>	<i>Potansiyel aday ülke</i>
İOA’nın imzalanması	29 Ekim 2001	9 Nisan 2001	15 Ekim 2007	29 Nisan 2008	12 Haziran 2006	16 Haziran 2008	
AB üyelik başvurusu	21 Şubat 2003	22 Mart 2004	15 Aralık 2008	22 Aralık 2009	1 Nisan 2009		
Adaylığın AB Konseyi tarafından teyit edilmesi	1 Haziran 2004	16 Aralık 2005	17 Aralık 2010	1 Mart 2012			
İstikrar ve Ortaklık	1 Şubat 2005	1 Nisan 2004	1 Mayıs 2010	1 Nisan 2009			
Teknik müzakerelerin başlaması	12 Haziran 2006		29 Haziran 2012				
Teknik müzakerelerin sona ermesi	30 Haziran 2011						
Üyelğe ilişkin AB Konsey kararı	6 Aralık 2011						
Katılım Antlaşmasının imzalanması	9 Aralık 2011						

Balkanlardan bahsedildiğinde, apayrı bir parantezin açılması gereken ülke, hiç şüphesiz Kosova’dır. Bu kitapta da bulabileceğiniz üzere, vize serbestliği sürecinde Balkanların ortasında kederine terk edilen tek ülke, Kosova’dır. Daha çarpıcı bir tanımlama yapmak gerekirse; bugün Balkan nüfusunun yüzde 91’i vizesiz bir şekilde AB topraklarında dolaşabilirken, Kosova vatandaşlarının oluşturduğu yüzde 9’luk kısım, bu haktan mahrumdur.

1999 ile 2008 yılları arasında Birleşmiş Milletler (BM) idaresinde bir bölge olan Kosova, 17 Şubat 2008 tarihinde tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık ilanının ardından denetim, BM’den AB’ye geçmiş; Kosova ile Sırbistan arasındaki özerk bölge sınırı, devlet sınırı olmuştur. Ancak halen Kosova’nın nihai statüsüne ilişkin sorun çözülememiştir. Bugün itibarıyla Kosova’yı tanıyan devlet sayısı 93’tür. 27 üyeli AB’de ise 22 ülke hâlihazırda Kosova’yı tanımaktadır. Ancak bu bile ülkenin, hatta bölgenin siyasi anlamda bütünüyle istikrar kazanmasına olanak vermemektedir.

*

Her ne kadar bu yayın, temel olarak Batı Balkan ülkeleri için vize serbestliği sürecini ele alıyor olsa da, AB’nin vize muafiyeti sadece Balkan coğrafyası ile sınırlı değildir. Polonya Dışişleri Bakanı Radoslaw Sikorski’nin önerisi ve İşveç’in desteğiyle AB, 26 Mayıs 2008 tarihinde Brüksel’de gerçekleştirilen Genel İşler ve Dış İlişkiler Konsey toplantısında Doğu Ortaklığı anlaşmasını akdetmiş; böylece Doğu Ortaklığı (*Eastern Partnership*) süreci başlamıştır. Doğu Ortaklığı, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna’da, yani altı eski Sovyet devletinde, siyasi ve ekonomik reformlarının desteklenmesini amaçlamaktadır. Vizesiz seyahati Balkanlarda demokratik reform sürecinin bir ödülü olarak kullanan AB, Doğu Ortaklığı çerçevesinde de aynı aracı kullanmıştır. Ancak bu altı ülke için, Balkan ülkelerine dönük tasarlanan stratejiden çok daha farklı bir tasarım söz konusudur. Doğu Ortaklığı ve Avrupa Komşuluk Politikası’na dâhil olmamasına rağmen AB’nin gündeminde Rusya ile de vize serbestliği bulunmaktadır.

SORULARLA BATI BALKAN ÜLKELERİNDE VİZE SERBESTLİĞİ SÜRECİ

- SORU 1:** AB'nin üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik vize uygulamalarına ilişkin yasal çerçevesi nasıl oluşmuştur?
- SORU 2:** Neden Batı Balkan ülkeleri için vize serbestliği?
- SORU 3:** Eskiden durum neydi?
- SORU 4:** “Beyaz Liste” nedir? “Kara Liste” nedir?
- SORU 5:** “Kara Liste” sonrasında Batı Balkan ülkeleri vatandaşları ne gibi bir durumla karşılaşmıştır?
- SORU 6:** Batı Balkan ülkeleri, bu duruma nasıl tepki göstermişlerdir?
- SORU 7:** AB, Batı Balkanlara yönelik vize serbestliği sürecini neden başlatmıştır?
- SORU 8:** Batı Balkan ülkeleri için bu sürecin başlamasındaki temel kilometre taşları nelerdir?
- SORU 9:** Vize Kolaylaştırma Anlaşması nedir?
- SORU 10:** Geri Kabul Anlaşması nedir?
- SORU 11:** Neden vize kolaylığı ve geri kabul birbirine bağlı?
- SORU 12:** Genel olarak süreç nasıl işliyor?
- SORU 13:** Batı Balkan ülkeleri için bu süreç ne kadar sürede tamamlandı?
- SORU 14:** Batı Balkan ülkeleri için vize kolaylaştırma anlaşmaları neleri içerir?
- SORU 15:** Batı Balkan ülkeleri vatandaşları, vize kolaylaştırma anlaşmalarından ne ölçüde . tatmin olmuşlardır?
- SORU 16:** Batı Balkan ülkeleri ile imzalanan geri kabul anlaşmaları neleri içerir?
- SORU 17:** Batı Balkan ülkeleri ile imzalanan geri kabul anlaşmaları arasında farklılıklar var mı?
- SORU 18:** Vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları sonrasında, Batı Balkan ülkeleri için süreç nasıl ilerlemiştir?
- SORU 19:** Vize diyalogu ve vize yol haritası nedir? Batı Balkan ülkeleri için ne kadar zamanda bu süreç tamamlanmıştır?
- SORU 20:** Batı Balkan ülkeleri için vize yol haritaları neleri içerir?
- SORU 21:** Batı Balkan ülkeleri için vize yol haritalarında belirtilen kriterler nelerdir?
- SORU 22:** Vize yol haritası müzakerelerinde nasıl bir teknik süreç takip edilmiştir?
- SORU 23:** Vize serbestliği yol haritası süreci, beş Batı Balkan ülkesi için genel olarak nasıl ilerlemiştir?
- SORU 24:** Vizelerin kaldırılması konusunda AB’de karar alma mekanizması nasıl işler?
- SORU 25:** Makedonya için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?
- SORU 26:** Makedonya Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?
- SORU 27:** Makedonya’da, vize yol haritası müzakerelerinin gündeminde hangi konular tartışılmıştır?
- SORU 28:** Sırbistan için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?
- SORU 29:** Sırbistan Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?
- SORU 30:** Sırbistan’da, vize serbestliği yol haritası müzakerelerinin gündeminde hangi konular tartışılmıştır?
- SORU 31:** Karadağ için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?
- SORU 32:** Karadağ Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?
- SORU 33:** Karadağ ile vize yol haritası müzakerelerinin gündeminde hangi konular tartışılmıştır?
- SORU 34:** Makedonya, Sırbistan ve Karadağ için vize serbestliği süreci nasıl karara bağlanmıştır?

- SORU 35:** Arnavutluk için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?
- SORU 36:** Arnavutluk Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?
- SORU 37:** Bosna Hersek için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?
- SORU 38:** Bosna Hersek Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?
- SORU 39:** Arnavutluk ve Bosna Hersek'in vize serbestliği yol haritası sürecinde, Avrupa Komisyonu nasıl bir tavır sergilemiştir?
- SORU 40:** Süreç, Arnavutluk ve Bosna Hersek için neden daha uzun sürmüştür?
- SORU 41:** Batı Balkan ülkeleri için vize serbestliği sürecinde, özellikle Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi sonrasında, Avrupa Parlamentosu nasıl bir rol oynamıştır?
- SORU 42:** Arnavutluk ve Bosna Hersek için vize serbestliği süreci nasıl karara bağlanmıştır?
- SORU 43:** Vize serbestliği sürecinin sona ermesiyle beş Batı Balkan ülkesi vatandaşları ne elde etmişlerdir?
- SORU 44:** Vize serbestliği sonrası süreç genel olarak nasıl işlemiştir?
- SORU 45:** İzleme mekanizması nedir?
- SORU 46:** AB neden bir izleme mekanizmasına ihtiyaç duymuştur?
- SORU 47:** İzleme mekanizması oluşturulması sonrasında, süreçte hangi adımlar atılmıştır?
- SORU 48:** Birinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu neleri içerir?
- SORU 49:** İlk takip raporunun ardından neler yaşanmıştır?
- SORU 50:** İzleme mekanizması kapsamındaki "Koruma Maddesi" nasıl oluşturulmuştur ve nasıl karara bağlanmıştır?
- SORU 51:** Batı Balkan ülkeleri bu yeni tedbire nasıl tepki vermiştir?
- SORU 52:** Avrupa Komisyonu'nun ikinci takip raporu neleri içerir?
- SORU 53:** Avrupa Komisyonu'nun üçüncü takip raporu neleri içerir?
- SORU 54:** Genel olarak, Avrupa Komisyonu'nun takip raporlarını nasıl değerlendirmek gerekir?
- SORU 55:** Kosova neden "*Balkan Gettosu*"?
- SORU 56:** Kosova'nın vize serbestliği yol haritası, neden beş Batı Balkan ülkesinin yol haritalarından büyük farklar içerir?
- SORU 57:** Kosova'ya sunulan yol haritasının, beş Batı Balkan ülkesine sunulan yol haritalarından ne farkı/farkları vardır?
- SORU 58:** AB'nin vize serbestliği politikası sadece Batı Balkanlarla mı sınırlıdır?
- SORU 59:** Balkan ülkeleri için sunulan vize serbestliği yol haritaları ile Doğu Ortaklığı çerçevesindeki ülkeler için sunulan vize serbestliğine yönelik eylem planları arasında şeklen nasıl bir fark vardır?
- SORU 60:** Doğu Ortaklığı çerçevesinde vize serbestliği müzakerelerinin yürütüldüğü ülkeler ile süreç hangi aşamadır?
- SORU 61:** Moldova'ya verilen vize serbestliğine yönelik eylem planı ve Avrupa Komisyonu'nun bu ülkeye yönelik değerlendirmesinde hangi konular öne çıkmaktadır?
- SORU 62:** Ukrayna'ya verilen vize serbestliğine yönelik eylem planı ve Avrupa Komisyonu'nun bu ülkeye yönelik değerlendirmesinde hangi konular öne çıkmaktadır?
- SORU 63:** Moldova ve Ukrayna, vize serbestliği sürecinde hangi aşamada bulunmaktadır?
- SORU 64:** Rusya, AB'nin vize serbestliği politikasında nerede durmaktadır?
- SORU 65:** AB'nin vize serbestliği stratejisi, başarılı bir dış politika aracı mı?

SORU 1: AB'nin üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik vize uygulamalarına ilişkin yasal çerçevesi nasıl oluşmuştur?

AB'nin üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik vize uygulamaları ilk defa 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile Avrupa'nın gündemine gelmiştir. Söz konusu Antlaşma, Birliğin dış sınırlarından geçerken vizeye sahip olması gereken ülke vatandaşlarını açık bir şekilde belirlemekte ve sahip olunması gereken vizelerde ortak bir standardın oluşturulmasının yasal zeminini oluşturmaktadır (Madde 119)³. 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması ise vize uygulamalarını, Birlik çerçevesinde çok daha farklı bir konuma getirmekte, AB'nin ortak vize politikasının temelini atmaktadır⁴. “*Vize, Sığınma, Göç ve Kişilerin Serbest Dolaşımına İlişkin diğer Politikalar*” isimli IV. Başlık altında, daha önce Avrupa Topluluğu’nu Kuran Antlaşma’nın (Roma Antlaşması) 3. Sütunu altında yer alan “*Adalet ve İş Birliğinde İş Birliği*” başlığına ait olan hükümler, Birliğin yasal çerçevesine dâhil edilmiştir. Ayrıca Amsterdam Antlaşması’na Ek Protokol ile Schengen müktesebatı da, AB yasal çerçevesine alınmıştır.

Avrupa Topluluğu’nu Kuran Antlaşma’nın IV. Başlığı altında 62. Madde (62/1), Konsey’e Amsterdam Antlaşması’nın yürürlüğe girmesinden sonraki beş yıl içinde, 14. Maddeye uygun olarak, Birlik vatandaşları veya üçüncü ülke vatandaşları kişiler üzerinde herhangi bir kontrol olmaksızın iç sınırları geçmenin sağlanması için gerekli önlemleri alma görevini vermektedir.

62/2 ise, Üye Devletlerin dış sınırlarının geçilmesinde, kişiler üzerindeki kontrolün standardını ve usulünü belirleme yetkisini Konsey’e vermektedir. 62/2/b, üç ayı geçmeyen seyahatlere ilişkin vize kurallarını ve formatını belirlerken, vizeye tâbi olan veya olmayan üçüncü devlet vatandaşlarının listesini belirleme görevini Konsey’e vermiştir (62/2/b/i).

Konsey, 15 Mart 2001 tarihinde, 62/2/2/b/i’ye göre belirlenen listeyi açıklamış; 2 Haziran 2005 tarihinde bu listede değişiklik yapmıştır (851/2005 sayılı Konsey Tüzüğü). Bu değişiklik ile kendi vatandaşlarından vize istenmeyen üçüncü ülke tarafından (EK I), herhangi bir AB üyesi ülke vatandaşları için vize istenmesi halinde “*karşılıklılık*” ilkesine göre önlem alınması (1/4) ve Birliğe üye olmadığı halde Schengen Anlaşması’na taraf olan İzlanda, Norveç ve İsviçre’nin durumlarını ele almıştır.

539/2001 sayılı ve 15 Mart 2001 tarihli dış sınırları geçerken vize zorunluluğu olan ve olmayan ülkelere ilişkin Konsey Tüzüğü’nün 1. Maddesi’nin 1. Paragrafı’nda, Ek I’de belirlenen ve vize istemine tâbi üçüncü ülke vatandaşlarının, vize alma zorunluluğundan bahsedilmektedir. 2. paragraf ise Ek II’de yer alan üçüncü ülke vatandaşlarının vizeden muaf olduğunu belirtmektedir. 1. Maddenin 4. paragrafı ise, vize mecburiyeti koşullarını belirlemektedir.

³ Maastricht Antlaşması, Madde: 119, <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>

⁴ Amsterdam Antlaşması, Madde: 79, <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html>

SORU 2: Neden Batı Balkan ülkeleri için vize serbestliği?

Batı Balkan ülkeleri vatandaşları için AB topraklarında vizesiz dolaşım, uzun yıllar boyunca Batı Balkan ülkeleri ve AB arasında yoğun tartışmaların yaşandığı bir konu olmuştur.

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin, Josip Broz Tito'nun ölümünden sonra artan etnik çekişmeler ve ekonomik bunalım nedeniyle ve 1980'lerin sonlarında Doğu Avrupa'daki değişikliklerin de etkisiyle, 1990'lar ve 2000'ler boyunca yaklaşık 20 yıl süren kanlı bir süreç sonunda yedi ayrı egemen ülkeye bölünmesinin ardından, AB, bölgenin demokratikleşmesi ve Avrupa'nın hemen yanı başında siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan istikrarlı bir hale gelebilmesi için, vize serbestliğini bir araç olarak kullanmıştır.

AB'nin Batı Balkan ülkelere yönelik vize serbestliğinin iki amaca hizmet ettiği söylenebilir:

1. **Reform sürecinin devamlılığı:** Hiç şüphesiz AB, Batı Balkanlardaki reform sürecinin devamlılığını sağlamak adına, vize serbestliğini bir ödül mekanizması olarak kullanmış.
2. **Ödül ve ceza:** Reform sürecine devam eden Batı Balkan ülkeleri, vize serbestliği ile ödüllendirilirken, reform sürecinde aksamalar yaşayan ülkeler için ise vize serbestliğinin tanınması bir ceza olarak kullanılmıştır. Çok basit bir anlatımla buna, iyi davranışı ödüllendirmek, kötü davranışı da cezalandırmak anlamına gelen “*havuç ve sopa yöntemi*” denilebilir.

Başka bir deyişle AB, genişleme sürecinde aday ülkelere uyguladığı “koşulluluk” mekanizmasını (*conditionality*), vize serbestliği sürecinde de uygulamış ve vize kolaylaştırma ve vize serbestliğini bir takım koşulların yerine getirilmesine bağlamıştır.

SORU 3: Eskiden durum neydi?

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti dağılmadan önce (Temmuz 1989 rakamlarına göre 24 milyona yakın nüfus), 26 farklı etnik kimlikten oluşan Yugoslav vatandaşları, yani Yugoslav pasaportuna sahip kişiler, Avrupa ülkelerinde vizesiz dolaşım hakkına sahiptiler.

AB, üçüncü ülkelere yönelik olarak vize uygulaması ve vize uygulanacak olan ülkeler listesi konusunu, 25 Eylül 1995 tarih ve 2317/95⁵ sayılı tüzükle kabul etmiştir. Bu tüzüğün ekinde yer alan listede 101 ülke, “*Kara Liste*” adı verilen bir listeye alınmıştır. Söz konusu listede Sırbistan ve Karadağ, “Federal Yugoslav Cumhuriyeti” adı altında olmak üzere, Bosna Hersek, Makedonya ve Arnavutluk yer almıştır. Böylelikle Batı Balkan ülkeleri vatandaşları için, 1995 yılından itibaren AB’ye yaptıkları seyahatlerde kısıtlamalar başlamıştır.

Amsterdam Antlaşması’nın yürürlüğe girmesinin ardından bu tüzük, yerini 539/2001 sayılı tüzüğe bırakmış⁶; dolayısıyla vize uygulanacak ülkelerin yer aldığı *Kara Liste*’ye, Hırvatistan haricindeki tüm Batı Balkan ülkeleri dâhil edilmiştir.

---

⁵ 2317/95 sayılı Konsey Tüzüğü, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995R2317:EN:HTML>

⁶ 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:081:0001:0007:EN:PDF>

SORU 4: “Beyaz Liste” nedir? “Kara Liste” nedir?

AB, 15 Mart 2001 tarihinde kabul ettiği 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü ile dış sınırlardan geçerken vize alma zorunluluğu olan ve olmayan ülkelere ilişkin iki liste benimsemiştir. *Beyaz Liste*’de vatandaşları vize şartından muaf üçüncü ülkeler yer alırken (*Bkz. Tablo 3*), *Kara Liste*’de, Hırvatistan haricinde tüm Batı Balkan ülkeleri ile Türkiye’nin de içinde bulunduğu, vatandaşlarından vize talep edilen üçüncü ülkeler sıralanmaktadır (*Bkz. Tablo 4*).

Tablo 3: 539/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü ile Belirlenmiş Beyaz Liste

Amerika Birleşik Devletleri	Çin Halk Cumhuriyeti	Japonya	Meksika
Singapur	Andora	Ekvator	Kanada
Monako	Slovakya	Arjantin	Guatemala
Kosta Rika	Nikaragua	Slovenya	Avustralya
Güney Kore	Letonya	Panama	Şili
Bolivya	Hırvatistan	Litvanya	Paraguay
Uruguay	Brezilya	Hong Kong	Macaristan
Polonya	Vatikan	Brunei	Honduras
Makao	Romanya	Venezüella	Bulgaristan
İsrail	Malezya	Salvador	Yeni Zelanda
Çek Cumhuriyeti	İsveç	Malta	San Marino

Tablo 4: 539/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü ile Belirlenmiş Kara Liste

Afganistan	Endonezya	Kamerun	Mozambik
Suriye	Antigua ve Barbuda	Eritre	Katar
Namibya	Suudi Arabistan	Arnavutluk	Ermenistan
Kazakistan	Nauru	Svaziland	Azerbaycan
Kenya	Nepal	Tacikistan	Bahamalar
Etiyopya	Kırgızistan	Nijer	Tanzanya
Bahreyn	Fas	Kiribati	Nijerya
Tayland	Bangladeş	Fiji	Kolombiya
Orta Afrika Cumhuriyeti	Tayvan	Barbados	Fildişi Sahili
Komorlar	Özbekistan	Togo	Batı Samoa
Filipinler	Kongo	Pakistan	Tonga
Belarus	Filistin Yönetimi	Kuveyt	Palau
Trinidad ve Tobago	Belize	Gabon	Kuzey Kore
Papua Yeni Gine	Tunus	Benin	Gambiya
Kuzey Mariana	Peru	Tuvalu	Birleşik Arap Emirlikleri
Gana	Küba	Ruanda	Türkiye
Bosna Hersek	Gine	Laos	Rusya
Türkmenistan	Botsvana	Gine-Bissau Cumhuriyeti	Lesoto
Saint Kitts ve Nevis	Uganda	Burkina Faso	Grenada
Liberya	Saint Lucia	Ukrayna	Burma / Myanmar
Guyana	Libya	Saint Vincent ve Grenadinler	Umman
Burundi	Güney Afrika Cumhuriyeti	Lübnan	Ürdün

Butan	Gürcistan	Madagaskar	Sao Tome ve Principe
Vanuatu	Cezayir	Haiti	Malawi
Senegal	Vietnam	Çad	Hindistan
Maldivler	Sejšeller	Yeşil Burun Adaları	Çin
Irak	Mali	Sierra Leone	Yemen
İran	Marshall Adaları	Solomon Adaları	Djibouti
Jamaika	Mauritius	Somali	Zambiya
Doğu Timor	Kamboçya	Mısır	Sri Lanka
Zimbabve	Dominik Cumhuriyeti	Mikronezya	Moldova
Surinam	Ekvator Ginesi	Moğolistan	Moritanya
Sudan	Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya	Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan-Karadağ)	Demokratik Kongo Cumhuriyeti

SORU 5: “Kara Liste” sonrasında Batı Balkan ülkeleri vatandaşları, ne gibi bir durumla karşılaşmıştır?

Daha önce vize uygulamasına tâbi olmayan Batı Balkan ülkeleri vatandaşları, vize uygulaması ile birlikte, özellikle Schengen vizesi başvurularında ciddi sorunlar ile karşılaşmaya başlamıştır. Başvuru sisteminde yaşanan sorunlara ek olarak, talep edilen belgeler, vize başvuru süreleri, vize taleplerinin kabul ve reddine ilişkin ile birçok sorun ortaya çıkmıştır.

Söz konusu sorunlar, Batı Balkan ülke vatandaşlarında, deyim yerindeyse “aşağılanma” ve “küçük düşme” algısına neden olmuş; kişilerin dolaşımına getirilen engeller nedeniyle AB, tüm Batı Balkan ülkelerinde popülaritesini kaybetmiş; bu da AB’nin bölgenin demokratikleşmesi ve istikrara kavuşması hedefini olumsuz etkilemeye başlamıştır. Batı Balkan ülkeleri vatandaşları için Schengen vizesi, masraflı, zaman kaybına neden olan ve kaygı dolu bir uygulama halini almıştır. Vize taleplerinin ret edilmesi, bu ülke vatandaşları tarafından “kişisel” olarak algılanmış, AB’nin bu coğrafya üzerindeki hedefleri konusunda kafa karışıklıklarının neden olmasına sebebiyet vermiştir.

SORU 6: Batı Balkan ülkeleri, bu duruma nasıl tepki göstermişlerdir?

Yıllar boyunca AB topraklarına vize şartı olmadan seyahat eden kişilerin, bir anda vize engeliyle karşılaşılıyor olması, bu ülke hükümetlerinin ve vatandaşlarının harekete geçmesine neden olmuştur. 1995 yılından sonra Batı Balkan ülkeleri AB nezdinde, özellikle vize serbestliğinin tanınması hedefine yönelik lobi çalışmaları yapmaya başlamıştır.

Bu çerçevede, sivil kanatta gerçekleştirilen en bilinen girişim örneği, *Citizens' Pact for South Eastern Europe* isimli sivil toplum örgütünün (Batı Balkan ülkelerinde faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerden oluşmaktadır), “Vizeleri kaldır” (*Lets abolish visas*) adıyla 2002 yılında başlattığı kampanyadır⁷. Kampanya kapsamında hazırlanan “Vize Kuyruklarından Hikâyeler” (*Stories from Visa Queues*) başlıklı yayın, 2006 yılında yayımlanmış olup, Batı Balkan ülkeleri başkentlerinde bulunan AB üye ülke konsoloslukları önünde oluşan uzun vize kuyruklarında, vize başvurusunda bulunmak için bekleyen başvuru sahiplerinin hikâyelerini aktarmaktadır.

---

⁷ “*Lets abolish visas*” isimli kampanya ile ilgili ayrıntılı bilgi için, http://www.citizenspact.org/new/index.php?option=com_content&task=category&sectionid=4&id=19&Itemid=31 İnternet adresi ziyaret edilebilir.

SORU 7: AB, Batı Balkanlara yönelik vize serbestliği sürecini neden başlatmıştır?

Vize uygulaması nedeniyle, Batı Balkan ülkelerinde popülaritesini yitirmeye başlayan AB, kısa zamanda mevcut uygulama ile bu ülkeleri siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan istikrarlı hale getirme hedefinden uzaklaştığını fark etmiştir. Aynı zamanda AB, söz konusu coğrafyadaki siyasi karışıklık nedeniyle, bu ülkelerden AB topraklarına olan yasa dışı göç ile de karşı karşıya kalmış, bu da AB için büyük güvenlik tehditlerini ortaya çıkartmıştır.

Bu sebepler, AB'yi, vize uygulamalarını kademeli olarak kaldırmaya, bunu yaparken de başta yasa dışı göçü engellemek olmak üzere, Avrupa'nın menfaatine yarayacak bir takım tedbirleri Batı Balkan ülkelerine kabul ettirmeye itmiştir. Bu süreçte, vize uygulamalarının önce kolaylaştırılması; bu sırada geri kabul anlaşmalarının Batı Balkan ülkelerine imzalatılarak sınır ötesi göçün kontrol altına alınması ve sınır güvenliğinin artırılması; ardından vize serbestliği ile de bu ülkelerde siyasi reformların gerçekleştirilmesi için manivela görevi görülmesi fikri giderek geçerlilik kazanmaya başlamıştır. Ancak bunu yaparken, AB, gücü elinde bulundurduğunu da göstermek istemiş, geri kabul sürecinde başarıya ulaşan ülkelerin vatandaşları için önce vize kolaylaştırılmış, sonrasında ise vizeler kaldırılmıştır.

Bir başka deyişle AB, elindeki kozu çok iyi kullanabilmiştir. Vize serbestliğini, bir "havuç" olarak kullanarak, ödevini tam olarak yapmayan ülkeleri cezalandırırken, ödevini başarıyla gerçekleştiren ülkeleri ise ödüllendirmiştir. Bir anlamda AB, bölgedeki her ülkeyle "kuralları katı ama âdil" bir oyun tasarlamıştır. Havuca ulaşmak, yüklü teknik yapılanma ve hazırlık gerektirmekte; nihai sonuç ise her iki tarafın yararına. AB, vize serbestliği vererek sınırlarının güvenliğini güvence altına alacak, Batı Balkan ülkeleri vatandaşları da Avrupa topraklarında vizesiz dolaşım özgürlüğüne kavuşmuş olacaktır. Bu şekilde, vize konusunda koşulluluk mekanizması uygulanmaya başlanmıştır.

SORU 8: Batı Balkan ülkeleri için bu sürecin başlamasındaki temel kilometre taşları nelerdir?

1990'lı yıllarda, Yugoslavya'nın dağılmasının ardından bölgede yaşanan siyasi kriz, AB'yi, Batı Balkan ülkeleri vatandaşlarına vize uygulamaya itmiştir. 1990'lı yıllar boyunca bu uygulama, AB ve Batı Balkan ülkeleri arasında, gündemin öncelikli maddelerinden birini oluşturmuştur. 2000'li yıllara gelindiğinde ise bölgede siyasi yapılanma daha belirgin hale gelmiş; öyle ki Makedonya resmi olarak AB aday ülkesi ilan edilmiş; Bosna Hersek, Arnavutluk, Sırbistan ve Karadağ'ın ise potansiyel AB aday ülkesi olması yönünde tartışmalar hız kazanmıştır.

Bölge ülkelerinin Avrupa ile olan ilişkileri göz önüne alındığında, 2000'li yılların başında, AB'de Batı Balkan ülkeleri ile vize pazarlığına girme yönünde daha hevesli tartışmalar başlamıştır (Bkz. Tablo 5). Bu çerçevede ilk adım, 21 Haziran 2003 tarihinde Yunanistan'ın Selanik kentinde düzenlenen AB-Batı Balkanlar Zirvesi'nde atılmıştır. Zirve'de liderler, Batı Balkan ülkeleri vatandaşlarına yönelik AB vize rejiminin serbestleştirilmesine verdikleri önemin altını çizirken, Avrupa Komisyonu ile gerekli reformlara ilişkin görüşmelerin yapılacağı sözünü vermişlerdir. Ancak bu konuda ciddi bir süreç başlatılamamıştır.

AB-Batı Balkanlar Zirvesi

21 Haziran 2003, Selanik

“AB'nin Batı Balkan halklarına uyguladığı vize rejiminin serbestleştirilmesi perspektifine atfettikleri önemi kabul ediyoruz. Biz; organize suç, rüşvet ve yasa dışı göç ile mücadelede, hukukun üstünlüğünü iyileştirici; sınır kontrolleri ve güvenlik kurallarını güçlendirici önemli reform alanlarının uygulanmasına bağlı olan bir süreci destekliyoruz. Batı Balkan ülkeleri için İstikrar ve Ortaklık Süreci çerçevesinde, somut adımlar atılması adına Avrupa Komisyonu'nun, bu konulara yönelik her bir ülke ile görüşme niyetini memnuniyetle karşılıyoruz.”

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/misc/76291.pdf

5 Kasım 2004 tarihinde ise AB Liderleri Brüksel'de, üçüncü ülkelere geri kabul anlaşmaları imzalamaları karşılığı vize kolaylığı sağlanması ile ilgili sürecinin başlatılmasını öngören beş yıllık adalet ve içişleri konularına dair Lahey Programı'nı kabul etmiştir.

Lahey Programı, AB Liderler Zirvesi

5 Kasım 2004, Brüksel

“Konsey (...) ortak bir yaklaşım geliştirmek düşüncesiyle geri kabul anlaşması bağlamında durumu kolaylaştırmak adına, vaka bazında, göç konularını kapsayan ve gerçek anlamda dış ilişkilerde ortaklık kurulmuş üçüncü ülkelerin vatandaşlarına kısa süreli vize verilmesi için çağrıda bulunmaktadır.”

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/82534/pdf

20 Aralık 2005 tarihinde ise AB Konseyi, Batı Balkan ülkeleri ile vize kolaylaştırılması ve geri kabul anlaşmalarının imzalanması süreçlerini başlatmıştır. Bu karar, Batı Balkan ülkeleri ile vize serbestliğine giden yolda, müzakere sürecinin önünü açmıştır.

Bu kapsamda atılan en somut adım, Mayıs 2006 tarihinde Avrupa Komisyonu'nun, Makedonya ile vize sürecinin kolaylaştırılması ve geri kabul anlaşması görüşmeleri için AB Konseyi'nden yetki talebinde bulunmasıdır. Temmuz 2006 tarihinde ise Komisyon, Arnavutluk (sadece vize kolaylaştırması), Bosna Hersek, Karadağ ve Sırbistan ile vize sürecinin kolaylaştırılması ve geri kabul anlaşması görüşmelerini başlatmak için AB Konseyi'nden yetki istemiştir. 13-14 Kasım 2006'da ise AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konsey toplantısında, vize sürecinin kolaylaştırılması ve geri kabul anlaşmaları üzerine müzakerelerin beş Batı Balkan ülkesi ile de başlatılması yönünde karara varılmıştır. 20 Kasım 2006 tarihinde de vize sürecinin kolaylaştırılması ve geri kabul anlaşmaları üzerine Batı Balkan ülkeleri ile görüşmeler başlamıştır.

AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi Sonuç Bildirgesi

13-14 Kasım 2006, Brüksel

“Haziran 2006 Avrupa Konseyi kararlarına ilişkin olarak, Konsey; Bosna Hersek, Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti, Karadağ ve Sırbistan ile vize kolaylığı için müzakere sürecini ve geri kabul anlaşmalarını onaylamıştır. Konsey ayrıca Arnavutluk ile vize kolaylığı ve müzakere sürecini onaylamıştır.”

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/91641.pdf

Bilindiği üzere, AB kurumsal yapısı uyarınca, Avrupa Komisyonu Konsey ile birlikte yürütme oranı olarak görev yapmakta, siyasi karar alıcı makam olan Konsey'den yetki alarak teknik düzeyde bu tür müzakereleri yürütmektedir.

Tablo 5: Batı Balkan Ülkeleri için Vize Kolaylaştırma Sürecinin Temel Taşları	
21 Haziran 2003	AB Batı Balkanlar Zirvesi, Selanik
5 Kasım 2004	AB Liderler Zirvesi, Brüksel (Lahey Programı)
27 Ocak 2006	Komisyon Tebliği COM (2006) 27
11 Mart 2006	Gayri resmi AB ve Batı Balkanlar Dışişleri Bakanları Toplantısı, Salzburg (Salzburg Deklarasyonu)
15-16 Haziran 2006	AB Konseyi, Brüksel
13-14 Kasım 2006	AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi, Brüksel
14-15 Aralık 2006	AB Konseyi, Brüksel

SORU 9: Vize Kolaylaştırma Anlaşması nedir?

Vizeye tâbi kişilerin, vatandaşları oldukları ülke ile AB arasında imzalanan ve vize başvuru sürecini kolaylaştırmaya yönelik anlaşmadır. Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan için geri kabul anlaşmalarının imzalanması ile ilişkilendirilmiştir.

Batı Balkan ülkeleri ile imzalanan vize kolaylaştırma anlaşmaları, normal vize rejimi uygulamalarından farklılıklar içerir. Söz konusu farklılıklar; vize başvurularının neticelendirilmesi (on gün); gezi amacına göre gerekli belgelerin tam listesinin başvuru sahibine iletilmesi; normalde 60 avro olan vize başvuru ücretinin 35 avro olarak belirlenmesi; belirli gruplar için vizeden muafiyet (yakın akrabalar, çocuklar, emekliler, öğrenciler, sporcular, gazeteciler gibi); AB ülkelerine sık seyahat eden başvuru sahipleri için uzun süreli ve çok girişli vize verilmesini içermektedir. Ayrıca vize kolaylaştırma anlaşmaları ile farklı uygulamaların görüldüğü vize sürecinin, tüm ülkelerde, tüm vatandaşlar için daha standart hale getirilmesi öngörülmektedir.

AB, şimdiye kadar dokuz AB üyesi olmayan ülke ile vize kolaylaştırma anlaşması imzalamıştır (Bkz. Tablo 6).

Tablo 6: AB'nin Üçüncü Ülkeler ile İmzaladığı Vize Kolaylaştırma Anlaşmaları	
Ülkeler	Vize Kolaylaştırma Anlaşmalarının yürürlüğe girişi tarihleri
Arnavutluk	Ocak 2008
Bosna Hersek	Ocak 2008
Makedonya	Ocak 2008
Gürcistan	Mart 2011
Moldova	Ocak 2008
Karadağ	Ocak 2008
Sırbistan	Ocak 2008
Rusya	Haziran 2007
Ukrayna	Ocak 2008

Vize Kolaylaştırma Anlaşmaları:
Arnavutluk: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0085:0095:EN:PDF
Bosna Hersek: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0097:0107:EN:PDF
Makedonya: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0125:0135:EN:PDF
Gürcistan: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:052:0034:0044:EN:PDF
Moldova: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0169:0179:EN:PDF
Karadağ: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0137:0147:EN:PDF
Sırbistan: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0137:0147:EN:PDF
Rusya: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:129:0027:0034:EN:PDF
Ukrayna: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:22007A1218%2802%29:EN:HTML

SORU 10: Geri Kabul Anlaşması nedir?

Geri kabul anlaşmaları, ülkeleri yasa dışı göçe karşı önlem almaya teşvik eden, yasa dışı göçmenlerin insan onuruna yakışır şekilde ülkelerine gönderilmelerini sağlayan etkin bir araçtır. Avrupa özelinde geri kabul anlaşmaları, AB ile AB üyesi olmayan bir ülke arasında imzalanan ve iki tarafın vatandaşlarının veya taraflardan birinden transit geçerek diğer tarafa gelmiş üçüncü ülke vatandaşlarının, söz konusu diğer tarafın sınırları içerisinde bulunma veya ikamet etme şartlarına uygun olmamaları veya bu şartları kaybetmiş olmaları hallerinde, bu kişilerin geri kabulünü düzenleyen anlaşmadır.

Geri kabul anlaşmaları, karşılıklı olarak imzalanan ve uygulanan anlaşmalardır. Ancak Batı Balkan ülkeleri özelinde sıklıkla rastlanan, AB vatandaşı olmayanların AB sınırları içerisinde yasa dışı olarak hâlihazırda bulunmaları durumu, söz konusu süreci daha karmaşık hale getirmiştir.

Geri kabul anlaşmaları ile ilgili bir diğer önemli husus ise söz konusu anlaşmaların, yasa dışı göçmenlere karşı her ne kadar standart bir AB yaklaşımından hareket etseler de, ülke özelinde hazırlanmaları ve tüm ülkelere göre farklılık gösteren geçiş süreleri içermesidir. Ayrıca geri kabul usullerinin kararlaştırılması ve uygulamada ortak komitelerin oluşturulması öngörülmektedir.

Bugüne kadar AB, Arnavutluk, Bosna Hersek, Hong Kong, Makao, Makedonya, Moldova, Karadağ, Rusya, Sırbistan, Sri Lanka ve Ukrayna ile geri kabul anlaşması imzalamıştır. AB, Cezayir, Yeşil Burun Adaları, Çin, Gürcistan, Fas, Pakistan ve Türkiye (*müzakereler tamamlandı ve anlaşma parafe edildi*) ile geri kabul müzakerelerini halen sürdürmektedir (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7: AB'nin Üçüncü Ülkeler ile İmzaladığı ve Müzakere Ettiği Geri Kabul Anlaşmaları			
Ülke	Yetki Tarihi	İmzalanma Tarihi	Yürürlüğe Giriş Tarihi
Arnavutluk	Kasım 2002	14 Nisan 2005	1 Mayıs 2006
Cezayir	Kasım 2002		
Bosna Hersek	Kasım 2006	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Yeşil Burun Adaları	Haziran 2009		
Çin	Kasım 2002		
Makedonya	Kasım 2006	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Gürcistan	Eylül 2008		
Hong Kong	Haziran 2001	27 Kasım 2002	1 Mart 2004
Makao	Nisan 2001	13 Ekim 2003	1 Haziran 2004
Moldova	Aralık 2006	10 Ekim 2007	1 Ocak 2008
Karadağ	Kasım 2006	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Fas	Eylül 2000		
Pakistan	Eylül 2000	26 Ekim 2009	
Rusya	Eylül 2000	25 Mayıs 2006	1 Haziran 2007
Sırbistan	Kasım 2006	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Sri Lanka	Eylül 2000	4 Haziran 2004	1 Mayıs 2005
Türkiye	Kasım 2002		
Ukrayna	Haziran 2002	18 Haziran 2007	1 Ocak 2008

SORU 11: Neden vize kolaylığı ve geri kabul birbirine bağılı?

Batı Balkan ülkelerinin deneyimine bakıldığında, vize kolaylaştırmanın, geri kabul ile bağılı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Bunun nedeni, vize kolaylığı ile Batı Balkan ülkeleri vatandaşlarının vize alırken karşılaştıkları sorunlar çözümlenmeye çalışılırken; geri kabul anlaşmalarının imzalanması ile de Birliğin adalet ve içişleri kapsamında gerçekleştirmek istediğı reformların hayata geçirilmesinin amaçlanmasıdır. Böylece AB, vize kolaylığı karşılığında, yasa dışı göç ile mücadele ve sınır güvenliği alanlarında ilerleme sağlayabilecektir.

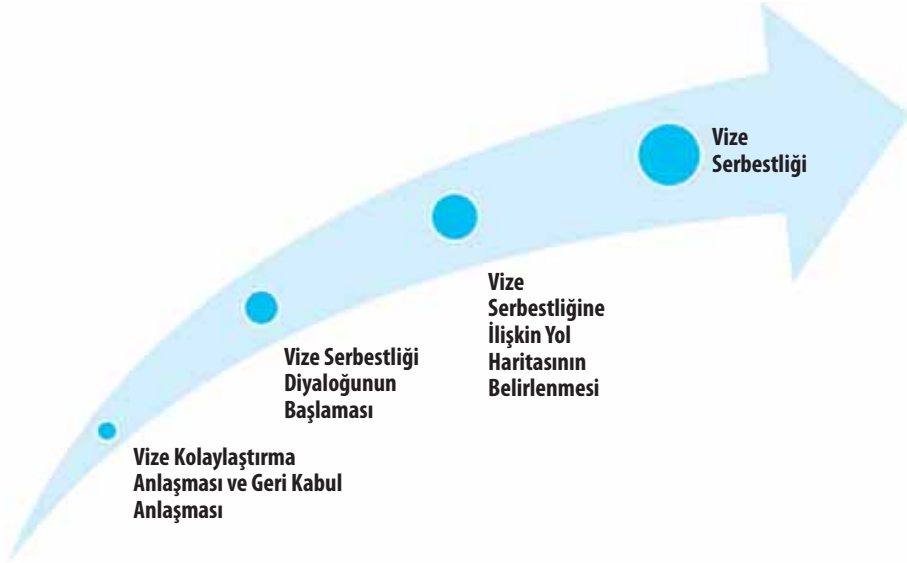
AB, yasa dışı göç ile mücadelede geri kabul anlaşmalarını önemli bir araç olarak görmekte ve özellikle Schengen Alanı'nı çevreleyen ülkeleri içine alan ve yasa dışı göçün kontrolünde elzem olan bir korunaklı ara bölgeye ihtiyaç duymaktadır.

SORU 12: Genel olarak süreç nasıl işliyor?

Batı Balkan ülkeleri için vize serbestliği süreci; vize kolaylığı anlaşması ve geri kabul anlaşmasının yürürlüğe girmesi sonrasında ülkeler ile vize serbestliği diyalogunun başlaması, vize serbestliğine ilişkin yol haritasının belirlenmesi ve yayımlanması ve son olarak vize serbestliğine ilişkin yasal düzenlemenin kabul edilip, AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanması adımlarından oluşmaktadır (Bkz. Şekil 2).

Vize kolaylığı anlaşması ve geri kabul anlaşmasının yürürlüğe girmesi ise üç adımda gerçekleşmektedir: (1) müzakerelerin gerçekleştirilmesi; (2) vize kolaylaştırma anlaşması ve geri kabul anlaşmasının eş zamanlı olarak imzalanması; (3) her iki anlaşmanın yürürlüğe girmesi ve uygulanması.

Şekil 2: Batı Balkan Ülkeleri için Vize Serbestliği Sürecinin Aşamaları

SORU 13: Batı Balkan ülkeleri için bu süreç ne kadar sürede tamamlandı?

Genel olarak bakıldığında, Batı Balkan ülkeleri için tüm sürecin (vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları müzakerelerinin başlamasından, vize serbestliğinin yürürlüğe girmesine kadar) tamamlanmasının; Sırbistan, Karadağ ve Makedonya için toplam 26 ay (Kasım 2006-Aralık 2009); Arnavutluk için 35 ay (Aralık 2006-Kasım 2010); Bosna Hersek için ise 36 ay (Kasım 2006-Kasım 2010) olduğu görülmektedir (*Bkz. Tablo 8*).

Arnavutluk ile AB arasındaki geri kabul anlaşması, Mayıs 2006 yılında imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir; Bosna Hersek ve Arnavutluk için süreç, diğer Batı Balkan ülkelerine göre daha uzun sürmüştür. Kosova için ise süreç, müzakerelerin hemen başında tıkanmıştır. Ancak genel itibarıyla bakıldığında AB, Batı Balkan ülkeleri ile vize serbestliği sürecini iki veya üç yıl gibi kısa bir sürede tamamlamış; Batı Balkan ülkeleri vatandaşları, AB topraklarında serbest dolaşım hakkı elde etmişlerdir. Vize kolaylığı ve geri kabul anlaşması müzakerelerinin başlamasının ardından, Batı Balkan ülkelere vizelerin kolaylaştırılması ise neredeyse iki yıldan az bir sürede gerçekleşmiştir (çoğu ülke için müzakereler Kasım 2006'da başlamış ve anlaşmalar Ocak 2008'de yürürlüğe girmiştir).

Tablo 8: Batı Balkan Ülkeleri için Vize Serbestliği Süreci

	BOSNA HERSEK	SIRBİSTAN	KARADAĞ	MAKEDONYA	ARNAVUTLUK	KOSOVA
VKA-GKA MÜZAKERELERİNE BAŞLANMASI	KASIM 2006	KASIM 2006	KASIM 2006	KASIM 2006	ARALIK 2006 (GKA, Mayıs 2006'da yürürlüğe girdi)	
VKA-GKA İMZALANMASI	EYLÜL 2007	EYLÜL 2007	EYLÜL 2007	EYLÜL 2007	EYLÜL 2007	
VKA-GKA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ	OCAK 2008	OCAK 2008	OCAK 2008	OCAK 2008	OCAK 2008 (Sadece VKA yürürlüğe girdi)	
VS DİYALOĞUNA BAŞLANMASI	MAYIS 2008	OCAK 2008	ŞUBAT 2008	ŞUBAT 2008	NİSAN 2008	19 OCAK 2012
VS'YE İLİŞKİN YOL HARİTASININ YAYIMLANMASI	MAYIS 2008	MAYIS 2008	MAYIS 2008	MAYIS 2008	MAYIS 2008	HAZİRAN 2012
VSA	8 KASIM 2010	16 ARALIK 2009	16 ARALIK 2009	16 ARALIK 2009	8 KASIM 2010	

SORU 14: Batı Balkan ülkeleri için vize kolaylaştırma anlaşmaları neleri içerir?

Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan ile vize kolaylığı ve geri kabul anlaşmaları, Kasım 2006 ve Kasım 2007 tarihlerinde müzakerelerin tamamlanmasının ardından, 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu tarih itibarıyla, biyometrik pasaport sahibi beş Batı Balkan ülkesinin vatandaşları, AB'ye vizesiz seyahat hakkı elde ederken, biyometrik pasaport sahibi olmayan kişiler, vize uygulamasına tâbi olmaya devam etmişlerdir.

Bilindiği üzere Schengen vizesi çok farklı kategoriler içerir. Bunların arasında en yaygın olarak kullanılan ve *C tipi* olarak adlandırılan vize, Schengen Alanı'na kısa süreli giriş ve çıkış hakkı veren (180 günlük süre içerisinde, asgari 90 gün kalış) vizedir. Söz konusu vize sadece Schengen Alanı'na giriş izni verirken, ikamet ve çalışma hakkı vermez.

Vize kolaylığı, biyometrik pasaport sahibi beş Batı Balkan ülkesi vatandaşlarına; (1) *vize başvuru sırasında Konsolosluklar tarafından talep edilen belge ve materyaller*, (2) *vize başvuru ücretleri*, (3) *vize başvuru süreleri* ve (4) *vize türü* kapsamında, yeni kazanımlar getirmiştir.

- (1) **Konsolosluklar tarafından talep edilen belge ve materyaller:** Vize kolaylaştırma anlaşması ile söz konusu belgelerde standardizasyona gidilmiş ve talep edilen belge sayısı azaltılmıştır. Bu kapsamda; resmi heyet üyeleri için, resmi kurumdan alınacak görevlendirme yazısı; iş insanları ve iş örgütü temsilcileri için, sponsor şirketten alınacak davet yazısı ile Ticaret Oda sicil kaydı veya görevlendirme yazısı; öğrenciler için gidilecek okul veya üniversiteden alınacak kabul mektubu veya kayıt belgesi; bilimsel, kültürel veya sanatsal faaliyetlerde bulunacak kişiler için, sponsor kurumdan alınacak davet yazısı; turistik amaçlı seyahat edecekler için ise tur şirketinden alınacak tur programı veya sertifika yeterli olmuştur.
- (2) **Vize başvuru ücreti:** Vize kolaylaştırma kapsamında beş Batı Balkan ülkesi vatandaşları, Schengen vize başvurularında 60 avrodan 35 avroya inen, indirilmiş vize başvuru ücretinden yararlanırken, birçok farklı grup için vize ücreti muafiyeti uygulanmıştır. Bu kapsamda 6 yaşından küçük olmak kaydıyla çocuklar, Schengen Alanı'na dâhil herhangi bir AB üye ülkesinde ikamet eden kişilerin yakın akrabaları, resmi heyet üyeleri, emekliler, öğrenciler, sporcular, gazeteciler, engelliler ve onlara refakat eden kişiler, dini kurum üyeleri vs. vize ücretinden muaf tutulmuşlardır.
- (3) **Vize başvuru süreleri:** Batı Balkan ülkeleri ile vize kolaylığı kapsamında, vize başvuru süreleri on takvim günü ile sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda vize başvurusunu takip eden on iş gününde, Konsoloslukların olumlu veya olumsuz, vize başvurusunu sonuçlandırması gerekmektedir.
- (4) **Vize türü:** Vize kolaylaştırmanın beş Batı Balkan ülkesi vatandaşlarına getirdiği en belirgin farklılıklardan bir diğeri, Schengen Alanı'nı sıklıkla ziyaret eden kişilere verilmeye başlanan uzun süreli ve çok girişli vizelerdir. Bu kapsamda "*bona fide*" ziyaretçiler (iyi niyet çerçevesindeki ziyaretçiler), iş insanları, kamyon şoförleri ve sık ziyaret eden kurum temsilcileri için uzun süreli ve çok girişli vizelerin verilmesine başlanmıştır.

Vize Kolaylaştırma Anlaşmaları:
Arnavutluk: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0085:0095:EN:PDF
Bosna Hersek: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0097:0107:EN:PDF
Sırbistan: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0137:0147:EN:PDF
Karadağ: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0137:0147:EN:PDF
Makedonya: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0125:0135:EN:PDF

SORU 15: Batı Balkan ülkeleri vatandaşları, vize kolaylaştırma anlaşmalarından ne ölçüde tatmin olmuşlardır?

Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan ile vize kolaylığı ve geri kabul anlaşmaları, 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girmiş; talep edilen belgelerde standardizasyona gidilmiş; vize ücretlerinde belli kategoriler için vize muafiyeti, geri kalan kişiler için vize ücretinde indirim sağlanmış; vize başvuru süreleri kısaltılmış; çok girişli ve uzun süreli vizeler, Schengen Alanı'nı sık ziyaret eden kişilere verilmiş olsa da Batı Balkan ülkeleri vatandaşları için vize konusunda sıkıntıların sürdüğü görülmüştür.

Örneğin vize kolaylığının yürürlüğe girmesinden sonra bile Konsolosluklar, başvuru sahiplerinden farklı belgeler veya ek dokümanlar istemeye devam etmiştir. Bunların arasında, seyahat sırasında başvuru sahibinin yanına alacağı nakit paranın gösterilmesi, seyahat çeki, kredi kartları, banka teminatı, gidiş-dönüş uçak bileti, sağlık ve seyahat sigortası (azami 30.000 avro değerinde), kalınacak yere ilişkin belgeler, mesleki yeterliliği kanıtlayan evraklar bulunmaktadır. Aynı şekilde vize talebinin reddi halinde, vize başvurusunun yapıldığı Konsoloslukun, redde ilişkin herhangi bir açıklamada bulunma mecburiyeti bulunmamaktadır.

Süren sıkıntılara ilişkin özellikle sivil toplum örgütleri, problemler alanların tespiti konusunda bazı çalışmalar başlatmıştır. Örneğin Haziran 2008 tarihinde, Brüksel merkezli *European Citizen Action Services* (ECAS) isimli sivil toplum kuruluşu, beş yerel sivil toplum örgütü ile birlikte (Makedonya'dan *Macedonian Center for International Cooperation*; Arnavutluk'tan *European Movement*; Bosna Hersek'ten *Vesta*; Karadağ'dan *Center for Civic Education*; Sırbistan'dan *Citizens' Pact for SEE*), vize uygulamalarına yönelik devam eden şikâyetlerin ve yeni sorunların belirlenmesi amacıyla, "*Does it really matter? Visa facilitation in the Western Balkans: Monitoring of the New Agreements*" ("Gerçekten fark etti mi? Batı Balkanlar için vize kolaylaştırma: Yeni anlaşmaların takibi") başlıklı bir proje gerçekleştirmiştir⁸. Söz konusu proje, genel itibarıyla, AB'nin vize kolaylaştırma anlaşmaları imzaladığı Batı Balkan ülkeleri vatandaşlarının, yeni anlaşmalarda öngörülen faydalardan yararlanıp, yararlanmadığını araştırmaktadır.

Proje kapsamında, söz konusu ülkelerdeki farklı AB üye ülke konsoloslukları önlerinde gerçekleştirilen anketler ile her ülkede kurulan şikâyet hatlarına gelen çağrılar oldukça çarpıcı sonuçları ortaya çıkartmıştır. Konsolosluk önlerinde, vize başvurusu yapan kişiler ile yapılan anketler (Arnavutluk'ta 562 anket; Makedonya'da 774 anket; Karadağ'da 165 anket) ile iki hafta boyunca açık kalan telefon hatlarına yüzlerce başvuru yapılmıştır (Arnavutluk'ta 104 çağrı; Makedonya'da 76 çağrı; Karadağ'da 49 çağrı; Sırbistan'da 72 çağrı).

Bu çalışma, vize kolaylaştırma anlaşmasının yürürlüğe girmesine rağmen Batı Balkan ülkeleri vatandaşları için aşağıda belirtilen konularda, sorunların devam ettiğini ortaya çıkarmıştır:

- (1) Batı Balkan ülkesi vatandaşları, vize kolaylaştırma anlaşmasının etkilerini görememektedir; hatta ankete katılanların ve çağrı bırakanların çoğu, böyle bir anlaşmanın yürürlükte olduğundan bile haberdar değildir.
- (2) Kimi konsoloslukların aracı şirketler ile çalışıyor olması ve vize başvuruları için arama yapılarak randevu alınmasına imkân veren sisteme geçilmesi, vize başvuru maliyetini artırmaktadır (kimi Konsolosluklar için bu ücret, dakika başına bir avroya kadar çıkmaktadır).

⁸ Söz konusu proje ile ilgili ayrıntılı bilgi için, <http://www.ecas-citizens.eu/content/view/138/146/> İnternet adresi ziyaret edilebilir.

- (3) Vize süresine ilişkin, on iş günü olarak belirlenen süreye Konsolosluklar tarafından riayet edilmemektedir.
- (4) Vize başvurularının olumsuz sonuçlanması halinde başvurunun yapıldığı ülke Konsoloslugu, başvurunun reddine ilişkin açıklama yapmamakta veya yapılan açıklama tatmin edici bulunmamaktadır.
- (5) Talep edilen vize ile alınan vize süresi ve türü (tek girişli, çok girişli, transit gibi.) arasında uyumsuzluklar yaşanmakta, bu da seyahat planını doğrudan olumsuz yönde etkilemektedir.
- (6) Konsolosluk ve aracı kurum çalışanlarının, başvuru sahiplerine yönelik tutumları, rahatsızlıklara neden olmaktadır.

Görüldüğü üzere vize kolaylaştırma anlaşmaları, beş Batı Balkan ülkesi vatandaşları için vize konusundaki beklentilerini karşılamaktan uzak kalmıştır. Bu ülkelerin eş zamanlı olarak AB ile geri kabul anlaşması müzakerelerini de yürütüyor olması, ülke vatandaşlarında hayal kırıklığı yaratmış; tepkilerin artmasına neden olmuştur. Avrupa Komisyonu, oluşturduğu özel komiteler aracılığıyla durumun analizini yapmış ve bir süre sonra vize kolaylaştırma anlaşmalarının uygulanmasına yönelik ilkeleri belirleyerek, söz konusu ülkelerdeki Konsolosluklara ulaştırmıştır. Ancak kolaylaştırma sonrasında dahi yaşanan bu sancılı süreç, Batı Balkan ülkeleri vatandaşlarının vizeyi, sorunlu ve sıkıntılı bir alan olarak algılamaya devam etmesini sağlamıştır.

SORU 16: Batı Balkan ülkeleri ile imzalanan geri kabul anlaşmaları neleri içerir?

Daha önce ifade edildiği üzere AB, vize serbestliğini, vize kolaylığı anlaşmalarına bağlı geri kabul müzakereleri ile birlikte bir “ödül” olarak kullanmıştır. Geri kabul anlaşmaları, genel itibarıyla, ülkeleri yasa dışı göçe karşı önlem almaya teşvik eden, yasa dışı göçmenlerin insan onuruna yakışır şekilde ülkelerine gönderilmelerini sağlayan etkin bir araçtır. Geri kabul anlaşmaları, AB ile AB üyesi olmayan bir ülke arasında imzalanan ve iki tarafın vatandaşlarının veya taraflardan birinden transit geçerek, diğer tarafa gelmiş üçüncü ülke vatandaşlarının, söz konusu diğer tarafın sınırları içerisinde bulunma veya ikamet etme şartlarına uygun olmamaları veya bu şartları kaybetmiş olmaları hallerinde, bu kişilerin geri kabulünü düzenleyen anlaşmadır.

Batı Balkan ülkeleri ile geri kabul anlaşmaları müzakereleri, Arnavutluk haricindeki diğer dört Batı Balkan ülkesi için (Arnavutluk ve AB arasında geri kabul anlaşması Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir), Kasım 2006 tarihinde başlamış; müzakereler vize kolaylaştırma süreci ile eş zamanlı olarak Eylül 2007 tarihinde tamamlanmış ve her ülke ile AB arasındaki anlaşma, Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Görüleceği üzere AB ve Batı Balkan ülkeleri arasındaki geri kabul süreci de bir buçuk yıl gibi kısa bir sürede tamamlanmıştır.

Geri kabul anlaşmaları müzakere süreci genel olarak, geri kabul usulleri, geri kabul amacıyla transit geçiş, kendi vatandaşlarının geri kabulü, yabancıların ve vatansız kişilerin geri kabulünün sınırları, kişisel verilerin korunması, masraflar ve masrafların paylaşımı, ispat standartları gibi oldukça geniş ve teknik konuları kapsayan prosedürleri içerir. Herhangi bir ülkeyle müzakere edilen bir geri kabul anlaşmasında en sorunlu kısım, üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansızların geri kabulüne yönelik konulardır. Bu tür mültecilerin hangi yolları kullanarak hedef ülkeye giriş yaptıklarının tespit edilmesi ve müzakere edilen ülkeyi transit olarak kullandıklarının kanıtlanması noktalarında ciddi sorunlar ile karşılaşılmaktadır. Aynı şekilde, geri kabule ilişkin oluşacak masrafların taraflarca paylaşımı ve kaynak ülke ile hâlihazırda var olan/olmayan geri kabul anlaşmaları da müzakerelerde önemli yer tutmaktadır.

Bugüne kadar AB, Arnavutluk, Bosna Hersek, Hong Kong, Makao, Makedonya, Moldova, Karadağ, Rusya, Sırbistan, Sri Lanka ve Ukrayna ile geri kabul anlaşması imzalamıştır. AB'nin imzaladığı geri kabul anlaşmaları, yedi veya sekiz bölümden oluşmakta; 21 ila 23 madde içermektedir. Kimi anlaşmalara ek bazı belgeler de bulunmaktadır. AB, Cezayir, Yeşil Burun Adaları, Çin, Gürcistan, Fas, Pakistan ve Türkiye (*müzakereler tamamlandı ve anlaşma parafe edildi*) ile geri kabul müzakerelerini ise halen sürdürmektedir (*Bkz. Tablo 9*).

Her ne kadar Avrupa Komisyonu, Batı Balkan ülkelerinin de dâhil olduğu üçüncü ülkeler ile standart bir geri kabul anlaşması müzakeresi yürütse de geri kabul anlaşmaları, genelde, o ülke özelinde hazırlanmış, ısmarlama anlaşmalar (*tailor-made*) olmuştur. Komisyon'un müzakere edilen ülkelere ilettiği ilk taslak metinler, genelde benzer özellikle taşısa da müzakere sürecinde karşılıklı olarak ülkelerin ihtiyaçlarına ve durumlarına bağlı değişiklikler yapılmıştır. Bu durum, AB'nin Batı Balkan ülkeleri ile yaptığı müzakere süreci için de geçerli olmuştur.

Tablo 9: AB'nin Müzakere Ettiği Geri Kabul Anlaşmaları

Ülke	Yetki Tarihi	İmzalanma Tarihi	Yürürlüğe Giriş Tarihi
Arnavutluk	Kasım 2002	14 Nisan 2005	1 Mayıs 2006
Cezayir	Kasım 2002		
Bosna Hersek	Kasım 2006	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Yeşil Burun Adaları	Haziran 2009		
Çin	Kasım 2002		
Makedonya	Kasım 2006	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Gürcistan	Eylül 2008		
Hong Kong	Haziran 2001	27 Kasım 2002	1 Mart 2004
Makao	Nisan 2001	13 Ekim 2003	1 Haziran 2004
Moldova	Aralık 2006	10 Ekim 2007	1 Ocak 2008
Karadağ	Kasım 2006	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Fas	Eylül 2000		
Pakistan	Eylül 2000	26 Ekim 2009	
Rusya	Eylül 2000	25 Mayıs 2006	1 Haziran 2007
Sırbistan	Kasım 2006	18 Eylül 2007	1 Ocak 2008
Sri Lanka	Eylül 2000	4 Haziran 2004	1 Mayıs 2005
Türkiye	Kasım 2002		
Ukrayna	Haziran 2002	18 Haziran 2007	1 Ocak 2008

Geri Kabul Anlaşmaları:**Arnavutluk:**

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:124:0022:0040:EN:PDF>

Sırbistan:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0046:0064:EN:PDF>

Karadağ:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0026:0044:EN:PDF>

Makedonya:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0007:0024:EN:PDF>

SORU 17: Batı Balkan ülkeleri ile imzalanan geri kabul anlaşmaları arasında farklılıklar var mı?

AB'nin beş Batı Balkan ülkesi ile imzaladığı geri kabul anlaşmaları arasında (diğer ülkeler ile imzalanmış anlaşmalar ve beş Batı Balkan ülkesi özelinde) şu farklılıklar bulunmaktadır:

(1) **Yeniden kabul edilecek kişiler:** Bosna Hersek, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan ile imzalanan geri kabul anlaşmalarında taraflar, açık olarak, yeniden kabul edilecek kişi veya kişilerin evlenmemiş çocuklarının ve başka bir ülke vatandaşı eşlerinin, tamamen bağımsız ikamet hakkı olması halinde yeniden kabul edileceğini belirtmektedir.

(2) **Hızlandırılmış geri kabul usulleri:** Makedonya ve Sırbistan ile imzalanan anlaşmalarda, diğer Batı Balkan ülkelerinden farklı olarak, yasa dışı geçiş yapan ve sınır bölgesinde yakalanan kişi veya kişiler için hızlandırılmış bir geri kabul usulü öngörülmüştür. Bu kapsamda geri kabul talep eden ülke, iki iş günü içerisinde bu kişi veya kişileri, geldikleri ülkeye geri gönderebilecektir.

(3) **Zaman sınırlamaları:** Batı Balkan ülkeleri ile imzalanan anlaşmalar, değişen sürelerde, geri kabul talebinin arzı, başvuruya yanıt süreleri ve başvuruya yanıt sürelerine ek süre talepleri içermektedir (Bkz. Tablo 10).

(4) **Yürürlüğe giriş:** Arnavutluk ile imzalanan geri kabul anlaşması, diğer Batı Balkan ülkelerinden farklı olarak 1 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Diğer Batı Balkan ülkeleri için geri kabul anlaşmalarının yürürlüğe giriş tarihi Ocak 2008'dir.

	Geri kabul talebinin arzı	Geri kabul talebinin arzına ek süre talebi	Geri kabul talebine cevap süresi		Geri kabul talebine cevap ek süre talebi	Transferin gerçekleşmesi
	Normal süreç	Normal süreç	Hızlandırılmış süreç	Normal süreç	Normal süreç	Normal süreç
Arnavutluk	12 ay	Tüm engeller kalktığında	-	14 takvim günü	-	3 ay
Bosna Hersek	12 ay	Tüm engeller kalktığında	-	10 takvim günü	6 takvim günü	3 ay
Karadağ	12 ay	Tüm engeller kalktığında	-	12 takvim günü	6 takvim günü	3 ay
Makedonya	12 ay	Tüm engeller kalktığında	2 iş günü	14 takvim günü	-	3 ay
Sırbistan	12 ay	Tüm engeller kalktığında	2 iş günü	10 takvim günü	6 takvim günü	3 ay

SORU 18: Vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları sonrasında, Batı Balkan ülkeleri için süreç nasıl ilerlemiştir?

Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan ile vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmalarının yürürlüğe girdiği 2008 yılından sonra, AB, vize serbestliği yolunda ikinci önemli adımı atmış ve 2008 yılı içerisinde beş Batı Balkan ülkesi ile vize serbestliği diyaloglarını başlatmıştır. Zaten AB, vize serbestliğini, vize kolaylığı anlaşmalarına bağlı geri kabul müzakereleri ile birlikte bir “ödül” olarak kullandığını, sürecin en başında ilan etmiş ve Batı Balkan ülkelerinde bu beklenti yaratmıştır.

Batı Balkan ülkeleri için vize serbestliğine ilişkin ilk açık işaret, 18 Haziran 2007 tarihinde gerçekleştirilen AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi’nde verilmiştir. O dönem AB Dönem Başkanı ve Almanya Dışişleri Bakanı olan Frank-Walter Steinmeier başkanlığında Lüksemburg’da gerçekleştirilen toplantının sonuç bildirgesinin sekizinci, dokuzuncu ve onuncu maddelerinde Üye Devletler, açık şekilde, vize kolaylaştırmayı vize serbestliğinin takip edeceğini “(...) *Konsey, Selanik Gündemi’ni anımsatarak, Batı Balkanlardaki halkların vizesiz seyahat perspektifine verilen önemi kabul eder. Bu bağlamda, Komisyon’un bu konuyu somut adımlarla ileriye götürme çabalarını memnuniyetle karşılar*” sözleriyle dile getirmişlerdir.

AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi Sonuç Bildirgesi 18 Haziran 2007, Lüksemburg

VİZE KOLAYLIĞI ve GERİ KABUL ANLAŞMALARI

Madde 8: *Konsey, Arnavutluk, Bosna Hersek, Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya, Karadağ ve Sırbistan ile vize kolaylığına ve geri kabule ilişkin anlaşmaların parafe edilmesini memnuniyetle karşılar. Bu gibi anlaşmaların akdedilmesi, AB ile Batı Balkan ülkeleri arasında halklar arası iletişimin artırılmasına katkıda bulunacak ve başta genç nesil olmak üzere seyahat fırsatlarını artıracaktır.*

Madde 9: *Konsey, Selanik Gündemi’ni anımsatarak, Batı Balkanlardaki halkların vizesiz seyahat perspektifine verilen önemi kabul eder. Bu bağlamda, Komisyon’un bu konuyu somut adımlarla ileriye götürme çabalarını memnuniyetle karşılar. Konsey ayrıca, halklar arası iletişimin güçlendirilmesi için bölgedeki öğrencilere yönelik bursların artırılmasının önemine dikkat çeker.*

Madde 10: *Bu sebeple Konsey, söz konusu anlaşmaların bir an önce yürürlüğe girebilmesi için tüm gerekli süreçlerin tamamlanmasını sabırsızlıkla beklemektedir.*

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/9480

Bunu takiben, 6 Kasım 2007 tarihinde Avrupa Komisyonu, yayımladığı “*Genişleme Stratejisi ve 2007-2008 Dönemindeki Temel Zorluklar*” başlıklı belgede, ilk olarak beş Batı Balkan ülkesi ile vize serbestliği diyalogunun başlaması ve yol haritalarının oluşturulması önerisinde bulunmuştur. Söz konusu yol haritaları bir anlamda, AB’nin bölge halkına verdiği sözün somut bir yansıması niteliğindedir.

**“Genişleme Stratejisi ve 2007-2008 Dönemindeki Temel Zorluklar” COM(2007) 663
6 Kasım 2007, Brüksel**

“AB’ye seyahat kolaylığı, Batı Balkanların hükümetleri ve halkları için önemi büyük bir konudur. Bu gerçek, Selanik Zirvesi’nde AB tarafından kabul edilmiş olup, AB bu hedefi gerçek kılma-ya yönelik adımlar atma taahhüdünde bulunmuştur. Seyahat kolaylığına yönelik adımlar AB’nin iç güvenlik ve göç çıkarlarını göz önünde bulundurulmalıdır. Vize muafiyet rejimi Hırvatistan için uzun süredir uygulanmaktadır. Komisyon, son zamanlarda bölgedeki diğer ülkelerle, vize kolaylığı ve geri kabul anlaşmaları müzakere etmiştir. Eylül’de imzalanmış olan bu anlaşmaların, 1 Ocak 2008’de yürürlüğe girmek üzere, kısa bir süre sonra Konsey tarafından da onaylanmaları beklenmektedir. Bu anlaşmalar, AB’ye seyahat için gerekli vizelerin alınmasında koşulları büyük ölçüde iyileştirecektir. Üye Devletlerin bu kolaylığı düzgün bir şekilde uygulanmasını sağlamaları büyük önem taşımaktadır.”

“Vize kolaylaştırma anlaşmaları, vize rejiminin tamamen serbestleşmesine yönelik önemli bir adım oluşturmaktadır. Komisyon, Batı Balkan ülkeleri ile aşamalı olarak vize serbestliğine yönelik somut adımlar atılmasının zamanının geldiği görüşündedir. Komisyon, bu kapsamda, ülkelerin her biriyle karşılanması gereken koşulları ortaya koyan birer yol haritası oluşturulmasına yönelik diyalog başlatılmasını önermektedir. Bu geri kabul anlaşmalarının etkili bir şekilde uygulanması ve sınır yönetimi, belge güvenliği veya organize suç ile mücadele gibi kilit öneme sahip alanlarda ilerlemeyi kapsayacaktır. Yol haritaları, AB’nin bölge halkına verdiği taahhütlerin görünürlüğü-nü güçlendirirken, ilgili ülkelerin reform çabalarına daha iyi odaklanabilmelerini sağlayacaktır.”

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_en.pdf

10 Aralık 2007 tarihinde toplanan AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi’nde ise Komisyon’un bu ülkeler ile vize serbestliği diyalogunu başlatması ve yol haritalarının hazırlanması memnuniyetle karşılanırken, 2008’in ilk yarısında vize diyalogunun başlatılması talep edilmiştir.

**AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi Sonuç Bildirgesi
10 Aralık 2007, Brüksel**

“Konsey, Komisyon’un 2008 yılı başında Selanik Gündemi ve Salzburg Deklarasyonu’nu takiben Batı Balkan ülkelerinin AB üyeliği perspektifinde yol almaları için bir tebliğ hazırlama niyetini memnuniyetle karşılar. Bu bağlamda, Konsey, Komisyon’u halklar arası iletişimin ve sivil toplumun gelişimine katkıda bulunabilmesi için imkânları keşfetmeye davet eder.”

“Konsey, 18 Haziran tarihli kararlarını anımsatarak, bu konularda, 2008 yılının ilk yarısında Komisyon’un tebliğine ve Üye Devletlerin katkılarına dayalı bir tartışma ortamının açılmasına hazır olduğunu ifade eder.”

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/97556.pdf

25 Ocak 2008 tarihli AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi’nde ise beş Batı Balkan ülkesi vatandaşlarının vize serbestliğinden yararlanmasını sağlayacak yol haritasının tanımı yapılırken, söz konusu ülkeler tarafından yerine getirilmesi gereken kriterlerin (*benchmarks*) belirlenmesi görevi Avrupa Komisyonu’na bırakmıştır.

AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi Sonuç Bildirgesi
25 Ocak 2008, Brüksel

VİZE KOLAYLIĞI ve GERİ KABUL ANLAŞMASI

“Konsey; Arnavutluk, Bosna Hersek, Karadağ, Sırbistan ve Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya ile 1 Haziran 2008 tarihinde vize kolaylığı ve geri kabul anlaşmalarının yürürlüğe gireceğini bildirir. Bu gelişmeler, ülke vatandaşlarının daha fazla iletişime geçmesine ve AB ile bölge arasında ekonomik bağlarının daha da artırılmasına katkı sağlayacaktır.”

“10 Aralık 2007 tarihli sonuçlara ilişkin olarak Konsey, ayrıca, Avrupa Komisyonu'nun gelecek tarihlerdeki temaslarına ilişkin olarak, bölgedeki ülkelerin vatandaşları için vize serbestliğine yönelik detaylandırılmış ve açık ifadeleri barındıran yol haritası kapsamında vize diyalogu başlatmasını memnuniyetle karşılar. Bu, Konsey'e ve Komisyon'a gerekli görülen reformları izleme olanağı sağlayacaktır.”

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/98460.pdf

SORU 19: Vize diyalogu ve vize yol haritası nedir? Batı Balkan ülkeleri için ne kadar zamanda bu süreç tamamlanmıştır?

Görüldüğü üzere AB, vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları daha yürürlüğe girmeden, beş Batı Balkan ülkesi için vize serbestliği kapsamında çalışmalara başlamış; söz konusu anlaşmaların yürürlüğe girmesi ile birlikte vize serbestliği konusunda Batı Balkan ülkeleri için vize diyalogu adı verilen bir süreç başlamıştır. Söz konusu görüşmeler kısa sürede neticelendirilmiş ve vize yol haritaları Batı Balkan ülkelerine sunulmuştur.

Bahsi geçen vize yol haritası, aynen vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmalarında olduğu gibi, vize serbestliğine gidilen yolda Batı Balkan ülkelerinin atması gereken adımların sıralandığı bir belgedir. Beş Batı Balkan ülkesi için neredeyse benzer özellikler taşıyan vize yol haritaları, bu ülkelerde konuya ilişkin yürürlükte olan yasal düzenlemeler ve uygulamaları da kapsamaktadır. Bu yönüyle hazırlanan yol haritaları arasında çeşitli farklar bulunur.

Avrupa Komisyonu'nun 5 Mart 2008 tarihli “*Batı Balkanlar: Avrupa Perspektifinin Güçlendirilmesi*” başlıklı tebliğinde, Batı Balkan ülkeleri için vizesiz seyahatin, bu ülkelerin AB üyeliğine hazırlanmaları ve Schengen Alanı'nın ileride parçası olmaları için önemli bir adım olduğu hatırlatılmakta; diğer yanda ise vizesiz seyahatin iç güvenlik ve AB'nin yasa dışı göç ile mücadelesi kapsamında mevcut yapısını tehlikeye atmaması uyarısı yapılmaktadır. Bu kapsamda 25 Ocak 2008 tarihli AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nin kararlarına atıfta bulunan Komisyon, Konsey'in talep ettiği vize diyalogu ve vize yol haritası müzakereleri için beş Batı Balkan ülkesine çağrıda bulunmuştur.

“Batı Balkanlar: Avrupa Perspektifinin Güçlendirilmesi” COM (2008) 127

Avrupa Komisyonu Tebliği 5 Mart 2008, Brüksel

VİZESİZ DOLAŞIMA DOĞRU

“Komisyon tarafından Konsey’e danışılarak yol haritaları hazırlanacaktır. Batı Balkan ülkeleri bu çerçevede içerik sağlayacaklardır. Bu yol haritaları dört konuyu kapsar; belge güvenliği, yasa dışı göç, kamu düzeni ve güvenliği ile dış ilişkiler. Bu yol haritaları, her ülkeye, reform çabalarına odaklanılması ve AB gereksinimlerine hitap edilmesine imkân tanıyabilmesi için en iyi şekilde hazırlanacaktır. Komisyon’un niyeti, gerekli reformların uygulanmasına hızla başlanması için diyalog sürecinin başlamasının ardından, yol haritalarını bir an önce tamamlamaktır.”

“Vize kolaylığına imkân verecek sürecin hızı, her ülkenin göstergeleri karşılamaındaki ilerlemesine bağlıdır. Tüm bu süreçte, vize kolaylığı ve geri kabul anlaşmalarının doğru ve etkin uygulanmasının sağlanması için ülkelerin kapasiteleri göz önünde bulundurulacaktır. Komisyon, yol haritalarının uygulanmasının desteklenmesi için mali ve teknik destek sağlayacaktır.”

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/balkans_communication/western_balkans_communication_050308_en.pdf

Komisyon tebliğinin ardından, vizelerin serbestliğine yönelik ilk vize diyalogu, 30 Ocak 2008 tarihinde Sırbistan ile başlatılmış, Sırbistan’a vize yol haritası 7 Mayıs 2008 tarihinde sunulmuştur. Vize diyaloguna son başlayan ülke ise Haziran 2008’de Bosna Hersek olmuş; Bosna Hersek’e vize yol haritası 5 Haziran 2008 tarihinde ulaştırılmıştır (*Bkz. Tablo 11*). Görüldüğü üzere vize diyalogları ve yol haritaları da aynen geri kabul ve vize kolaylaştırma müzakerelerinde olduğu gibi hızlı bir süreç ile sonuçlandırılmıştır. Basit bir hesapla, Sırbistan, Karadağ ve Arnavutluk ile müzakereler üç ayda; Makedonya ile iki buçuk ayda; Bosna Hersek ile de sadece on günde tamamlanmıştır.

Tablo 11: Batı Balkan Ülkeleri için Vize Diyalogu ve Vize Yol Haritaları		
	Vize diyalogu başlama tarihi	Vize yol haritası sunulma tarihi
Arnavutluk	7 Mart 2008	3 Haziran 2008
Bosna Hersek	26 Mayıs 2008	5 Haziran 2008
Makedonya	20 Şubat 2008	8 Mayıs 2008
Karadağ	21 Şubat 2008	28 Mayıs 2008
Sırbistan	30 Ocak 2008	7 Mayıs 2008

SORU 20: Batı Balkan ülkeleri için vize yol haritaları neleri içerir?

Az önce belirtildiği üzere, Mayıs ve Haziran 2008 tarihlerinde beş Batı Balkan ülkesine sunulan vize yol haritaları, genel itibarıyla benzer özellikler taşıyor olsalar da, her ülkedeki mevcut yasal düzenlemelerin ve uygulamaların farklı olması sebebiyle, ufak değişiklikler içermektedir. Bu çerçeveden bakıldığında yol haritalarının tüm Batı Balkan ülkeleri için o ülkeye özel (*tailor-made*) belgeler olduğu söylenebilir.

Her bir yol haritası, genel bir giriş bölümünün ardından iki ana bölüm ve “son not” olmak üzere, toplam üç kısımdan oluşur. Birinci ana bölüm, iki alt başlıktan; ikinci ana bölüm ise vize yol haritasına ilişkin kriterlerin belirtildiği toplam dört bloktan oluşmaktadır (*Bkz. Şekil 3*).

Yol haritalarında bahsi geçen konular, teknik olduğu kadar hukuki ve uzun vadeli olarak ele alınmıştır. Vize yol haritaları genel itibarıyla AB'nin adalet ve içişleri alanlarındaki mevcut yasal düzenlemeleri (Blok 1, Blok 2 ve Blok 3); vize kolaylaştırma anlaşması ve geri kabul anlaşmasına ilişkin kısa birer değerlendirmeyi (Bölüm 1); ulusal ve uluslararası haklara ve ulusal belgelerin özelliklerine ilişkin teknik ve yasal düzenlemeleri (Blok 4) içermektedir. Bu çerçeveden bakıldığında, Batı Balkan ülkeleri için sunulan yol haritalarında, farklı ulusal düzenlemeler sebebiyle özellikle Blok 4'te ele alınan konular itibarıyla farklılıklar oluşmaktadır.

Şekil 3: Vize Yol Haritasının Genel Yapısı

GENEL GİRİŞ

BÖLÜM 1 AB VİZE KOLAYLAŞTIRMA VE GERİ KABUL ANLAŞMASINDA YER ALAN HÜKÜMLERİN DOĞRU UYGULANMASI ÜZERİNE KOŞULLAR

A *Geri Kabul Anlaşması*

B *Vize Kolaylaştırma Anlaşması*

BÖLÜM 2 GÜVENLİKLİ BELGE, YASA DIŞI GÖÇ, KAMUSAL DÜZEN VE GÜVENLİK VE DIŞ İLİŞKİLER ÜZERİNE KOŞULLAR

BLOK 1 *Güvenlikli Belge*

BLOK 2 *Yasa Dışı Göç Sorunu ve Geri Kabul Süreci*

Sınır denetimi

Taşıyıcı sorumlulukları

Sığınma hakkı

Göç yönetimi

BLOK 3 *Kamu Düzeni ve Güvenliği*

Organize suç, terör ve yolsuzluk ile mücadele

Suçla karşı hukuki iş birliği

Kanun uygulaması konusunda iş birliği

Veri güvenliği

BLOK 4 *Dış İlişkiler ve Temel Haklar*

Vatandaşlarının serbest dolaşımı

Kimlik belgelerinin verilmesi için oluşturulacak koşullar

Azınlık hakları da dâhil olmak üzere vatandaşlık hakları

SON NOT

Tüm Batı Balkan ülkeleri için sekiz sayfadan oluşan vize yol haritaları, öncelikli olarak teknik konuları içerir. Bu kapsamda pasaportlar ve seyahat belgeleri, kimlik belgeleri ve bu belgeleri destekleyici nitelikteki diğer belgelerin teknik özelliklerinden, sınır denetimi ve veri güvenliğine kadar uzanan geniş bir yelpazede teknik altyapıya ilişkin kurallar ele alınır. Ayrıca yol haritalarında, hukuki altyapı ile uzun vadeli konular irdelenir ve bu konularda Batı Balkan ülkelerinden belli kriterlerin (*benchmarks*) yerine getirmesi talep edilir. Hukuki kapsamda, her ülkenin kendi yabancıların dolaşımı ve ikametine ilişkin yasal düzenlemelerinden iltica kanunlarına; vatandaş hakları, azınlık hakları ve sığınma haklarından göç yönetimine ilişkin yasal düzenlemelerine kadar yargısal altyapıya ilişkin konular ele alınır. Ülkelerden, her alanda var olan uluslararası anlaşmalara taraf olmaları ve bu anlaşmalarda yer alan hükümleri, kendi hukuk sistemlerine aktarmaları istenir. Yol haritalarında ayrıca yasa dışı göç, organize suç, terör ve yolsuzlukla mücadele gibi söz konusu ülkelerde siyasi reform süreci ile birebir bağlantılı ve nihai çözümün uzun vadede gerçekleşeceği konulara atıfta bulunulur.

Vize yol haritalarının son bölümünde ise sürecin ilerlemesi ile ilgili bilgi verilir. Bu kapsamda AB, Batı Balkan ülkelerinden “*readiness report*” (hazırlık raporu) olarak adlandırılan, bir nevi vize serbestliği alanında ilerleme raporu diyebileceğimiz ve süreçle ilgili gelişmeleri içeren raporların ulusal düzeyde hazırlanıp, Avrupa Komisyonu’na teslim edilmesini talep etmiştir. Bu raporlar temelinde Avrupa Komisyonu, Konsey’e sunacağı yasa değişikliği teklifinde, 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü kapsamında, *Kara Liste*’de bulunan bu ülkelerin, *Beyaz Liste*’ye alınmasını talep edebilecektir.

2008’in ilk yarısı bitmeden vize yol haritalarını alan beş Batı Balkan ülkesi için, ilk hazırlık raporlarının Avrupa Komisyonu’na teslim edilme tarihi, Eylül 2008 olarak belirlenmiştir.

Vize Yol Haritaları
Arnavutluk: http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Roadmap%20Albania.pdf
Bosna Hersek: http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Roadmap%20Bosnia.pdf
Sırbistan: http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Roadmap%20Serbia.pdf
Karadağ: http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Roadmap%20Montenegro.pdf
Makedonya: http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Roadmap%20Macedonia.pdf

SORU 21: Batı Balkan ülkeleri için vize yol haritalarında belirtilen kriterler nelerdir?

Beş Batı Balkan ülkesi için sunulan vize serbestliği yol haritalarının en önemli detayı, “Güvenlikli belge, yasa dışı göç, kamusal düzen ve güvenlik ve dış ilişkiler üzerine koşullar” başlıklı ikinci bölümde, dört blok halinde sıralanan kriterler (*benchmarks*) bölümüdür.

Söz konusu bölümde, “Güvenlikli belge”, “Yasa dışı göç sorunu ve geri kabul süreci”, “Kamu düzeni ve güvenliği” ile “Dış ilişkiler ve temel haklar” alt başlıklarında, Batı Balkan ülkelerinden gerçekleştirmeleri beklenen teknik ve hukuki düzenlemeler yer almaktadır. Bunlardan ilk üç blok, genel itibarıyla, AB’nin adalet ve içişleri alanlarındaki mevcut yasal düzenlemelerini içermektedir. Bu nedenle tüm yol haritaları için benzer kuralları barındırmaktadır. Son blok, müzakere edilen ülke özelinde, ulusal ve uluslararası haklara ve ulusal belgelerin özelliklerine ilişkin teknik ve yasal düzenlemeleri içerir.

Beş Batı Balkan ülkesi için vize yol haritaları karşılaştırıldığında, bu ülkelere 40’a yakın kriterin karşılanması talep edildiği görülür (*Bkz. Tablo 12 ve Tablo 13*).

Tablo 12: Batı Balkan Ülkeleri Yol Haritalarında Karşılanması Beklenen Kriter Sayıları	
	Kriter sayısı
Arnavutluk	41
Bosna Hersek	42
Makedonya	41
Karadağ	41
Sırbistan	41

Vize yol haritalarında yer alan kriterler şunlardır:

Blok 1: Güvenlikli Belge

- AB ve Uluslararası Sivil Havacılık Kurumu standartlarına uygun, makinelerce okunabilen biyometrik pasaportlar.
- Kişiselleştirme ve dağıtım süreçlerinin güvenliği ve bütünlüğü.
- Vize ve pasaportlardan sorumlu kamu görevlilerinin denetimi.
- Kayıp ve çalınan pasaportlara ilişkin bilgilerin *Interpol* veritabanına aktarılması.
- Destekleyici belgeler ile kimlik belgeleri için yeni güvenlik düzenlemeleri.

Blok 2: Yasa Dışı Göç Sorunu ve Geri Kabul Süreci

Sınır Denetimi

- Entegre sınır denetimi.
- Entegre sınır denetimine ilişkin kapsamlı yasal düzenlemeler.
- Sınır denetimine ilişkin altyapı.
- Sınır kontrolü, gümrük ve sınırların güvenliğinden sorumlu personel için yolsuzlukla mücadele eğitim programları.
- FRONTEX ile ortak çalışma düzeni.

Taşıyıcı Sorumlulukları

- Taşıyıcı sorumluluklarına ilişkin yasal düzenlemeler.

Sığınma Hakkı

- Sığınmacılara ilişkin uygun ve kapsamlı hukuki düzenlemeler ile altyapı.

Göç Yönetimi

- İltica kontrolü.
- Geri dönenlerin, döndükleri yer ile yeniden bütünleşmesi için gerekli stratejiler.
- Yasa dışı göç ile mücadele kapsamında alınması gereken tedbirler.
- Yabancılarla ilişkin hukuki düzenlemeler.
- Üçüncü ülkelerden gelip yasa dışı kalanların ülke dışına çıkartılmasına yönelik gerekli stratejiler.

Blok 3: Kamu Düzeni ve Güvenliği

Organize Suç, Terör ve Yolsuzluk ile Mücadele

- Organize suçla, yolsuzlukla, insan ticaretiyle, kara para aklamayla, uyuşturucuyla, teröre mali destek verilmesi ve terörle mücadele konularında stratejilerin geliştirilmesi ve eylem planlarının oluşturulması.
- Bu konulara ilişkin ilgili Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi sözleşmelerinin hayata geçirilmesi.
- Yolsuzluğa karşı Devletler Grubu (GRECO) önerilerinin hayata geçirilmesi.

Suçla Karşı Hukuki İş Birliği

- Suçla ilişkin konularda, uluslararası, AB ve bölgesel düzeylerde hukuki iş birliği.
- Eurojust ile ortak çalışma düzeni.

Kanun Uygulaması Konusunda İş Birliği

- Bölgesel, ulusal ve AB düzeyinde kanun uygulaması konusunda iş birliği ve bilgi paylaşımı.
- Sınırlar arası suçlara yönelik operasyonel ve soruşturmaya yönelik tedbirlerin alınması ile sınır aşan suçlar ile etkin mücadele.
- Europol ile operasyonel iş birliği anlaşması çerçevesinde iş birliği.

Veri Güvenliği

- Kişisel verilerin korunmasına ilişkin yasal düzenleme.

Blok 4: Dış İlişkiler ve Temel Haklar

Vatandaşlarının Serbest Dolaşımı

- Tüm ülke vatandaşlarının serbest dolaşımı.

Kimlik Belgelerinin Verilmesi için Oluşturulacak Koşullar

- Tüm ülke vatandaşları için seyahat ve kimlik belgelerine erişim hakkının sağlanması.
- Ülke içinde yerinden edilmiş kişiler ile mültecilerin kimlik kartlarına sorunsuz ulaşımı

Azınlık Hakları da Dâhil Olmak Üzere Vatandaşlık Hakları

- Azınlıklar için, ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin hukuki altyapı.
- Vatandaşlık kanunu.
- Etnik kökenli sorunların denetimi ve azınlıklara yönelik davalarla sorumlu özel hukuki birimlerin oluşturulması.
- Azınlıkların korunması ve ilgili hukuki altyapı.

Tablo 13: Batı Balkan Ülkeleri Yol Haritalarında Karşılanması Beklenen Kriter Sayıları (Blokla Göre)

		Arnavutluk	Bosna Hersek	Karadağ	Makedonya	Sırbistan
Blok 1		5	5	5	5	5
Blok 2						
	Blok 2-1	4	5	4	4	4
	Blok 2-2	1	1	1	1	1
	Blok 2-3	2	2	2	2	2
	Blok 2-4	5	5	5	5	5
Blok 3						
	Blok 3-1	6	6	6	6	6
	Blok 3-2	3	3	3	3	3
	Blok 3-3	5	5	5	5	5
	Blok 3-4	2	2	2	2	2
Blok 4						
	Blok 4-1	1	1	1	1	1
	Blok 4-2	2	2	2	2	2
	Blok 4-3	5	5	5	5	5
TOPLAM		41	42	41	41	41

Yukarıda belirtilen kriterlere ek olarak vize yol haritaları kapsamında AB, Batı Balkan ülkelerinden:

- Geri kabul anlaşmalarının eksiksiz uygulanmasını;
- Vize kolaylaştırma anlaşmalarının eksiksiz uygulanmasını;
- Schengen vize başvurusu ret oranlarında yüzde 3'e kadar gerileme ve Schengen Alanı'na girişte reddedilenlerin sayısının yılda 1.000 kişi ile sınırlı kalmasını (*ki daha sonra bu kriter, müzakere edilen ülkelerden gerekli verilerin gelmemesi sebebiyle iptal etmiştir*);
- AB ile ortak karara bağlanan dolaşım kısıtlamalarının uygulanmasını talep etmiştir.

SORU 22: Vize yol haritası müzakerelerinde nasıl bir teknik süreç takip edilmiştir?

Vize serbestliği yol haritası süreci, Avrupa Komisyonu'nun şartları belirlemesi, Hükümetlerin kaydedilen ilerlemeye yönelik süreci raporlaması, durumun uzman heyetleri tarafından teyit edilmesi ve Avrupa Komisyonu'nun son duruma yönelik değerlendirmede bulunması şeklinde işlemiştir (Bkz. Şekil 4).

Şekil 4: Vize Yol Haritası Müzakerelerinde İzlenen Teknik Sürecin Aşamaları

Bu çerçevede Makedonya için süreç, ilk değerlendirmenin ardından tamamlanmıştır (Kasım 2008). Karadağ ve Sırbistan için de sürecin, Komisyon'un ikinci değerlendirmesinin ardından tamamlandığı söylenebilir (Mayıs 2009). Arnavutluk ve Bosna Hersek için ise süreçte, Aralık 2009 ve Eylül 2010 tarihlerinde birer değerlendirme daha yapılmış; en nihayetinde bu ülkeler için de süreç, Kasım 2010 tarihinde tamamlanmıştır.

Tüm Batı Balkan ülkeleri arasında vize yol haritasında belirtilen kriterleri en hızlı ve en düzgün şekilde tamamlayan ülke Makedonya olmuştur. Makedonya'nın ardından Sırbistan ve Karadağ gelmektedir. Bu üç Batı Balkan ülkesi vatandaşları, 19 Aralık 2009 tarihi itibarıyla Schengen Alanı'na vizesiz giriş yapmaya başlamışlardır. Arnavutluk ve Bosna Hersek ise kriterlerin yerine getirilmesi konusunda, diğer ülkelerin gösterdiği performansı gösterememiş, bu iki ülkenin vatandaşları ancak 15 Aralık 2010 tarihinde (yani diğer üç ülke vatandaşlarından bir yıl gecikmeli olarak) Schengen üyesi AB ülkelerine girişlerinde vizeden muaf tutulmaya başlanmıştır.

Görülebileceği üzere vize serbestliği yol haritaları müzakereleri de, aynen vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları süreçlerinde olduğu gibi, Batı Balkan ülkeleri için hızlı ve sistemli olarak ilerlemiştir. Çok basit bir hesap ile vize yol haritası müzakereleri (vize yol haritalarının ülkelere sunulması başlangıç; ülke vatandaşlarının vizeden muaf tutulmaya başlaması bitiş olarak alınırsa) Makedonya, Sırbistan ve Karadağ için 17 ayda (Mayıs 2008-Aralık 2009); Arnavutluk ve Bosna Hersek için ise 30 ayda (Haziran 2008-Kasım 2010) tamamlanmıştır (Bkz. Şekil 5). 2008 yılında başlayan süreç, 2009 yılında üç Batı Balkan ülkesi vatandaşlarına vizesiz seyahat imkânının verilmesi; 2010 yılında da müzakerelerin sürdüğü iki Batı Balkan ülkesi vatandaşlarının vizelerden muaf tutulması ile sona ermiştir. Bu, sürecin hızlı olduğu kadar iyi yönetildiğinin de önemli bir göstergesidir. AB, vize serbestliğine ilişkin yaklaşımında başarılı olmuş; müzakerelerin sürdürüldüğü ülkelerin neredeyse tüm ulusal birimleri müzakerelere katkı sağlamaya teşvik edilmiş; Avrupa Komisyonu, karşılanması gereken kriterlerde belirsizliğin olduğu durumlarda Batı Balkan ülkelere doğrudan bilgi sağlayarak, sürecin hızlı ve aksaklık yaşanmadan ilerlemesine katkı sağlamıştır. Hatta sürecin daha geç tamamlan-

diği Arnavutluk ve Bosna Hersek için, Avrupa Komisyonu ve diğer AB kurumları, geri bildirimler ile süreci hızlandırma yolunu seçmişlerdir.

Şekil 5: Batı Balkan Ülkeleri için Vize Yol Haritaları Müzakere Süreci

SORU 23: Vize serbestliği yol haritası süreci, beş Batı Balkan ülkesi için genel olarak nasıl ilerlemiştir?

Beş Batı Balkan ülkesi, yol haritalarında belirtilen kriterler kapsamında, Avrupa Komisyonu ve diğer AB kurumları ile koordineli bir şekilde, kriterlerin karşılanmasında çalışmalara başlamıştır. Tüm Batı Balkan ülkeleri, ilgili kriterleri yerine getirmek için görev güçleri (*task forces*) ve mekanizmalarını oluşturmuştur. Söz konusu yapılanmalar, Bakanlık veya kurumların ilgili birimlerine verilen tek ve özel sorumluluklardan, ortak bir çatı altında ilgili tüm kurumların bir araya geldiği büyük yapılanmalara kadar değişiklik gösteren birimler ile yapılmıştır. Hazırlanan yasalar (özellikle yabancılarla ilişkin yasa, seyahat belgelerine ilişkin yasa, sınır denetimlerine ilişkin yasa ile AB dışında diğer ülkeler ile imzalanan geri kabul anlaşmaları ve söz konusu anlaşmaların uygulanmasına yönelik stratejiler ve eylem planları) ulusal parlamentolarda kabul edilmesinin ardından yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Komisyonu tarafından verilen zaman kıstası içerisinde Batı Balkan ülkeleri, Eylül 2008 tarihinde, vize serbestliği yol haritalarına ilişkin ilk hazırlık raporlarını Avrupa Komisyonu'na iletilmişlerdir.

İlk hazırlık raporlarında, beş Batı Balkan ülkesi, sistemli bir şekilde yol haritalarında yer alan ve sayıları 40 ila 42 arasında değişen kriterleri karşılama yolunda attıkları adımları listelemiştir. Bu çerçevede, Avrupa Komisyonu tarafından, hazırlık raporları temel alınarak yapılan ilk değerlendirmeler 24 Kasım 2008 tarihinde yayımlanmıştır. Değerlendirmeler, sadece Batı Balkan ülkeleri tarafından kaydedilen ilerlemeyi değil, sorunlu alanları ve ilgili kriterlerin karşılanmasına yönelik daha ileri adım atılmasının beklendiği konuları içermesi açısından, söz konusu ülkeler için faydalı olmuştur.

Beş Batı Balkan ülkesi tarafından Eylül 2008 tarihinde Avrupa Komisyonu'na iletilen hazırlık raporlarının ardından, oluşturulan birinci değerlendirme raporuna bakıldığında, vize yol haritası sunulan Batı Balkan ülkelerini üç ayrı kategoriye ayırmak mümkün olmuştur. 2005 yılında AB aday ülke statüsü kazanan Makedonya, vize yol haritasında en fazla ilerleme kaydeden ülkedir. Makedonya'yı Karadağ ve Sırbistan izlemekte, Arnavutluk ve Bosna Hersek ise vize yol haritalarında belirtilen kriterlere uyumda en düşük düzeyde kalan ülkelerdir. Bu çerçevede Avrupa Komisyonu, Makedonya dışında kalan dört Batı Balkan ülkesinden ek ayrıntılı bilgi talebinde bulunmuştur.

Batı Balkan ülkeleri ayrıntılı bilgileri Brüksel'e raporlamak üzere toplarken, Avrupa Komisyonu, Ocak-Mart 2009 tarihleri arasında her ülke için yedi ayrı heyet ziyareti organize etmiştir. Gönderilen heyetlerden biri Blok 1 içerisinde yer alan kriterlere ilişkin, üçü Blok 2 içerisinde yer alan farklı kriterlere ilişkin, son üçü ise Blok 3 içerisinde yer alan kriterlere ilişkindir. Blok 4 içerisinde yer alan kriterler ise tarafların katılımı ile düzenlenen toplantılarda ele alınmıştır. Söz konusu heyetler, AB Üye Devletleri tarafından aday gösterilen ulusal uzmanlardan oluşmaktadır.

Avrupa Komisyonu sonrasında, 18 Mayıs 2009 tarihinde, ilave bilgi talep edilen Batı Balkan ülkelerinden ulaştırılan güncellemeler ve bilgiler ile az önce yukarıda bahsedilen heyet ziyaretleri raporlarını temel alarak, ikinci bir değerlendirme raporu yayımlamıştır. Bu raporda da, birinci raporda olduğu gibi ülkelerin başarı sıralamalarında bir farklılık yoktur. Makedonya neredeyse kriterlerin tümünü karşılamış ve vize serbestliğini almaya hak kazanmıştır. Karadağ ve Sırbistan'ın ise karşılanmayan az sayıda kriteri kalırken, Arnavutluk ve Bosna Hersek için karşılanması gereken kriter sayısı daha fazladır.

Avrupa Komisyonu, ikinci değerlendirme raporundan hareket ederek, Arnavutluk ve Bosna Hersek'ten özellikle karşılanmayan kriterlere yönelik yeni bilgi talep etmiştir. İkinci değerlendirme ile birlikte Komisyon ayrıca, Makedonya dışında kalan diğer dört Batı Balkan ülkesinden ikinci birer hazırlık raporu oluşturmalarını da istemiştir.

İkinci değerlendirmenin hemen ardından Komisyon, 15 Temmuz 2009 tarihinde Makedonya, Sır-

bistan ve Karadağ'a⁹ yönelik olarak vize uygulamasının kaldırılmasını önermiştir¹⁰. Hukuki açıdan bakıldığında, bu ülkelere yönelik söz konusu işlem, 15 Mart 2001 tarihinde kabul edilen 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü'nün değiştirilmesi şeklinde somutlaşmaktadır. Daha açık bir anlatımla, bu ülkelerin, söz konusu tüzüğe ekli *Kara Liste*'den çıkarılmaları istenmektedir.

Ancak bu çıkarılma, tüzük değişikliği gerektirmektedir. Komisyon'un bu önerisi, öncelikle Avrupa Parlamentosu'na (AP) danışma amaçlı olarak iletilmiştir. Parlamento, Kasım ayı içinde öneri üzerine görüşünü 550 evet, 51 hayır ve 37 çekimser oyla kabul etmiştir. Ancak AP, yayımladığı görüşünde, Arnavutluk ve Bosna Hersek'in Avrupa Komisyonu tarafından yol haritasında belirttiği koşulları yerine getirmeleri durumunda, bu ülkeler için de vize şartının kaldırılmasının uygun olacağını belirtmiştir. Parlamento, bu ülkelere ayrımcılık yapılmaması gerektiğini özellikle vurgulamaktadır¹¹.

Parlamento görüşünde ayrıca, kriterlerin yerine getirilmediği durumlarda (yani geriye gidiz durumları söz konusu olduğunda) vize muafiyetinin askıya alınmasını talep etmiştir. Buna göre Komisyon, referans kriterleri belirlemeli ve söz konusu kriterlere Batı Balkan ülkelerinin her biri tarafından uyulup uyulmadığı takip edilmelidir. Avrupa Komisyonu'nun bu değerlendirmesi daha sonra AB Konseyi tarafından da onaylanmalıdır. Parlamento görüşünde son nokta ise Kosova ile ilgilidir. Parlamento bu noktada, Batı Balkan ülkelere yönelik olarak 2003 yılında ortaya koyulan Selanik Gündemi'nin uygulamaya koyulması çerçevesinde, Kosova vatandaşlarına yönelik olarak yeni bir ayrımcılık yapılmaması için, Komisyon'un yetkilerini elverdiğince bu ülkeyle de bir diyalog başlatılması yönünde kullanmasını istemiş ve diğer beş ülke için nasıl bir yol haritası ortaya koyulduysa, bu ülke için de aynısının yapılmasını önermiştir.

Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'a yönelik vize serbestliği kararı, Parlamento'ya danışılmasının ardından, AB Adalet ve İçişleri Bakanları toplantısında alınan bir kararla, AB Konseyi tarafından (Hollanda'nın önerisiyle) 30 Kasım 2009 tarihinde kabul edilmiştir¹². Böylece, 19 Aralık 2009'dan itibaren, vize yükümlülüğü Makedonya, Sırbistan ve Karadağ için kalkmıştır. Ancak bu yeni düzenleme biyometrik pasaporta sahip üç Batı Balkan ülkesi vatandaşları için geçerlidir ve sadece Schengen Alanı içerisinde bulunan AB üye ülkelerinde, altı aylık bir sürede bir defalığına giriş yaparak, en fazla 90 gün boyunca ikamet etme hakkı içermektedir.

Arnavutluk ve Bosna Hersek'e dönecek olursak; Avrupa Komisyonu, 15 Temmuz 2009 tarihinde Arnavutluk ve Bosna Hersek'e gönderdiği mektuplarda, bu iki ülkenin diğer ülkelere göre daha sınırlı ilerleme kaydettiklerini beyan ederken, vize serbestliği yol haritasında listelenen kriterlerin yerine getirilmesi için Arnavutluk'tan 53, Bosna Hersek'ten ise 48 koşulun acil tamamlanmasını talep etmiştir. Komisyon, 1 Ekim 2009 tarihine kadar bu ülkelerden istenilen koşulların karşılanıp karşılanmadığına dair birer rapor ile durumu kendilerine iletmelerini de istemiştir.

Bosna Hersek ve Arnavutluk, bu talep üzerine ilerleyen dönemde yeni güncellemeler ve kaydedilen ilerlemeye dönük raporlarını Avrupa Komisyonu'na sunmuştur. Bu iki ülke özelinde, 19 Nisan 2010 tarihinde Avrupa Komisyonu yeni bir ara değerlendirme yayımlamış, söz konusu ara değerlendirmede Arnavutluk ve Bosna Hersek'ten gelen bilgilerin yanı sıra Aralık 2009 ve Şubat 2010 tarihlerinde ulusal uzman heyetleri tarafından gerçekleştirilen ziyaretlerin sonuçlarına da yer verilmiştir.

⁹ Ayrıca Komisyon, yine 15 Temmuz 2009 tarihinde Sırbistan ve Karadağ'a gönderdiği mektuplarla, karşılanmayan az sayıdaki kriterin hemen yerine getirilmesini de talep etmiştir. Avrupa Komisyonu, Sırbistan ve Karadağ'dan 25 Eylül 2009 tarihine kadar karşılanmayan kriterlerde kat edilen mesafeye ilişkin birer rapor istemiştir.

¹⁰ Avrupa Komisyonu'nun 539/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü'ne ilişkin değişiklik teklifi, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:336:0001:0003:EN:PDF>

¹¹ Avrupa Parlamentosu görüşü, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2009-0062&language=EN&ring=A7-2009-0042#BKMD-1>

¹² AB Bakanlar Konseyi Kararı, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/09/st15/st15521.en09.pdf>

Son olarak Avrupa Komisyonu, 27 Mayıs 2010 tarihinde Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşlarının vizesiz dolaşım hakkı kazanmalarına dair teklifini Konsey'e ve Parlamento'ya sunmuş¹³, ancak her iki ülke için de karşılanmayan üç kriterin bulunduğunu ifade edilmiştir. Komisyon, Mayıs 2010 tarihinde her iki ülkeye gönderdiği mektupta, karşılanmayan üç kriter ile ilgili acil adım atılması ve durumun Ağustos 2010 tarihine kadar Avrupa Komisyonu'na raporlanmasını istemiştir. Arnavutluk ve Bosna Hersek'e ilişkin durum, Eylül ayında AP'de tartışılmış ve tutanaklarda, her iki ülkenin de gerekli koşulları yerine getirerek vizesiz dolaşıma hak kazandığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte Avrupa Komisyonu, 14 Eylül 2010 tarihinde Bosna Hersek ve Arnavutluk'un gerekli koşulları yerine getirerek, vizesiz dolaşıma hak kazandıklarına dair değerlendirmede bulunmuştur. AP'de 6-7 Ekim 2010 tarihindeki oylamalarda ise Avrupa Komisyonu'nun 27 Mayıs 2010 tarihinde, Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşlarının vizesiz dolaşım hakkı kazanmalarına dair teklifi, 538 evet, 47 hayır, 41 çekimser oy ile kabul edilmiştir¹⁴. 8 Kasım 2010 tarihinde de AB Adalet ve İçişleri Konseyi, 27 Mayıs 2010 tarihli Komisyon önerisini (nitelikli oy çoğunluğu ile) kabul ederek Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşları için vize zorunluluğunu kaldırmıştır¹⁵. Bosna Hersek ve Arnavutluk vatandaşları için vizesiz dolaşım hakkı, 15 Aralık 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

---

¹³ Avrupa Komisyonu'nun 539/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü'ne ilişkin değişiklik teklifi, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0256:FIN:EN:PDF>

¹⁴ Avrupa Parlamentosu oylaması, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TC+P7-TC1-COD-2010-0137+0+DOC+PDF+V0//EN>

¹⁵ AB Bakanlar Konsey Kararı, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/117609.pdf

SORU 24: Vizelerin kaldırılması konusunda AB’de karar alma mekanizması nasıl işler?

Beş Batı Balkan ülkesi için 2008 yılının ilk çeyreğinde başlayan vize diyalogu süreci, 19 Aralık 2009 tarihinde Makedonya, Karadağ ve Sırbistan vatandaşları; 15 Aralık 2010 tarihinde ise Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşları için vize zorunluluğunun kaldırılması ile sona ermiştir. AB’nin karmaşık karar alma yapısı düşünüldüğünde, beş ülkenin vatandaşlarının vizeden muaf bir şekilde Schengen üyesi AB üye ülkelerinde dolaşımına olanak sağlayan kararın, hızlı ilerleyen bir süreç sonrasında alındığını söylemek mümkündür.

Bu süreçte, genel itibarıyla iki tarafın olduğu söylenebilir: AB ve Batı Balkan ülkeleri. AB tarafı; Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu (özellikle 1 Aralık 2009 tarihinde Lizbon Antlaşması’nın yürürlüğe girmesinden sonra) (Bkz. Şekil 6 ve Şekil 7) ve AB Konseyi’nden oluşan üçlü bir yapıda karar alma mekanizmasında yer alırken; Batı Balkan ülkeleri, hükümetleri aracılığıyla müzakereleri yürütmüştür.

Şekil 6: Lizbon Antlaşması Öncesi Vizelerin Kaldırılması Konusunda AB’de Karar Alma Mekanizması (Makedonya, Sırbistan ve Karadağ için Geçerli Olan Mekanizma)

Şekil 7: Lizbon Antlaşması Sonrası Vizelerin Kaldırılması Konusunda AB’de Karar Alma Mekanizması (Arnavutluk ve Bosna Hersek için Geçerli Olan Mekanizma)

Aslında beş Batı Balkan ülkesi vatandaşlarının vizeden muaf bir şekilde Schengen üyesi AB üye ülkelerinde dolaşımına olanak sağlayan kararın, teknik düzeyde AB’nin 15 Mart 2001 tarihinde kabul ettiği 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü’ndeki bir değişiklik olduğu söylenebilir. Beş Batı Balkan ülkesinin, söz konusu tüzüğün ekinde yer alan bir listeden (*Kara Liste*) diğer listeye (*Beyaz Liste*) aktarılması ile vize serbestliği gerçekleşmiştir. Ancak bu yer değiştirme, AB tarafında; Avrupa Komis-

yonu, Parlamento ve AB Konseyi'nin doğrudan müdahil olduğu, oldukça karmaşık bir süreç sonrasında gerçekleşmiştir.

Bu kapsamda, herhangi bir ülke ile vizelerin kaldırılması sürecinde;

Avrupa Komisyonu:

539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü'ne ilişkin değişiklik teklifi sunmak ile yükümlü tek kurumdur. 1 Aralık 2009 tarihinde Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi, bu konuda bir değişiklik getirmemiştir. Avrupa Komisyonu, 15 Temmuz 2009 tarihinde Makedonya, Sırbistan ve Karadağ için; 27 Mayıs 2010 tarihinde ise Arnavutluk ve Bosna Hersek için söz konusu değişiklik tekliflerini AB Konseyi'ne sunmuştur.

AB Konseyi:

27 Üye Devletin temsil edildiği AB Konseyi, Avrupa Komisyonu tarafından sunulan tüzüğe ilişkin değişiklik teklifinin kabul edildiği kurumdur. Yine Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden önce AB Konseyi, herhangi bir ülke ile vizelerin kaldırılması sürecinde, nitelikli oy çokluğu ile (*qualified majority voting*) yetki sahibi tek kurum iken, Lizbon Antlaşması sonrasında bu yetkiyi eşit düzeyde AP ile paylaşmaya başlamıştır. Ancak Lizbon sonrasında da AB Konseyi'nin nitelikli oy çokluğu kuralı uygulanmaya devam etmiştir. Bu çerçevede AB Konseyi, 30 Kasım 2009 tarihinde Makedonya, Sırbistan ve Karadağ için, 8 Kasım 2010 tarihinde ise Arnavutluk ve Bosna Hersek için Avrupa Komisyonu tarafından iletilen tüzük değişikliğini oylamış ve beş Batı Balkan ülkesi vatandaşlarına vizesiz seyahatin önünü açmıştır.

Avrupa Parlamentosu:

Herhangi bir ülkenin vatandaşlarına vize serbestliğinin verilmesi konusunda, Lizbon Antlaşması sonrasında yetkisi ve gücü en fazla değişkenlik gösteren kurum Parlamento'dur. Lizbon Antlaşması öncesinde AP, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'da olduğu gibi, bu ülkelerin vatandaşlarına vizesiz seyahat imkânı verilmesine ilişkin bağlayıcı olmayan kararını, 12 Kasım 2009 tarihinde AB Konseyi'ne iletmiştir. Lizbon Antlaşması sonrasında ise AP'nin karar alma mekanizmasındaki rolü, AB Konseyi ile eşit düzeye gelmiş, AP'nin ilgili komitelerinde konu ele alınmış, tartışılmış ve oylanmıştır.

Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın 251. Maddesi'nde düzenlenen "Ortak karar alma yöntemi" (*co-decision procedure*), Lizbon Antlaşması'nda "Olağan yasama yöntemi" (*ordinary legislative procedure*) olarak düzenlenmiştir. Herhangi bir ülkenin vatandaşlarına vize serbestliğinin verilmesi konusu, AP'de bu yöntem ile ele alınmaktadır. Bu yöntemde göre, yasalar ve çerçeve yasalar Avrupa Komisyonu tarafından önerilir ve Avrupa Parlamentosu ile AB Konseyi tarafından "ortaklaşa" kabul edilir.

Süreç içerisinde yasa teklifi, bir veya iki okuma (*reading*) geçirir. İlk okuma genelde AP'de yapılır, ardından teklif AB Konseyi'ne iletilir. İki kurum herhangi bir tasarı hakkında anlaşmaya varamazsa, tasarı kabul edilmez. Olağan yasama yönteminin işleyişi, Lizbon Antlaşması'nın Madde III/396'da düzenlenmektedir. Antlaşmanın öngördüğü bazı durumlarda da "Özel yasama yöntemi" (*special legislative procedure*) kullanılarak, yasaların ve çerçeve yasaların, ya AB Konseyi'nin katılımıyla AP tarafından ya da AP'nin katılımıyla AB Konseyi tarafından kabul edileceği düzenlenmektedir.

Arnavutluk ve Bosna Hersek için ise yukarıda bahsedilen süreç uygulanmış ancak yasa teklifi daha ilk okumanın ardından, 7 Ekim 2010 tarihinde AP'den AB Konseyi'ne gönderilmiştir. AB Konseyi de bu iki ülkeye vize serbestliği verilmesi teklifini, 8 Kasım 2010 tarihinde karara bağlamıştır.

SORU 25: Makedonya için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?

AB ile Makedonya arasındaki vize kolaylaştırma anlaşması ve geri kabul anlaşması, 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Makedonya vatandaşları, 19 Aralık 2009 tarihi itibarıyla vizeden muaf bir şekilde Schengen Alanı'na girme hakkını elde etmişlerdir. Böylelikle Makedonya'da süreç, 17 ay gibi kısa bir sürede tamamlanmıştır.

AB-Makedonya vize serbestliği sürecinin temel taşları, şu şekilde özetlenebilir:

1 Ocak 2008	Vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmalarının yürürlüğe girmesi.
8 Mayıs 2008	Vize yol haritasının Makedonya'ya sunulması.
Ekim 2008	Makedonya'nın, Birinci Hazırlık Raporu'nu Avrupa Komisyonu'na sunması.
24 Kasım 2008	Avrupa Komisyonu'nun, Hazırlık Raporlarına ilişkin ilk değerlendirmesini sunması.
2 Şubat 2009	Makedonya'nın, Birinci Hazırlık Raporu'nun ilk güncellemesini Avrupa Komisyonu'na sunması.
Ocak-Mart 2009	AB üye ülkelerinden gelen uzmanların oluşturduğu heyetlerin, alan çalışması yaparak, ülke özelinde mevcut duruma ilişkin raporlarını hazırlaması.
3 Mart 2009	Makedonya'nın, Birinci Hazırlık Raporu'nun ikinci güncellemesini Avrupa Komisyonu'na sunması.
18 Mayıs 2009	Avrupa Komisyonu'nun, Hazırlık Raporlarına ilişkin ikinci değerlendirmesini, uzman heyet raporları ve Batı Balkan ülkelerinden gelen bilgiler ile güncelleyip sunması.
15 Temmuz 2009	Avrupa Komisyonu tarafından Makedonya vatandaşlarının Schengen Alanı'nda vizesiz seyahat edebilmelerine olanak sağlayan yasa teklifinin AB Konseyi'ne iletilmesi.
29 Eylül 2009-19 Ekim 2009	Avrupa Parlamentosu'nun ilgili birimlerinin, Komisyon'un yasa teklifine ilişkin kararlarını alması.
4 Kasım 2009	AB üyesi Slovenya'nın, Makedonya vatandaşlarına, 19 Aralık 2009 tarihi itibarıyla vizesiz seyahat hakkı tanınması yönündeki önerisi.
12 Kasım 2009	Avrupa Parlamentosu'nda Makedonya vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi (550 evet, 51 hayır, 37 çekimser oy ile).
19 Kasım 2009	Avrupa Komisyonu değerlendirmesinde; Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'ın vize yol haritalarında yer alan kriterleri tamamen karşıladığı teyit edilirken, Bosna Hersek ve Arnavutluk'un halen bazı kriterleri karşılayamadığının ifade edilmesi.
30 Kasım 2009	AB Adalet ve İçişleri Konsey toplantısında, Makedonya vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi.
19 Aralık 2009	Makedonya vatandaşlarının, Schengen üyesi AB ülkelerine vizesiz girişlerinin başlaması.

SORU 26: Makedonya Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?

Yasal Düzenlemeler

Makedonya Parlamentosu, Mart 2006 tarihinde, yeni *Yabancılar Yasası*'nı kabul etmiştir¹⁶. Eylül 2008 ve Temmuz 2009 tarihlerinde tadil edilen, yasanın 22. Maddesi ile ulusal mevzuata taşıyıcı yükümlülükleri ilkesi kazandırılmıştır. Söz konusu madde kapsamında; giriş koşullarını yerine getirmeyen kişilerin, taşıyıcı firma tarafından, tüm masraflar taşıyıcıya ait olmak üzere geri gönderilmesi öngörülmektedir. Madde ayrıca, bu sorumluluğu yerine getirmeyen taşıyıcıya, 3.000 ile 5.000 avro arasında ceza verilmesi ve gerekirse faaliyetlerinden men edilmesini düzenler.

19 Şubat 2007 tarihinde Makedonya Parlamentosu, 21 Ekim 2004 tarihli *Seyahat Belgeleri Yasası*'nda çeşitli değişiklikler yapmıştır¹⁷. Yasa, 11 Temmuz 2008 yılında son kez değiştirilmiş ve Makedonya vatandaşlarına, belirlenen standartlara uygun biyometrik pasaportların verilmesinin hukuki altyapısı hazırlanmıştır.

Yine Makedonya, Nisan 2009 tarihinde, 2007 tarihli *Devlet Sınırlarını Denetim Yasası*'nı tadil ederek, sınır güvenliği konusunda Schengen müktesebatına uyumu sağlamıştır. Değişen yasa ile Makedonya sınırlarında, sınır güvenlik güçlerine denetim hakkı tanınırken, asgari ve ayrıntılı kontrollerin tanımları yapılmıştır.

Geri Kabul Anlaşmaları

Makedonya, 1997-2009 yılları arasında 20 ülke ile geri kabul anlaşması imzalamıştır:

1997 yılında İtalya;

1998 yılında Slovenya, İsveç ve Fransa;

2000 yılında Slovakya;

2001 yılında Hırvatistan ve Bulgaristan (2002 yılında onaylanmıştır);

2002 yılında Almanya (2004 yılında onaylanmıştır) ve Macaristan (2004 yılında onaylanmıştır);

2003 yılında Romanya (2004 yılında onaylanmıştır);

2004 yılında Arnavutluk (2005 yılında onaylanmıştır);

2006 yılında Polonya, İspanya, Avusturya, Benelux ülkeleri, Danimarka ve İsveç;

2009 yılında Norveç ile geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır.

AB ile Makedonya arasındaki geri kabul anlaşması ise 18 Eylül 2007 tarihinde imzalanmış, 1 Ocak 2008'de yürürlüğe girmiştir. Geri kabul kapsamında 2007 yılında 1.222; 2008 yılında 1.275; 2009 yılında ise 1.065 Makedonya vatandaşı, bu ülkeye geri gönderilmiştir (*Bkz. Tablo 14*)¹⁸.

¹⁶ Yabancılar Yasası (Makedonya), <http://www.mvr.gov.mk/Uploads/zakon%20za%20strancite.pdf>

¹⁷ 2004 tarihli Seyahat Belgeleri Yasası'nda yapılan değişiklikler (Makedonya), <http://www.mvr.gov.mk/Uploads/izmenujanje%20i%20dopolnuvanje%20na%20pravilnikot%20za%20obracite%20na%20patnite%20ispravi%20i%20vizi.pdf>

¹⁸ Avrupa Komisyonu (2011), "AB Geri Kabul Anlaşmalarının Değerlendirmesi, Avrupa Komisyonu'ndan Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'ne Tebliğe eşlik eden Komisyon Personeli Çalışma Belgesi", SEC (2011), 2011, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2011:0211:FIN:EN:PDF>

Tablo 14: AB-Makedonya Geri Kabul Anlaşması Kapsamında AB Üye Ülkelerinden Makedonya'ya Gönderilen Kişi Sayısı

	2006	2007	2008	2009
Geri kabul anlaşması çerçevesinde Üye Devletlerden Makedonya'ya geri gönderilen Makedonya vatandaşları sayısı	1.864	1.222	1.275	1.065
Üye Devletler tarafından Makedonya'ya gönderilmek üzere iade kararı verilen Makedonya vatandaşları sayısı	-	-	2.020	1.780
Yasa dışı şekilde Üye Devletlerde yakalanan Makedonya vatandaşları sayısı	3.954	2.171	2.890	2.050

SORU 27: Makedonya’da, vize yol haritası müzakerelerinin gündeminde hangi konular tartışılmıştır?

Makedonya’ya ilişkin olarak Avrupa Komisyonu, sadece iki değerlendirmede bulunmuştur (24 Kasım 2008 tarihli ve 18 Mayıs 2009 tarihli değerlendirmeler).

Avrupa Komisyonu’nun, Kasım 2008 tarihinde Batı Balkan ülkeleri tarafından Komisyon’a teslim ettiği hazırlık raporları çerçevesinde, AB Üye Devlet yetkililerine sunduğu Batı Balkan ülkelerine yönelik vize serbestliği yol haritalarına ilişkin değerlendirmelerde, Makedonya’nın 4 ayrı Blokta yer alan kriterleri “*tamamen karşıladığı*” ifade edilmiştir.

24 Kasım 2008 tarihli Avrupa Komisyonu değerlendirmesinde Makedonya’ya ilişkin olarak, şu uyarılarda bulunulmuştur¹⁹:

Blok 2 - Yasa Dışı Göç Sorunu ve Geri Kabul Süreci: Göç yönetimine ilişkin konularda daha fazla ilerleme gerekmektedir.

Blok 3 - Kamu Düzeni ve Güvenliği: Yeterli maddi kaynakların ayrılması ve insan kaynaklarının doğru dağılımı da dâhil olmak üzere, ilgili yasal düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesi alanında daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.

18 Mayıs 2009 tarihinde, yine Avrupa Komisyonu tarafından Makedonya’ya ilişkin hazırlanan güncellenmiş değerlendirmede ise ülkenin gerekli tüm kriterleri karşıladığı vurgulanmış, yalnızca şu kriterlerde ilerleme sağlanması istenmiştir²⁰:

Blok 1- Güvenlikli Belge: Vize ve pasaportlardan sorumlu kamu görevlilerinin denetimi.

Blok 2- Yasa Dışı Göç Sorunu ve Geri Kabul Süreci:

Sınır denetimine ilişkin teknik altyapı ve teçhizatındaki eksikliklerin giderilmesi ve bilişim teknolojilerinden yararlanma.

Göç akışlarını takip edecek mekanizmaların oluşturulması (göçmen profilleri de dâhil olmak üzere) ve ilgili birimlerin kurulması.

Göçmenler için, mali ve sosyal destekleri de içeren bütünleştirme politikalarının kabul edilmesi ve uygulanması.

Sınır içinde tespit ve yasa dışı göçün soruşturulması alanlarında kapasitenin artırılması.

Blok 3- Kamu Düzeni ve Güvenliği:

Özellikle sınır aşırı suçun görüldüğü hallerde, 2003 yılında kabul edilen Organize Suçlar ile Mücadele Eylem Planı’nın uygulanmasının tamamlanması.

Yolsuzlukla mücadele ve yolsuzluğun önlenmesi alanlarında, mevcut yasal düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması; Ulusal Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu’nun etkinliğinin artırılması.

Bahsi geçen konulara ilişkin ilgili Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi sözleşmelerinin etkin uygulanması ve Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO) önerilerinin hayata geçirilmesi.

Suçla ilişkin konularda, uluslararası, AB ve bölgesel düzeylerde hukuki iş birliğinin artırılması.

Blok 4- Dış İlişkiler ve Temel Haklar:

Ayrımcılıkla mücadele konusunda yasal düzenlemelerin çıkartılması ve uygulanması.

Roman kökenliler de dâhil olmak üzere, azınlıklara yönelik ilgili politikaların uygulanması.

¹⁹ 24 Kasım 2008 tarihli Komisyon değerlendirmesi, <http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20FYROM.pdf>

²⁰ 18 Mayıs 2009 tarihli Komisyon değerlendirmesi, <http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20FYROM%20updated%20visa%20assessment%2018%20May.pdf>

SORU 28: Sırbistan için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?

AB ile Sırbistan arasındaki vize kolaylaştırma anlaşması ve geri kabul anlaşması, 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sırbistan vatandaşları, 19 Aralık 2009 tarihi itibarıyla vizeden muaf bir şekilde Schengen Alanı'na girme hakkını elde etmişlerdir. Sırbistan ile vize diyalogu 30 Ocak 2008 tarihinde başlatılmış, ülkeye yol haritası Avrupa Komisyonu tarafından 8 Mayıs 2008 tarihinde sunulmuştur. Böylelikle Sırbistan'da süreç 17 ayda, Makedonya gibi kısa bir sürede tamamlanmıştır.

AB-Sırbistan vize serbestliği sürecinin temel taşları, şu şekilde özetlenebilir:

1 Ocak 2008	Vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmalarının yürürlüğe girmesi.
30 Ocak 2008	Sırbistan ile vize serbestliği diyalogunun başlatılması.
8 Mayıs 2008	Vize yol haritasının Sırbistan'a sunulması.
Ağustos ve Eylül 2008	Sırbistan'ın, Birinci Hazırlık Raporu'nu Avrupa Komisyonu'na sunması.
24 Kasım 2008	Avrupa Komisyonu'nun, Hazırlık Raporlarına ilişkin ilk değerlendirmesini sunması.
Mart 2009	Sırbistan'ın, Birinci Hazırlık Raporu'nun ilk güncellemesini Avrupa Komisyonu'na sunması.
Ocak-Mart 2009	AB üye ülkelerinden gelen uzmanların oluşturduğu heyetlerin, alan çalışması yaparak, ülke özelinde mevcut duruma ilişkin raporlarını hazırlaması.
18 Mayıs 2009	Avrupa Komisyonu'nun, Hazırlık Raporlarına ilişkin ikinci değerlendirmesini, uzman heyet raporları ve Batı Balkan ülkelerinden gelen bilgiler ile güncelleyip sunması.
15 Temmuz 2009	Avrupa Komisyonu tarafından Sırbistan vatandaşlarının (Kosova vatandaşları hariç olarak) Schengen Alanı'nda vizesiz seyahat edebilmelerine olanak sağlayan yasa teklifinin AB Konseyi'ne iletilmesi (ancak Sırbistan'dan karşılanmayan birkaç kriterin daha yerine getirilmesi talep edilmiştir).
25 Eylül 2009	Sırbistan'ın, karşılanmayan kriterlere ilişkin raporunu Avrupa Komisyonu'na sunması.
29 Eylül 2009-19 Ekim 2009	Avrupa Parlamentosu'nun ilgili birimlerinin, Komisyon'un yasa teklifine ilişkin kararlarını alması.
12-16 Ekim 2009	AB üye ülke uzmanlarından oluşan heyetin, Sırbistan'daki mevcut duruma ilişkin alan çalışmasında bulunması.
4 Kasım 2009	AB üyesi Slovenya'nın Sırbistan vatandaşlarına, 19 Aralık 2009 tarihi itibarıyla vizesiz seyahat hakkı tanınması yönündeki önerisi.
12 Kasım 2009	Avrupa Parlamentosu'nda Sırbistan vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi (550 evet, 51 hayır, 37 çekimser oy ile).
19 Kasım 2009	Avrupa Komisyonu değerlendirmesinde; Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'ın vize yol haritalarında yer alan kriterleri tamamen karşıladığı teyit edilirken, Bosna Hersek ve Arnavutluk'un halen bazı kriterleri karşılayamadığının ifade edilmesi.
30 Kasım 2009	AB Adalet ve İçişleri Konsey toplantısında, Sırbistan vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi.
19 Aralık 2009	Sırbistan vatandaşlarının, Schengen üyesi AB ülkelerine vizesiz girişlerinin başlaması.

SORU 29: Sırbistan Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?

Yasal Düzenlemeler

Sırbistan Parlamentosu, 23 Ekim 2008 tarihinde yeni *Devlet Sınır Yasası*'nı kabul etmiş²¹, yasa 1 Nisan 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yasa ile sınır güvenlik güçleri, ülke sınırlarında giriş ve çıkışlarda kişileri kontrol edebilme hakkına sahip olmuşlardır. Yasa kapsamında sınır güvenlik güçlerine sadece seyahat belgelerini değil, seyahat amacını da sorgulama hakkı verilmiştir.

Sırbistan Parlamentosu, 2007 yılında yeni *Seyahat Belgeleri Yasası*'nı kabul etmiştir²². 9 Ekim 2007 tarihinde yürürlüğe giren yasa, Sırbistan vatandaşlarına biyometrik pasaport verilmesinin temelini oluşturur. Yasa, pasaport sürelerinin uzatılmasına ilişkin birkaç defa değiştirilmiştir.

Sırbistan Parlamentosu, 23 Ekim 2008 tarihinde ise yeni *Yabancılar Yasası*'nı kabul etmiştir²³. Ulusal mevzuata taşıyıcı yükümlülükleri ilkesini kazandıran yasa, giriş koşullarını yerine getirmeyen kişilerin, taşıyıcı firma tarafından, tüm masraflar taşıyıcıya ait olmak üzere geri gönderilmesini düzenler. Yasa ayrıca, bu sorumluluğu yerine getirmeyen taşıyıcıya 860 ila 4.300 avro arasında ceza verilmesini öngörür. Söz konusu yasanın 1. Maddesi ile de Sırbistan topraklarına girmek isteyen bir yabancı²⁴nın “yeterli maddi kaynaklara sahip olmaması” veya “transit yolcu olmasına rağmen, üçüncü ülkeye girmek için gerekli koşullara sahip olmaması halinde”, Sırbistan sınırından geri gönderilmesi düzenlenir. Yasanın 13. Maddesi'nin 2. Bendi'nde ise bir yabancı²⁵nın başka bir ülkeye girmek için geçerli bir vizesi yoksa bu kişinin geçici olarak Sırbistan'ı terk edemeyeceği ifade edilmektedir. Söz konusu yasa, 1 Nisan 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Geri Kabul Anlaşmaları

Sırbistan, 1996-2007 tarihleri arasında 18 ülke ile 16 geri kabul anlaşması imzalamıştır:

2001 yılında Macaristan;

2003 yılında Almanya, İsveç, Danimarka, İtalya ve Slovakya;

2004 yılında Benelux ülkeleri ve Avusturya;

2006 yılında Fransa ve Kanada;

2008 yılında Bosna Hersek ve Hırvatistan;

2009 yılında Slovenya, Norveç ve İsviçre;

2010 yılında Arnavutluk, Makedonya ve Malta;

2011 yılında Bulgaristan ve Romanya ile geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır.

AB ile Sırbistan arasındaki geri kabul anlaşması ise 18 Eylül 2007 tarihinde imzalanmış, 1 Ocak 2008 yılında yürürlüğe girmiştir. Yine 2009 yılında Sırbistan Hükümeti, geri kabul kapsamında iade edilen kişilerin yeniden entegrasyonuna ilişkin bir stratejiyi ve 2009-2010 yılları arasında söz konusu stratejiyi uygulamaya yönelik bir eylem planını kabul etmiştir²⁴. Sırbistan ile AB arasında imzalanan geri kabul anlaşması kapsamında, 2008 yılında 5.855; 2009 yılında ise 4.105 Sırbistan vatandaşı, AB üye ülkeleri tarafından Sırbistan'a geri gönderilmiştir (*Bkz. Tablo 15*)²⁵.

²¹ Devlet Sınırları Yasası (Sırbistan), <http://imldb.iom.int/viewDocument.do?id=%7B0D19C408-EFCB-4F4B-BA98-61449B6472D9%7D>

²² Seyahat Belgeleri Yasası (Sırbistan), <http://www.mup.gov.rs/domino/zakoni.nsf/Law%20on%20Travel%20Documents.pdf>

²³ Yabancılar Yasası (Sırbistan), <http://www.unhcr.org/refworld/type,LEGISLATION,,SRB,4b5d715a2,0.html>

²⁴ Geri kabul kapsamında Sırbistan'a iade edilen kişilerin yeniden entegrasyonuna ilişkin strateji ve eylem planı, http://www.kirs.gov.rs/docs/Readmission_strategy.pdf Paper%20-%20FYROM%20Updated%20visa%20assessment%2018%20May.pdf

²⁵ Avrupa Komisyonu (2011), “AB Geri Kabul Anlaşmalarının Değerlendirmesi, Avrupa Komisyonu'ndan Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'ne Tebliğe eşlik eden Komisyon Personeli Çalışma Belgesi”, SEC (2011), 2011, Brüksel, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2011:0211:FIN:EN:PDF>

Tablo 15: AB-Sırbistan Geri Kabul Anlaşması Kapsamında AB Üye Ülkelerinden Sırbistan'a Gönderilen Kişi Sayısı

	2006	2007	2008	2009
Geri kabul anlaşması çerçevesinde Üye Devletlerden Sırbistan'a geri gönderilen Sırbistan vatandaşları sayısı	6.444	4.184	5.855	4.105
Üye Devletler tarafından Sırbistan'a gönderilmek üzere iade kararı verilen Sırbistan vatandaşları sayısı	-	-	12.920	9.435
Yasa dışı şekilde Üye Devletlerde yakalanan Sırbistan vatandaşları sayısı	11.860	12.296	14.320	9.740

SORU 30: Sırbistan’da, vize serbestliği yol haritası müzakerelerinde hangi konular gündemde tartışılmıştır?

Sırbistan’a ilişkin olarak Avrupa Komisyonu üç değerlendirmede bulunmuştur (24 Kasım 2008 tarihli, 18 Mayıs 2009 tarihli ve 19 Kasım 2009 tarihli değerlendirmeler).

Avrupa Komisyonu’nun, 24 Kasım 2008 tarihinde beş Batı Balkan ülkesi tarafından Komisyon’a teslim edilen hazırlık raporları çerçevesinde, AB Üye Devlet yetkililerine sunduğu Batı Balkan ülkelerine yönelik vize serbestliği yol haritalarına ilişkin değerlendirmelerde, Sırbistan’ın 1. Blok’ta yer alan kriterleri “karşılıdığı”; 2, 3 ve 4. Blok’larda yer alan kriterlerin ise “büyük bölümünü karşıladığı” ifade edilmiştir.

24 Kasım 2008 tarihli Avrupa Komisyonu değerlendirmesinde Sırbistan’a ilişkin olarak, şu uyarılarda bulunulmuştur²⁶:

Blok 1 - Güvenlikli Belge: Kosova’da ikamet eden vatandaşlara yönelik sağlanan destekleyici belgelerin doğrulanması ve buna ilişkin süreçlerin bütünlüğünün ve güvenliğinin sağlanması gerekmektedir.

Blok 2 - Yasa Dışı Göç Sorunu ve Geri Kabul Süreci: Yabancılar Kanunu’nun uygulanması ve Kosova ile sınırda farklı yetki sahibi kurumlar arasında etkin iş birliğinin sağlanması gerekmektedir.

Blok 3 - Kamu Düzeni ve Güvenliği: Yeterli maddi kaynakların ayrılması ve insan kaynaklarının doğru dağılımı da dâhil olmak üzere, ilgili yasal düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesi alanında daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.

18 Mayıs 2009 tarihinde, yine Avrupa Komisyonu tarafından Sırbistan’a ilişkin hazırlanan güncellenmiş değerlendirmede ise ülkeden şu kriterlerde ilerleme sağlanması istenmiştir²⁷:

Blok 1 - Güvenlikli Belge: Destekleyici belgeler ile kimlik belgeleri için gerekli güvenlik düzenlemelerinin yapılması.

Blok 4 - Dış İlişkiler ve Temel Haklar: Sırbistan vatandaşlığına kabule ilişkin durumların ve koşulların belirlenmesi.

19 Kasım 2009 tarihli ve Sırbistan ile Karadağ’ın kalan kriterlere ilişkin durumunun, Avrupa Komisyonu tarafından yeniden değerlendirildiği raporda ise²⁸ Sırbistan’a yönelik olarak, kalan kriterlerin tamamının karşılandığı ifade edilmiştir.

²⁶ 24 Kasım 2008 tarihli Komisyon değerlendirmesi, <http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Serbia.pdf>

²⁷ 18 Mayıs 2009 tarihli Komisyon değerlendirmesi, <http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Serbia.pdf>

²⁸ 9 Kasım 2009 tarihli Komisyon değerlendirmesi, <http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Montenegro%20and%20Serbia%20-%2019%20November%202009.pdf>

SORU 31: Karadağ için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?

AB ile Karadağ arasındaki vize kolaylaştırma anlaşması ve geri kabul anlaşması, 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Karadağ vatandaşları, 19 Aralık 2009 tarihi itibarıyla vizeden muaf bir şekilde Schengen Alanı'na girme hakkını elde etmişlerdir. Karadağ'a yol haritası, Avrupa Komisyonu tarafından 28 Mayıs 2008 tarihinde sunulmuştur. Böylelikle Karadağ'da süreç 17 ayda, Makedonya ve Sırbistan gibi kısa bir sürede tamamlanmıştır.

AB-Karadağ vize serbestliği sürecinin temel taşları, şu şekilde özetlenebilir:

1 Ocak 2008	Vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmalarının yürürlüğe girmesi.
28 Mayıs 2008	Vize yol haritasının Karadağ'a sunulması.
Ağustos 2008	Karadağ'ın, Birinci Hazırlık Raporu'nu Avrupa Komisyonu'na sunması.
24 Kasım 2008	Avrupa Komisyonu'nun, Hazırlık Raporlarına ilişkin ilk değerlendirmesini sunması.
Ocak 2009	Karadağ'ın, Birinci Hazırlık Raporu'nun ilk güncellemesini Avrupa Komisyonu'na sunması.
Ocak-Mart 2009	AB üye ülkelerinden gelen uzmanların oluşturduğu heyetlerin, alan çalışması yaparak, ülke özelinde mevcut duruma ilişkin raporlarını hazırlaması.
18 Mayıs 2009	Avrupa Komisyonu'nun, Hazırlık Raporlarına ilişkin ikinci değerlendirmesini, uzman heyet raporları ve Batı Balkan ülkelerinden gelen bilgiler ile güncelleyip sunması.
15 Temmuz 2009	Avrupa Komisyonu tarafından Sırbistan vatandaşlarının (Kosova vatandaşları hariç olarak) Schengen Alanı'nda vizesiz seyahat edebilmelerine olanak sağlayan yasa teklifinin AB Konseyi'ne iletilmesi (ancak Karadağ'dan karşılanmayan birkaç kriterin daha yerine getirilmesi talep edilmiştir).
25 Eylül 2009	Karadağ'ın, karşılanmayan kriterlere ilişkin raporunu Avrupa Komisyonu'na sunması.
29 Eylül 2009-19 Ekim 2009	Avrupa Parlamentosu'nun ilgili birimlerinin, Komisyon'un yasa teklifine ilişkin kararlarını alması.
12-16 Ekim 2009	AB üye ülke uzmanlarından oluşan heyetin, Karadağ'daki mevcut duruma ilişkin alan çalışmasında bulunması.
4 Kasım 2009	AB üyesi Slovenya'nın Karadağ vatandaşlarına, 19 Aralık 2009 tarihi itibarıyla vizesiz seyahat hakkı tanınması yönündeki önerisi.
12 Kasım 2009	Avrupa Parlamentosu'nda Karadağ vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi (550 evet, 51 hayır, 37 çekimser oy ile).
19 Kasım 2009	Avrupa Komisyonu değerlendirmesinde; Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'ın vize yol haritalarında yer alan kriterleri tamamen karşıladığı teyit edilirken, Bosna Hersek ve Arnavutluk'un halen bazı kriterleri karşılamadığının ifade edilmesi.
30 Kasım 2009	AB Adalet ve İçişleri Konsey toplantısında, Karadağ vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi.
19 Aralık 2009	Sırbistan vatandaşlarının, Schengen üyesi AB ülkelerine vizesiz girişlerinin başlaması.

SORU 32: Karadağ Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?

Yasal Düzenlemeler

Karadağ Parlamentosu, 15 Aralık 2008 tarihinde yeni *Yabancılar Yasası*'nı kabul etmiş ve yasa Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir²⁹. Ardından yasa, Ekim 2009 tarihinde, Kosova, Bosna Hersek ve Hırvatistan vatandaşı olan 17 bin yerinden edilmiş kişinin ülkelerine dönmelerini kolaylaştırmak amacıyla tadil edilmiştir³⁰. Yabancılar Yasası'nın 15. Maddesi'nin 2. Bendi, bir yabancı'nın gideceği hedef ülkeye girişini sağlayacak gerekli belgeleri veya vizesi olmaması halinde, Karadağ'ı terk etme hakkından mahrum edilmesini öngörmektedir. Aynı kanunun 26. Maddesi ise taşıyıcı yükümlülükleri dâhilinde, Karadağ'a giriş için gerekli yükümlülükleri yerine getirmeyen üçüncü ülke vatandaşlarının, tüm masrafları taşıyıcı firma tarafından karşılanmak suretiyle, ülkeyi terk etmelerini düzenler.

Karadağ Parlamentosu, 22 Ekim 2009 tarihinde, yeni sınır kontrolleri kanununu kabul etmiştir³¹. Söz konusu kanun, Karadağ sınır güvenlik birliklerine, azami ve detaylı arama yapmaları için gerekli hakkı vermektedir. Yasa, kontrollerin ülkeye girişte ve çıkışta yapılabileceğini de hükmeder.

Seyahat belgelerine ilişkin yeni yasa ise 18 Mart 2008 tarihinde Karadağ Parlamentosu'nda kabul edilmiş, 1 Temmuz 2008 yılında ise yürürlüğe girmiştir³². Söz konusu yasa, Karadağ vatandaşlarına verilen biyometrik pasaportların hukuki altyapısını oluşturur.

Geri Kabul Anlaşmaları

Karadağ Hükümeti, 1997-2012 yılları arasında 16 ülke ile geri kabul anlaşması imzalamıştır:

1997 yılında İsviçre (2011 yılında yenilenmiştir);

2001 yılında Bulgaristan ve Slovakya;

2002 yılında Almanya ve Benelux ülkeleri;

2003 yılında İtalya, İsveç, Avusturya, Danimarka, Hırvatistan ve Macaristan;

2008 yılında Çek Cumhuriyeti;

2011 yılında Kosova;

2012 yılında Makedonya ile geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır.

AB ile Karadağ arasındaki geri kabul anlaşması ise 18 Eylül 2007 tarihinde imzalanmış olup, 1 Ocak 2008 yılında yürürlüğe girmiştir. Geri kabul anlaşması kapsamında, 2008 yılında 180; 2009 yılında ise 155 Karadağ vatandaşı, AB üye ülkeleri tarafından Karadağ'a iade edilmiştir (*Bkz. Tablo 16*)³³.

²⁹ Yabancılar Yasası (Karadağ), <http://www.questionnaire.gov.me/Annexes/Annex172.pdf>

³⁰ Ekim 2009'da tadil edilen Yabancılar Yasası (Karadağ), <http://www.questionnaire.gov.me/Annexes/Annex172.pdf>

³¹ Sınır Kontrolleri Yasası (Karadağ), http://www.skupstina.me/cms/site_data/22/ZAKON%20O%20GRANICNOJ%20KONTROLI.pdf Paper%20-%20Commission%20assessment%20Montenegro%20and%20Serbia%20-%202019%20November%202009.pdf

³² Seyahat Belgeleri Yasası (Karadağ), http://www.skupstina.me/cms/site_data/23_%20SAZIV%20ZAKONI/ZAKON%20O%20PUTNIM%20ISPRAVAMA.pdf

³³ Avrupa Komisyonu (2011), "AB Geri Kabul Anlaşmalarının Değerlendirmesi, Avrupa Komisyonu'ndan Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'ne Tebliğe eşlik eden Komisyon Personeli Çalışma Belgesi", SEC (2011), 2011, Brüksel, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2011:0211:FIN:EN:PDF>

Tablo 16: AB-Karadağ Geri Kabul Anlaşması Kapsamında AB Üye Ülkelerinden Karadağ'a Gönderilen Kişi Sayısı

	2008	2009
Geri kabul anlaşması çerçevesinde Üye Devletlerden Karadağ'a geri gönderilen Karadağ vatandaşları sayısı	180	155
Üye Devletler tarafından Karadağ'a gönderilmek üzere iade kararı verilen Karadağ vatandaşları sayısı	325	345
Yasa dışı Şekilde Üye Devletlerde yakalanan Karadağ vatandaşları sayısı	360	315

SORU 33: Karadağ ile vize yol haritası müzakerelerinde hangi konular gündemde tartışılmıştır?

Karadağ'a ilişkin olarak Avrupa Komisyonu üç değerlendirmede bulunmuştur (24 Kasım 2008 tarihli, 18 Mayıs 2009 tarihli ve 19 Kasım 2009 tarihli değerlendirmeler).

Avrupa Komisyonu'nun, 24 Kasım 2008 tarihinde beş Batı Balkan ülkesi tarafından Komisyon'a teslim edilen hazırlık raporları çerçevesinde, AB Üye Devlet yetkililerine sunduğu Batı Balkan ülkelere yönelik vize serbestliği yol haritalarına ilişkin değerlendirmelerde, Karadağ'ın 1. Blok'ta yer alan kriterleri “karşıladığı”; 2, 3 ve 4. Blok'larda yer alan kriterlerin ise “büyük bölümünü karşıladığı” ifade edilmiştir.

24 Kasım 2008 tarihli Avrupa Komisyonu değerlendirmesinde Karadağ'a ilişkin olarak, şu uyarılarda bulunulmuştur³⁴:

Blok 2 - Yasa Dışı Göç Sorunu ve Geri Kabul Süreci: Yabancılar Kanunu'nun uygulanmasına yönelik doğrulamaların yapılması ve yerlerinden edilmiş kişiler ile ülke içerisinde yerlerinden edilmiş kişilerin durumlarını çözüme kavuşturmaya yönelik sürdürülebilir ve muhtemel çözümler konusunda ilave bilginin yakın gelecekte sağlanması gerekmektedir.

Blok 3 - Kamu Düzeni ve Güvenliği: Yeterli maddi kaynakların ayrılması ve insan kaynaklarının doğru dağılımı da dâhil olmak üzere, ilgili yasal düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesi alanında daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.

18 Mayıs 2009 tarihinde yine Avrupa Komisyonu tarafından Karadağ'a ilişkin hazırlanan güncellenmiş değerlendirmede ise şu kriterlerde ilerleme sağlanması ülkeden istenmiştir³⁵:

Blok 1 - Güvenlikli Belge: AB ve Uluslararası Sivil Havacılık Kurumu standartlarına uygun, makinelerce okunabilen biyometrik pasaportların çıkartılması.

Blok 2 - Yasa Dışı Göç Sorunu ve Geri Kabul Süreci:

2006 tarihli Entegre Sınır Yönetimi Stratejisi kapsamında, dış sınırlarda kişilerin hareketi ve sınır yetkililerine ilişkin yasal düzenlemelerin kabul edilmesi ve uygulanması.

Sınır denetimine ilişkin teknik altyapı ve teçhizatındaki eksikliklerin giderilmesi ve IT teknolojilerinden yararlanma.

Uluslararası standartlara uygun şekilde, ilticaya ilişkin yasal düzenlemelerin kabul edilmesi ve uygulanması.

İlticacılara yönelik yeterli altyapının oluşturulması (ilticacılar için kabul merkezleri gibi) ve iltica süreçlerinden sorumlu uygulayıcı mekanizmaların geliştirilmesi.

Göç akışlarını takip edecek mekanizmaların oluşturulması ve ilgili birimlerin kurulması.

Geri dönenlerin döndükleri yer ile yeniden bütünleşmesini sağlayacak mali ve sosyal destek tedbirlerinin alınması.

Blok 3 - Kamu Düzeni ve Güvenliği:

Özellikle sınır aşırı suçun görüldüğü hallerde, organize suçlar ile mücadele eylem planının uygulanmasının tamamlanması ve ilgili makamların güçlendirilmesi.

³⁴ 24 Kasım 2008 tarihli Komisyon değerlendirmesi, <http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Montenegro.pdf>

³⁵ 18 Mayıs 2009 tarihli Komisyon değerlendirmesi, <http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Montenegro.pdf>

Kara para aklama ile mücadele alanında yasal düzenlemelerin kabulü ve uygulanması. Uyuşturucu ile mücadele kapsamında, Ulusal Uyuşturucu Eylem Planı'nın kabul edilmesi ve etkin uygulanması; bu kapsamda bu tür faaliyetlere dâhil olan kişilere ilişkin bilginin uluslararası kurumlar ile paylaşılması.

Eylem planı çerçevesinde, yolsuzlukla mücadele ve yolsuzluğun önlenmesi alanlarında yasal düzenlemelerin kabul edilmesi ve uygulanması.

Terörle mücadele kapsamında ilgili Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi sözleşmelerinin etkin uygulanması ve Yolsuzluğa karşı Devletler Grubu (GRECO) önerilerinin hayata geçirilmesi.

Suç ögesi içeren konularda AB, Üye Devletler ve bölge ülkeleri ile hukuki iş birliğinin artırılması.

Ulusal kurumlar ve diğer yargı organları arasındaki iş birliğini geliştirerek kanun uygulanma sürecinin daha etkin hale getirilmesi.

Ulusal kurumlar arasında bilgi paylaşımını sağlayacak koordinasyon mekanizmalarının oluşturulması.

AB, Üye Devletler ve bölge ülkeleri ile kanun uygulanması alanında iş birliğinin artırılması.

Sınır aşırı suçlara yönelik operasyonel ve soruşturmaya yönelik tedbirlerin alınması ile sınır aşan suçlar ile etkin mücadele edilmesi.

EUROPOL ile operasyonel iş birliği anlaşması sonuçlarının hazırlanması.

Kişisel verilerin korunmasına ilişkin yasal düzenlemelerin oluşturulması ve uygulanması; konuya ilişkin yetkili kurumların oluşturulması.

Blok 4 - Dış İlişkiler ve Temel Haklar:

Roman kökenliler de dâhil olmak üzere, azınlıklara yönelik ilgili politikaların uygulanması.

Ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin hukuki düzenlemelerin kabul edilmesi ve uygulanması.

19 Kasım 2009 tarihli ve Sırbistan ile Karadağ'ın kalan kriterlere ilişkin durumunun Avrupa Komisyonu tarafından yeniden değerlendirildiği raporda ise³⁶ Karadağ'a yönelik olarak, kalan kriterlerin tamamının karşılandığı ifade edilmiştir.

³⁶ 19 Kasım 2009 tarihli Komisyon değerlendirmesi, <http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20assessment%20Montenegro%20and%20Serbia%20-%202019%20November%202009.pdf>

SORU 34: Makedonya, Sırbistan ve Karadağ için vize serbestliği süreci nasıl karara bağlanmıştır?

30 Kasım 2009 tarihinde, AB Üye Ülke İçişleri ve Adalet Bakanlarından oluşan AB Adalet ve İçişleri Konseyi, 2979'uncu toplantısında, Avrupa Komisyonu tarafından 15 Temmuz 2009 tarihinde Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'a vize serbestliğine ilişkin sunulan tüzük değişikliği teklifini karara bağlamıştır.

Dış Sınırlardan Geçişte Vatandaşlarının Vize Hamili Olması Gereken Üçüncü Ülkeler ile Vatandaşları Vizeden Muaf Tutulan Üçüncü Ülkelerin Listelenmesi Hakkındaki 15 Mart 2001 Tarih ve (EC) 539/2001 Sayılı Konsey Tüzüğünü Tadil Eden (EC) 1244/2009 Sayılı Konsey Tüzüğü 30 Kasım 2009, Brüksel

“(3) Bu çerçevede Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya, Karadağ ve Sırbistan’ın, (EC) 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü’nün ekinde bulunan EK II’ye transfer edilmesi. Vize muafiyetinin sadece adı geçen üç ülke tarafından verilen biyometrik pasaport sahibi kişilere uygulanması.

(4) 10 Haziran 1999 tarihli ve 1244 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu Kararı (UNSCR 1244) çerçevesinde tanımlanan Kosova’da ikamet eden kişiler ile vatandaşlık belgeleri Kosova toprakları için verilmiş kişilerin, pasaport başvuruları ve pasaport çıkarma işlemlerinden, Belgrad’da özel bir Koordinasyon Müdürlüğü yetkili olacaktır. Ancak, özellikle potansiyel yasa dışı göç sebebiyle güvenlik endişeleri göz önüne alınarak, pasaportları bu özel Koordinasyon Müdürlüğü tarafından verilen Sırbistan pasaportu sahipleri, Sırbistan için verilen vize muafiyetinin dışında kalacaktır.

(5) Hukuki açıklık ve güvenlik nedenleriyle ve (EC) 539/2001 sayılı Tüzüğün Madde 1(3) uyarınca, Kosova (UNSCR 1244) bu Tüzükte yer alan EK I’e eklenmelidir. Bu Karar, Kosova’nın (UNSCR 1244) statüsü saklı kalmak koşuluyla alınmıştır.

Madde 2

Bu Tüzük, AB Resmi Gazetesi’nde yayımlanmasından sonraki gün yürürlüğe girer.

19 Aralık 2009 tarihinden itibaren geçerli olur.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:336:0001:0003:EN:PDF>

2979'uncu AB Adalet ve İçişleri Konsey toplantısı sonuç bildirgesinde ise Arnavutluk ve Bosna Hersek'e ilişkin yapılan değerlendirmede, bu iki ülkenin ilgili kriterleri karşılayamadığı vurgulanmış ve her iki ülkeden en kısa sürede gerekli çalışmaları tamamlamaları talep edilmiştir. Görüldüğü üzere Konsey, AP'nin, Arnavutluk ve Bosna Hersek'e de diğer üç ülke ile eş zamanlı olarak vize serbestliği verilmesi tavsiyesine uymamıştır.

AB Adalet ve İçişleri Konseyi Sonuç Bildirgesi
30 Kasım 2009, Brüksel

BATI BALKAN ÜLKELERİ İÇİN VİZE SERBESTLİĞİ

“Arnavutluk ve Bosna Hersek’in, Batı Balkan ülkeleri ile yürütölen vize serbestliği diyaloğu çerçevesinde kabul edilen tüm kriterleri yerine getirmediği kabul edilmiştir. Ancak Konsey, Avrupa Komisyonu’nu, bu iki ülkenin tüm kriterleri karşılaması halinde, vatandaşları için vize muafiyetini hemen başlatmak üzere bir açıklama yapmaya davet eder. Vize serbestliği diyaloğu çerçevesinde kriterlerin oluşturulduğu ana alanlar, sınır kontrolleri, pasaport güvenliği, organize suç ve rüşvet ile mücadele, aynı zamanda dış ilişkiler ve temel haklardır.”

“Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi, Arnavutluk ve Bosna Hersek’in en yakın zamanda vize serbestliğine hak kazanmalarını ümit eder. Bu konuda Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi, her iki ülkeyi, Avrupa Komisyonu tarafından sunulan yol haritasında ifade edilen kriterlere uyum sağlanması konusunda gerekli çabaların sarf edilmesine davet eder.”

http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-09-355_en.htm

SORU 35: Arnavutluk için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?

AB ile Arnavutluk arasındaki vize kolaylaştırma anlaşması ve geri kabul anlaşması, 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Arnavutluk vatandaşları, 15 Aralık 2010 tarihi itibarıyla vizeden muaf bir şekilde Schengen Alanı'na girme hakkını elde etmişlerdir. Arnavutluk'a yol haritası, Avrupa Komisyonu tarafından 3 Haziran 2008 tarihinde sunulmuştur. Böylelikle Arnavutluk; Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'dan farklı olarak, 30 ayda vize serbestliği sürecini tamamlamıştır.

AB-Arnavutluk vize serbestliği sürecinin temel taşları, şu şekilde özetlenebilir:

1 Ocak 2008	Vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmalarının yürürlüğe girmesi.
7 Mart 2008	Arnavutluk ile vize diyalogunun başlatılması.
3 Haziran 2008	Vize yol haritasının Arnavutluk'a sunulması.
Ağustos ve Eylül 2008	Arnavutluk'un, Birinci Hazırlık Raporu'nu Avrupa Komisyonu'na sunması.
24 Kasım 2008	Avrupa Komisyonu'nun, Hazırlık Raporlarına ilişkin ilk değerlendirmesini sunması.
12 Ocak 2009	Arnavutluk'un, Birinci Hazırlık Raporu'nun ilk güncellemesini Avrupa Komisyonu'na sunması.
Ocak-Mart 2009	AB üye ülkelerinden gelen uzmanların oluşturduğu heyetlerin, alan çalışması yaparak, ülke özelinde mevcut duruma ilişkin raporlarını hazırlaması.
18 Mayıs 2009	Avrupa Komisyonu'nun, Hazırlık Raporlarına ilişkin ikinci değerlendirmesini, uzman heyet raporları ve Batı Balkan ülkelerinden gelen bilgiler ile güncelleyip sunması.
15 Temmuz 2009	Avrupa Komisyonu tarafından Makedonya, Karadağ ve Sırbistan vatandaşlarının (Kosova vatandaşları hariç olarak) Schengen Alanı'nda vizesiz seyahat edebilmelerine olanak sağlayan yasa teklifini AB Konseyi'ne iletmesi (ancak Sırbistan ve Karadağ'dan karşılanmayan bir kaç kriterin daha yerine getirilmesi talep edilmiştir); Arnavutluk ve Bosna Hersek'in ise yol haritasında ifade edilen kriterlerin karşılanmaması nedeniyle teklifin dışında bırakılmaları.
1 Ekim 2009	Arnavutluk'un, İkinci Hazırlık Raporunu Avrupa Komisyonu'na iletmesi.
2 Kasım 2009	Arnavutluk'un, İkinci Hazırlık Raporunun ilk güncellemesini Avrupa Komisyonu'na iletmesi.
12 Kasım 2009	Avrupa Parlamentosu'nda Makedonya, Sırbistan ve Karadağ vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi; Arnavutluk ve Bosna Hersek'in ise Avrupa Komisyonu tarafından yol haritasında belirttiği koşulları yerine getirmeleri durumunda, vize şartının kaldırılmasının uygun olacağının belirtilmesi.
16 Kasım 2009	Arnavutluk'un, İkinci Hazırlık Raporunun ikinci güncellemesini Avrupa Komisyonu'na iletmesi.
19 Kasım 2009	Avrupa Komisyonu değerlendirmesinde; Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'ın vize yol haritalarında yer alan kriterleri tamamen karşıladığı teyit edilirken, Bosna Hersek ve Arnavutluk'un halen bazı kriterleri karşılayamadığının ifade edilmesi.
27 Kasım 2009	Avrupa Komisyonu'nun Arnavutluk'a ilişkin değerlendirmesi.
14-17 Aralık 2009	Blok 1'e ilişkin AB uzmanlarının Arnavutluk'u ziyareti.

29 Ocak 2010	Blok 1 ve Blok 2'ye ilişkin atılan adımlara yönelik raporun Avrupa Komisyonu'na sunulması.
8-12 Şubat 2010	Blok 3'e ilişkin AB uzmanlarının Arnavutluk'u ziyareti.
22-26 Şubat 2010	Blok 2'ye ilişkin AB uzmanlarının Arnavutluk'u ziyareti.
23 Şubat 2010	Avrupa Parlamentosu'nun Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi (LIBE) toplantısında, Avrupa Komisyonu'nun Arnavutluk ve Bosna Hersek'in kriterleri karşıladığını sözlü olarak belirtmesi ve her iki ülkeye yönelik değerlendirme raporunun Nisan 2010 ortasında yayımlanacağını açıklaması.
19 Nisan 2010	Avrupa Komisyonu'nun Arnavutluk'a ilişkin güncelleştirilmiş değerlendirmesini sunması ve söz konusu değerlendirmede, Arnavutluk'un vize yol haritasında karşılanmayan kriterler bağlamında önemli ilerleme sağladığının açıklanması.
6 Mayıs 2010	Kalan kriterlere ilişkin Avrupa Komisyonu tarafından Arnavutluk Hükümetine mektup gönderilmesi.
25 Haziran 2010	Arnavutluk'un, kalan kriterlere ilişkin son bilgileri Avrupa Komisyonu ile paylaşması.
27 Mayıs 2010	Avrupa Komisyonu'nun, Arnavutluk vatandaşlarının vizesiz dolaşım hakkı kazanmalarına dair yasa teklifini AB Konseyi'ne iletmesi (ancak Arnavutluk'un karşılanmayan birkaç kriterin daha yerine getirilmesi talep edilmiştir).
Temmuz 2010	Avrupa Komisyonu tarafından Arnavutluk'un karşılayamadığı kriterlere ilişkin değerlendirme.
2 Eylül 2010	Avrupa Parlamentosu'nun Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi'nde (LIBE) Avrupa Komisyonu tarafından Arnavutluk'un kalan kriterleri yerine getirdiğinin ifade edilmesi.
6 Eylül 2010	Avrupa Parlamentosu'nun Dış İlişkiler Komitesi'nde (AFET), Avrupa Komisyonu'nun 27 Mayıs 2010 tarihli teklifinin kabul edilmesi.
14 Eylül 2010	Avrupa Komisyonu tarafından Arnavutluk'un kalan kriterleri karşıladığının kamuoyuna açıklanması.
28 Eylül 2010	Avrupa Parlamentosu'nun Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi'nde (LIBE), Avrupa Komisyonu'nun 27 Mayıs 2010 tarihli teklifinin kabul edilmesi.
6 Ekim 2010	Avrupa Parlamentosu'nda Arnavutluk vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi (538 evet, 47 hayır, 41 çekimser oy ile).
8 Kasım 2010	AB Adalet ve İçişleri Konsey toplantısında, Arnavutluk vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi.
15 Aralık 2010	Arnavutluk vatandaşlarının Schengen üyesi AB ülkelerine vizesiz girişlerinin başlaması.

SORU 36: Arnavutluk Hükümeti vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?

Yasal Düzenlemeler

Arnavutluk Parlamentosu, 24 Ocak 2008 tarihinde yeni *Devlet Sınırlarının Kontrolü ve Denetimi Yasası*'nı kabul etmiştir³⁷. Yasanın 24. ve 25. Maddeleri “*azami kontroller*” ve “*detaylı kontroller*” arasındaki farkı ortaya koyarken; detaylı kontroller için Arnavutluk'ta kalacak veya Arnavutluk üzerinden Schengen Alanı'na giriş yapacak bir kişinin, kalış süresi boyunca maddi olarak kendini idame ettireceğine dair yeterli kaynakları görevlilere sunma zorunluluğunu getirmektedir.

Yine Arnavutluk Parlamentosu yeni *Yabancılar Yasası*'nı 17 Temmuz 2008 tarihinde kabul etmiş; yasa 1 Aralık 2008 itibarıyla yürürlüğe girmiştir³⁸. Bu yasa, hâlihazırda var olan ve 1999 tarihli *Arnavutluk Cumhuriyeti Yabancılar Yasası*'nin yerini almıştır³⁹. Yeni yasanın 96. Maddesi, taşıyıcı yükümlülüklerini tanımlarken, diğer ülkelerden farklı olarak, Arnavutluk'a girişe dair gerekli koşulları yeri ne getirmeyen kişilere de ceza verilmesini öngörmektedir.

Geri Kabul Anlaşmaları

Arnavutluk 1998-2011 yılları arasında 16 ülke ile geri kabul anlaşmaları imzalamıştır:

- 1998 yılında İtalya;
- 200 yılında İsviçre;
- 2001 yılında Macaristan;
- 2002 yılında Bulgaristan ve Romanya;
- 2003 yılında Almanya;
- 2004 yılında Belçika;
- 2005 yılında İngiltere, Hırvatistan ve Makedonya;
- 2008 yılında Norveç ve İzlanda;
- 2009 yılında Bosna Hersek, Moldova ve Kosova;
- 2011 yılında Sırbistan ile geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır.

Arnavutluk ayrıca 2008 yılında İtalya, Danimarka, İzlanda ve Norveç; 2009 yılında Bosna Hersek ve Hırvatistan ile de geri kabul protokollerini imzalamıştır.

Arnavutluk ve AB arasındaki geri kabul anlaşması ise 14 Nisan 2005 tarihinde imzalanmış, 1 Mayıs 2006'da yürürlüğe girmiştir. Görüleceği üzere Arnavutluk ile söz konusu anlaşma, diğer 5 Batı Balkan ülkesine kıyasla çok daha erken bir tarihte imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir. Arnavutluk Hükümeti Haziran 2010 tarihinde, 2010-2015 dönemi için geri kabul kapsamında Arnavutluk'a iade edilen Arnavutluk vatandaşlarının yeniden entegrasyonuna ilişkin bir stratejiyi de kabul etmiştir⁴⁰.

AB ile imzalanan geri kabul anlaşması kapsamında 2006 yılında 54.420; 2007 yılında 68.280; 2008 yılında 69.090; 2009 yılında ise 62.675 Arnavutluk vatandaşı, AB üye ülkeleri tarafından Arnavutluk'a iade edilmiştir (*Bkz. Tablo 17*)⁴¹.

³⁷ Devlet Sınırlarının Kontrolü ve Denetimi Yasası (Arnavutluk), http://www.asp.gov.al/images/pdf/eng_ligje/24.01.2008Law_on_State_Border_Control_and_Surveillance-ENG.pdf

³⁸ Yabancılar Yasası (Arnavutluk), http://www.asp.gov.al/index.php?option=com_content&view=article&id=299:ligj-per-te-huajt&catid=95:kufiri-a-migracioni&Itemid=262

³⁹ 1999 tarihli Arnavutluk Cumhuriyeti Yabancılar Yasası, <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/6685>

⁴⁰ 2010-2015 dönemi için geri kabul kapsamında Arnavutluk'a iade edilen Arnavutluk vatandaşlarının yeniden entegrasyonuna ilişkin strateji, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_whitelist_project_Strategy%20on%20Reintegration%20of%20Returned%20Albanian%20Citizens%202010-2015.pdf

⁴¹ Avrupa Komisyonu (2011), “AB Geri Kabul Anlaşmalarının Değerlendirmesi, Avrupa Komisyonu'ndan Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'ne Tebliğe eşlik eden Komisyon Personeli Çalışma Belgesi”, SEC (2011), 2011, Brüksel, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2011:0211:FIN:EN:PDF>

Arnavutluk ile ilgili olarak, Şu noktanın altını çizmekte fayda var: Beş Balkan Őlkesi ile geri kabul anlaşmalarının imzalanmasının ardından, AB Őye Devletleri tarafından geri kabul kapsamında bu Őlkelere iade edilen kişilerin arasında en bŐyŐk payı Arnavutluk vatandaşları oluşturmaktadır. 2009 yılında AB'nin ŐçŐncŐ Őlkelere iade ettiği toplam ŐçŐncŐ Őlke vatandaşlarının sayısı 209.475 kiŐidir. Bunun 62.675'i (yaklaşık yŐzde 30'u) Arnavutluk vatandaşıdır. Aynı Şekilde 2009 yılında Őye Devletlerde yakalanan ve yasa dışı yollar ile bu Őlkelerde bulunan toplam ŐçŐncŐ Őlke vatandaşlarının yŐzde 12'si yine Arnavutluk vatandaşıdır (2009 yılında toplam 570.660 ŐçŐncŐ Őlke vatandaşı AB topraklarında yakalanmıŐtır. Bunların 69.060'ı Arnavutluk vatandaşıdır).

Tablo 17: AB-Arnavutluk Geri Kabul Anlaşması Kapsamında AB Őye Őlkelerinden Arnavutluk'a GÖnderilen Kişi Sayısı

	2006	2007	2008	2009
Geri kabul anlaşması çerçevesinde Őye Devletlerden Arnavutluk'a	54.420	68.280	69.090	62.675
Őye Devletler tarafından Arnavutluk'a gönderilmek Őzere iade kararı verilen Arnavutluk vatandaşları sayısı	-	-	78.940	69.175
Yasa dışı Şekilde Őye Devletlerde yakalanan Arnavutluk vatandaşları sayısı	58.738	72.644	72.715	69.060

SORU 37: Bosna Hersek için vize serbestliği yol haritası sürecinin temel taşları nelerdir?

AB ile Bosna Hersek arasındaki vize kolaylaştırma anlaşması ve geri kabul anlaşması, 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bosna Hersek vatandaşları, 15 Aralık 2010 tarihi itibarıyla vizeden muaf bir şekilde Schengen Alanı'na girme hakkını elde etmişlerdir. Bosna Hersek'e yol haritası, Avrupa Komisyonu tarafından 5 Haziran 2008 tarihinde sunulmuştur. Böylelikle Bosna Hersek; Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'dan farklı olarak, aynı Arnavutluk gibi, 30 ayda vize serbestliği sürecini tamamlamıştır.

AB-Bosna Hersek vize serbestliği sürecinin temel taşları, şu şekilde özetlenebilir:

1 Ocak 2008	Vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmalarının yürürlüğe girmesi.
26 Mayıs 2008	Bosna Hersek ile vize diyalogunun başlatılması.
5 Haziran 2008	Vize yol haritasının Bosna Hersek'e sunulması.
28 Ağustos 2008	Bosna Hersek'in, Birinci Hazırlık Raporu'nu Avrupa Komisyonu'na sunması.
24 Kasım 2008	Avrupa Komisyonu'nun, Hazırlık Raporlarına ilişkin ilk değerlendirmesini sunması.
10 Ocak 2009	Bosna Hersek'in, Birinci Hazırlık Raporu'nun ilk güncellemesini Avrupa Komisyonu'na sunması.
Ocak-Mart 2009	AB üye ülkelerinden gelen uzmanların oluşturduğu heyetlerin, alan çalışması yaparak, ülke özelinde mevcut duruma ilişkin raporlarını hazırlaması.
15 Nisan 2009	Raporun Bosna Hersek Parlamentosu'nda görüşülmesi.
18 Mayıs 2009	Avrupa Komisyonu'nun, Hazırlık Raporlarına ilişkin ikinci değerlendirmesini, uzman heyet raporları ve Batı Balkan ülkelerinden gelen bilgiler ile güncelleyip sunması.
15 Temmuz 2009	Avrupa Komisyonu tarafından Makedonya, Karadağ ve Sırbistan vatandaşlarının (Kosova vatandaşları hariç olarak) Schengen Alanı'nda vizesiz seyahat edebilmelerine olanak sağlayan yasa teklifinin AB Konseyi'ne iletilmesi (ancak Sırbistan ve Karadağ'dan karşılanmayan birkaç kriterin daha yerine getirilmesi talep edilmiştir); Arnavutluk ve Bosna Hersek'in ise yol haritasında ifade edilen kriterlerin karşılanmaması nedeniyle teklifin dışında bırakılmaları.
1 Ekim 2009	Bosna Hersek'in, İkinci Hazırlık Raporunu Avrupa Komisyonu'na iletilmesi.
12 Kasım 2009	Avrupa Parlamentosu'nda Makedonya, Sırbistan ve Karadağ vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi; Arnavutluk ve Bosna Hersek için ise, Avrupa Komisyonu tarafından yol haritasında belirttiği koşulları yerine getirmeleri durumunda, vize şartının kaldırılmasının uygun olacağı belirtilmesi.
16 Kasım 2009	Bosna Hersek'in, İkinci Hazırlık Raporunun birinci güncellemesini Avrupa Komisyonu'na iletilmesi.
19 Kasım 2009	Avrupa Komisyonu değerlendirmesinde; Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'ın vize yol haritalarında yer alan kriterleri tamamen karşıladığı teyit edilirken, Bosna Hersek ve Arnavutluk'un halen bazı kriterleri karşılayamadığının ifade edilmesi.
27 Kasım 2009	Avrupa Komisyonu'nun Bosna Hersek'e ilişkin değerlendirmesi.
7-11 Aralık 2009	Blok 1'e ilişkin AB uzmanlarının Bosna Hersek'i ziyareti.
29 Ocak 2010	Bosna Hersek tarafından kalan kriterlere ilişkin atılan adımlara yönelik raporun Avrupa Komisyonu'na sunulması.

8-12 Şubat 2010	Blok 2'ye ilişkin AB uzmanlarının Bosna Hersek'i ziyareti.
15-19 Şubat 2010	Blok 3'e ilişkin AB uzmanlarının Bosna Hersek'i ziyareti.
23 Şubat 2010	Avrupa Parlamentosu'nun Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi (LIBE) toplantısında, Avrupa Komisyonu'nun Arnavutluk ve Bosna Hersek'in kriterleri karşıladığını sözlü olarak belirtmesi ve her iki ülkeye yönelik değerlendirme raporunun Nisan 2010 ortasında yayımlanacağını açıklaması.
9 Mart 2010	Bosna Hersek tarafından kalan kriterlere ilişkin atılan adımlara yönelik raporun Avrupa Komisyonu'na sunulması.
9 Nisan 2010	Bosna Hersek tarafından hazırlanan ve kalan kriterlere ilişkin atılan adımlara yönelik raporun Avrupa Komisyonu'na sunulması.
19 Nisan 2010	Avrupa Komisyonu'nun Bosna Hersek'e ilişkin güncelleştirilmiş değerlendirmesini sunması ve söz konusu değerlendirmede, Bosna Hersek'in vize yol haritasında karşılanmayan kriterler bağlamında önemli ilerleme sağladığının açıklanması.
6 Mayıs 2010	Kalan kriterlere ilişkin Avrupa Komisyonu tarafından Bosna Hersek Hükümetine mektup gönderilmesi.
25 Haziran 2010	Bosna Hersek'in, kalan kriterlere ilişkin son bilgileri Avrupa Komisyonu ile paylaşması.
27 Mayıs 2010	Avrupa Komisyonu'nun, Bosna Hersek vatandaşlarının vizesiz dolaşım hakkı kazanmalarına dair yasa teklifini AB Konseyi'ne iletmesi (ancak Bosna Hersek'in karşılanmayan birkaç kriteri daha yerine getirmesi talep edilmiştir).
Temmuz 2010	Avrupa Komisyonu tarafından Bosna Hersek'in karşılayamadığı kriterlere ilişkin değerlendirmesi.
2 Eylül 2010	Avrupa Parlamentosu'nun Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi'nde (LIBE) Avrupa Komisyonu tarafından Bosna Hersek'in kalan kriterleri yerine getirdiğinin ifade edilmesi.
6 Eylül 2010	Avrupa Parlamentosu'nun Dış İlişkiler Komitesi'nde (AFET), Avrupa Komisyonu'nun 27 Mayıs 2010 tarihli teklifinin kabul edilmesi.
14 Eylül 2010	Avrupa Komisyonu tarafından Bosna Hersek'in kalan kriterleri karşıladığının kamuoyuna açıklanması.
28 Eylül 2010	Avrupa Parlamentosu'nun Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi'nde (LIBE), Avrupa Komisyonu'nun 27 Mayıs 2010 tarihli teklifinin kabul edilmesi.
6 Ekim 2010	Avrupa Parlamentosu'nda Bosna Hersek vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi (538 evet, 47 hayır, 41 çekimser oy ile).
8 Kasım 2010	AB Adalet ve İçişleri Konsey toplantısında, Bosna Hersek vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi.
15 Aralık 2010	Bosna Hersek vatandaşlarının Schengen üyesi AB ülkelerine vizesiz girişlerinin başlaması.

SORU 38: Bosna Hersek Hükümeti, vize serbestliği yol haritası sürecinde hangi yasal düzenlemeleri yapmıştır? Bu ülke ile geri kabul süreci nasıl işlemiştir?

Yasal Düzenlemeler

Bosna Hersek Parlamenter Asamblesi, Nisan 2008 tarihinde mevcut seyahat belgeleri yasasını tadil etmiştir. 1997 tarihli yasa, Tadil Edilmiş Bosna Hersek Seyahat Belgeleri Yasası ile değiştirilmiştir⁴². Söz konusu yasa, Bosna Hersek vatandaşları için biyometrik pasaportların hukuki temelini oluşturur. Aynı zamanda Bosna Hersek Parlamenterler Asamblesi, Tadil Edilmiş Yabancıların ve Mültecilerin İkamet ve Hareketine ilişkin Yasa ile⁴³, 2003 tarihli Yabancıların ve Mültecilerin İkamet ve Hareketine ilişkin Yasa⁴⁴ ve 2008 tarihli Yabancıların Bosna Hersek Topraklarından Çıkarılması ve Denetimine ilişkin İç Tüzük'ü⁴⁵ değiştirmiştir. Bu değişiklik ile Bosna Hersek'e giriş ve çıkışlarda kontrol sağlanmıştır. 18. Madde ile de, taşıyıcı yükümlülükleri dâhilinde, Bosna Hersek'e giriş için gerekli yükümlülükleri yerine getirmeyen üçüncü ülke vatandaşlarının, tüm masrafları taşıyıcı firma tarafından karşılanmak suretiyle, ülkeyi terk etmeleri düzenlenmiştir.

Yine Bosna Hersek Parlamenter Asamblesi, Haziran 2009 tarihinde Sınır Kontrolleri Yasası'nı kabul etmiş, söz konusu yasa 15 Temmuz 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁴⁶. Bu yasa, mevcut Devlet Sınır Kontrolü ve Gözetimi Yasası yerine kabul edilmiştir.

Geri Kabul Anlaşmaları

Bosna Hersek 2004-2012 yılları arasında yirminin üzerinde ülke ile geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır:

2004 yılında Hırvatistan;

2005 yılında Macaristan;

2006 yılında Norveç, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ve İtalya;

2007 yılında Sırbistan, Karadağ, Danimarka, İsveç, Avusturya, Benelux ülkeleri, Slovenya ve Fransa;

2008 yılında Makedonya, Karadağ ve Arnavutluk;

2009 yılında İsviçre;

2012 yılında Türkiye ile geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır.

Bosna Hersek ve AB arasındaki geri kabul anlaşması ise 18 Eylül 2007 tarihinde imzalanmış, 1 Ocak 2008'de yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Bosna Hersek Bakanlar Kurulu, Eylül 2009 tarihinde, söz konusu anlaşma kapsamında AB üye ülkelerinden Bosna Hersek'e iade edilen kişilerin yeniden entegrasyonuna ilişkin bir stratejiyi kabul etmiştir. AB ile imzalanan geri kabul anlaşması kapsamında 2008 yılında 860; 2009 yılında ise 845 Bosna Hersek vatandaşı, AB üye ülkeleri tarafından Bosna Hersek'e iade edilmişlerdir (*Bkz. Tablo 18*)⁴⁷.

⁴² Tadil Edilmiş Bosna Hersek Seyahat Belgeleri Yasası (Bosna Hersek), <http://mup.ks.gov.ba/sites/mup.ks.gov.ba/files/Zakon%20o%20putnim%20ispravama%20BiH.pdf>

⁴³ Tadil Edilmiş Yabancıların ve Mültecilerin İkamet ve Hareketine ilişkin Yasa (Bosna Hersek), <http://www.msb.gov.ba/Zakoni/zakoni/?id=3512>

⁴⁴ Yabancıların ve Mültecilerin İkamet ve Hareketine ilişkin Yasa (Bosna Hersek), http://www.ecoi.net/file_upload/1504_1216737749_law-on-movement-and-stay-of-alien-and-asylum.pdf

⁴⁵ Yabancıların Bosna Hersek Topraklarından Çıkarılması ve Denetimine ilişkin İç Tüzük (Bosna Hersek), <http://www.unhcr.org/refworld/topic/4565c2252,459d2f5b2,4d36b5fd2,0,,BIH.html>

⁴⁶ Sınır Kontrolleri Yasası (Bosna Hersek), <http://www.granpol.gov.ba/propisi/zakoni/?cid=30,1,1>

⁴⁷ Avrupa Komisyonu (2011), "AB Geri Kabul Anlaşmalarının Değerlendirmesi, Avrupa Komisyonu'ndan Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'ne Tebliğe eşlik eden Komisyon Personeli Çalışma Belgesi", SEC (2011), 2011, Brüksel, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2011:0211:FIN:EN:PDF>

Tablo 18: AB-Bosna Hersek Geri Kabul Anlaşması Kapsamında AB Üye Ülkelerinden Bosna Hersek'e Gönderilen Kişi Sayısı

	2006	2007	2008	2009
Geri kabul anlaşması çerçevesinde Üye Devletlerden Bosna Hersek'e geri gönderilen Bosna Hersek vatandaşları sayısı	1.416	800	860	845
Üye Devletler tarafından Bosna Hersek'e gönderilmek üzere iade kararı verilen Bosna Hersek vatandaşları sayısı	-	-	2.275	2.045
Yasa dışı şekilde Üye Devletlerde yakalanan Bosna Hersek vatandaşları sayısı	1.978	1.840	2.530	2.135

SORU 39: Arnavutluk ve Bosna Hersek'in vize serbestliği yol haritası sürecinde Avrupa Komisyonu nasıl bir tavır sergilemiştir?

Hiç şüphesiz Avrupa Komisyonu, vize serbestliği sürecini başlattığı beş Batı Balkan ülkesi arasında en fazla mesaiyi Arnavutluk ve Bosna Hersek için harcamıştır. Komisyon, her iki ülke için de altı ayrı değerlendirmede bulunmuştur. Bir başka deyişle Makedonya, Sırbistan ve Karadağ ile karşılaştırıldığında, Arnavutluk ve Bosna Hersek için vize yol haritası süreci daha uzun ve teknik olarak daha zor geçmiştir.

Ancak Arnavutluk ve Bosna Hersek Hükümetleri, özellikle 19 Kasım 2009 tarihinde diğer üç ülke için gerekli kriterlerin tamamen karşılındığının Avrupa Komisyonu tarafından açıklamasının ardından, kalan kriterlerin yerine getirilmesi konusunda, hızlı ve başarılı bir çalışma ortaya koymuşlardır. Gelişmeler Avrupa Komisyonu ile paylaşılmış, Komisyon'dan gelen geri beslemeler ile düzenlemeler adım adım gerçekeştirilmiştir. Bu süreçte Arnavutluk ve Bosna Hersek Hükümetleri, kısa aralıklar ile gelişmeleri Avrupa Komisyonu'na raporlamış, Avrupa Komisyonu da durumu hızlı bir şekilde değerlendirip, Hükümetlere geri bildirimde bulunmuştur. Başka bir deyişle süreç, hızla sonuçlandırılmaya çalışılmıştır. Bunda Avrupa Komisyonu'nun yapıcı tavrının büyük rol oynadığı açıkça söylenebilir.

Vize yol haritalarının her iki ülkeye sunulmasının ardından, Avrupa Komisyonu tarafından Arnavutluk ve Bosna Hersek'e ilişkin hazırlanan değerlendirmeler ve ülke hükümetleri tarafından Avrupa Komisyonu'na sunulan raporlar şu şekilde özetlenebilir (*Bkz. Tablo 19*):

Tablo 19: Arnavutluk ve Bosna Hersek'e İlişkin Komisyon Değerlendirmeleri ve Ülkelerin Çalışmaları

	Avrupa Komisyonu	Arnavutluk Hükümeti	Bosna Hersek Hükümeti
24 Kasım 2008	Arnavutluk ve Bosna Hersek tarafından Avrupa Komisyonu'na iletilen ilk hazırlık raporlarına ilişkin Avrupa Komisyonu-değerlendirmesi.		
10 Ocak 2009			Bosna Hersek'in, Birinci Hazırlık Raporu'nun ilk güncellemesini Avrupa Komisyonu'na sunması.
12 Ocak 2009		Arnavutluk'un, Birinci Hazırlık Raporu'nun ilk güncellemesini Avrupa Komisyonu'na sunması.	
15 Nisan 2009			Raporun, Bosna Hersek Parlamentosu'nda görüşülmesi.
18 Mayıs 2009	Avrupa Komisyonu'nun, Hazırlık Raporlarına ilişkin ikinci değerlendirmesini, uzman heyet raporları ve Batı Balkan ülkelerinden gelen bilgiler ile güncelleyip Arnavutluk ve Bosna Hersek'e sunması.		

1 Ekim 2009		Arnavutluk'un, İkinci Hazırlık Raporunu Avrupa Komisyonu'na sunması.	Bosna Hersek'in, İkinci Hazırlık Raporunu Avrupa Komisyonu'na sunması.
2 Kasım 2009		Arnavutluk'un, İkinci Hazırlık Raporunun ilk güncellemesini Avrupa Komisyonu'na sunması.	
16 Kasım 2009		Arnavutluk'un, İkinci Hazırlık Raporunun ikinci güncellemesini Avrupa Komisyonu'na sunması	Bosna Hersek'in, İkinci Hazırlık Raporunun ilk güncellemesini Avrupa Komisyonu'na sunması.
19 Kasım 2009	Avrupa Komisyonu değerlendirmesinde; Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'ın vize yol haritalarında yer alan kriterleri tamamen karşıladığı teyit edilirken, Arnavutluk ve Bosna Hersek'in halen bazı kriterleri karşılamadığının ifade edilmesi.		
27 Kasım 2009	Avrupa Komisyonu'nun Arnavutluk ve Bosna Hersek'e ilişkin değerlendirmesi.		
29 Ocak 2010		Blok 1 ve Blok 2'ye ilişkin atılan adımlara yönelik raporun, Avrupa Komisyonu'na sunulması.	Bosna Hersek'in kalan bloklara ilişkin atılan adımlara yönelik raporunu,Avrupa Komisyonu'na sunması.
9 Mart 2010			Bosna Hersek'in kalan kriterlere ilişkin atılan adımlara yönelik raporun Avrupa Komisyonu'na sunulması.
9 Nisan 2010			Bosna Hersek'in kalan diğer kriterlere ilişkin atılan adımlara yönelik raporun Avrupa Komisyonu'na sunulması.
19 Nisan 2010	Avrupa Komisyonu'nun Arnavutluk ve Bosna Hersek'e ilişkin değerlendirmesi.		
25 Haziran 2010		Arnavutluk'un, kalan kriterlere ilişkin son bilgileri Avrupa Komisyonu ile paylaşması.	Bosna Hersek'in, kalan kriterlere ilişkin son bilgileri Avrupa Komisyonu ile paylaşması.

2 Eylül 2010	Avrupa Parlamentosu'nun Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi'nde (LIBE) Avrupa Komisyonu tarafından Arnavutluk ve Bosna Hersek'in kalan kriterleri yerine getirdiğinin sözlü olarak ifade edilmesi.		
14 Eylül 2010	Avrupa Komisyonu tarafından Arnavutluk ve Bosna Hersek'in kalan kriterleri karşıladıklarının kamuoyuna açıklanması.		

Arnavutluk
AVRUPA KOMİSYONU TARAFINDAN ARNAVUTLUK HÜKÜMETİ'NE SUNULAN DEĞERLENDİRMELER
24 Kasım 2008 - Avrupa Komisyonu'nun Birinci Hazırlık Raporuna İlişkin Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20%20Commission%20Assessment%20Albania.pdf
18 Mayıs 2009 - Avrupa Komisyonu'nun Birinci Hazırlık Raporuna İlişkin İkinci Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20%20Albania%20updated%20visa%20dialogue%20assessment%2018%20May.pdf
19 Kasım 2009 - Avrupa Komisyonu Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20%20Commission%20assessment%20Montenegro%20and%20Serbia%20-%202019%20November%202009.pdf
27 Kasım 2009 - Avrupa Komisyonu Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20%20visa%20assessment%20Albania%20271109.pdf
19 Nisan 2010 - Avrupa Komisyonu Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20%20Albania%20assessment%2019%20April%202010.pdf
2 Eylül 2010 - Avrupa Komisyonu'nun Sözlü Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=480
14 Eylül 2010 - Avrupa Komisyonu'nun Son Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20%20Albania%20and%20Bosnia%20assessment%2014%20September%202010.pdf
ARNAVUTLUK HÜKÜMETİ TARAFINDAN AVRUPA KOMİSYONU'NA SUNULAN RAPORLAR
12 Ocak 2009 - Birinci Hazırlık Raporu İlk Güncellemesi, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_Albania%20Additional%20Information%20%2812%20Jan%202009%29%20%28annexes%20included%29.pdf
1 Ekim 2009 - İkinci Hazırlık Raporu, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_Albania%20Additional%20Information%20%2812%20Jan%202009%29%20%28annexes%20included%29.pdf
2 Kasım 2009 - İkinci Hazırlık Raporu İlk Güncellemesi, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_Albania_VL_report_2_November_2009.pdf
16 Kasım 2009 - İkinci Hazırlık Raporu İkinci Güncellemesi, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_ALBANIA%20final_report_VL_16_November_2009.pdf
29 Ocak 2010 - Blok 1 ve Blok 2'ye İlişkin Gelişmeler, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_VL_Albania_updated_report_29_January_2010_block_2_3_with_annexes.pdf
25 Haziran 2010 - Kalan Kriterlere İlişkin Gelişmeler, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_whitelist_project_Report%2025%20June%20VL%20en.pdf

Bosna Hersek
AVRUPA KOMİSYONU TARAFINDAN BOSNA HERSEK HÜKÜMETİNE SUNULAN DEĞERLENDİRMELER
24 Kasım 2008 - Avrupa Komisyonu'nun Birinci Hazırlık Raporuna İlişkin Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Albania.pdf
18 Mayıs 2009 - Avrupa Komisyonu'nun Birinci Hazırlık Raporuna İlişkin İkinci Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Albania%20updated%20visa%20dialogue%20assessment%2018%20May.pdf
19 Kasım 2009 - Avrupa Komisyonu Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20assessment%20Montenegro%20and%20Serbia%20-%202019%20November%202009.pdf
27 Kasım 2009 - Avrupa Komisyonu Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Bosnia%202009%20Visa%20Road%20Map%20assessment%20-%20November.pdf
19 Nisan 2010 - Avrupa Komisyonu Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Bosnia%20assessment%2019%20April%202010.pdf
2 Eylül 2010 - Avrupa Komisyonu'nun Sözlü Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=480
14 Eylül 2010 - Avrupa Komisyonu'nun Son Değerlendirmesi, http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Albania%20and%20Bosnia%20assessment%2014%20September%202010.pdf
BOSNA HERSEK HÜKÜMETİ TARAFINDAN AVRUPA KOMİSYONU'NA SUNULAN RAPORLAR
10 Ocak 2009 - Birinci Hazırlık Raporu İlk Güncellemesi, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_BiH%20Additional%20Report%20%2810%20Jan%202009%29.pdf
1 Ekim 2009 - İkinci Hazırlık Raporu, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_BiH%202nd%20readiness%20report%20for%20visa%20liberalisation.pdf
16 Kasım 2009 - İkinci Hazırlık Raporu İlk Güncellemesi, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_UPDATED%202nd%20READINESS%20REPORT%20FOR%20VIZA%20LIBERALIZATION.pdf
29 Ocak 2010 - Kalan Kriterlere Yönelik Bosna Hersek Hükümeti Raporu, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_bosnia_UPDATE%20OF%20FURTHER%20MEASURES.pdf
9 Mart 2010 - Kalan Kriterlere Yönelik Bosna Hersek Hükümeti Raporu, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_Bosnia%20visa%20update%209%20March%202010.pdf
9 Nisan 2010 - Kalan Kriterlere Yönelik Bosna Hersek Hükümeti Raporu, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_Bosnia%20visa%20update%20April%202010.pdf
25 Haziran 2010 - Kalan Kriterlere İlişkin Gelişmeler, http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_BiH%20report%2025%20June%202010.pdf

SORU 40: Sürec Arnautluk ve Bosna Hersek için neden daha uzun sürmüştür?

Görüldüğü üzere Arnautluk ve Bosna Hersek için süreç, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ ile kıyaslandığında daha uzun sürmüştür. Basit bir hesapla üç Batı Balkan ülkesi için vize yol haritalarının verilmesinden, serbest dolaşım kararının çıkmasına kadar geçen süre sadece 17 ay iken, Arnautluk ve Bosna Hersek için bu süre 30 ay olmuştur. Bir başka deyişle, Arnautluk ve Bosna Hersek vatandaşları, bir yıl gecikmeli olarak serbest dolaşımdan yararlanmaya başlamışlardır.

Sürecin bu iki ülke için daha uzun sürmesinin üç nedeni bulunmaktadır: Bunlardan birincisi Arnautluk ve Bosna Hersek'in yol haritasında belirlenen kriterleri yerine getirmekte, diğer üç Batı Balkan ülkesine göre daha yavaş davranmasıdır. Avrupa Komisyonu, Arnautluk ve Bosna Hersek'e ilişkin yayımladığı ilk değerlendirmesinde (24 Kasım 2008 tarihli), beş Batı Balkan ülkesi için bir sıralama yapmış, kriterlerin karşılanması bakımından Makedonya'yı, Sırbistan ve Karadağ takip etmiş, Arnautluk ve Bosna Hersek ise son sırada yer almıştır. Komisyonun sonraki değerlendirmelerinde de durum değişmemiştir.

Ancak özellikle 19 Kasım 2009 tarihli Avrupa Komisyonu değerlendirmesinde, Makedonya, Sırbistan ile Karadağ'ın vize yol haritalarında yer alan kriterleri tamamen karşıladığı teyit edilirken, Arnautluk ve Bosna Hersek'in halen bazı kriterleri karşılayamadığının ifade edilmesi ve bu kapsamda üç ülke için Komisyon'un tüzük değişiklik teklifini Konsey'e sunmasının ardından, Arnautluk ve Bosna Hersek'in, kalan kriterlerin yerine getirilmesi konusunda çalışmalarını hızlandırdığı görülmektedir. Bu dönemde Avrupa Komisyonu, bu iki ülke için dört ayrı değerlendirme yayımlarken, Arnautluk süreçte kat edilen mesafeye ilişkin iki; Bosna Hersek ise dört ayrı raporu Komisyon'a sunmuştur (*Bkz. Tablo 17*).

Hiç şüphesiz, Arnautluk ve Bosna Hersek için vize serbestliği sürecinin diğer üç Batı Balkan ülkesinden daha uzun sürmesinin ikinci nedeni, 1 Aralık 2009 tarihinde Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesidir. Antlaşmanın yürürlüğe girmesi ile birlikte, bir ülkeye vize serbestliği kararının verilmesinde AP'nin kararı bağlayıcı nitelik kazanmıştır. Lizbon Antlaşması öncesinde AP, Batı Balkan ülkelerine vize serbestliği sürecinde daha sembolik bir rol oynamıştır. Parlamento'nun kararı bağlayıcı nitelikte değildir ve Konsey'in Parlamento'ya danışması ile sınırlıdır. 1 Aralık 2009 tarihi itibarıyla ise Konsey ve Parlamento, vize serbestliği sürecinde eşit güce sahip olmuşlardır. Bir başka deyişle, Arnautluk ve Bosna Hersek vatandaşları için Schengen vizesinin kaldırılma kararlarında AP, Konsey kadar etkili güce sahip olmuştur.

Sürecin bu iki ülke için daha uzun sürmesinin son nedeni ise bu iki ülkenin (özellikle Arnautluk) yasa dışı göç bağlamında, diğer ülkelere göre daha fazla sivrilmesidir. 2011 yılında Avrupa Komisyonu tarafından AP ve AB Konseyi'ne iletilen tebliğde yer alan ve AB'nin resmi istatistik kurumu Eurostat tarafından sağlanan verilere bakılacak olursa, bu kolaylıkla anlaşılır. “Avrupa Komisyonu (2011): AB Geri Kabul Anlaşmalarının Değerlendirmesi, Avrupa Komisyonu'ndan Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'ne Tebliğe Eşlik Eden Komisyon Personeli Çalışma Belgesi SEC (2011), 2011, Brüksel” isimli belgede, geri kabul anlaşmalarının imzalanması sonrasında, anlaşmaların değerlendirilmesi yapılmakta ve Arnautluk ile Bosna Hersek'e dikkat çekilmektedir (*Bkz. Tablo 20-21-22*)⁴⁸.

⁴⁸ Avrupa Komisyonu (2011), “AB Geri Kabul Anlaşmalarının Değerlendirmesi, Avrupa Komisyonu'ndan Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'ne Tebliğe eşlik eden Komisyon Personeli Çalışma Belgesi”, SEC (2011), 2011, Brüksel, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2011:0211:FIN:3852EN:PDF>

Tablo 20: Üye Devletlerde Yakalanan Üçüncü Ülke Vatandaşları (Vatanlarına Göre)				
	2006	2007	2008	2009
Arnavutluk	58.738	72.644	72.715	69.060
Bosna Hersek	1.978	1.840	2.530	2.135
Sırbistan	11.860	12.296	14.320	9.740
Karadağ	-	-	360	315
Makedonya	3.954	2.171	2.890	2.050
Rusya	9.791	9.778	10.185	10.375
Moldova	11.270	9.398	7.340	5.655
Ukrayna	22.025	16.537	14.125	12.285
Sri Lanka	923	1.322	3.505	3.260
Tüm Üçüncü Ülkeler	516.195	467.501	609.410	570.660
Yüzde	23,4	26,9	21,0	20,1

Tablo 21: Üye Devletler Tarafından İade Kararı Verilmiş Üçüncü Ülke Vatandaşları (Vatanlarına Göre)		
	2008	2009
Arnavutluk	78.940	69.175
Bosna Hersek	2.275	2.045
Sırbistan	12.920	9.435
Karadağ	325	345
Makedonya	2.020	1.780
Rusya	8.075	8.735
Moldova	6.710	5.275
Ukrayna	14.620	13.470
Sri Lanka	4.510	4.050
Tüm Üçüncü Ülkeler	608.225	598.755
Yüzde	21,4	19,1

Tablo 22: Üye Devletler Tarafından İade Edilmiş Üçüncü Ülke Vatandaşları (Vatanlarına Göre)				
	2006	2007	2008	2009
Arnavutluk	54.420	68.208	69.090	62.675
Bosna Hersek	1.416	800	860	845
Sırbistan	6.444	4.184	5.855	4.105
Karadağ	-	-	180	155
Makedonya	1.864	122	1.275	1.065
Rusya	3.875	3.129	3.605	4.385
Moldova	3.852	3.536	3.405	2.730
Ukrayna	12.859	11.518	8.980	7.665
Sri Lanka	674	581	725	1.165
Tüm Üçüncü Ülkeler	201.870	174.265	210.620	209.475
Yüzde	42,3	53,5	44,6	40,5

Özellikle Arnavutluk, yukarıda verilen rakamlardan da anlaşılacağı üzere, yasa dışı göç konusunda AB'nin en fazla sıkıntı yaşadığı ülkedir. 2006 yılında Üye Devletlerde yasa dışı bir şekilde yakalanan kişilerin toplamının yüzde 23,4'ü Arnavutluk vatandaşıdır. 2007'de bu oran yüzde 26,9'a (yani dörtte biri kadar) çıkmaktadır (*Bkz. Tablo 20*). Üye Devletler tarafından iade kararı verilen üçüncü ülke vatandaşlarına bakıldığında ise (2008 ve 2009 için), toplamın neredeyse beşte birinin Arnavutluk vatandaşlarından oluştuğu görülür (*Bkz. Tablo 21*).

Arnavutluk için rakamların bu derece yüksek olması, hiç şüphesiz yukarıda sayılan diğer unsurların da etkisiyle, bu iki Batı Balkan ülkesi için vize serbestliği kararının bir yıl gecikmeli olarak verilmesine neden olmuştur.

SORU 41: Batı Balkan ülkeleri için vize serbestliği sürecinde, özellikle Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi sonrasında, Avrupa Parlamentosu nasıl bir rol oynamıştır?

AP, Batı Balkan ülkeleri için vize serbestliği sürecini, Lizbon Antlaşması öncesi ve sonrasında her noktada desteklemiştir. AB Adalet ve İçişleri Konseyi'nin 30 Kasım 2009 tarihinde Makedonya, Karadağ ve Sırbistan'a vizesiz dolaşım hakkı tanıyan Avrupa Komisyonu teklifini nitelikli çoğunluk oylaması ile kabul etmesi sürecinde bile AP, desteğini göstermiştir. Parlamento, sürecin daha uzun sürdüğü ve söz hakkının daha fazla olduğu Arnavutluk ve Bosna Hersek için de benzer bir tavır takınmıştır.

AP'nin Batı Balkan ülkelerindeki vize serbestliği sürecinde oynadığı role ilişkin olarak, Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi önemli bir dönüm noktasıdır. Lizbon Antlaşması öncesinde AP, Batı Balkan ülkelere vize serbestliği sürecinde daha sembolik bir rol oynamıştır. Parlamento'nun kararı bağlayıcı nitelikte değildir ve Konsey'in Parlamento'ya danışması ile sınırlıdır. Ancak 1 Aralık 2009 tarihi itibarıyla Konsey ve Parlamento, vize serbestliği sürecinde eşit güce sahip olmuşlardır. Bir başka deyişle, Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşları için Schengen vizesinin kaldırılma kararlarında AP, Konsey kadar etkili güce sahip olmuştur.

Aslında Lizbon Antlaşması yürürlüğe girmeden önce bile AP'nin, Arnavutluk ve Bosna Hersek için vize serbestliği sürecindeki rolü belirleyicidir. 12 Kasım 2009 tarihinde AP, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifini 550 evet, 51 hayır ve 37 çekimser oy ile kabul ederken, Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşları için haksız bir durum oluşmaması konusunda uyarılarda bulunmuştur. Parlamento üyesi Tanja Fajon tarafından kaleme alınan ve Batı Balkan ülkelere vize serbestliği tanınmasına ilişkin rapora, Parlamento tarafından verilen ve kabul edilen değişik önergelerinde, tüm Batı Balkan ülkeleri için başlatılan bu süreçte hiçbir ülkeye ayrımcılık yapılmaması uyarısı sürekli olarak tekrarlanmıştır⁴⁹. Hatta raporda Arnavutluk ve Bosna Hersek'in de diğer üç Batı Balkan ülkesi ile birlikte aynı anda Kara Liste'den Beyaz Liste'ye aktarılması istenmiştir. Bu iki ülkenin de vize serbestliği sürecinde Kasım 2008 tarihinden bu yana büyük ilerleme sağladığı, yerine getirilmeyen kriterlerin bulunduğu ancak bunların yakından takip edilerek bir an önce karşılanması talep edilmiş, sembolik olarak Arnavutluk ve Bosna Hersek'in Kara Liste'den Beyaz Liste'ye aktarılmasının bile bu ülkeleri teşvik edeceği ifade edilmiştir.

Yine AP, 12 Kasım 2009 tarihli kararına ek olarak yayımladığı deklarasyonda, Arnavutluk ve Bosna Hersek için şu ifadeleri kullanmıştır⁵⁰:

“Avrupa Parlamentosu ve Konsey, Arnavutluk ve Bosna Hersek'in de yakın zamanda vize serbestliği kazanmalarını hak edeceğini ümit eder. Bu kapsamda Avrupa Parlamentosu ve Konsey, her iki ülkeyi de Komisyon'un yol haritasında belirlediği kriterlerin karşılanması anlamında gerekli çabayı göstermeye davet eder.”

“Avrupa Parlamentosu ve Konsey, Arnavutluk ve Bosna Hersek'e ilişkin 539/2001 (EC) Sayılı Tüzüğün tadil edilmesine ilişkin teklifi acil olarak inceleyecektir.”

⁴⁹ Avrupa Parlamentosu'nda oylama, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=PV&reference=20101007&secondRef=ITEM-009-02&language=EN&ring=A7-2010-0256>

⁵⁰ Avrupa Parlamentosu Deklarasyonu, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=EN&reference=A7-0256/2010>

Görüldüğü üzere AP, Lizbon Antlaşması yürürlüğe girmeden önce bile, Arnavutluk ve Bosna Hersek'in, diğer üç Batı Balkan ülkesi ile birlikte, en azından süreç daha uzamadan vize serbestliği ile ödüllendirilmelerini, bir "aciliyet meselesi" olarak görmüştür.

Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ve vize serbestliği konusunda AP'nin Konsey'e eş değer güce sahip olması ile birlikte Parlamento, Arnavutluk ve Bosna Hersek'te de sürecin bir an önce tamamlanmasında etkili bir rol oynamıştır. En başta, az önce ifade edildiği üzere, bu iki ülkenin de kriterleri tamamlamadan sembolik olarak bile olsa *Kara Liste*'den *Beyaz Liste*'ye alınma tavsiyesi, bunun en açık göstergesidir. Bu çerçevede Arnavutluk ve Bosna Hersek Hükümetleri de yol haritasında bulunan kriterlerin karşılanması için daha fazla çaba sarf etmişlerdir. Avrupa Komisyonu ise Aralık 2009 ve Şubat 2010 tarihlerinde bu iki ülkeye gönderdiği uzman heyetler çerçevesinde, kriterlere teknik uyum konusunda yardımcı olmuştur.

Şubat 2010 tarihindeki uzman ziyareti sonrasında, Avrupa Parlamentosu'nun Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi'nin (*Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs – LIBE*) 23 Şubat 2010 tarihinde yapılan toplantısında, Avrupa Komisyonu, Arnavutluk ve Bosna Hersek'in kriterleri karşıladığını sözlü olarak belirtmiş, ancak her iki ülkeye yönelik değerlendirme raporunun Nisan 2010 ortasında yayımlanabileceğini ifade etmiştir. Sürecin uzayacağını fark eden AP Komitesi, süreci hızlandırmak amacıyla Avrupa Komisyonu'na gönderdiği mektupta, Arnavutluk ve Bosna Hersek için vize serbestliğinin bir "aciliyet meselesi" olarak görüldüğünü hatırlatmış, değerlendirme raporunun Nisan 2010 tarihinde yayımlanması halinde sürecin Parlamento'da tamamlanması için yeterli zamanın kalmayacağı uyarısında bulunmuştur⁵¹. AP Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi Başkanı Juan Fernando Lopez Aguilar tarafından, Avrupa Komisyonu'nun İçişlerinden Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström'e gönderilen mektupta, Parlamento yaz tatiline girmeden önce Arnavutluk ve Bosna Hersek için vize serbestliğinin verilmesi istenmiştir.

AP'nin girişimine rağmen Komisyon, Arnavutluk ve Bosna Hersek'e ilişkin değerlendirmelerini (ki bu değerlendirmeler özellikle Aralık 2009 ve Şubat 2010 tarihlerinde alanda yapılan ziyaretlerin sonuçlarını içermektedir) 19 Nisan 2010 tarihinde yayımlamıştır. Söz konusu değerlendirmede, her iki ülkenin de kriterlerin çoğunun karşıladığı ancak karşılanmayan bazı kriterlerin olduğu ifade edilmiştir (Arnavutluk için Blok 2 ve Blok 3 içerisinde; Bosna Hersek için Blok 3 içerisinde).

Arnavutluk özelinde, 19 Nisan 2010 tarihinde yayımlanan değerlendirmede, ülkenin 1. Blok'ta yer alan kriterleri karşıladığı; 2. Blok'ta yer alan kriterleri karşıladığı ancak geri dönenlerin döndükleri yer ile yeniden bütünleşmesi için gerekli stratejiler kapsamında daha ileri adımlar atması gerektiği; 3. Blok kapsamında kriterlerin karşılandığı ancak organize suç ve yolsuzlukla mücadele kapsamında, özellikle konunun mali çerçevesine ilişkin daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiği belirtilmiş ve suça ait mal ve mülkün haciz yoluyla satışına ilişkin yasal çerçevenin uygulamasının kararlılıkla takip edilmesi talep edilmiştir. Arnavutluk'a ilişkin değerlendirmenin son bölümünde ise ilgili kriterlerin karşılandığı ifade edilmiştir.

Bosna Hersek'e ilişkin değerlendirmede ise Komisyon, ülkenin 1, 2 ve 4. Bloklarda bahsi geçen kriterleri karşıladığını ifade etmiş; 3. Blok ile ilgili olarak, özellikle mevcut yasal çerçevenin etkin bir şekilde uygulanması konusunda daha fazla çaba harcanması gerektiğini vurgulamıştır. Komisyon ayrıca, güvenlik güçleri ile yargı kurumları arasında elektronik veri değişimine imkân sağlayan anlaşmanın bir an önce yürürlüğe girmesi konusunda Bosna Hersek'e uyarıda bulunmuştur.

Her ne kadar iki ülke içinde karşılanmayan kriterler olsa da Avrupa Komisyonu, bir yıl önce di-

⁵¹ Avrupa Parlamentosu Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi tarafından Avrupa Komisyonu'na gönderilen mektup, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/dsee/dv/0421_13_/0421_13.en.pdf

ğer iki Batı Balkan ülkesine yaptığı gibi (Sırbistan ve Karadağ), 14 Eylül 2010 tarihinde yayımladığı raporda Arnavutluk ve Bosna Hersek'in *Kara Liste*'den *Beyaz Liste*'ye alınabileceği önerisinde bulunmuştur.

Eylül 2010 ayı, Arnavutluk ve Bosna Hersek'e vize serbestliği tanınması kararında Avrupa Parlamentosu'nun en yoğun mesai harcadığı dönemdir (*Bkz. Tablo 23*). Bu dönemde AP'nin ilgili iki Komisyonu, Arnavutluk ve Bosna Hersek'in vize serbestliği yol haritasında öngörülen kriterler alanında gerçekleştirilen ilerlemeyi yakından takip etmiştir. AP Dış İlişkiler Komitesi (AFET), 6 Eylül 2010 tarihinde Sarah Ludford tarafından kaleme alınan raporu ele almış, iki hayır ve üç çekimser oya karşılık, 41 oy ile kabul etmiştir. AP Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi ise Tanja Fajon tarafından kaleme alınan raporu, 28 Eylül 2010 tarihinde, iki hayır oyuna karşı, 50 evet oyu ile kabul etmiştir. 6-7 Ekim 2010 tarihinde AP Genel Kurulu'na gelen rapor, Parlamento'daki tüm siyasi grupların olumlu oyu ile kabul edilmiştir. Oylamaya katılan 538 milletvekilinden, 47'si hayır derken, 41'i çekimser oy kullanmıştır. Böylelikle Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşları için Schengen Alanı'na dâhil AB üye ülkelerinde, serbest dolaşım kararı 450 evet oyu ile kabul edilmiştir.

Tablo 23: Eylül 2010 Tarihinde AP'de Arnavutluk ve Bosna Hersek'e İlişkin Gerçekleştirilen Görüşmeler

2 Eylül 2010	AP Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi'nde (LIBE) Tanja Fajon tarafından kaleme alınan raporun ele alınması ve desteklenmesi.
6 Eylül 2010	AP Dış İlişkiler Komitesi'nde (AFET) Sarah Ludford tarafından kaleme alınan raporun ele alınması ve kabul edilmesi.
14 Eylül 2010	Avrupa Komisyonu tarafından Arnavutluk'un ve Bosna Hersek'in kalan kriterleri karşıladıklarının kamuoyuna açıklanması.
15 Eylül 2010	AB Konseyi'nin ilgili komitelerinde (Batı Balkanlar Grubu-COWEB ve Vize Grubu), Arnavutluk ve Bosna Hersek'e ilişkin durumun ele alınması.
28 Eylül 2010	AP Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi'nde (LIBE) Tanja Fajon tarafından kaleme alınan raporun kabul edilmesi.
6-7 Ekim 2010	AP Genel Kurulu'nda Tanja Fajon tarafından kaleme alınan raporun kabul edilmesi.
8 Kasım 2010	AB Adalet ve İçişleri Konsey toplantısında, Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşları için vizesiz seyahate ilişkin verilen Komisyon teklifinin kabul edilmesi.

SORU 42: Arnavutluk ve Bosna Hersek için vize serbestliği süreci nasıl karara bağlanmıştır?

Arnavutluk ve Bosna Hersek için vize serbestliği süreci, diğer üç Batı Balkan ülkesinden bir yıl sonra gerçekleşmiştir. Ayrıca diğer üç Batı Balkan ülkesinden farklı olarak Arnavutluk ve Bosna Hersek için vize serbestliği kararında, AP daha etkin bir rol oynamıştır.

8 Kasım 2010 tarihinde, AB Üye Ülke İçişleri ve Adalet Bakanlarından oluşan AB Adalet ve İçişleri Konseyi, 3043'üncü toplantısında, Avrupa Komisyonu tarafından 27 Mayıs 2010 tarihinde, Arnavutluk ve Bosna Hersek'e vize serbestliğine ilişkin sunulan tüzük değişikliği teklifini karara bağlamıştır.

AB Adalet ve İçişleri Konseyi Sonuç Bildirgesi 8-9 Kasım 2010, Brüksel

ARNAVUTLUK VE BOSNA HERSEK İÇİN VİZE SERBESTLİĞİ

“Biyometrik pasaport sahibi Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşları, Schengen Alanı'nda vizeden muaf bir şekilde seyahat edebilecektir. Bu AB Konseyi'nin oybirliği ile, 539/2001 Sayılı Tüzükte yaptığı değişiklik sonucu olmuştur. Avrupa Parlamentosu değişikliğe ilişkin yeşil ışığı 7 Ekim 2010 tarihinde vermiştir.”

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/117609.pdf

Dış Sınırlardan Geçişte Vatandaşlarının Vize Hamili Olması Gereken Üçüncü Ülkeler ile Vatandaşları Vizeden Muaf Tutulan Üçüncü Ülkelerin Listelenmesi Hakkındaki 15 Mart 2001 Tarih ve (EC) 539/2001 Sayılı ve Konsey Tüzüğünü Tadil Eden 2010/0137(COD) Sayılı Konsey Tüzüğü

28 Ekim 2010, Brüksel

(3) Bu çerçevede Arnavutluk ve Bosna Hersek, (EC) 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü'nün ekinde bulunan EK II'ye transfer edilmesi. Vize muafiyetinin sadece adı geçen iki ülke tarafından verilen biyometrik pasaport sahibi kişilere uygulanması.

Madde 2

Bu Tüzük, AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanmasından sonraki gün yürürlüğe girer.

<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/10/pe00/pe00050.en10.pdf>

AB Konseyi ayrıca, Arnavutluk ve Bosna Hersek'ten ülke içinde, vizesiz seyahate ilişkin vatandaşlara yönelik bilgilendirme kampanyaları düzenlenmesini talep etmiş, söz konusu kampanyalarda, Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşlarına vizesiz seyahatin, AB genelinde hiçbir kısıtlama olmadan serbest dolaşım anlamına gelmediğinin vurgulanması istenmiştir. Kampanya kapsamında AB, Arnavutluk ve Bosna Hersek Hükümetlerinden, vizesiz dolaşım hakkının sadece biyometrik pasaport sahibi kişiler için geçerli olduğunu ve altı aylık sürede doksan günü aşmayan ziyaretleri kapsadığının vurgulanmasını da istemiştir.

SORU 43: Vize serbestliği sürecinin sona ermesiyle beş Batı Balkan ülkesi vatandaşları ne elde etmişlerdir?

19 Aralık 2009 tarihinde Sırbistan, Karadağ ve Makedonya vatandaşları, Schengen üyesi AB üye ülkelerinde vizesiz bir şekilde dolaşmaya başlamıştır.

Bir yıl sonra, 15 Aralık 2010 tarihinde, Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşları da aynı şekilde Schengen Alanı'na yaptıkları ziyaretlerinde vizeden muaf tutulmuşlardır.

Beş Batı Balkan ülkesi vatandaşlarının vizesiz bir şekilde Schengen üyesi AB ülkelerinde dolaşma hakkı, AB genelinde hiçbir kısıtlama olmadan serbest dolaşım anlamına gelmemektedir. Bu hak sadece biyometrik pasaport sahibi kişiler için geçerlidir ve altı aylık sürede doksan günü aşmayan ziyaretler ile sınırlıdır. Ayrıca tüm Batı Balkan ülkeleri vatandaşları AB sınırlarına girişte, Schengen Sınır Kodu (*Schengen Borders Code*) adı verilen, giriş koşullarını ve AB'nin dış sınırları kontrolüne ilişkin mevcut yasal düzenlemelerini eksiksiz bir şekilde karşılamakla yükümlüdür. Söz konusu giriş koşullarının yerine getirilmemesi halinde, bu ülke vatandaşlarının AB sınırlarından geri çevrilmesi mümkündür.

SORU 44: Vize serbestliği sonrası süreç genel olarak nasıl işlemiştir?

Beş Batı Balkan ülkesi vatandaşları için vizesiz seyahatin başlamasının hemen ardından başını Almanya, Belçika ve İsveç'in çektiği kimi AB Üye Devletleri, Batı Balkan ülkelerinden yapılan sığınma başvurusu sayısındaki hızlı artış nedeniyle, durumdan şikâyetçi olmaya başlamışlardır. 10 Mart 2010 tarihinde Belçika, üç Batı Balkan ülkesi vatandaşlarına vizesiz seyahat hakkının tanınmasından sadece dört ay sonra, bir grup mülteciyi Sırbistan ve Makedonya'ya geri göndermiştir. Şubat 2011 tarihinde ise Almanya, 60 Makedonyalı sığınmacının talebini reddetmiş ve sığınmacıları Makedonya'ya geri göndermiştir⁵². Yine Şubat 2011'de Fransa, 93 sığınmacıyı sığınma taleplerinde eksiklik olduğu gerekçesiyle Makedonya'ya iade etmiştir⁵³. Üç Batı Balkan ülkesi için vizesiz seyahatin başlamasının hemen ardından yaşanan bu ilk iadeler, özellikle Avrupa basınında geniş yer bulmuş, süreç daha başında Avrupa kamuoyunda sorgulanmaya başlamıştır.

Durumdan rahatsızlığını her fırsatta dile getiren Belçika Başbakanı Yves Leterme ile İltica ve Göçten Sorumlu Bakanı Melchior Wathelet, Mart 2010 tarihinde Sırbistan ve Karadağ'a bir "duyarlılık misyonu" düzenlemiştir. Benzer ziyaretler diğer AB üyesi ülkelerin üst düzey resmi kurum temsilcileri ve AB kurum temsilcileri tarafından da vize serbestliği sağlanan ülkelerin başkentlerine 2010 ve 2011 yılları boyunca yapılmıştır⁵⁴ (Bkz. Tablo 24).

Ekim 2010	Belçika İltica ve Göçten Sorumlu Bakanı Melchior Wathelet	Sırbistan
	Bavyera Eyaleti (Almanya) Devlet Sekreteri Emilia Müller	Sırbistan
	Belçika İltica ve Göçten Sorumlu Bakanı Melchior Wathelet	Makedonya
Mart 2011	Belçika Başbakanı Yves Leterme	Kosova
	Belçika Başbakanı Yves Leterme	Makedonya
	Almanya İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Ole Schröder	Sırbistan
Mayıs 2011	Sırbistan İçişleri Bakanı Ivica Daçiç	Lüksemburg
	Lüksemburg Dışişleri Bakanı Jean Asselborn	Sırbistan
	Belçika İltica ve Göçten Sorumlu Bakanı Melchior Wathelet	Sırbistan
Haziran 2011	İsveç Göç ve İltica Politikaları Bakanı Tobias Billström	Sırbistan
Eylül 2011	Sırbistan Dışişleri Bakanı Vuk Jeremiç	İsveç
Ekim 2011	Avrupa Komisyonu'nun İçişlerinden Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström	Makedonya
	Avrupa Komisyonu'nun İçişlerinden Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström	Sırbistan
Kasım 2011	Sırbistan Dışişleri Bakanı Vuk Jeremiç	Lüksemburg

⁵² <http://www.eubusiness.com/news-eu/macedonia-germany.8k0>

⁵³ http://www.alsat.com/news/rejected_asylums.0211

⁵⁴ Chachipe, "Selective Freedom: The Visa liberalisation and restrictions on the right to travel in the Balkans", Haziran 2012, http://www.romarights.files.wordpress.com/2012/07/chachipe_visa_liberalisation_report_270612.pdf

Söz konusu ikili görüşmelerde taraflar, ağırlıklı olarak bu ülkelerden AB üye ülkelerine yapılan sığınmacı taleplerinin nasıl kontrol altına alınabileceğini ve sayının nasıl azaltılabileceğini ele almışlardır. Tüm görüşmelere rağmen Ekim 2012 tarihinde AB, Batı Balkan ülkelerinden gelen büyük bir iltica dalgası ile karşı karşıya kalmıştır. Avrupa basınının “Batı Balkanlardan gelen ilticalar zirve yaptı” (*Europe hit by scores of Western Balkan asylum seekers*) başlığı ile servis ettiği haberlerde, AB’nin vize duvarını kaldırmasının ardından Sırbistan, Makedonya ve Karadağ’dan AB üye ülkelere yapılan iltica başvurularının tavan yaptığı ifade edilmiş⁵⁵. Örneğin İsveç’e 2009 yılında 400 civarı Sırbistan vatandaşı iltica başvurusu yaparken, 2010 yılında bu sayının 44.000’in üzerinde olduğu belirtilmekte, hatta İsveç’in Ulusal Göç Kurulu’nun (*Migrationsverket*) gelen mültecileri barındırmak için kamplar kiraladığı ifade edilmektedir⁵⁶.

AB Üye Devletlerinde artan rahatsızlık, Avrupa Komisyonu’nun duruma müdahale etmesine neden olmuştur. Avrupa Komisyonu’nun İçişlerinden Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström ve Komisyonun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Stefan Füle, Ekim 2010 tarihinde Sırbistan ve Makedonya Hükümetlerine yazdıkları mektuplarda her iki ülkeyi de ciddi şekilde uyarmıştır. Komisyon üyeleri, Makedonya ve Sırbistan’dan yapılan iltica başvurularında azalma olmaması halinde her iki ülke için vize serbestliğinin askıya alınabileceğini dahi ifade etmişlerdir⁵⁷. Aralık 2009’da AB topraklarında vizesiz bir şekilde dolaşmaya başlayan iki Batı Balkan ülkesinin vatandaşları için, daha bir yıl bile geride kalmadan muafiyetin kaldırılabilmesi tehdidi oldukça düşündürücüdür.

Vize serbestliğini diğer üç Batı Balkan ülkesinden bir yıl sonra alan Arnavutluk ve Bosna Hersek’e ilişkin AB Konseyi toplantısında, diğer üç ülke ili ilgili yaşanan durum da ele alınmıştır. 8 Kasım 2010 tarihinde toplanan AB Adalet ve İçişleri Konseyi’nde başını Fransa, Hollanda ve Almanya’nın çektiği bir grup AB üye ülkesi, kalan iki ülkeye vize serbestliğinin verilmesi kararını, üçüncü ülkeler ile olan vize düzenlemeleri içerisinde eklenecek bir “Koruma Maddesi” koşulu ile kabul edeceklerini açıkça beyan etmişlerdir. Yasal düzenleme içerisinde yer alacak söz konusu koruma cümlesi, yasa dışı göç akımlarının engellenmesini veya fazla sayıda iltica başvurularının olması halinde, yürürlükte olan vize serbestliğini askıya almayı öngörmektedir. Bir anlamda AB, vize serbestliği daha birinci yılını doldurmadan beş Batı Balkan ülkesinden gelebilecek ilticalara karşı, bir “emniyet supabı” oluşturmayı istemiştir. Arnavutluk ve Bosna Hersek’e ilişkin vize muafiyetinin karara bağlandığı 8 Kasım 2010 tarihli AB Adalet ve İçişleri Konseyi’nde, izleme mekanizması da kendine yer bulmuştur.

⁵⁵ Euractiv, “Europe hit by scores of Western Balkan asylum seekers”, Kasım 2010, <http://www.euroactiv.com/enlarge-ment/europe-hit-scores-western-balkan-asylum-seekers-news-498992>

⁵⁶ İsveç Büyükelçiliği, Mart 2010

⁵⁷ Chachipe, “Selective Freedom: The Visa liberalisation and restrictions on the right to travel in the Balkans”, Haziran 2012, http://www.romarights.files.Worldpress.com/2012/07/chachipe_visa_liberalisation_report_270612.pdf

SORU 45: İzleme mekanizması nedir?

Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşlarına Schengen Alanı'nda vize muafiyeti sağlandığı 8 Kasım 2010 tarihli kararında AB Konseyi, aslında vize muafiyeti sağladığı tüm Batı Balkan ülkeleri için de geçerli olan yepyeni bir karara daha imza atmıştır: İzleme mekanizması. Avrupa Komisyonu, AB Konsey toplantısında tüm Batı Balkan ülkelerinde vize serbestliği sürecinin yakından takip edileceği bir izleme mekanizmasının (*monitoring mechanism*) oluşturulmasını önermiştir. Bu öneride hiç şüphesiz, vize muafiyetini diğer 3 Batı Balkan ülkesinden bir yıl geç almaya hak kazanan Arnavutluk ve Bosna Hersek'in yasa dışı göç konusundaki potansiyeli ve geri kabul anlaşması çerçevesindeki performansı etkili olmuştur.

Dış Sınırlardan Geçişte Vatandaşlarının Vize Hamili Olması Gereken Üçüncü Ülkeler ile Vatandaşları Vizeden Muaf Tutulan Üçüncü Ülkelerin Listelenmesi Hakkındaki 15 Mart 2001 Tarih ve (EC) 539/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü'nü Tadil Eden 2010/0137 (COD) Sayılı Konsey Tüzüğüne İlişkin Komisyon Açıklaması 8 Kasım 2010, Brüksel

“Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi, Komisyon’un önerisi ile biyometrik pasaport sahibi Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşlarına vizelerin kaldırılmasına karar vermiştir.

Bu bağlamda Komisyon, Batı Balkan ülkelerinin vize serbestliği yol haritalarında öngörülen kriterlerin etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik tedbirlerin devamlı olarak karşılanmasına ilişkin atfettiği önemi vurgular.

Bu çerçevede Komisyon, iç sınırların yönetimi, belge güvenliği, organize suç ve yolsuzluklarla mücadele, geri kabul anlaşmalarının etkin uygulanması ile AB ve ilgili ülkeler arasındaki göç akınlarının yönetimi kapsamında çabalarını, oluşturulacak bir izleme mekanizması kapsamında yoğunlaştırmak ister.

Söz konusu izleme mekanizması, Komisyonun bu ülkelerdeki reform sürecinin iyileştirilmesini izleyeceği yıllık raporların bir bölümünü oluşturur.”

http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_Commission_Statement_on_a_Monitoring_Mechanism_8_November_2010.pdf

Başını Fransa, Hollanda, Danimarka, Almanya ve Slovakya'nın çektiği kimi AB üye ülkelerinin, Arnavutluk ve Bosna Hersek'e vize muafiyeti kararının verildiği AB Konsey toplantısına gelirken bile, bu ülkelere yönelik tereddütler taşıdığı bilinmektedir. Her iki ülkenin de yasa dışı göç için birer kaynak ve transit ülke olarak görülmesi, söz konusu tereddütlerin artmasına neden olmuş ancak Konsey toplantısında tüm ülkeler ikna edilmiştir. Avrupa Komisyonu, başta bu ülkeler olmak üzere diğer tüm Üye Devletleri rahatlatmak amacıyla, tüm Batı Balkan ülkelerinde vize serbestliği sürecinin ve gerçekleştirilmesi gereken reformların yakından takip edileceği bir izleme mekanizmasının oluşturulmasını önermiş, AB Konseyi de bu öneriyi kabul etmiştir. İzleme mekanizması çerçevesinde Avrupa Komisyonu, vize muafiyeti sağlanan ülkelerin hükümetleri ve ilgili birimleri ile vize serbestliği sürecini yakından izleyecektir. Ayrıca Komisyon, yayımlayacağı yıllık raporlar ile sürecin gidişatı konusunda tüm Üye Devletlere sayısal veri sağlamayı taahhüt etmiştir. İzleme mekanizması çerçevesinde Komisyon ayrıca, sığınmacı taleplerinin hızla arttığı dönemlerde, ilgili tüm tarafların (Avrupa Komisyonu, Üye Devlet Hükümetleri ve Batı Balkan ülkeleri hükümetlerinden oluşan) katılacağı bir acil danışma düzenlemesi tasarlayacak, böylelikle Batı Balkan ülkelerinden gelen sığınma taleplerinde ciddi artışın olduğu hallerde AB, gerekli önlemleri almak için düğmeye rahatlıkla basabilecektir. İzleme

mekanizması, başka bir deyişle bir “emniyet sübabı” olarak tasarlanmıştır. Bu çerçevede Avrupa Komisyonu gerek duyarsa, Batı Balkan ülkeleri için vizesiz seyahat hakkını askıya alma önerisinde bulunma hakkına bile sahip olmuştur.

AB Adalet ve İçişleri Konseyi Sonuç Bildirgesi
8-9 Kasım 2010, Brüksel

ARNAVUTLUK VE BOSNA HERSEK İÇİN VİZE SERBESTLİĞİ

“Komisyon, Konsey toplantısında, Batı Balkan ülkelerinde vize serbestliği sürecinin takibine ilişkin bir izleme mekanizması kurulması önerisinde bulunmuştur. Söz konusu izleme mekanizması, bu ülkelerin takip etmeye devam etmesi gereken reformlara ilişkindir. Ayrıca bu mekanizma, söz konusu ülkelerden kaynaklanabilecek sığınmacı talebi artışlarında, AB ve Üye Devletlerinin, ilgili devletin birimleri ile iş birliği halinde, oluşan duruma en iyi şekilde yanıt verebilmesine imkân tanıyan acil danışma düzenlemesini de içermektedir. Bu kapsamda Komisyon, gerekli görmesi halinde vize muafiyetini askıya alabilir. Ayrıca Komisyon, Konsey’i ve Avrupa Parlamentosu’nu, hazırlayacağı raporlar ile düzenli olarak bilgilendirecektir.

1 Ocak 2008 tarihinde, vize serbestliği yolunda ilk somut adım olan Vize Kolaylaştırma Anlaşmaları, beş Batı Balkan ülkesinin vatandaşları için (Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan) yürürlüğe girmiştir. Tüm ülkeler için 2008 yılında vize serbestliği diyalogu başlatılmış ve vize serbestliği yol haritaları yayımlanmıştır. Bu ülke vatandaşları için Schengen Alanı’nda geçerli olmak üzere vize serbestliği kararının verilmesi, bu ülkelerin hukuk devleti ilkelerini güçlendirmesi, organize suç, yolsuzluk, yasa dışı göçle mücadele, sınır kontrollerinde idari kapasitenin ve belge güvenliğinin geliştirilmesi gibi birçok alanda önemli reformlarda kaydettikleri ilerleme sonrasında mümkün olmuştur.”

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/117609.pdf

Soru 46: AB neden bir izleme mekanizmasına ihtiyaç duymuştur?

Beş Batı Balkan ülkesinin vatandaşları için vize serbestliği kararı, bir yıl arayla ve iki ayrı tüzük değişikliği ile gerçekleşmiştir. 19 Aralık 2009 tarihinden itibaren Makedonya, Karadağ ve Sırbistan vatandaşlarının AB sınırlarına vizesiz bir Şekilde girmeye başlaması ile birlikte, başta Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda ve İşveç olmak üzere birçok AB ye ülkesi, bu üç ülkeden gelen fazla sayıda iltica başvurusu ile karşı karşıya kalmıştır. ye Devletler durumu Avrupa Komisyonu'na bildirmiş, Komisyon'un ilgili yeleri söz konusu ülkelerin hkmetlerine mektup göndererek, gerekirse vize muafiyetinin askıya alınabileceği tehdidinde bile bulunmuşlardır.

Arnavutluk ve Bosna Hersek'in vize serbestliği yol haritasında öngörülen kriterleri yerine getirdiğinin, Avrupa Komisyonu tarafından duyurulmasının ardından toplanan AB Adalet ve İçişleri Konseyi ise geçen bir yıllık deneyimi de göz önüne alarak, böyle bir mekanizmanın oluşturulması önerisini memnuniyetle kabul etmiştir. Başka bir deyişle AB, vize serbestliği kararının mürekkebi bile kurumadan, artan iltica başvurularından tedirginlik duymuş, tüm Batı Balkan ülkelerine karşı bir nevi “*emniyet sbabını*” devreye sokmak istemiştir. Deyim yerindeyse AB, “*aba altından sopa göstermek*” suretiyle, sürece halen hâkim olduğunu göstermiştir.

Soru 47: İzleme mekanizması oluşturulması sonrasında, süreçte hangi adımlar atılmıştır?

19 Aralık 2009 tarihinde Sırbistan, Karadağ ve Makedonya; 15 Aralık 2010 tarihinde ise Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşlarına vize serbestliği verilmesinin ardından Avrupa Komisyonu, vize serbestliği sonrası sürecini (*post-visa liberalization*) yakından takip etmiştir. 8 Kasım 2010 tarihli AB Konseyi'nde karara bağlanan izleme mekanizması dâhilinde Avrupa Komisyonu, düzenli raporlar ile beş Batı Balkan ülkesinin vize serbestliği yol haritasında öngörülen kriterleri etkin bir şekilde uygulayıp uygulamadığını değerlendirmiştir.

Bu çerçevede Komisyon;

- 30 Mayıs 2011 tarihinde, İlk Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu'nu;
- 9 Aralık 2011 tarihinde, İkinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu'nu;
- 28 Ağustos 2012 tarihinde, Üçüncü Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu'nu yayımlamıştır.

Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporları
<i>Birinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu:</i> http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st10/st10997.en11.pdf
<i>İkinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu:</i> http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st18/st18399.en11.pdf
<i>Üçüncü Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu:</i> http://euro-lex.europa.eu/LexUniServ/LexUniServ.do?uri=.com:2012:0472:FIN:EN:PDF

8 Kasım 2010 tarihli AB Konseyi kararı sonrasında Komisyon, bir yönlendirme komitesi (*steering committee*) oluşturmuştur. Avrupa Komisyonu başkanlığında ilk toplantısını 12 Ocak 2011'de gerçekleştiren komite, Komisyon'un ilgili birimlerinin temsilcilerinin yanı sıra FRONTEX, EUROPOL, mevcut ve gelecek AB Dönem Başkanlıkları temsilcileri ile PCC SEE (*Police Cooperation Convention for South-East Europe / Güneydoğu Avrupa Polis İş Birliği Sözleşmesi*) Sekreteryası temsilcilerinden oluşmaktadır. İcra Komitesi, Ocak 2011 tarihli toplantısında, izleme mekanizmasının kapsam ve yapısını şu şekilde belirlemiştir⁵⁸:

Kapsam 1: Komisyon, Balkan ülkelerinde bulunan delegasyonları aracılığıyla, bu ülkelerin vize serbestliğine ilişkin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini takip edecektir.

Kapsam 2: İzleme mekanizması, bölgede herhangi bir kişinin ikazı sonrasında bir uyarı ve engel mekanizması görevini görür.

Avrupa Komisyonu, izleme mekanizması kapsamında yeni bir takım operasyonel araçlar geliştirmiştir. Bu çerçevede Komisyon, AB Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İş Birliği Ajansı'nı (FRONTEX), söz konusu ülkelerden gelecek bilgilerin toplanması, analiz edilmesi ve gerekli hallerde uyarıda bulunulması için temel aktör olarak tayin etmiştir. Başka bir deyişle Komisyon vize serbestliği sonrası süreçte, izleme ve takip işinden FRONTEX'i bir numaralı gözlemci olarak atamıştır. FRONTEX izleme mekanizması kapsamında "özel hazırlanmış risk analizi" (*tailored risk analysis*) adı verilen raporları hazırlamakla ve Avrupa Komisyonu'na iletmekle görevlendirilmiştir.

⁵⁸ Birinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu, <http://www.register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st10/st10997.en11.pdf>, Sayfa 1-2

FRONTEX ayrıca, izleme mekanizması dâhilinde “operasyonel görev gücü” (*operational task force*) adı verilen birimler oluşturmuştur. Söz konusu birimler, Avrupa Komisyonu, Üye Devlet ve EUROPOL temsilcileri ile kaynak, transit ve hedef ülke temsilcilerinden oluşan uzman ekiplerdir. Bu ekipler, Risk Analiz Birimi (*Risk Analysis Unit*) adı verilen ve FRONTEX içerisinde kurulan özel bir birime bağlı çalışmakta, birim her dört haftada bir Avrupa Komisyonu, AB Konseyi ve Üye Devletlere durum hakkında bilgilendirme raporu göndermektedir. İcra Komitesi ayrıca, gerekli gördüğü halde, Batı Balkan ülkelerine kısa süreli ziyaretlerde bulunmuştur (örneğin 26-29 Nisan 2011 tarihinde Sırbistan’a, 3-6 Mayıs 2011 tarihinde Makedonya’ya bu ziyaretler yapılmıştır).

Soru 48: Birinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu neleri içerir?

30 Mayıs 2011 tarihinde yayınlanan ilk rapor⁵⁹;

- Beş Batı Balkan ülkesinden Avrupa Komisyonu'na iletilen detaylı raporlar,
- İstikrar ve İş Birliği Anlaşması Komitelerinin toplantıları esnasındaki bilgi paylaşımı,
- Nisan 2011'de Sırbistan'a ve Mayıs 2011'de Makedonya'ya yapılan uzman heyet ziyaretleri sonrasında hazırlanan detaylı raporlar ile oluşturulmuştur.

Raporda, 4 ayrı blokta beş Batı Balkan ülkesi için öngörülen kriterlerde alınan mesafe değerlendirilmiştir.

Komisyon ilk takip raporunun “*Sonuç*” bölümünde şu genel değerlendirmelerde bulunmuştur⁶⁰:

- İzleme mekanizmasının altı ay daha işletilmesi ve 2011 yılı sonunda, geçen altı aya yönelik benzer bir değerlendirmenin yapılması uygun bulunmuştur.
- 2011'in ilk yarısında vize serbestliğinden faydalanan Batı Balkan ülkeleri vatandaşları, bona fide (iyi niyet çerçevesinde ziyaret yapan) ziyaretçilerdir. Bu vize serbestliği diyalogunda öngörülen bir gelişmedir.
- Balkan ülkeleri gerekli reformların uygulanmasına devam etmiştir. Ancak devamlı (continuous) ve bazı hallerde güçlendirilmiş çabaya (reinforced efforts) ihtiyaç duyulmaktadır.
- Batı Balkan ülkeleri, AB'ye yapılan yüksek sayıdaki asılsız iltica başvurusunun, ülkedeki azınlık grupları tarafından yapıldığını belirtmekte, özellikle de Roman kökenli vatandaşların bu başvuruları yaptıklarını ifade etmektedir.
- Söz konusu ülkeler ile yürürlükte olan geri kabul anlaşmaları olumlu sonuç vermiştir.
- Komisyon yukarıda sıralanan genel değerlendirmelerden hareketle, takip mekanizmasına ilişkin şu adımların atılmasını istemiştir⁶¹:
- Bazı Üye Devletlerin karşılaştığı sorunların giderilmesi için devamlı ve güçlendirilmiş iş birliğinin, Batı Balkan ülkeleri ile iletilmesi gereklidir.
- Avrupa Komisyonu delegasyonları ve Batı Balkan ülkelerinin ortak girişimleriyle, söz konusu ülkelerdeki bilgilendirme kampanyaları devam ettirilmelidir.
- Batı Balkan ülkelerinde başta Roman kökenliler olmak üzere, azınlıklar ile ilgili desteklerin artırılması gereklidir.
- Kaynak ülkelerin ve transit ülkelerin, sınırlarda kontrollerin artırılması hususunda teşvik edilmesi gereklidir. Bu çerçevede FRONTEX, bilgi paylaşımı yoluyla ilgili tüm tarafları bu konuda bilgilendirmelidir.
- **Giriş Yasakları:** Avrupa Komisyonu, ilgili Üye Devletler ve ilgili kaynak ülkeleri, mevcut yasa dışı güç sorununa kalıcı çözüm bulmak için iş birliği yapmaya devam etmektedir. Üye Devletler, 2008/115/EC sayılı Konsey Tüzüğü kapsamında, sorunların devam etmesi veya herhangi bir kişinin AB göç kurallarını ciddi şekilde bozması halinde, giriş yasaklarını uygulamaya koyma hakkına sahip olacaktır.

⁵⁹ Sayfa 3

⁶⁰ Sayfa 16-18

⁶¹ Sayfa 17-18

Soru 49: İlk takip raporunun ardından neler yaşanmıştır?

Avrupa Komisyonu'nun Mayıs 2011 tarihinde yayımladığı ilk takip raporu, vize serbestliğinin başladığı beş Batı Balkan ülkesi için hem olumlu hem de olumsuz değerlendirmeler içermektedir. Komisyon özellikle iki konuda (Schengen müktesebatı ile uyum içerisinde sınır kontrollerinin yapılması ve hedef odaklı bilgilendirme kampanyalarının yürütülmesi), Batı Balkan ülkelerini uyarmıştır.

Avrupa Komisyonu, 10 Haziran 2011 tarihinde ilk takip raporunun sonuçlarını Lüksemburg'da toplanan AB Adalet ve Kişiler Konseyi'nde Üye Devletler ile paylaşmıştır⁶². Kimi Üye Devletler, artan sayıdaki asılsız iltica başvurularından duydukları tedirginliği toplantıda dile getirmiş ve vize tüzüğüne "Koruma Maddesi"nin koyulmasını önermişlerdir⁶³. Hatta Belçika'nın İltica ve Göçten Sorumlu Bakanı Melchior Wathelet, "(...) yeniden vizelerin uygulanmasının taşıdığı riski biliyoruz (...) bir takip mekanizmasının oluşturulmasını talep ettik; 2009 yılında istenilen kriterlere uyum söz konusuydu ancak bugün özellikle Makedonya için bu uyum söz konusu değil" demiştir⁶⁴.

Bunun üzerine Avrupa Komisyonu'nun İçişlerinden Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström, beş ülkeden İçişleri Bakanlarına gönderdiği mektupta, kimi Üye Devletlere, bu ülkelerden yapılan iltica başvuruları sayısındaki gözle görülür artışın, Üye Devletlerin göç akınlarının kontrolü konusundaki kaygılarını artırdığını ifade etmiştir. Balkan ülkelerinden durumun çözümüne yönelik ilave tedbirler isteyen Komisyon üyesi, bu olumsuz gelişmelerin "vize serbestliği sürecini tehlikeye atabileceğini" vurgulamıştır⁶⁵.

Makedonya'nın Ohrid kentinde, 3-4 Ekim 2011 tarihlerinde düzenlenen AB-Batı Balkanlar İçişleri Bakanları Forumu'nda da konu etraflı bir şekilde ele alınmıştır. Toplantıya katılan Avrupa Komisyonu'nun İçişlerinden Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström, bir soru üzerine toplantıyı, "(...) Balkan ülkelerinden, özellikle asılsız iltica başvurularındaki artışa karşı kesin adımlar atılması konusunun iletilmesi açısından bir şans" olarak gördüğünü ifade etmiştir⁶⁶.

Ertesi gün aynı konu, Batı Balkan ülkelerinin üst düzey temsilcileri, AB üye ülke temsilcileri, Avrupa Komisyonu, FRONTEX ve EUROPOL temsilcilerinin katılımıyla Brüksel'de düzenlenen toplantıda da ele alınmış; Batı Balkan ülkeleri temsilcilerinden "öngörülen ve uygulamada olan tedbirlerin gözden geçirilmesi" talep edilmiştir⁶⁷.

İlk takip raporunun ardından ortaya çıkan iltica başvurusu sayısındaki artış, Avrupa Komisyonu'nun bu ülkelere yönelik yayımladığı ilerleme raporlarına da konu olmuştur. Komisyon, ilerleme raporları ile birlikte yayımladığı 2011-2012 Genişleme Stratejisi Belgesi'nde, şu ifadeyi kullanmaktadır:

"(...) vizelerin kaldırılmasının ardından bazı Üye Devletler, Balkan ülkelerinden yapılan yüksek sayıda iltica başvurusu ile karşı karşıya kalmıştır (...) bu başvuruların vize rejimini suiistimal etmeye yönelik olduğu görüşü hâkimdir. Avrupa Komisyonu, ilgili devletlerin hükümetlerini, vize rejiminin doğru şekilde işlemesi yönünde sarf etmeye davet eder."⁶⁸

⁶² AB Adalet ve İçişleri Konseyi Basın Bülteni, 10 Haziran 2011, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/122516/pdf

⁶³ Sayfa 16

⁶⁴ DPA, "Serbia, Macedonia's EU Visa freedom under threat", 10 Haziran 2011

⁶⁵ Avrupa Komisyonu'nun İçişlerinden Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström'ün 20 Eylül 2011 tarihli mektubu, <http://www.statewatch.org/news/2011/nov/eu-ngos-letter-commissioner-malmstrom-visa-wb.pdf>

⁶⁶ İkinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st18/st18399.en11.pdf>, Sayfa 3

⁶⁷ Sayfa 3-4

⁶⁸ Avrupa Komisyonu, 2011-2012 Genişleme Stratejisi Belgesi, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/strategy_paper_2011_en.pdf, Sayfa 21

Soru 50: İzleme mekanizması kapsamındaki “Koruma Maddesi” nasıl oluşturulmuştur ve nasıl karara bağlanmıştır?

Avrupa Komisyonu, 24 Mayıs 2011 tarihinde (yani son iki Batı Balkan ülkesine vize serbestliği verilmesinden sadece 6 ay sonra), 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü'ne yönelik bir değişiklik önergesi hazırlamıştır. Söz konusu öneri ile 1. Madde'ye “*Madde 1a – Korunma Maddesi*” adı altında yeni bir alt madde eklenmesi talep edilmiştir. Böylelikle izleme mekanizması içerisine, birinci takip raporu sonrasında kimi AB ülkelerinde artan endişeleri giderici bir unsur eklenmiştir.

539/2001 Sayılı Konsey Tüzüğüne İlişkin Avrupa Komisyonu Önerisi 24 Mayıs 2011, Brüksel

“Madde 1a – Koruma Maddesi”

1 (...) bir veya birkaç Üye Devletin karşılaşılabileceği acil durum, aşağıda belirtilenlerden herhangi birinin gerçekleşmesi halinde oluşur:

(a) Son altı aylık dönemde, bir önceki altı ay ile karşılaştırıldığında Üye Devlet topraklarında yasa dışı bir şekilde ikamet eden ve Ek – 2’de yer alan üçüncü ülke vatandaşlarının sayısında en az yüzde 50’lik bir artış olması;

(b) Son altı aylık dönemde, bir önceki altı ay ile karşılaştırıldığında Ek – 2’de yer alan üçüncü ülke vatandaşları tarafından yapılan iltica başvuru sayısında en az yüzde 50’lik bir artış olması;

(c) Son altı aylık dönemde, bir önceki altı ay ile karşılaştırıldığında, EK – 2’de yer alan üçüncü ülkelere yönelik, reddedilen geri kabul başvuruları sayısında en az yüzde 50’lik bir artış olması;

2) Bir Üye Devlet yukarıda sıralanan hallerden en az birinin gerçekleşmesi durumunda, Komisyon’u uyarır. Söz konusu uyarı, ilgili veri ve istatistikler ile söz konusu Üye Devletin durumu düzeltmeye dönük alacağı tedbirleri içeren ayrıntılı bir açıklama ile yapılmak zorundadır.

http://euro_lex.europe/lexUriServ.do?uri=COM:2011:0290:FIN:EN:PDF

Komisyon’un Mayıs 2011 tarihli önerisi, 13 Aralık 2011 tarihinde AB Konseyi’nde ele alınmış ve Konsey, tüm Üye Devletlerin onayı ile genel bir yaklaşım olarak “Koruma Maddesi”nin Tüzüğü’nün birinci maddesine ilave edilmesine karar vermiştir⁶⁹. “Koruma Maddesi” ile Konseyin, AB üye ülkelere elini daha kuvvetlendirdiği açıktır. Söz konusu madde kapsamında ayrıca, iltica başvurularında yaşanması muhtemel en ufak hareketlilik bile Üye Devletlere, Avrupa Komisyonu’nu göreve çağırma ve duruma müdahale etme hakkı tanımaktadır.

⁶⁹ AB Adalet ve İçişleri Konseyi Basın Bülteni, 13 Aralık 2011, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/126932.pdf, Sayfa 10

Soru 51: Batı Balkan ülkeleri bu yeni tedbire nasıl tepki vermiştir?

Vize serbestliğinin hemen arkasından, Üye Devletlerde artan endişeyi gidermek amacıyla izleme mekanizmasına yerleştirilen madde, hiç şüphesiz AB Üye Devletlerini memnun ederken, Batı Balkan ülkelerini düşündürmüştür. Söz konusu madde ile vize serbestliğini askıya alabilme olasılığı AB üye ülkelerinin elini güçlendirirken, Batı Balkan ülkeleri, sürecin tamamlanmasının ardından bile vizele-
rin askıya alınması tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır.

Bu çerçevede, ikinci takip raporunun yayımlanmasına kadar geçen sürede, Batı Balkan ülkeleri ilk raporda getirilen eleştirileri karşılamaya dönük adımlar atmışlardır. Bu çerçevede⁷⁰:

- Sınır kontrolleri güçlendirilmiş,
- Vatandaşlar ülke topraklarını terk etme konusunda detaylı şekilde bilgilendirilmiş,
- AB ile imzalanan geri kabul anlaşmalarının daha etkin uygulanmasına çalışılmış,
- Komşu ülkeler ve diğer ülkeler ile yeni geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır.

Ayrıca;

- **Karadağ**; geri kabul çerçevesinde iade edilen kişilerin yeniden entegrasyonuna ilişkin yeni bir strateji belirlemiş,
- **Sırbistan ve Makedonya**; sınır kontrollerini güçlendirmeye yönelik yeni hukuki düzenlemele-
ri kabul etmiş (ki söz konusu yasalar özellikle ülkelerdeki Roman kökenli vatandaşların asıl-
sız iltica başvurularının, sürecin en başında tespitine yönelik maddeler içermektedir),
- Yine **Sırbistan ve Makedonya**; seyahat belgelerine ilişkin mevcut yasalarını yenilemiş (özel-
likle tur şirket ve operatörlerini, AB'ye iltica başvurusu amacıyla gitmek isteyen müşterileri
kabul etmesi durumunda cezalandırmayı öngören yasa değişikliklerini yapmıştır),
- **Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya ve Sırbistan**; asılsız iltica başvurusu yapan vatan-
daşlarını cezalandırılacağını açıklamıştır.

Görüldüğü üzere Batı Balkan ülkeleri, vize serbestliği sonrası dönemde daha farklı bir AB tutu-
muyla karşılaşmışlardır. AB'nin ortaya koyduğu yeni şartlara uyum sağlayabilmek için yeni yasal dü-
zenlemeler yapmak zorunda kalmışlardır.

⁷⁰ Chachipe Foundation, “*Selective Freedom: The Visa liberalisation and restrictions on the right to travel in the Balkans*”, Haziran 2012, [http://www.romarights.files.Worldpress.com/2012/07/chachipe_visa_liberalisation_re-
port_270612.pdf](http://www.romarights.files.Worldpress.com/2012/07/chachipe_visa_liberalisation_re-
port_270612.pdf), Sayfa 24-56

Soru 52: Avrupa Komisyonu'nun ikinci takip raporu neleri içermektedir?

9 Aralık 2011 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan ikinci takip raporu, birinci takip raporunda değerlendirilen ve getirilen eleştiriler çerçevesinde, Batı Balkan ülkeleri tarafından gerçekleştirilen yeni düzenlemeler sonrasındaki durumu ortaya koymaktadır.

İkinci raporun yazılması öncesinde Komisyon, tüm beş Batı Balkan ülkesine değerlendirme misyonları (*assessment missions*) göndermiştir⁷¹. Ayrıca Komisyon 23-27 Mayıs 2011'de Arnavutluk'a, 6-10 Haziran 2011'de Karadağ'a, 10-14 Ekim 2011 tarihlerinde ise Bosna Hersek'e ilave ek misyonlar düzenlemiştir. Aynı dönemde FRONTEX, Haziran 2011 tarihine kadar beş ilave uyarı raporu (*alert reports*) yayımlamıştır.

Bu çerçevede ikinci takip raporu⁷²;

- 15 Kasım 2011 tarihine kadar Batı Balkan ülkeleri tarafından Komisyon'a iletilen raporlar,
- İstikrar ve İş Birliği Anlaşması Komiteleri ve diğer diyalog mekanizmaları esnasındaki bilgi paylaşımları,
- Mayıs, Haziran ve Ekim 2011 tarihlerinde düzenlenen üç değerlendirme misyonu sonrasında hazırlanan detaylı raporlar ile oluşturulmuştur.

İkinci takip raporunda Komisyon, genel olarak şu değerlendirmelerde bulunmaktadır⁷³:

- 2011 yılında, 2010 yılında olduğu gibi mevsimlik göç dalgaları (*seasonal waves*) yaşanmıştır. Haziran-Temmuz 2011 arasındaki gözle görülür düşüşü, Eylül-Ekim 2011'de hızlı artış takip etmiştir.
- 2011'in ikinci yarısından itibaren bölgeden gelen iltica başvurularında düşüş gözlemlenmektedir. Özellikle Sırbistan ve Makedonya'dan yapılan iltica başvurularında gözle görülür bir düşüş vardır.
- Buna rağmen aynı dönemde Arnavutluk ve Bosna Hersek'ten yapılan iltica başvurularındaki hızlı artış endişe vericidir.
- İltica başvurularının temel sebebi olarak sağlık hizmetlerinin eksikliği, işsizlik ve eğitim hizmetlerinden faydalanamama gibi nedenler gösterilmektedir.
- Geçen raporlama dönemindeki ile aynı AB Üye Devletleri, yapılan başvurularda hedef ülke olmaya devam etmektedir.
- Temel endişe kaynağı olan asılsız iltica başvuruları, iltica süresi uzunluğu ve izin verilen do-laşım hakkının aşımından kaynaklanmaktadır.
- Roman kökenli vatandaşlar, iltica başvuru sahibi profiline çoğunluğunu oluşturmaya devam etmektedir.
- İltica ve geri dönüşlerde, özellikle seyahat belgeleri üzerinde tahribat yapmak suretiyle, yasa dışı yolları seçen kişilerin sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu özellikle Arnavutluk vatandaşları için geçerlidir.
- İltica başvurusu kabul edilen kişilerin sayısında düşüş yaşanmıştır. Bunun nedeni başvuruların asılsız şekilde yapılma sıklığındaki artıştır.

⁷¹ İkinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st18/st18399.en11.pdf>, Sayfa 3

⁷² Sayfa 8-9

⁷³ Sayfa 10-12

- Batı Balkan ülkeleri, özellikle birinci takip raporunun yayımlanmasının ardından yasal düzenlemeler ile durumu kontrol altına almaya çalışmışlardır. Birçok ülke başta sınır denetimleri olmak üzere, geri kabul, geri gönderilenlerin yeniden entegrasyonu, seyahat belgeleri gibi alanlarda, hem yasal hem de uygulama tabanlı çalışmalar yapmıştır.
- Avrupa Komisyonu'nun Mayıs 2011 tarihli önerisi, AB Konseyi'nin Aralık 2011 tarihli kararı ile değiştirilen ve mevcut izleme mekanizmasına "Koruma Maddesi" ekleyen Tüzük değişikliği, sığınma başvurusu sayısındaki artış ve bu alanda yaşanan ihlallerin devam etmesi halinde, Üye Devletler için somut bir seçenek (*a concrete option*) olarak kalmaya devam edecektir.

Görüldüğü üzere Komisyon, ikinci takip raporu ile de "Koruma Maddesi"ni ön plana çıkartarak, bu araç ile Batı Balkan ülkelerini, deyim yerindeyse tehdit etmeye devam etmiştir. "Koruma Maddesi"ne yapılan "somut bir seçenek olma" referansı, bunun en düşündürücü göstergesidir.

Komisyon ikinci takip raporunda, ileriki dönem için şu adımların atılmasını öngörmüştür⁷⁴:

- İzleme mekanizması, bir önceki raporda yer verilen kaygılar giderilmediği için çalışmaya devam etmelidir.
- Bu çerçevede FRONTEX kapsamındaki uyarı mekanizması çalışmaya devam etmeli, Haziran 2012'de mekanizmanın süresinin uzatılmasına ilişkin bir değerlendirme hazırlanmalıdır.
- 2011'in ikinci yarısında vize serbestliğinden faydalanan Batı Balkan ülkeleri vatandaşları, bona fide (iyi niyet çerçevesinde ziyaretçi) ziyaretçilerdir.
- Batı Balkan ülkeleri gerekli reformların uygulanmasına devam etmişlerdir. Ancak tam sürdürülebilirliğin sağlanması ve reformlarda geriye gidiş yaşanmaması için (irreversibility of the reforms) daha fazla çaba sarf edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Söz konusu ülkeler ile yürürlükte olan veya ülkelerin diğer ülkeler ile imzaladığı geri kabul anlaşmaları olumlu sonuçlar vermiştir.
- Vize serbestliğinin suiistimal edilmesi coğrafya içerisinde yer değiştirmekle birlikte, Batı Balkan ülkelerinden yapılan iltica başvuru sayısı, geçen raporlama dönemine göre azalmıştır. Ancak bu konu bölgesel bir sorun olmaya devam etmektedir.
- Özellikle asılsız iltica başvurularında, Roman kökenli vatandaşlar çoğunluğu oluşturmaya devam etmektedir. Söz konusu ülkelerin bu vatandaşları topluma entegre etme konusunda izledikleri politikaların yetersiz olduğunun göstergesidir.
- Batı Balkan ülkeleri hükümetleri, sorunlara kalıcı çözüm bulma hedefinde çalışmaya devam etmektedir. Ancak Roman kökenli vatandaşların yaptığı asılsız iltica başvuruları göz önüne alındığında, daha sonuç odaklı çözüm yolları üzerinde çalışılması gerektiği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Öngörülen bu adımlar çerçevesinde Avrupa Komisyonu, Batı Balkan ülkelerine şu önerilerde bulunmuştur⁷⁵:

- Bazı Üye Devletlerin karşılaştığı sorunların giderilmesi için devamlı ve güçlendirilmiş iş birliğinin Batı Balkan ülkeleri ile iletilmesi gereklidir. Bu iş birliği Avrupa Komisyonu, Üye Devletler ve bölge ülkeleri arasında, AB ve ulusal mevzuatlara uygun şekilde gerçekleştirilecektir.

⁷⁴ Sayfa 12-14

⁷⁵ Sayfa 14-15

- Son rapor ile birlikte, özellikle aracılarn soruşturması ve incelemeye alınması (tur acenteleri, seyahat firmaları gibi) gerekliliği ortaya çıkmıştır. EUROPOL'ün desteği ile ortak soruşturma mekanizmalarının oluşturulması olasığı araştırılmalıdır.
- Batı Balkan ũlkelerinde sınır çıkış kontrollerinin, AB sınırlarında ise giriş kontrollerinin gũçlendirilmesi gereklidir.
- Avrupa Komisyonu ve ũye Devletler, ortak bir şekilde bũlge halkını bilgilendirmeye devam etmelidir.
- Başta Roman kũkenliler olmak ũzere, bũlge ũlkelerinde yerleşik olarak bulunan azınlıklara destek artırılmalı ve bu destek kaynak ũlke odaklı olmalıdır.

Soru 53: Avrupa Komisyonu'nun üçüncü takip raporu neleri içermektedir?

Avrupa Komisyonu, vize serbestliği tanıdığı Batı Balkan ülkelerine yönelik son takip raporunu, 28 Ağustos 2012 tarihinde yayımlamıştır. Bu rapor, Aralık 2011 tarihinde yayımlanan ikinci takip raporu sonrasında yaşanan güncel gelişmeleri ortaya koymaktadır.

Üçüncü takip raporu öncesinde de Komisyon, üç Batı Balkan ülkesine kamu düzeni değerlendirme misyonları (*rule of law assessment missions*) göndermiştir⁷⁶. Söz konusu misyonlar, Mart 2012 tarihinde Karadağ, Nisan 2012 tarihinde Makedonya ve Mayıs 2012 tarihinde Arnavutluk'a yönelik olarak yapılmıştır. Ayrıca Komisyon temsilcileri, 1-2 Mart 2012 tarihinde Arnavutluk'un başkenti Tiran'da toplanan JAINET FORUM'da bir araya gelmiştir. AB Delegasyonları arasında adalet ve içişleri alanında hedef odaklı tecrübenin güçlendirilmesi için önemli bir istişare mekanizması olan JAINET FORUM'da, taraflar arasında deneyim ve tecrübe paylaşımı gerçekleştirilmiştir⁷⁷. Aynı dönemde FRONTEX, Aralık 2011 tarihine kadar yedi ilave uyarı raporu (*alert reports*) yayımlamıştır. Bu çerçevede üçüncü takip raporu⁷⁸:

- Balkan ülkeleri tarafından Komisyon'a sunulan detaylı raporlar,
- İstikrar ve İş Birliği Anlaşması Komiteleri ve diğer diyalog mekanizmaları esnasındaki bilgi paylaşımları,
- Mart, Nisan ve Mayıs 2012 tarihlerinde düzenlenen üç değerlendirme misyonu sonrasında hazırlanan detaylı raporlar ile oluşturulmuştur.

Üçüncü takip raporunda Komisyon, genel olarak şu değerlendirmelerde bulunmaktadır⁷⁹:

- 2011 ve 2012 yıllarında da, daha önceki yıllarda olduğu gibi mevsimlik göç dalgaları yaşanmıştır.
- Belçika, Almanya, Lüksemburg ve İsveç, Batı Balkan ülkeleri vatandaşlarının en fazla iltica başvurusunda buldukları ülkeler olmaya devam etmektedir.
- Özellikle 2012 yılının başından itibaren İsviçre, yoğun iltica başvurularıyla karşı karşıya kalmıştır. İsviçre'ye yapılan başvurular, özellikle Sırbistan vatandaşları tarafından yapılmaktadır.
- Mevsim temelli iltica başvurularında yeni dinamikler gözlemlenmiştir. Bölgeden yapılan iltica başvurularında düşüş görülürken, Mayıs ayında hızlı bir artış yaşanmıştır. Bunun nedeni, Arnavutluk'tan yapılan başvuru sayısındaki düşüşe rağmen, Sırbistan ve Makedonya'dan yapılan yüksek sayıdaki başvuru olarak algılanmaktadır.
- Bölgeden yapılan iltica başvurularındaki düşüş, tüm ülkeler için aynı düzeyde gerçekleşmemiştir. Örneğin Makedonya ve Sırbistan'dan yapılan başvurularda düşüş yaşanırken, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Karadağ'dan yapılan başvurularda artış gözlemlenmiştir.
- İltica başvurularında temel sebep sağlık hizmetlerinin eksikliği, eğitim hizmetlerinden faydalanamama ve işsizlik olarak gösterilmeye devam etmektedir. Ayrıca iltica başvurusunda bulunan Batı Balkan ülkeleri vatandaşları, vize serbestliği rejimi ile ilgili yanlış bilgi sahibi oldukları için de hatalı başvurularda bulunmaktadır.
- Asılsız iltica başvuruları, iltica süresinin uzunluğu ve izin verilen dolaşım hakkının aşımından kaynaklanmaktadır.
- Roman kökenli vatandaşlar, iltica başvuru sahibi profiline yine çoğunluğunu oluşturmaktadır.
- İltica ve geri dönüşlerde, özellikle seyahat belgeleri üzerinde tahribat yapmak suretiyle, yasa

⁷⁶ Üçüncü Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu, <http://euro-lex.europa.eu/LexUniServ/LexUniServ.do?uri=com:2012:0472:FIN:EN:PDF>, Sayfa 3

⁷⁷ Sayfa 3

⁷⁸ Sayfa 3

⁷⁹ Sayfa 10-11

dışı yolları seçen kişilerin sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu, özellikle Arnavutluk vatandaşları arasında yaygın olarak görülmektedir.

- İltica başvurusu kabul edilen kişilerin sayısında düşüş yaşanmıştır. Bunun nedeni, başvuruların asılsız şekilde yapılma sıklığındaki artıştır.
- Batı Balkan ülkeleri, özellikle birinci takip raporunun yayımlanmasının ardından yasal düzenlemeler ile durumu kontrol altına almaya çalışmışlardır. Birçok ülke, başta sınır denetimleri olmak üzere, geri kabul, geri gönderilenlerin yeniden entegrasyonu, seyahat belgeleri gibi alanlarda, hem yasal hem de uygulama tabanlı çalışmalar yapmıştır.
- Özellikle Roman kökenlilerin topluma entegrasyonu alanında, bu kişilerin başta barınma, eğitim, sağlık ve istihdam hizmetlerine erişimi konularında Avrupa Komisyonu, her bir Balkan ülkesiyle ortak seminerler düzenlemiştir.
- Avrupa Komisyonu'nun Mayıs 2011 tarihli önerisi; AB Konseyi'nin Aralık 2011 tarihli kararı ile değiştirilen ve mevcut izleme mekanizmasına "Koruma Maddesi" ekleyen Tüzük değişikliği, sığınma başvurusu sayısındaki artış ve bu alanda yaşanan ihlallerin devam etmesi halinde, Üye Devletler için son bir seçenek (*last resort*) olarak saklı tutulmaya devam edecektir.

Komisyon, üçüncü takip raporunda, "Koruma Maddesi"ne ilişkin referansını yumuşatmıştır. Bir önceki raporda "*somut bir seçenek*" olarak bahsedilen söz konusu mekanizma, son raporda "*son bir seçenek*" halini almıştır. Bu değerlendirmelerin ışığında Komisyon, üçüncü takip raporunda, ileriki döneme ilişkin şu adımların atılmasını öngörmüştür⁸⁰:

- İzleme mekanizması, vize serbestliğine ilişkin kriterlerde alınan mesafenin ortaya konulmasında etkin bir sistem olmaya devam etmektedir. Bu nedenle mekanizmanın sürdürülmesinde fayda vardır.
- Bu çerçevede FRONTEX kapsamındaki uyarı mekanizması, çalışmaya devam etmeli, 2013 yılı başında mekanizmanın süresinin uzatılmasına ilişkin bir değerlendirme hazırlanmalıdır.
- 2011'in ikinci yarısında vize serbestliğinden faydalanan Batı Balkan ülkeleri vatandaşları *bona fide* (iyi niyet çerçevesinde ziyaretçi) ziyaretçilerdir.
- Batı Balkan ülkeleri gerekli reformların uygulanmasına devam etmişlerdir. Ancak tam sürdürülebilirliğin sağlanması ve reformlarda geriye gidüş yaşanmaması için (*irreversibility of the reforms*) daha fazla çaba sarf edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Söz konusu ülkeler ile yürürlükte olan veya bu ülkelerin diğer ülkeler ile imzaladığı geri kabul anlaşmaları olumlu sonuçlar vermeye devam etmektedir.
- Vize serbestliğinin suistimal edilmesi, coğrafya içerisinde ve mevsimsel olarak değişim göstermiştir. Batı Balkan ülkelerinden yapılan iltica başvuru sayısı, son iki raporlama dönemine göre azalmıştır.
- Özellikle asılsız iltica başvurularında, Roman kökenli vatandaşlar çoğunluğu oluşturmaya devam etmektedir. Bu, söz konusu ülkelerin bu vatandaşları topluma entegre etme konusunda izledikleri politikaların yetersiz olduğunun göstergesidir.
- Batı Balkan ülkelerinin hükümetleri, sorunlara kalıcı çözüm bulma hedefinde çalışmaya devam etmelidir. Ancak Roman kökenli vatandaşlar tarafından yapılan asılsız iltica başvuruları göz önüne alındığında, daha sonuç odaklı çözüm yolları üzerinde çalışılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

---

⁸⁰ Sayfa 13-14

Öngörülen bu adımlar çerçevesinde, Avrupa Komisyonu, Batı Balkan ülkelerine şu önerilerde bulunmaktadır⁸¹:

- Bazı Üye Devletlerin karşılaştığı sorunların giderilmesi için devamlı ve güçlendirilmiş iş birliğinin, Batı Balkan ülkeleri ile iletilmesi gereklidir. Bu iş birliği, Avrupa Komisyonu, Üye Devletler ve bölge ülkeleri arasında, AB ve ulusal mevzuata uygun şekilde gerçekleştirilecektir.
- İlk iki rapor ile birlikte, özellikle araçların soruşturulması ve incelemeye alınması (tur acenteleri, seyahat firmaları gibi) gerekliliği ortaya çıkmıştır. EUROPOL'ün desteği ile ortak soruşturma mekanizmalarının oluşturulması olasılığı araştırılmalıdır.
- Batı Balkan ülkelerinde sınır çıkış kontrollerinin, AB sınırlarında ise giriş kontrollerinin güçlendirilmesi gereklidir.
- Avrupa Komisyonu ve Üye Devletler ortak bir şekilde bölge halkını bilgilendirmeye devam etmelidir.
- Başta Roman kökenliler olmak üzere, bölge ülkelerinde yerleşik olarak bulunan azınlıklara destek artırılmalı ve bu destek kaynak ülke odaklı olmalıdır.

---

⁸¹ Sayfa 14-15

Soru 54: Genel olarak, Avrupa Komisyonu'nun takip raporlarını nasıl değerlendirmek gerekir?

Aralık 2009 ve Aralık 2010 tarihlerinde, beş Batı Balkan ülkesi vatandaşlarına vize duvarlarını kaldıran AB, daha Aralık 2009'da ilk grup ülke vatandaşlarının AB sınırlarına vizesiz geçiş yapmasının ardından büyük bir endişe yaşamaya başlamıştır. Mayıs 2011 tarihli ilk takip raporunda bu endişe açık bir şekilde ifade edilmiş ve Avrupa Komisyonu'nun önerisiyle, Üye Devletlerin gerekli hallerde vize muafiyetini askıya almasına imkân sağlayan “Koruma Maddesi”, 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü'ne eklenmiştir. Aynı vize kolaylaştırma sürecinde olduğu gibi AB, bir yanda bölge halkına vize serbestliği vererek bu ülkelerin vatandaşlarının serbest dolaşımına imkân sağlamakta, diğer yanda koruma tedbirleri ile gücünü hissettirmeye çalışmaktadır.

Bu yaklaşımın en somut göstergesi, takip raporlarında “Koruma Maddesi”ne ilişkin bulunulan referanslardır. “Koruma Maddesi”;

- Birinci takip raporunda⁸², “*can issue entry bans in accordance with Directive 2008/115/EC.*” (2008/115/EC sayılı Tüzük gereği giriş yasakları uygulayabilir),
- İkinci takip raporunda⁸³, “*could become a concrete option for*” (somut bir seçenek olabilir),
- Üçüncü takip raporunda⁸⁴, “*(...) such a mechanism would be a measure of last resort (...)*” (son bir seçenek olabilir) şeklinde nitelendirilmektedir.

Bu demektir ki AB Üye Devletleri, vize muafiyetini askıya alma şeklinde somutlaştırılan gücü, her zaman elinde saklı tutmak istemektedir.

Ayrıca izleme mekanizması ve FRONTEX kapsamındaki uyarı mekanizmasının, vize serbestliğine ilişkin süreç sonrasında, her bir takip raporunda öneminin daha fazla arttığı görülmektedir. AB Üye Devletleri ise her iki mekanizmanın süresini her raporda uzatmak suretiyle, elini güçlendirmeye devam etmektedir.

Son bir değerlendirme olarak ise şu söylenebilir: AB, Batı Balkan ülkelerinde adalet, içişleri, sınır güvenliği, yasa dışı göç, yolsuzluk, kara para aklama ve organize suç ile mücadele alanlarındaki reform sürecine etkisini, vize serbestliği sonrasında da göstermiştir. Vize serbestliği sürecinde yol haritaları ve bu haritalarda ele alınan kriterlere, vize serbestliği sonrasında da takip raporları, izleme mekanizması, 539/2001 sayılı Tüzüğe eklenen “Koruma Maddesi” ve FRONTEX'in uyarı mekanizması eklenmiştir. Yani AB, süreç sırasında olduğu kadar, sonrasında da Balkan ülkelerindeki reform sürecini oluşturmuş, gerekli hallerde teşvik etmiş ve yönetmiştir. Hiç şüphesiz bu, AB'nin yumuşak gücünün bir kanıtıdır. Çünkü söz konusu reformları başka bir ülkeye yaptırmak, diplomatik düzeyde müzakere etmenin çok daha ötesine geçmek demektir.

⁸² Birinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu, <http://www.register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st10/st10997.en11.pdf>, Sayfa 17-18

⁸³ İkinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st18/st18399.en11.pdf>, Sayfa 3

⁸⁴ Üçüncü Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu <http://http://euro-lex.europa.eu/LexUniServ/LexUniServ.do?uri=.com:2012:0472:FIN:EN:PDF>, Sayfa 3

Soru 55: Kosova neden “Balkan Gettosu”?

Balkanlarda, Schengen Alanı'na girişte vatandaşlarının vize alma zorunluluğu olan tek ülke Kosova'dır. Kosova'nın komşusu beş Batı Balkan ülkesi ile AB, 2009 ve 2010 yıllarında hızlı ve oldukça pürüzsüz işleyen bir süreç sonrasında vize duvarlarını kaldırırken, Kosova bölgede yalnız başına bırakılmış tek ülkedir. Balkanların nüfusunun yaklaşık 20 milyon olduğu düşünülürse, Kosova bu nüfusun sadece yüzde 9'luk bir bölümünü kaplamaktadır. Başka bir deyişle AB, yüzde 91'e vize muafiyeti verirken, yüzde 9'luk Kosova için vize duvarlarını daha da kalınlaştırmıştır.

Hatta Kosova vatandaşları, 17 Şubat 2008 tarihinde, ülkenin bağımsızlığını ilan etmesinin ardından AB'nin Kara Listesi'ne hızlı bir şekilde eklenen ülkelerden biridir. Bağımsızlığının ilanından yaklaşık bir yıl sonra, 15 Temmuz 2009 tarihinde komşu ülkeler hızlı adımlar ile *Kara Liste*'den, *Be-yaz Liste*'ye geçmeye çalışırken; Kosova vatandaşları kendilerini *Kara Liste*'nin içinde bulmuşlardır.

AB'nin Batı Balkanlarda izlediği vize serbestliği süreci, konuya ilişkin mevcut literatürde bir başarı hikâyesi olarak vurgulanıp; sürecin “*kati ama âdil*” bir şekilde yürütüldüğü tekrarlanırken, belki de AB'nin bu süreçteki en fazla “başarısız” olduğu ve “âdil davranmadığı” ülke Kosova'dır. 2008 yılında ülkenin bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, her ne kadar Kosova Hükümeti tek taraflı olarak kendi vatandaşları için bir vize serbestliği haritası kabul etmiş olsa da (15 Mayıs 2009), 15 Temmuz 2009 tarihinde AB Konseyi tarafından 539/2001 sayılı Tüzük'te yapılan bir değişiklik ile *Kara Liste*'ye eklenmiştir. AB, uzun bir süre Kosova ile vize serbestliği diyalogunu başlatmamış, komşu Batı Balkan ülkeleri vatandaşları AB topraklarında vizesiz dolaşırken Kosova, Balkanların orta yerinde “gettolaşmaya” (*ghetto*) terk edilmiştir. Sonunda AB, 2012 yılının Ocak ayında (19 Ocak 2012) Kosova ile vize serbestliği diyalogunu başlatmış, 14 Haziran 2012 tarihinde Kosova'ya vize yol haritasını iletmiştir.

Kosova'ya iletilen vize yol haritası, bu ülkeye yapılan ayrımcı muamelenin teyidi gibidir. Komşu Batı Balkan ülkelerine sunulan yol haritalarından çok daha zor, farklı ve somut detayların karşılanmasının talep edildiği Kosova'nın yol haritası, özellikle takip ve izleme süreçlerinde de daha karmaşık bir sistem öngörmektedir. Dolayısıyla Kosova ile yol haritası müzakereleri, açık uçlu daha uzun ve keyfiyete imkân tanıyan bir şekilde halen ilerlemektedir.

AB-Kosova vize serbestliği sürecinde gelinen noktaya kadar yaşanan gelişmeler şu şekilde özetlenebilir:

17 Şubat 2008	Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi
15 Mayıs 2009	Kosova Hükümeti'nin tek taraflı olarak vize serbestliği yol haritasını kabul etmesi
15 Temmuz 2009	Kosova'nın AB <i>Kara Listesi</i> 'ne eklenmesi
19 Ocak 2012	Avrupa Komisyonu'nun Kosova Hükümeti ile vize serbestliği diyalogu başlatması
14 Haziran 2012	Kosova'ya vize serbestliği yol haritasının sunulması
Eylül 2012	Kosova Hükümeti'nin ilk Hazırlık Raporunu Avrupa Komisyonu'na iletmesi

Bu noktada, Kosova'nın hukuki statüsüne ilişkin şu notu düşmekte fayda vardır: Bugün itibarıyla Kosova'yı tanıyan devlet sayısı 93'tür. 27 üyeli AB'de ise 22 ülke hâlihazırda Kosova'yı tanımaktadır. Beş Batı Balkan ülkesinden hiçbiri, Kosova'yı tanımamıştır.

Soru 56: Kosova'nın vize serbestliği yol haritası, neden beş Batı Balkan ülkesinin yol haritalarından büyük farklar içerir?

Bu soruya verilecek “iyimser” cevap, AB'nin beş Batı Balkan ülkesi deneyiminden elde ettiği tecrübe ve çıkardığı dersler şeklinde olabilir. 2009 ve 2010 yıllarında vize muafiyeti verilmesinin ardından beş Batı Balkan ülkesinden katlanarak artan iltica başvurusu sayısı ve asılsız sığınmacı talepleri, AB'nin adımlarını daha dikkatli atması ve vize serbestliği sonrası süreci düşünerek kriterleri zorlaştırmasını gerektirmiştir.

Kötümser cevap ise daha çok Kosova'nın hukuki statüsü ile ilgilidir. Kosova vatandaşlarına AB sınırlarında vize serbestliği verilmesi, özellikle bu ülkeyi tanımayan Üye Devletlerde tedirginlik yaratmıştır. Dolayısıyla Avrupa Komisyonu, daha uzun, daha zor ve açık uçlu bir süreç tasarlamak suretiyle, her zaman bir çıkış yolu bırakmak istemiştir.

Kosova yol haritasının diğer Batı Balkan ülkelerinin yol haritalarından daha katı olmasının, siyasi bir nedeninin de olduğunu söylemek mümkün olabilir. AB, vize serbestliği sürecinde tüm ipleri elinde tutarak, Kosova Hükümeti'ni Sırbistan ile diyaloga başlama ve Kosova-Sırbistan ilişkilerinin normalleşmesi yönünde, bir anlamda zorlamak istemektedir. Ancak bu ülkede ve genel olarak bölgede olumlu imaja sahip olan AB için tehlikeli bir silaha da dönüşebilir.

Soru 57: Kosova'ya sunulan yol haritasının, beş Batı Balkan ülkesine sunulan yol haritalarından ne farkı/farkları vardır?

Avrupa Komisyonu tarafından Kosova'ya iletilen vize serbestliği yol haritasının, diğer Batı Balkan ülkelerine iletilen yol haritalarından en önemli farkı, hiç şüphesiz, belgenin uzunluğudur. Beş Batı Balkan ülkesi için 41 ve 42 kriter ile 5-6 ek kriter (daha çok geri kabul anlaşmasının uygulanmasına dönük ek kriterler) belirtilirken, Kosova'nın yol haritasında sayısı 100'e yaklaşan kriter bulunmaktadır.

Bu üç şekilde yorumlanabilir:

1. Daha fazla kriter sayısı, Kosova'nın komşularına göre vize serbestliğine ilişkin sınırlı hazırlığı bulunduğunu gösterir.
2. AB, vize duvarını yeni doğmuş (*newborn*) bir ülke için kaldırma niyetinde değildir.
3. Avrupa Komisyonu, daha katı ve sıkı kurallar belirleyerek, özellikle birinci ve ikinci dalga vize serbestliği deneyimlerinden şikâyetçi olan Üye Devletleri rahatlatmak istemektedir.

Vize Yol Haritası

Kosova:

http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/eu_travel/visa_liberalisation_with_kosovo_roadmap.pdf

Hiç şüphesiz son yorum, belki de en doğru ve uygun olan yorumdur. 2009 yılında Sırbistan, Karadağ ve Makedonya vatandaşlarına; 2010 yılında ise Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşlarına vize serbestliği tanınması ardından AB, bu ülkelere gelen yoğun iltica başvuruları ve asılsız sığınmacı talepleri ile yüzleşmiştir. Hatta bu ülkelere vize serbestliği kapısını açan Tüzük değişikliğinin mürekkebi bile kurumadan, AB, muafiyetin askıya alınabileceği uyarısında bulunmuştur. Yani AB, birinci ve ikinci dalga vize serbestlikleri yol haritalarında gözden kaçan unsurları veya ilgili ülkelerin yerine getirmedikleri/getiremedikleri kriterleri, takip sürecinde detaylı bir biçimde gözlemlemiştir. Dolayısıyla Kosova'nın vize yol haritası, beş Batı Balkan ülkesinden farklı olarak, vize serbestliği sonrası dönem dikkate alınarak hazırlanmıştır. Vize serbestliği sonrası dönemde yaşanabilecek riskler hesaplanmış, Kosova'ya daha ayrıntılı kriterler listesi verilmiştir. Böylelikle AB, vizeler kaldırıldıktan sonra Kosova'dan yeni tedbirler istemek yerine, en başından çıtayı yükselterek, sürecin sürdürülebilirliğini hedeflemiştir.

Kosova'ya sunulan yol haritasını beş Batı Balkan ülkesine sunulan yol haritalarından ayıran üçüncü fark, öngörülen kriterlerin daha kesin ve somut olmasıdır. Beş Batı Balkan ülkesi, yerine getirmeleri gereken kriterlerdeki mevcut durumları üzerinden değerlendirilirken, Kosova'dan daha belirli ve somut kriterlere uyması beklenmektedir. Bu bağlamda Kosova'dan "yeni" bir takım kriterlerin karşılanmasının istenmesi, süreci daha uzun, açık uçlu ve keyfi hale getirmektedir.

Kriterlerdeki bu açıklık, iki türlü yoruma meydan bırakmaktadır. Kriterlerin daha açık, net ve somut olması, bir taraftan kriterin karşılanmasında Kosova'ya daha fazla yardımcı olabileceken, diğer taraftan zamanında beş Batı Balkan ülkesinin elinde tuttuğu manevra kabiliyetinin Kosova'ya bırakılmaması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla vize yol haritası stratejisi, şeffaf ve standart temelli olmaktan uzaklaşmakta, keyfiyete sebebiyet verir bir hal almaktadır.

Kosova yol haritasını diğer yol haritalarından ayıran bir diğer fark ise Avrupa Komisyonu'nun, süreci yakından izleme ve Kosova ile vize serbestliği sürecini denetleme konusunda elini daha fazla güçlendirme arzusudur: Örneğin Kosova yol haritasında var olan her blok ve her blok altında listele-

nen her bir kriter için Avrupa Komisyonu, Kosova Hükümeti'nden istatistik ve bilgi paylaşımı talep etmektedir. Beş Batı Balkan ülkesinin yol haritaları ile karşılaştırıldığında, istatistik ve bilgi paylaşımının çok daha fazla olduğu açıkça görülür. Ayrıca istatistik ve bilgi paylaşımı konusunda Komisyon, Kosova Hükümeti'nden Avrupa tarafındaki tüm aktörleri (Üye Devletler, Avrupa Komisyonu ve EULEX) bilgilendirmesini istemiştir. Hâlbuki diğer Batı Balkan ülkeleri hükümetlerinden, sadece ilgili birimlerin bilgilendirilmesi talep edilmiştir.

Kosova'nın kat ettiği mesafenin değerlendirilmesi için de beş Batı Balkan ülkesinden farklı bir mekanizma öngörülmüştür. Kosova vize serbestliği yol haritası, "güçlendirilmiş danışma" (*reinforced consultation*) isimli bir takip ve değerlendirme mekanizmasından bahseder. Söz konusu mekanizma Üye Devletler, Avrupa Komisyonu, EUROPOL, EUROJUST, FRONTEX, EASO ve EULEX'ten oluşmaktadır. Dolayısıyla Kosova, beş komşu Batı Balkan ülkesinin aksine, çok daha fazla tarafı memnun ve ikna etmek zorunda kalmaktadır.

Kosova yol haritasını, beş Batı Balkan ülkesinin yol haritasından ayıran en önemli, hatta en tartışmalı fark ise Kosova yol haritasında kullanılan bir cümleden kaynaklanmaktadır. Sözü edilen cümle, Kosova için vize serbestliği yol haritasının 1. Maddesi'nin 2. Alt Maddesi "*to fully associate the Council and Member States to each step of the dialogue*" (*Konsey ve Üye Devletlerden her birini, ortak olarak diyaloga dâhil olmaya*) sözleriyle başlar⁸⁵. Bu cümle, hiçbir yol haritasında bulunmamakla birlikte, her bir Üye Devlete Kosova ile sürdürülen vize serbestliği diyaloguna katılmaya ve her bir Üye Devletin yükümlülüklerinin karşılanmasına ilişkin bilgiyi, Kosova Hükümeti'nden doğrudan talep etmesine imkân sağlamıştır. Özellikle bu cümle, Kosova'yı tanımayan AB üye ülkelerinin (2013 Ocak itibarıyla yirmi iki AB Üye Devleti Kosova'yı tanımaktadır. Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti, İspanya, Lüksemburg ve Slovakya ise halen tanımamaktadır) elini güçlendirmekte, bu ülkelere istedikleri zaman bir kriterin karşılanmamasını bahane göstererek Kosova vatandaşlarına vizesiz seyahat rejiminin önünü tıkayabileceği korkusu yaratmaktadır.

Söz konusu bu cümle, başka bir unsuru daha barındırmaktadır: Tüm Üye Devletler vize serbestliği diyalogunun takibinde söz sahibidirler. Başka bir deyişle Üye Devletler, Kosova için yeni kriterlerin koyulmasını da önerebilirler. Ayrıca Kosova, diğer beş Batı Balkan ülkesi ile kıyaslandığında, vize serbestliği öncesinde vize kolaylaştırma sunulmayan tek Balkan ülkesidir.

⁸⁵ Kosova'ya yönelik vize yol haritası, http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/eu_travel/visa_liberalisation_with_kosovo_roadmap.pdf, Sayfa 1

Soru 58: AB'nin vize serbestliği politikası sadece Batı Balkanlarla mı sınırlıdır?

AB'nin Batı Balkanlarda beş ülke için vizeyi kaldırması, hiç şüphesiz vizesiz seyahat alanında AB'nin son yıllarda imza attığı en büyük başarılarından biri olmuştur. Ancak AB, kişilerin serbest dolaşımını sadece Batı Balkanlar için öngörmemiştir. 2003 yılında Avrupa Komşuluk Politikası'nın (*European Neighbourhood Policy*) başlatılmasının ardından AB, Doğu Ortaklığı (*Eastern Partnership*) adıyla Avrupa'nın doğu sınırlarına komşu ülkelerle de yakın iş birliği içerisine girmiştir. Doğu Ortaklığı kapsamında ilgili stratejiyi hazırlayan Avrupa Komisyonu, bu program dâhilindeki Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna ile imzaladığı ikili anlaşmalarda, vize kolaylığı ve geri kabul anlaşmaları müzakerelerini başlamıştır. Hiç şüphesiz bu ülkeler ile ortaklaşa yürütülen program dâhilindeki vize kolaylığı ve geri kabul anlaşmalarının nihai hedefi vize serbestliğidir. AB Genel İşler Konseyi'nin 2 Aralık 2009 tarihli toplantısında, AB'nin yeni göçmen politikasını oluşturan Stockholm Programı'na ilişkin yapılan görüşmeler sırasında, bu düşünce açık bir şekilde ortaya konmuştur⁸⁶.

Doğu Ortaklığı çerçevesinde bu ülkeler ile vize serbestliği rejimi müzakerelerinde, aynen beş Batı Balkan ülkesi için geçerli olan strateji uygulanmıştır. Başka bir deyişle, vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmalarının müzakere edilmesi ve uygulanmasının ardından, Avrupa Komisyonu'nun doğu ülkelerine “vize serbestliğine yönelik eylem planları” (*action plans for visa liberalisation*) vermesi öngörülmüştür. Batı Balkan ülkelerine verilen vize serbestliği yol haritalarının bir benzeri olan vize serbestliğine yönelik eylem planı, dört ayrı kategoride (belge güvenliği, yasa dışı göç ve sınır yönetimi, kamu düzeni ve güvenliği, dış ilişkiler ve temel haklar) bu ülkelere karşılanılması istenen kriterleri (*benchmarks*) içermektedir.

Ancak Batı Balkan ülkeleri için uygulanan stratejiden farklı olarak, Doğu Ortaklığı kapsamında ki ülkeler ile sürecin açık uçlu ve daha uzun sürmesi istenmiştir. Zaten AB, Doğu Ortaklığı kapsamındaki ülkelere “vize serbestliği yol haritası” yerine “vize serbestliğine yönelik eylem planı” vermek istemesiyle bu niyetini açıkça dile getirmektedir. Aynı şekilde, 7 Mart 2009 tarihinde Prag'da gerçekleştirilen Prag Doğu Ortaklığı Zirvesi Ortak Deklarasyonu'nun 7. Maddesi'nde bu niyet açık bir şekilde dile getirilmiştir.

Prag Doğu Ortaklığı Zirvesi Ortak Deklarasyonu 7 Mayıs 2009, Prag

“Madde 7: *Vatandaşların serbest dolaşımı ve güvenli bir ortamda vize serbestliği, Doğu Ortaklığı'nın bir diğer önemli unsurunu oluşturur. Vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları ile ortak ülkelerde kişilerin serbest dolaşımı teşvik edilirken; AB'nin Göçe İlişkin Kültürel Yaklaşımı'na paralel olarak, uzun vadede ortak ülke vatandaşlarına vizelerin kaldırılmasına dönük, ülke bazında iyi yönetilen ve güvenli hareketliliğin tesisi temeline dayanan, ileri adımları atılacaktır.*”

www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf

⁸⁶ AB Genel İşler Konseyi'ne AB Dönem Başkanlığı Notu, “*Stockholm Programı – Vatandaşlarına hizmet eden ve koruyan açık ve güvenli bir Avrupa*”, 2 Aralık 2009, <http://register.consilium-europa.eu/pdf/enog/st17/st17024.en09.pdf>, Sayfa 79

Soru 59: Balkan ülkeleri için sunulan vize serbestliği yol haritaları ile Doğu Ortaklığı çerçevesindeki ülkeler için sunulan vize serbestliğine yönelik eylem planları arasında şeklen nasıl bir fark vardır?

Şeklen bakıldığında, Batı Balkan ülkelerine vize serbestliği kazandıran vize serbestliğine yönelik yol haritaları ile Doğu Ortaklığı çerçevesindeki ülkelere sunulan vize serbestliğine yönelik eylem planları arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Her iki tür belgede de AB, ilgili ülkelerde yerine getirilmesi gereken reformları (belge güvenliği, yasa dışı göç, kamu düzeni ve güvenliği, dış ilişkiler ve temel haklar) dört ayrı blok halinde sıralamıştır. Yol haritalarında olduğu gibi, benzer kriterlerin karşılanması istenmektedir. Değerlendirme sürecinde de herhangi bir farklılık öngörülmemiştir. Avrupa Komisyonu, süreci takip etmek ve raporlamakla sorumludur.

İki coğrafya için sunulan, iki farklı tür belgedeki en önemli fark ise Doğu Ortaklığı çerçevesindeki ülkelere verilen eylem planlarının iki aşamadan (*phase*) oluşmasıdır. Bu çerçevede, “birinci aşama” (*first phase*) yasal çerçevenin oluşturulması ve siyasi planlamanın yapılması, “ikinci aşama” (*second phase*) ise yasal çerçevenin uygulanması olarak belirlenmiştir. Hâlbuki Batı Balkan ülkelerine verilen yol haritalarında süreç, bu denli keskin bir çizgi ile ayrılmamış, yasal çerçevenin oluşturulması ve uygulanması eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir. Başka bir deyişle AB, Doğu Ortaklığı çerçevesinde vize serbestliği müzakereleri yürüten ülkelere önce yasal düzenlemeleri görmek, ardından uygulamasını yakından takip etmek istemiştir. Böylelikle AB, yasal düzenlemeler konusunda tam olarak tatmin olmadan, bir sonraki aşamaya geçiş hakkında elinde tutacaktır.

Buna bağlı olarak AB, Doğu Ortaklığı coğrafyası ülkeleri ile yürüttüğü müzakerelerde şu farklılığı da ortaya koymuştur: Birinci aşamadan ikinci aşamaya geçiş, AB Konseyi’nin onayı ile mümkün olacaktır. Yani AB Konseyi, birinci aşamada yer alan ve vize serbestliği rejimine yönelik kriterlerin ilgili ülkeler tarafından tamamen karşılandığını teyit etmeden, ikinci aşamaya geçiş mümkün olmayacaktır. Bugüne kadar vize serbestliğine yönelik eylem planlarının sunulduğu iki ülke için, ilgili belgelerde söz konusu kriter şu şekilde ifade edilmektedir:

“(…) birinci aşamada yer alan kriterlerin karşılanması yakından takip edilerek, Avrupa Komisyonu ile AB Konseyi’nin onaylamasının ardından, ikinci aşamada yer alan kriterlerin değerlendirmesine geçilecektir.”⁸⁷

⁸⁷ Moldova için vize serbestliğine yönelik eylem planı, <http://www.gov.md/doc.php?l=en&idc=447&id=3397>, Sayfa 3; Aynı şekilde Ukrayna için vize serbestliğine yönelik eylem planı, <http://novisa.com.ua/upload/file/EU-Ukraine-Action-Plan.pdf>, Sayfa 3

Soru 60: Doğu Ortaklığı çerçevesinde vize serbestliği müzakerelerinin yürütüldüğü ülkeler ile süreç hangi aşamadır?

Doğu Ortaklığı çerçevesinde vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları müzakerelerini en hızlı tamamlayıp, AB'den vize serbestliğine yönelik eylem planını almaya hak kazanan ilk ülke Ukrayna olmuştur. Ukrayna'yı, Moldova takip etmiştir. Ukrayna'ya eylem planı Kasım 2010 tarihinde, Moldova'ya ise Ocak 2011 tarihinde verilmiştir. Ukrayna ile vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları 18 Haziran 2007'de imzalanmış, her iki anlaşma 1 Ocak 2008'de yürürlüğe girmiştir. İki yıl sonrasında ise Ukrayna vize serbestliğine yönelik eylem planını almaya hak kazanmıştır. Moldova için de her iki anlaşmanın imzalanma ve yürürlüğe girme tarihleri aynıdır.

Gürcistan ile vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları Mart 2011 de yürürlüğe girmiş, Avrupa Komisyonu, bu ülkeye vize serbestliğine yönelik eylem planını 4 Haziran 2012'de iletmıştır. Doğu Ortaklığı çerçevesinde vize serbestliğine en uzak ülkeler ise Beyaz Rusya, Ermenistan ve Azerbaycan'dır. Bu ülkeler ile halen vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları müzakereleri devam ettirilmektedir (*Bkz. Tablo 25*).

	VKA ve GKA imzalanma tarihi	VKA ve GKA yürürlüğe giriş tarihi	Vize Serbestliğine yönelik Eylem Planlarının sunulma tarihi
Ukrayna	18 Haziran 2007	1 Ocak 2008	Kasım 2010
Moldova	10 Ekim 2007	1 Ocak 2008	Ocak 2011
Gürcistan	-	Mart 2011	Haziran 2012
Azerbaycan	<i>Halen devam etmekte</i>	-	-
Beyaz Rusya	<i>Halen devam etmekte</i>	-	-
Ermenistan	<i>Halen devam etmekte</i>	-	-

Batı Balkanlar ile bir karşılaştırma yapıldığında, Batı Balkanlarda Makedonya ne ise Ukrayna da bu ülkenin Doğu Ortaklığı'ndaki karşılığıdır. Moldova, Sırbistan ve Karadağ ile benzer ilerleme seviyesi gösterirken; Gürcistan, Arnavutluk ve Bosna Hersek'e yakın bir seyir izlemiştir. Batı Balkanlardaki vize serbestliği sürecinden uzun süre dışlanan Kosova'nın kaderini, Doğu Ortaklığı'nda üç ülke paylaşmaktadır: Ermenistan, Beyaz Rusya ve Azerbaycan.

Soru 61: Moldova'ya verilen vize serbestliğine yönelik eylem planı ve Avrupa Komisyonu'nun bu ülkeye yönelik değerlendirmesinde hangi konular öne çıkmaktadır?

7 Mart 2009 tarihinde gerçekleştirilen Prag Doğu Ortaklığı Zirvesi sonrasında, Moldova'ya vize serbestliğine yönelik eylem planının verilmesine, 1-2 Mart 2009 tarihinde gerçekleştirilen Moldova-AB İş Birliği Konseyi (*EU-Moldova Cooperation Council*) toplantısında karar verilmiştir. Eylül 2010 tarihinde, ilgili dört blok için düzenlenen iki heyet ziyareti sonrasında hazırlanan değerlendirme raporu (*Gap Analysis*), Moldova'ya verilen vize serbestliğine yönelik eylem planının temelini oluşturmaktadır. 25 Ekim 2010 tarihinde toplanan AB Konseyi, söz konusu değerlendirme raporlarından hareketle Avrupa Komisyonu'ndan, Moldova'ya yönelik taslak eylem planının hazırlanmasını ve planın bu ülkeye sunulmasını istemiştir⁸⁸. Komisyon'un 16 Aralık 2010 tarihinde son halini verdiği eylem planı, Avrupa Komisyonu'nun İçişlerinden Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström tarafından, 24 Ocak 2011 tarihinde Moldova'ya teslim edilmiştir⁸⁹.

Moldova Hükümeti, Vize Serbestliğine Yönelik Eylem Planı'nın Uygulanmasına İlişkin Hareket Planı (*National Implementation Plan of the Visa Liberalisation Action Plan*) başlığını taşıyan, kendi eylem planını 17 Şubat 2011 tarihinde Avrupa Komisyonu'na sunmuş⁹⁰, Avrupa Komisyonu ise söz konusu hareket planına ilişkin ilk değerlendirme raporunu Eylül 2011 tarihinde⁹¹, ikinci değerlendirme raporunu ise Eylül 2012 tarihinde yayımlamıştır⁹².

qMoldova'ya ilişkin sunulan vize serbestliğine yönelik eylem planında⁹³ ve Komisyonu'nun Moldova'ya ilişkin birinci ve ikinci değerlendirmelerinde, şu konular gündemin üst sıralarına çıkmaktadır:

- Moldova vatandaşlarının, AB ile Moldova Hükümetinin vize serbestliği rejimine ilişkin yürüttüğü sürecin farkında olabilmesi için, tüm Moldova vatandaşlarına biyometrik pasaportların dağıtılması büyük önem arz etmektedir.
- Başta Ukrayna olmak üzere komşu ülkeler ile olan iş birliği artırılmalı, bu çerçevede özellikle daha iyi sınır yönetimi sistemlerinin geliştirilmesi ve göçe ilişkin sorunların çözümü konularında ortak çalışmalarda bulunulmalıdır.
- Yolsuzluk, Moldova'nın en önemli sorunlarından biri olarak görülmektedir. Ülkede yaygın olarak görülen yolsuzluk, bu ülkenin imajına da zarar vermektedir. Moldova Hükümeti, ulusal sivil toplum örgütleri ile ortak bir şekilde yolsuzlukla mücadeleyle ilişkin kapsamlı programlar oluşturulmalıdır.
- Moldova Hükümeti, insan hakları ile azınlıkların korunması alanlarında daha fazla çaba sarf etmelidir.
- İlgili reformların uygulanması alanında en büyük sıkıntı, ülkede siyasi istikrarın kurulamamasıdır. Reform sürecinin devam etmesi için ülkenin bir an önce siyasi istikrara kavuşturulması gereklidir.

⁸⁸AB Konseyi Sonuç Bildirgesi, 25 Ekim 2010, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/117335.pdf

⁸⁹Moldova Cumhuriyeti Hükümeti Resmi Sitesi, 24 Ocak 2011, <http://www.gov.md/libview.php?l=ro&idc=436&id=3400>

⁹⁰Vize Serbestliğine Yönelik Eylem Planı'nın Uygulanmasına İlişkin Hareket Planı (Moldova), <http://www.azi.md/uploads/docs/11/4d5e41b3ccb3a.pdf> [php?l=ro&idc=436&id=3400](http://www.azi.md/uploads/docs/11/4d5e41b3ccb3a.pdf)

⁹¹Avrupa Komisyonu'nun Moldova'nın Hareket Planı'na ilişkin ilk değerlendirme raporu, Eylül 2011, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/news/intro/docs/20110920/md_vlap_1st_progress_report_sec_2011_1075_f_en_document_travail_service.pdf

⁹²Avrupa Komisyonu'nun Moldova'nın Hareket Planı'na ilişkin ikinci değerlendirme raporu, Eylül 2012, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/news/intro/docs/20120209/md_2nd_pr_vlap_swd_2012_12_final.pdf

⁹³Moldova için vize serbestliğine yönelik eylem planı, <http://www.gov.md/doc.php?l=en&idc=447&id=3397>

- Sivil toplum ve medya iş birliği ile vize serbestliği sürecine ilişkin tüm Moldova vatandaşlarını kapsayan kampanyaların yapılması gereklidir. Söz konusu kampanyalar, ilke vatandaşlarının vize serbestliği rejiminin getireceği kazanımları göstermesi açısından faydalı olacaktır. Ayrıca söz konusu kampanyalar, ilke vatandaşlarının reform sürecine olan desteğini de artıracaktır.
- Yasal düzenlemeler konusunda gösterilen çabanın, uygulamada da gösterilmesi gereklidir.

Soru 62: Ukrayna'ya verilen vize serbestliğine yönelik eylem planı ve Avrupa Komisyonu'nun bu ülkeye yönelik değerlendirmesinde hangi konular öne çıkmaktadır?

7 Mart 2009 tarihinde gerçekleştirilen Prag Doğu Ortaklığı Zirvesi sonrasında, Ukrayna vatandaşları için vizelerin kaldırılmasına yönelik vize diyalogunun başlatılmasına ilişkin ilk değerlendirmeler, 4 Aralık 2009 tarihinde Kiev'de toplanan AB-Ukrayna Zirvesi'nde yapılmıştır. 9 Haziran 2010 tarihinde AB-Ukrayna İçişleri Bakanları toplantısında konunun yeniden ele alınmasının ardından, 22 Kasım 2010 tarihinde Ukrayna'ya vize serbestliğine yönelik eylem planı, Avrupa Komisyonu tarafından sunulmuştur⁹⁴.

- Ukrayna Hükümeti, 22 Nisan 2011 tarihinde Vize Serbestliğine Yönelik Eylem Planı'nın Uygulanmasına İlişkin Hareket Planı (National Implementation Plan of the Visa Liberalisation Action Plan) adıyla hazırladığı eylem planının, Avrupa Komisyonu'na sunmuştur⁹⁵. Komisyon ise söz konusu hareket planına ilişkin ilk değerlendirme raporunu 16 Eylül 2011 tarihinde⁹⁶, ikinci değerlendirme raporunu ise 9 Şubat 2012 tarihinde⁹⁷ yayımlamıştır.
- Ukrayna'ya ilişkin sunulan vize serbestliğine yönelik eylem planında ve Komisyonu'nun Moldova'ya ilişkin birinci ve ikinci değerlendirmelerinde, şu konular gündemin üst sıralarına çıkmaktadır:
- Ukrayna'nın eylem planına uyum seviyesi, kimi bloklarda ileri düzeyde olmasına rağmen birçok blok için halen düşük seviyededir. Bu çerçevede Blok 2 (Yasa Dışı Göç ve Geri Kabul) ve Blok 3 (Kamu Düzeni ve Güvenliği) uyumun en ileri düzeyde olduğu bloklardır. Ancak Ukrayna, özellikle biyometrik pasaportların tüm Ukrayna vatandaşlarına dağıtımı konusunda istenilen ilerlemeyi sağlayamamış, "Dış İlişkiler ve Temel Haklara" ilişkin Blok 4'te de önemli eksiklikleri bulunmaktadır.
- Biyometrik pasaportlara ilişkin yasa teklifinin kabulünde yaşanan sıkıntılar nedeniyle Ukrayna, vatandaşlarına ilgili standartlara uyumlu seyahat belgelerinin verilmesi konusunda sorunlar yaşamaktadır.
- Entegre sınır kontrolü kapsamında ileri düzeyde uyum sağlanmış, Ukrayna Hükümeti entegre sınır kontrolüne ilişkin Eylem Planını kabul etmiştir. Aynı şekilde göç politikalarına ilişkin yasal çerçeve yürürlüğe girmiş, eylem planları uygulanmaya başlanmıştır.
- Özellikle yolsuzluk ve insan ticareti ile mücadele alanlarında daha fazla çabanın sarf edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle yolsuzlukla mücadeleye ilişkin bağımsız bir ulusal kurumun oluşturulmasına ilişkin herhangi bir adım atılmamıştır.
- Kamu düzenine ilişkin olarak, uluslararası yasa uygulama iş birliğinin geliştirilmesi gereklidir. Bu çerçevede başta EUROPOL olmak üzere diğer AB kurumları ile iş birliği yapılmasına imkân tanıyan mekanizmaların oluşturulması gereklidir.
- Her ne kadar Ukrayna, insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelere taraf bir ülke olsa da mevcut yasal çerçevenin uygulanması alanında ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır.
- Ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin yasal çerçeve hazır olmasına rağmen, konuya ilişkin eylem planı halen kabul edilmemiştir.

⁹⁴ Ukrayna için vize serbestliğine yönelik eylem planı, <http://novisa.com.ua/upload/file/EU-Ukraine-Action-Plan.pdf>, Sayfa 1-2

⁹⁵ Vize Serbestliğine Yönelik Eylem Planı'nın Uygulanmasına İlişkin Hareket Planı (Ukrayna), <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/494/2011?test=4/UMfPEGznhh/1D.Zi/WVC1AHI4dQs80msh8le6>

⁹⁶ Avrupa Komisyonu'nun Ukrayna'nın Hareket Planı'na ilişkin ilk değerlendirme raporu, 16 Eylül 2011, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/news/intro/docs/20110920/ua_vlap_1st_progress_report_sec_2011_1076_f_en_document_travail_service.pdf

⁹⁷ Avrupa Komisyonu'nun Ukrayna'nın Hareket Planı'na ilişkin ikinci değerlendirme raporu, 9 Şubat 2012, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/news/intro/docs/20120209/ua_2nd_pr_vlap_swd_2012_10_final.pdf

Soru 63: Moldova ve Ukrayna, vize serbestliği sürecinde hangi aşamada bulunmaktadır?

Avrupa Komisyonu Kasım 2010 tarihinde Ukrayna'ya, Ocak 2011 tarihinde ise Moldova'ya vize serbestliğine yönelik eylem planlarını sunmuştur. Sonrasına Komisyon, Eylül 2011 ve Şubat 2012 tarihlerinde Ukrayna'ya, Eylül 2011 ve Eylül 2012 tarihlerinde Moldova'ya yönelik ikişer değerlendirme raporu yayımlamıştır. Sunulan son değerlendirme raporlarında, her iki ülkede de yasal çerçevenin oluşturulması ve siyasi planlamanın yapılmasına ilişkin birinci aşamanın (*first phase*) halen tamamlanmadığı ifade edilmekte, dolayısıyla yasal çerçevenin uygulanmasına yönelik ikinci aşamaya (*second phase*) geçilmesi tavsiye edilmemektedir.

Soru 64: Rusya, AB'nin vize serbestliği politikasında nerede durmaktadır?

Rusya, bir Batı Balkan ülkesi değildir. Rusya, Doğu Ortaklığı veya Avrupa Komşuluk Politikası dâhilinde bir ülke de değildir. Ancak vizesiz seyahat, Rusya-AB gündeminin üst sıralarındaki yerini yıllardır muhafaza eden konuların başında gelmektedir. Bu kapsamda AB, Eylül 2007 tarihinden bu yana Rusya ile “Ortak Adımlar Anlaşması” (*Common Steps Agreement*) adı altında vize serbestliği diyalogu yürütmektedir. Söz konusu “Ortak Adımlar”, vize serbestliği yol haritası veya vize serbestliğine yönelik eylem planına verilen bir başka isimdir. İki taraf, Nisan 2011 tarihinde program üzerinde anlaşmaya varmışlardır.

Rusya ile başlatılan “Ortak Adımlar” programı, içerik olarak Batı Balkan ülkelerine sunulan yol haritaları veya Doğu Ortaklığı ülkelerine sunulan eylem planları ile benzer özellikler gösterse de vize serbestliğini uzun vadede öngörmesi sebebiyle, Doğu Ortaklığı ülkelerine verilen eylem planlarına daha yakın durmaktadır. AB, Rusya ile yürüttüğü müzakerelerde kriterleri zorlaştırarak, ülkedeki göç, sığınma ve vize politikalarını doğrudan etkilemek istemekle birlikte demokratikleşme sürecine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Ancak Rusya örneği, diğer tüm coğrafyalardan çok daha farklıdır. Rusya'nın siyasi geleneğini, Batı Balkan ülkeleri veya Doğu Ortaklığı ülkeleri ile aynı kefeye koymak mümkün değildir. Dolayısıyla demokratik dönüşüm ve Rusya'nın bu dönüşümde AB'nin oynadığı/oyunacağı rolü kabul ve absorbe etmesi, çok daha zor, çok daha tartışmalıdır.

İşte bu noktada Rusya ile yürütölen vize serbestliği müzakereleri, Ruslara vize muafiyeti verilip verilmemesi konusundan çok, ne zaman ve hangi kurallar çerçevesinde bunun gerçekleşeceği konusuna odaklanmıştır. Kriterlerin kolaylaştırılıp, hızlı bir şekilde Rusya'ya vize serbestliği verilmesinin riski, Makedonya ve Moldova ile karşılaştırıldığında çok daha büyüktür. Diğer yanda kriterlerin sıkılaştırılması ve sürecin uzaması, AB'nin bu coğrafyadaki imajına ve Rusya üzerindeki yumuşak gücüne zarar verecektir. Dolayısıyla AB'nin diğer coğrafyalara uyguladığı sürecin bir benzerini Rusya'ya uygulaması zordur. Hâlihazırda Rus vatandaşları Schengen vizesi uygulamaları nedeniyle ciddi sıkıntılara maruz kalmakta, vize serbestliği konusundaki kafa karışıklığı da Rus coğrafyasında AB'nin elini zayıflatmaktadır.

Soru 65: AB'nin vize serbestliği stratejisi, başarılı bir dış politika aracı mı?

Görüldüğü üzere, AB'nin doğruya doğru genişlemesi ile birlikte Schengen sınırlarından Birlik top- raklarına doğru sığınmacı trafiğın kontrolü, hem Birliği dış tehlikelere karşı korumak hem de AB'nin iç güvenliğini sağlamak için elzem bir gereksinim haline gelmiştir. AB'nin iç ve dış güvenliği arasın- da doğrudan bağlantı kurulması ile de bu iki boyut, AB'nin güvenliğinin ayrılmaz parçası olarak ka- bul edilmiştir. Böylelikle bu konu, AB'nin Adalet ve İçişleri gündeminin bir parçası haline gelmiş; çö- züm ise vize, sığınma ve göçe ilişkin daha katı kurallar koymaktansa komşu ülkeler ile kurumsal iliş- kilerin daha fazla geliştirilmesi, sınır denetimi ve teknolojik altyapının oluşturulması şeklinde gerçek- leşmiştir. Aynı zamanda AB, sınır komşularında ekonomik kalkınma ve demokratik yönetişimin gelişt- irilmesinin güvenli bir ortam hedefine ulaşmakta temel gereksinim olduğundan hareketle, komşu ül- kelere yönelik yepyeni bir stratejinin temellerini atmıştır: Vize serbestliği stratejisi.

Bir dış politika aracı olarak vize serbestliği stratejisi ile AB, bir yanda kendi iç ve dış güvenliği- ni teminat altına alırken, diğer yanda komşu ülkelerdeki demokratikleşme süreçlerini doğrudan etki- leme yolunu seçmiştir. AB, genişleme sürecinde aday ülkelere uyguladığı “koşulluluk” mekanizması- nın bir benzerini, bu yeni stratejisinde uygulamıştır. Kuralları AB tarafından önceden belirlenmiş bir süreç karşılığında, komşu ülke vatandaşlarına uygulanan vizenin önce kademeli olarak kolaylaştırıl- ması, sonrasında da kalkması şeklinde işleyen bu süreç, AB'nin dış politikada uyguladığı önemli bir araç haline gelmiştir. Bu araç, AB'nin komşuluk politikasının gücünü açık bir şekilde ortaya koyar- ken, AB'ye yumuşak ve normatif pazarlık gücü de kazandırmıştır.

Ancak AB'nin yürüttüğü vize serbestliği sürecinin, komşu ülkelere tepsi içinde sunulan bir hedi- ye olmadığı da aşikârdır. AB, ilgili ülkelerden vizelerin kaldırılması karşılığında, vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları ile vize diyalogu çerçevesinde belirlenen kriterlerin yerine getirilmesini ta- lep etmiştir. Söz konusu kriterler, geri kabule ilişkin teknik ayrıntılardan biyometrik pasaporta geçişe, sınır güvenliğinin artırılmasından organize suç, yolsuzluk, insan ticareti ve uyuşturucuyla mücadele- ye kadar nihai çözümün daha uzun vadede gerçekleşeceği alanlarda yasal ve uygulama bazlı adımlar- ın atılmasını içermektedir. Ayrıca tüm süreç ve sonrası, ilgili ülkelerin AB'li kurumlar ve Üye Dev- letler ile daha sıkı bir iş birliği çerçevesinde çalışmasını öngörmektedir.

Vize serbestliği süreci bu bakımdan, AB ile vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları imzala- yan ülkeler için, başlı başına bir mücadele alanı haline gelmiştir. Çünkü ülkeleri yasa dışı göçe karşı önlem almaya teşvik eden ve AB ile üçüncü ülkeler arasında imzalanan geri kabul anlaşmaları, bir ül- keyi transit kullanarak AB'ye geçen o ülke veya diğer üçüncü ülke vatandaşlarının geri kabulünü dü- zenler. Başka bir deyişle AB ile imzalanan geri kabul anlaşmaları sadece o ülke vatandaşlarını değil, söz konusu ülkeye yasa dışı yollar ile giriş yapmış diğer üçüncü ülke vatandaşlarını da kapsar. Dolayısıyla AB ile imzalanan geri kabulün arkasında, diğer ülkelerle de uygun geri kabul süreçlerinin yü- rürlükte olması, yoksa benzer süreçlerin başlatılması gereklidir.

İşte bu yayında, AB'nin çok farklı coğrafyalarda yürüttüğü vize serbestliği stratejisi, teknik detay- ları ile sorular halinde ele alınmıştır. 4,5 milyon km² alana sahip 500 milyonluk AB, vize serbestliği sürecinde 312 milyon nüfuslu ve 18,5 milyon km² alanı kaplayan bir bölge ile müzakere etmektedir. Başka bir deyişle AB'nin vize serbestliği stratejisi, kendi yüzölçümünün dört katı büyüklüğünde, nü- fusun ise yarısından fazla bir coğrafyayı kapsamaktadır. Bu, hiç kolay bir görev değildir. Dolayısıyla tüm coğrafyalara uygulanan vize serbestliği stratejisini “başarı” olarak nitelendirmek, iyimser olur.

Hiç şüphesiz AB, vize serbestliğinin verildiği ilk grup ülkelerin ardından (Makedonya, Sırbistan ve Karadağ), konuyu çok daha dikkatli şekilde takip etmiştir. İlerleyen süreçte diğer ülkeler için ku- rullar katılaştırılmış ve nihai hedef olan iç güvenliğin sağlanmasına yönelik, ileri adımların atılma- sı beklenmiştir. Başka bir deyişle AB, vize serbestliği stratejisinde zamanla eksiklikleri ve aksamala- rı fark ederek, süreci düzeltme yolunu seçmiştir. Her bir ülkeye vize serbestliği verilmesinin ardından

evrimleşen bu yaklaşım, bu yayında ele alınan ve farklı coğrafyalardaki ülkelere sunulan vize yol haritalarında açık bir şekilde görülmektedir.

Ancak, bir noktanın altını çizmekte yarar var: *Kuralların katılaşıyor olması, vize serbestliği sürecinde AB'nin başarısızlığını göstermez, aksine sürecin yeni gereksinimleri karşılamaya yönelik düzenlenebilmesi açısından AB'nin manevra gücünü ortaya koyar. Fakat bir dış politika aracı olarak vize serbestliğinin başarılı olup olmadığı, farklı ülkeler ile yürütülen müzakerelerde AB'nin tutumu ve bu ülkeler için nihai hedef olan vatandaşlarına vize muafiyeti tanınıp tanınmadığı ile ölçülebilir.*

Bu perspektiften bakıldığında;

- *Kosova'nın Balkanların orta yerinde kendi kaderine terk edilmiş olması ve yeniden başlayan süreçte komşu Balkan ülkelerine göre çok daha ağırlaştırılmış, farklı ve keyfiyete açık bir şekilde müzakere ediyor olması,*
- *Doğu Ortaklığı çerçevesinde, müzakerelerin yürütüldüğü ülkelerden sadece yarısı ile belli bir noktaya gelinmiş iken diğer yarısı ile sürecin aksamış olması ve bu ülkeler ile yürütülen süreçlerin öncelikli olarak vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmalarının imzalanmasına dönük olup, vize serbestliği, uzun vadeli bir hedef olarak belirlenmiş olması,*
- *Rusya ile yürütülen sürecin ise bu ülkenin vatandaşlarına vize muafiyeti verilip verilmemesi konusundan çok, ne zaman ve hangi kurallar çerçevesinde bunun gerçekleşeceği konusuna odaklanmış olması,*

AB'nin bir dış politika aracı olarak kullandığı vize serbestliği stratejisinin, başarı düzeyi ile ilgili soru işaretlerini artırmaktadır.

AB'NİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELER İLE YÜRÜTTÜĞÜ VİZE SERBESTLİĞİ SÜREÇLERİNİN ÖZETİ

AB'nin üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik vize uygulamaları ilk defa, 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile Avrupa'nın gündemine gelmiştir. Söz konusu Antlaşma, Birliğin dış sınırlarından geçerken vizeye sahip olması gereken ülke vatandaşlarını açık bir şekilde belirlemede ve sahip olunması gereken vizelerde ortak bir standardın oluşturulmasını sağlamaktadır. 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması ise vize uygulamalarını, Birlik çerçevesinde çok daha farklı bir konuma getirmekte, AB'nin ortak vize politikasının temelini atmaktadır. “*Vize, Sığınma, Göç ve Kişilerin Serbest Dolaşımına İlişkin diğer Politikalar*” isimli IV. Başlık altında, daha önce Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'nın (Roma Antlaşması) 3. Sütunu altında yer alan “*Adalet ve İşbirliğinde İş Birliği*” başlığına ait olan hükümler, Birliğin yasal çerçevesine dâhil edilmiştir. Ayrıca Amsterdam Antlaşmasına Ek Protokol ile Schengen müktesebatı da AB yasal çerçevesine alınmıştır.

Roma Antlaşması'nın IV. Başlığı altında 62. Madde (62/1), Konsey'e Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonraki beş yıl içinde, 14. Madde'ye uygun olarak, Birlik vatandaşları veya üçüncü ülke vatandaşları kişiler üzerinde herhangi bir kontrol olmaksızın iç sınırları geçmenin sağlanması için gerekli önlemleri alma görevini vermektedir.

62/2 ise, Üye Devletlerin dış sınırlarının geçilmesinde, kişiler üzerindeki kontrolün standardını ve usulünü belirleme yetkisini Konsey'e vermektedir. 62/2/b, üç ayı geçmeyen seyahatlere ilişkin vize kurallarını ve formatını belirlerken, vizeye tâbi olan veya olmayan üçüncü devlet vatandaşlarının listesini belirleme görevini Konsey'e vermiştir (62/2/b/i).

Konsey, 15 Mart 2001 tarihinde 62/2/2/b/i'ye göre belirlenen listeyi açıklamış; 2 Haziran 2005 tarihinde bu listede değişiklik yapmıştır (851/2005 sayılı Konsey Tüzüğü). Bu değişiklik ile kendi vatandaşlarından vize istenmeyen üçüncü ülke tarafından (EK II), herhangi bir AB üyesi ülke vatandaşları için vize istenmesi halinde “*karşılıklılık*” ilkesine göre önlem alınması (1/4) ve Birliğe üye olmadığı halde Schengen Anlaşması'na taraf olan İzlanda, Norveç ve İsviçre'nin durumları ele alınmıştır.

539/2001 sayılı ve 15 Mart 2001 tarihli Dış Sınırları Geçerken Vize Zorunluluğu Olan ve Olmayan Ükelere İlişkin Konsey Tüzüğü'nün 1. Maddesi'nin 1. Paragrafı'nda, Ek I'de belirlenen ve vize istemine tâbi üçüncü ülke vatandaşlarının vize alma zorunluluğundan bahsedilmektedir. 2. Paragraf ise Ek II'de yer alan üçüncü ülke vatandaşlarının vizeden muaf olduğunu belirtmektedir. 1. Madde'nin 4. Paragrafı ise, vize mecburiyeti koşullarını belirlemektedir.

*

Bu kitapta, 65 soruda vize serbestliği sürecini incelediğimiz on üç ülke; Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna Hersek, Beyaz Rusya, Ermenistan, Gürcistan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Moldova, Rusya, Sırbistan, Ukrayna; artı Türkiye; 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü kapsamında, vize zorunluluğu bulunan ve Ek I'de yer alan ülkeler arasında bulunması kaydıyla, bu ülkelerin vatandaşı milyonlarca kişi ile Avrupa arasında vize duvarları inşa edilmiştir.

Eskiden Avrupa topraklarına girerken vize alma zorunluluğu olmayan bu ülkelerin vatandaşı milyonlarca kişi için vize, uzun yıllar ayrımcılığın, aşağılanmanın, küçük düşürülmenin, haksızlığın ve eziyetin simgesi olmuştur. Bu ülke kamuoylarında vize konusunda duyulan öfke ve kızgınlığın Avrupa'ya duyulan karşıtlık haline de dönüştüğü, reaktif ve duygusal temelli Avrupa karşıtlığını tetiklediği söylenebilir.

*

4,5 milyon km² alana sahip 500 milyon nüfuslu AB'nin, yayında yer verilen on üç ülke artı Türkiye ile beraber 312 milyon nüfuslu ve 18,5 milyon km²'ye sahip koca bir coğrafya ile 2000'li yılların başından itibaren vize serbestliği rejimine ilişkin çok farklı format ve hızda müzakereleri yürütmesi; öncelikle AB'nin sadece kendi bölgesinde değil, komşu coğrafyalarda da etkin bir güç olma çabalarının önemli bir kanıtıdır. Hiç şüphesiz, kendi yüzölçümünün neredeyse dört katı büyüklüğünde bir coğrafya ile ve kendi nüfusunun neredeyse yarısı büyüklüğünde bir nüfusa sahip geniş bir toplulukla vize serbestliğinin müzakere ediliyor olması, siyasi, teknik, bürokratik, ekonomik ve sosyal açılardan hiç kolay olmayan bir girişimdir. Ancak son kertede, bu yayında incelenen on üç ülkenin, Türkiye ile beraber ise on dört ülkenin vatandaşlarının, bugün itibarıyla AB sınırlarına giriş koşullarına bakıldığında; *14 ülkeden sadece beş ülkenin vatandaşlarına bu imkânın sağlandığı, geriye kalan dokuz ülkenin vatandaşlarının ise halen vize alma mecburiyeti bulunduğu görülmektedir.* Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse,

2000'li yılların başından beri sürdürülen yoğun çaba,

üretilen yüz binlerce sayfalık belge,

sarf edilen emek gücü ve sermaye,

on yılın sonunda heyecanla Brüksel'de verilecek kararı bekleyen farklı coğrafyadaki 312 milyon kişinin sadece yüzde 6 gibi bir kısmını memnun edebilmiştir.

*

Hiç şüphesiz, AB'nin vize serbestliği politikasının çok basit bir şekilde dört ayrı coğrafyayı kapsadığı söylenebilir: Balkanlar, Doğu Ortaklığı, Rusya ve Türkiye.

AB, her bir bölge ve ülkeyle müzakerelere başlamış, kimiyle sonlandırmış, kimiyle ise halen müzakerelere devam etmektedir. Bu yayında da görüldüğü üzere, vize serbestliği süreci her ülke için özel hazırlanmış koşulları ve karşılanması gereken kriterleri içeren bir süreç olmuştur. Vize kolaylaştırmadan geri kabule, yol haritasından takip sürecine kadar vizelerin kaldırılmasına giden yoldaki her aşama, ilgili ülkelerin yasal ve siyasi altyapısı ve AB ile olan ilişkileri çerçevesinde tasarlanmıştır. Bu nedenledir ki sunulan her bir yol haritası, sürecin hızı ve mevcut durum ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir.

Yine de, 2000'li yılların başında Balkan coğrafyası ile başlatılan vize serbestliği diyalogu, ileriki dönemlerde benzer diyalogun başlatıldığı ülkeler için bir model oluşturmaktadır. Bunun nedeni, AB'nin beş Batı Balkan ülkesi ile iki ila üç yıl gibi kısa bir sürede neticelendirdiği vize serbestliği sürecinin ulaştığı "*başarıdır*".

Aslında bu "başarı hikâyesi"ni doğru analiz etmek gerekir: Bir yanda model diğer coğrafyalara da adapte edilmeye çalışılırken, bir yanda da daha vize serbestliği kararının mürekkebi bile kurumadan kimi Üye Devletlerin durumdan duydukları rahatsızlığı dillendirmeye başladıkları gerçeği unutulmamalıdır. Başka bir deyişle, bir dış politika aracı olarak vize serbestliği bir "başarı hikâyesi" olduğu kadar başarısızlık olarak da algılanabilir.

Bir dış politika aracı olarak vize serbestliğini ister bir başarı, ister bir başarısızlık serüveni olarak yorumlayalım, şu basit gerçeği değiştirmemiz mümkün olmaz:

AB'nin Balkan coğrafyasında yürüttüğü vize serbestliği süreci, bir ilktir ve model olarak diğer coğrafyalarla yürütülen süreçlere ilham vermiştir.

AB, müzakereler sürerken bile süreç ile ilgili eksiklikleri, hataları ve yanlışları tespit etmiş, süreç içerisinde bu eksiklikleri gidermeye çalışmıştır. Vize serbestliği başka bir coğrafyaya kayınca da Balkan ülkeleri tecrübesinden çıkartılan dersler yeni coğrafyaya uygulanmıştır. Bu sebeptendir ki yol haritaları zamanla isim ve şekil değiştirmiş, daha sıkı, katı ve ayrıntılı bir hal almıştır.

Dolayısıyla, vize serbestliği süreci sadece ilgili ülkeler için değil, AB için de önemli bir “öğrenme sürecidir.” Bu süreçten hiç şüphesiz ki, her iki taraf da kârlı çıkmıştır. Entegre sınır yönetimi, insan haklarına saygı, yolsuzluk, insan ticareti, yasa dışı göçle etkin mücadele ve diğer birçoğu, modern ulus devletlerin üzerine inşa edildiği evrensel standartlardır. Vize serbestliği aracı ile AB’nin, bu standartları komşu coğrafyalarda yükseltme arzusu sadece AB’nin değil, hiç şüphesiz bu ülkelerin de menfaatindedir.

Ancak kurallar katılırken, tüm ülkelere karşı âdil ve tarafsız olma, söz konusu standartların artırılması kadar elzem bir unsurdur. Belki de vize serbestliğini bir nevi “başarısızlık hikâyesi” olarak gören veya sorgulayan kişilerin ellerini en fazla güçlendiren unsur budur.

Bu yayında açık bir şekilde görüldüğü üzere, tüm ülkelere eşit oranda âdil ve hakkaniyetli davranma konusunda AB başarısız olmuştur;

Balkanlarda Arnavutluk ve Bosna Hersek ile vize duvarları, Sırbistan, Makedonya ve Karadağ’dan tam bir sene sonra kaldırılmıştır,

Yine Balkanlarda Kosova, sürece diğer ülkeler ile beraber başlamasına rağmen, yalnız bırakılmıştır,

Balkan ülkeleri ile vize duvarları kaldırıldıktan sonra bile AB, yeni bir takım düzenlemeler ve öneriler ile bu ülkeler için duvarı yeniden örmeye çalışmıştır,

Doğu Ortaklığı çerçevesinde tasarlanan ve takip edilen strateji çok daha açık uçlu ve çok daha uzun bir zaman öngörmektedir,

Ve Türkiye ile ilgili strateji, tarafların elli yılı aşan iş birliğine rağmen daha başlayamamıştır.

Yani AB, teknik içerik kapsamında, her bir coğrafya ile yürüttüğü müzakerelerden çıkarttığı yeni dersleri, bir sonraki coğrafyaya aktarmak suretiyle geliştirirken, tüm ülkelere eşit mesafede durma ve âdil olma konusunda arzu edilen durumu maalesef sergileyememiştir.

*

Bu noktada, Türkiye gibi sürece adım atmaya hazırlanan bir ülkenin, geçmiş deneyimlerin farkında olması hiç şüphesiz büyük önem taşımaktadır. Farklı coğrafyalarda, daha da katılan kurallar çerçevesinde işleyen süreçlerin bilinmesi, Türkiye’ye yolun başında kendi stratejisini oluşturması açısından büyük fayda sağlayacaktır. Nasıl AB her farklı coğrafyadan çıkardığı dersler ile süreci kendi yararına güncelliyorsa, Türkiye veya AB ile vize serbestliği rejimi müzakeresine girecek her bir ülkenin, geçmiş deneyimlerinden kendisine yönelik dersler çıkartması gerekmektedir.

*

Umuyoruz ki AB, Türkiye ile yürüteceği süreci âdil ve tarafsız bir şekilde, zamanında Balkan ülkelerine gösterdiği istek, azim, destek ve kararlılıkla neticelendirsin.

AB'NİN ÜÇÜNCÜ ÜLKE VATANDAŞLARINA YÖNELİK VİZE UYGULAMASI

- AB'nin üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik vize uygulamasının temelleri, 1992 tarihli Maastricht Antlaşması'na dayanır. Sonrasında Amsterdam Antlaşması (1997) ile Ortak Vize Politikası'na geçilmiştir. Amsterdam Antlaşması'nın ekine dâhil edilen Schengen Antlaşması ile AB, üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik ortak vize uygulamalarını Birliğin yasal çerçevesine dâhil etmiştir.
- Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile beraber AB Konseyi, Birlik vatandaşları veya üçüncü ülke vatandaşlarının AB sınırlarındaki dolaşımına ilişkin karar verme yetkisine sahip olmuştur. Bu çerçevede Konsey, iki liste halinde vize istemine tâbi olan ve olmayan üçüncü ülkeleri, ilk olarak 15 Mart 2001 tarihinde açıklamıştır (539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü). Söz konusu liste 2005 yılında değiştirilmiş ve 851/2005 sayılı Konsey Tüzüğü şeklinde yürürlüğe girmiştir.
- 539/2001 sayılı Vize Zorunluluğu Olan ve Olmayan Ülkelere İlişkin Konsey Tüzüğü'nün 1. Maddesi ve 1. Paragrafı'nda bahsedilen Ek I, *Beyaz Liste*'yi (vize mecburiyeti olmayan ülkeler), 1. Madde ve 2. Paragrafı'nda bahsedilen Ek II ise *Kara Liste*'yi (vize mecburiyeti olan ülkeler) oluşturur.
- Bu yayında incelenen 14 ülke, 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü'nün ekli *Kara Listesi*'nde yer almış/almaktadır ve vize serbestliği süreci, teknik olarak bu ülkelerin *Kara Liste*'den *Beyaz Liste*'ye aktarılmasını öngörür.

BALKAN COĞRAFYASI

- Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılmasının ardından, Balkanlarda yaşanan yirmi yıla yakın süren kanlı süreç sonrasında, bölgenin siyasi yapılanmasının daha belirgin olmaya başlaması ile birlikte AB, sınır komşusu bölgenin demokratikleşmesi, siyasi, ekonomik ve sosyal olarak istikrara kavuşması için kolları sıvamıştır. Bu ülkeler ile başlatılan istikrar ve ortaklık süreci çerçevesinde, AB'ye üyelik perspektifi sunulmuştur.
- Bu çerçevede AB, söz konusu ülkeler ve vatandaşlarına vize serbestliği vaadinde bulunarak, Balkan coğrafyasında yeni başlayan demokratik reform sürecini hızlandırmayı ve bu ülkeleri tedricen entegre etmeyi hedeflemiş, bir anlamda vize serbestliğini bir dış politika aracı olarak kullanmıştır.
- Balkan coğrafyasında vize serbestliği, AB'nin komşuluk politikası doğrultusunda bir ödül ve ceza mekanizması olarak kullanılmıştır. Reform sürecini devam ettiren ülkeler vize serbestliği ile ödüllendirilmiş, süreçte aksamalar yaşayan ülkelere cezalandırılmıştır.
- 1980'li yıllarda Balkan ülkeleri vatandaşlarına yönelik vize uygulamaları, bu coğrafyada vatandaşların büyük sıkıntılar yaşamasına sebep olmuştur. Özellikle ülke hükümetleri ve sivil toplum örgütleri, vize uygulamalarını sert dille eleştirmişlerdir.
- Vize uygulamaları sürerken AB, bu şekilde Balkan coğrafyasındaki reform sürecine yeterince etkiye bulunamayacağını anlamıştır. Aynı zamanda AB, vize uygulamalarındaki katılık nedeniyle artan yasa dışı göç ve sınır kaçakçılığı ile kendi güvenliğinin tehdit altında olduğunu fark etmiştir.
- 2000'li yılların başında bölgede siyasi dengelerin oturmaya başlaması ile birlikte AB'de, Balkan ülkelerine vize serbestliği tanınmasına yönelik tartışmalar hız kazanmıştır.
- İlk olarak 2003 yılında Batı Balkan ülke vatandaşları için vize serbestliği verilmesi en yüksek perdeden telaffuz edilmiştir.
- Bu alandaki ilk somut adım ise 2005 yılı sonunda AB Konseyi tarafından Batı Balkan ülkeleri ile vizelerin kolaylaştırılması ve geri kabul anlaşmalarının imzalanması yönünde alınan karar sonrası, 2006 yılında Avrupa Komisyonu'nun yetkilendirilmesi sonucu atılmıştır.
- Vize kolaylaştırma, uygulamada normal vize rejiminin basitleştirilmesi (talep edilen belge sayısında azalma, vize başvuru ücretleri, vize başvuru süreleri ve vize türü ile ilgili düzenlemeler) ile vize sürecinin tüm ülkelerde, tüm vatandaşlar için daha standart hale getirilmesini öngörmektedir.
- Geri kabul ise yasa dışı yollardan AB topraklarına giriş yapan üçüncü ülke vatandaşlarının, yasal bir zeminde AB sınırlarından geçiş yaptıkları ülkeye iadesini öngörür.
- Alışılabilir bir yöntem olarak, vize kolaylaştırma ve geri kabul birbiriyle ilişkilendirilmiş bir süreçtir. Vize kolaylaştırma ile ilgili ülkelerin vatandaşlarının karşılaştıkları sorunlar giderilirken, yasa dışı göç ve sınır güvenliği gibi alanlarda ilerleme sağlanmaktadır.
- Vize kolaylaştırma ve geri kabul, vize serbestliğine giden yolun ilk adımını oluşturmaktadır. Bunu vize serbestliğine yönelik bir diyalogun başlatılması, vize serbestliğine yönelik yol haritasının oluşturulması, vize serbestliğinin verilmesi ve vize serbestliği sonrası sürecin takip edilmesi izlemektedir.
- Balkan coğrafyasında toplam süreç, üç ülke için (Makedonya, Sırbistan ve Karadağ) iki yıl; iki ülke için (Arnavutluk ve Bosna Hersek) üç yıl sürmüştür. Kosova için süreç başladığı gibi durmuş, komşu beş ülkenin vatandaşları vizesiz bir şekilde AB topraklarına giriş yapmaya başladıktan yıllar sonra yeniden açılmıştır.
- Vize serbestliğine giden yolun ilk adımını oluşturan vize kolaylaştırma ve geri kabul, benzer öğeler içerse de ülke özelinde müzakere edilen konular olmuştur. Özellikle geri kabul

müzakereleri, ilgili ülkelerin farklı ilerleme seviyeleri ve farklı hukuki yapıları nedeniyle değişkenlik göstermektedir. Her iki anlaşma için de AB tarafında müzakereleri Avrupa Komisyonu yürütürken, kararı AB Konseyi alır.

- Balkan coğrafyasında vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmalarının imzalanması, oldukça hızlı olmuştur. Takip eden adım olan vize serbestliğine ilişkin diyalogun başlatılması ve noktalanması da bir o kadar kısa sürede gerçekleşmiştir. Vize diyalogunun ardından vize serbestliği sürecinin iskeletini oluşturan vize yol haritaları, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanıp 2008 yılı ortasında beş Batı Balkan ülkesi hükümetine teslim edilmiştir.
- Vize yol haritaları, Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı, tamamı ülke özelinde tasarlanan belgelerdir. Tüm Batı Balkan ülkeleri için AB'nin adalet ve içişleri alanındaki mevcut yasal düzenlemelerin sıralandığı dört Blok ile geri kabul ve vize kolaylaştırmaya ilişkin hükümleri içerir.
- Tüm vize yol haritaları oldukça teknik düzenlemeleri içeren belgelerdir. AB'nin adalet ve içişleri konulu müktesebatının karşılanmasına yönelik; belge güvenliği, sınır denetimi ve yasa dışı göç, kamusal alanın düzeni ve güvenliği ile dış ilişkiler ve insan haklarına ilişkin oldukça geniş yelpazede teknik yükümlülükleri içerir.
- Batı Balkan ülkeleri için sayıları 40 ila 42 arasında değişen kriterin karşılanması talep edilmiştir.
- Vize yol haritası müzakerelerinde teknik süreç, Avrupa Komisyonu tarafından şartların belirlenmesi, ilgili ülke hükümetlerinin kaydedilen ilerlemeye yönelik süreci raporlaması, mevcut durumun uzmanlar tarafından teyit edilmesi ve Avrupa Komisyonu'nun son duruma yönelik değerlendirmede bulunması şeklinde ilerlemektedir.
- İşleyişte AB tarafında uygulama ve müzakereden sorumlu kurum Avrupa Komisyonu'dur. Komisyon, ilgili kriterlerin tamamının karşılanması halinde 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü'ne ilişkin değişiklik önerisini hazırlar ve AB Konseyi'ne sunar.
- Karar alma organı ise üç Batı Balkan ülkesi (Sırbistan, Makedonya ve Karadağ) için AB Konseyi, iki Batı Balkan ülkesi (Arnavutluk ve Bosna Hersek) için ise AB Konseyi ile birlikte Avrupa Parlamentosu olmuştur. Karar alma merciindeki değişikliğin sebebi, 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'dır.
- Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte Avrupa Parlamentosu, herhangi bir ülkeye vize serbestliği verilmesi kararında AB Konseyi'ne eş değer güce sahip olmuştur. AB Konseyi vize serbestliği kararı için nitelikli oy çokluğuna ihtiyaç duyarken, Parlamento'da basit oy çokluğu şartı aranır.
- Süre olarak bakıldığında vize yol haritası müzakereleri, Makedonya için neredeyse bir yılda, Karadağ ve Sırbistan için yaklaşık iki yılda, Arnavutluk ve Bosna Hersek için ise üç yılda tamamlanmıştır.
- AB Konseyi beş Batı Balkan ülkesi için, iki kere 539/2001 sayılı Tüzükte değişiklik yapmış ve teknik olarak tüzüğün Kara Liste'sindeki beş ülkeyi, Beyaz Liste'ye aktarmıştır.
- Vize serbestliği yol haritası sürecinde beş Batı Balkan ülkesi öngörülen kriterleri yerine getirmek için kapsamlı yasal düzenlemeler yapmış, uygulamaya dönük hareket planları oluşturmuş ve farklı ülkeler ile geri kabul anlaşmaları imzalamıştır.
- İlgili hükümetler, vize yol haritalarında öngörülen kriterlerin karşılanmasına ilişkin durumu hazırlık raporları ile Avrupa Komisyonu'na sunmuş, Avrupa Komisyonu bu hazırlık raporları ve gerçekleştirdiği alan ziyaretleri ile durumu teyit etmiştir. Kimi ülkelere kriterlerin karşılanması için ek bilgi ve düzenlemeler istenmiş, bunların güncellenmiş raporlar ile sunulması talep edilmiştir.

- Bu çerçevede Makedonya, Sırbistan ve Karadağ, Avrupa Komisyonu'na birer hazırlık raporu sunmuştur. Avrupa Komisyonu da Makedonya için bir, Karadağ ve Sırbistan için ise ikişer değerlendirme raporu yayımlamıştır. Bu üç ülke için süreç, söz konusu hazırlık raporları ve değerlendirme raporlarının takas edilmesi ile tamamlanmıştır.
- Avrupa Komisyonu, 2009 yılı ortasında üç ülke için (Makedonya, Sırbistan, Karadağ) 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü değişiklik teklifini AB Konseyi'ne iletmış, Konsey 30 Kasım 2009 tarihli 2979'uncu toplantısında değişikliği karar bağlamıştır.
- Değişiklik teklifinin 19 Aralık 2009 tarihinde AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanıp yürürlüğe girmesi ile üç Batı Balkan ülkesinin vatandaşlarına vize mecburiyeti kalkmıştır.
- Arnavutluk ve Bosna Hersek için ise süreç bir yıl daha uzun sürmüştür. Bunun başlıca nedenleri arasında, 1 Aralık 2009 tarihinde Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile Avrupa Parlamentosu'nun karar alma mekanizmasında AB Konseyi ile eşit rol oynamaya başlaması; üç ülkeye vize serbestliği verilmesi ardından bu ülkelerden AB Üye Ülkelerine olan iltica başvuru sayısındaki artış ve Arnavutluk ile Bosna Hersek'in vize yol haritalarında öngörülen kriterleri karşılamada gösterdiği görece yavaş seyir sayılabilir.
- Arnavutluk ve Bosna Hersek, Avrupa Komisyonu'na tüm süreçte ikişer hazırlık raporu sunmuştur. Avrupa Komisyonu da her iki ülke için altışar değerlendirme raporu yayımlamıştır.
- Arnavutluk ve Bosna Hersek deneyimlerinde Avrupa Parlamentosu, sürecin daha en başından, bu iki ülkeye ayrımcılık yapılmaması çağrısında bulunmuş ve bu mesajı sürekli tekrarlamıştır. Lizbon Antlaşması sonrasında gücü artan Parlamento, bu talebini karar alma sürecinde de göstermiştir.
- Avrupa Komisyonu, 2010 yılı ortasında iki ülke için (Arnavutluk ve Bosna Hersek) 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü değişiklik teklifini AB Konseyi'ne iletmış, Konsey ise 8 Kasım 2010 tarihli 3043'üncü toplantısında değişikliği karara bağlamıştır.
- Değişiklik teklifinin 15 Aralık 2010 tarihinde AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanıp yürürlüğe girmesiyle, iki Batı Balkan ülkesinin vatandaşlarına da vize mecburiyeti kalkmıştır.
- Beş Batı Balkan ülkesi için süreç tamamlandığında, vize muafiyeti, AB genelinde hiçbir kısıtlama olmadan serbest dolaşım anlamına gelmemektedir. Bu hak sadece biyometrik pasaport sahibi kişilerin, altı aylık sürede doksan günü aşmayan ziyaretleri ile sınırlıdır. Ayrıca tüm ülkelerin vatandaşları, AB sınırlarına giriş ve çıkışta Schengen Sınır Kodu yükümlülüklerini karşılamakla mükelleftir.
- 2009 ve 2010 yılları sonunda beş Batı Balkan ülkesi vatandaşlarına vize zorunluluğu kalkarken, sürece bu ülkeler ile aynı anda başlayan Kosova, bölgede kaderine terk edilen tek ülke olmuştur. Kosova ile süreç ancak 2012 yılı ortasında yeniden başlatılmıştır.
- Kosova'nın özel durumu ile doğrudan bağlantılı olan bu "yalnız bırakılma" sonrasında, ülkeye yol haritasının verilmesi ile süreç başlatılmıştır. Ancak Kosova'ya iletilen yol haritası, diğer komşu ülkelere sunulan haritalar ile karşılaştırıldığında, büyük farklar içermektedir.
- AB, yeniden başlayan süreçte Kosova'nın daha fazla kriteri yerine getirmesini talep etmiştir. Bunun nedenleri arasında Kosova'nın vize serbestliğine ilişkin daha sınırlı hazırlığının bulunması, AB'nin vize duvarlarını yeni doğmuş bir ülke için kaldırma niyetinin olmaması ve Avrupa Komisyonu'nun daha katı ve sıkı kurallar belirleyerek, birinci ve ikinci dalga vize serbestliğinden şikâyetçi olan Üye Devletleri rahatlatmak istemesi sayılabilir.
- Kosova özelinde ayrıca, yol haritasının tüm Üye Devletlere müzakerelere katılma ve müzakerelerde doğrudan söz hakkına sahip olma yetkisi vermesi, belki de bu ülke özelinde hazırlanan yol haritasının en tartışmalı konusudur. Böylece, siyasi olarak bu ülkeyi tanımlayan Üye Devletlerin bile gerektiğinde vize serbestliği sürecini bloke etmesi söz konusu olmuştur.

- Beş Batı Balkan ülkesine serbestliğin verilmesi sonrası dönem, belki de sürecin tamamından çok daha tartışmalı geçmiştir. Birinci dalga vize serbestliğinin hemen ardından kimi Üye Devletler, üç Batı Balkan ülkesinden kendilerine yapılan yüksek sayıdaki iltica başvurusu nedeniyle, durumdan duydukları tedirginliği dile getirmeye başlamıştır. Bu ülkelerin başını Almanya, Hollanda, Fransa, Belçika ve İsveç çekmektedir.
- Gerçekten de ilk vize serbestliği dalgası sonrasında, özellikle Makedonya ve Sırbistan’dan AB Üye Ülkelerine yapılan sığınma başvurularında hızlı bir yukarı seyir gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, asılsız iltica başvuruları sayısında da yüksek bir artış olmuştur.
- Avrupa Komisyonu, artan tedirginlikleri gidermek için tüm Batı Balkan ülkelerinde vize serbestliği sürecinin yakından takip edileceği bir izleme mekanizması kurulmasını önermiştir. İzleme mekanizması çerçevesinde, başta Avrupa Komisyonu olmak üzere tüm Avrupalı kurumlar, Üye Devletler ve ilgili Balkan ülkelerinin hükümetlerinin katılımıyla bir acil danışma mekanizması tasarlanmış ve Üye Devletlerin, iltica başvurularında hızlı artış olması halinde süreci askıya alabilmesine bile olanak sağlayan bir emniyet düğmesi oluşturulmuştur.
- İzleme mekanizması çerçevesinde Avrupa Komisyonu, 2012 yılı sonu itibarıyla Batı Balkan ülkelerine dönük üç takip raporu yayımlamıştır. Yayımlanan her rapor, Avrupa Komisyonu, Üye Devlet, Batı Balkan ülkeleri hükümetleri ve ilgili kurumları, AB Dönem Başkanlıkları, FRONTEX, EUROPOL, PCC SEE ve EUROJUST temsilcilerinden oluşan geniş katılımlı heyetlerin görüşleri ile oluşturulmuştur.
- Mayıs 2011’de yayımlanan ilk rapordan Ağustos 2012’de yayımlanan son rapora kadar Avrupa Komisyonu, kimi Üye Devletlerin artan sığınmacı talepleri sayısı ile asılsız iltica başvurusundaki sıçramadan kaynaklanan endişelerini gidermeye çalışmıştır. Bunun için her takip raporunda, bir öncekinden daha katı izleme ve kontrol mekanizmalarına yer verilmiştir. Böylece Komisyon, sürecin devam ederken, kontrolün hala kendi elinde olduğu izlenimini Balkan ülkelerine göstermeye çalışmıştır.
- Hiç şüphesiz Mayıs 2011 tarihli ilk takip raporunun yayımlanmasından sadece bir hafta önce (başka bir deyişle ikinci vize serbestliği dalgasının başlamasından altı ay sonra), 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü’ne eklenen “Koruma Maddesi”, Komisyon’un Batı Balkan ülkelerine deyim yerindeyse “aba altından sopa göstermek” için icat ettiği en kritik tedbirdir. “Koruma Maddesi”ne takip raporlarında yapılan atıflar, her seferinde daha sert bir hal almıştır.

DIĞER COĞRAFYALAR

- AB'nin Balkan coğrafyasında yürüttüğü vize serbestliği süreci, ilerleyen yıllarda AB'nin Komşuluk Politikası çerçevesinde yakınlaşmaya başladığı diğer coğrafyalarda da uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda AB, Doğu Ortaklığı çerçevesinde altı ülke ile (Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna) vize serbestliği diyalogu başlatmıştır.
- Balkan ülkeleri ile Doğu Ortaklığı ülkelerine yönelik vize serbestliği stratejilerindeki en temel fark, AB'nin doğu komşusu altı ülke için açık uçlu ve nihai hedef olan vize serbestliğinin daha uzun vadede gerçekleşeceği bir süreci öngörmüş olmasıdır. Doğu Ortaklığı ülkelerine iletilen yol haritalarına “vize serbestliğine yönelik eylem planı” adı verilmesi bile bunun bir göstergesidir. AB ayrıca, söz konusu ülkeler için tasarladığı süreçte, Balkan coğrafyasından farklı olarak iki aşamalı bir strateji öngörmüştür. Bu strateji ile AB, önce söz konusu ülkelerdeki yasal değişiklikleri görüp teyit etmek, ardından uygulanmasını yakından takip etmek istemiştir. Hatta Komisyon, bir aşamadan bir diğerine geçiş kararını bile Konsey'e bırakarak, bu kararda Üye Devletlerin söz hakkına sahip olmalarını istememiştir.
- Aynen Balkan coğrafyasında olduğu gibi Doğu Ortaklığı ülkelerinde de süreç, ülkelerin farklı ilerleme hızlarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu çerçevede Ukrayna ve Moldova, en fazla ilerlemeyi gösteren ülkeler olmuştur ki sadece bu iki ülke Komisyon'dan eylem planlarını alabilmiştir. Geriye kalan dört ülke ile süreç halen vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşması müzakereleri noktasında bulunmaktadır.
- Ukrayna ve Moldova'ya sunulan eylem planları ve Komisyon'un bu iki ülkeye yönelik değerlendirmeleri göz önüne alındığında ise Kosova ile başlayan “kuralların daha sıklaştırması” ilkesinin devam ettiği görülmektedir. Komisyon, bu iki ülkeden daha fazla ve daha ayrıntılı kriterlerin yerine getirilmesini talep etmekle beraber, izleme ve takip süreçlerini de sıkılaştırmaktadır.
- AB, Doğu Ortaklığı ve Avrupa Komşuluk Politikası'na dâhil olmamakla birlikte Rusya ile de vize serbestliğine ilişkin müzakereleri sürdürmektedir. Ancak bu ülke ile yürütülen süreç, Balkan ülkelerine göre teknik olmanın ötesinde, çok daha siyasi bir hal almıştır.
- Aynı şekilde AB'nin Türkiye ile yürütmeye başlayacağı sürecin de teknik boyutu, daha şimdiden siyasetin gölgesinde kalmıştır. Başka bir deyişle teknik müzakereler bürokrasinin ve diplomasinin temel malzemesi haline gelmiştir.

BITİRİRKEN

Türk vatandaşları 30 yılı aşkın bir süredir AB topraklarına girerken vizeye tâbidir.

Zamanında geçici bir tedbir olarak uygulanmaya başlayan vize, artık bizlerin ve Avrupalıların normalleştirdiği bir uygulama halini almıştır.

AB topraklarında yasal bir dakika geçirmek için Türk vatandaşları; iş insanları, öğrenciler, akademisyenler, kamu görevlileri, emekliler.. AB'nin bundan 30 yıl önce inşa ettiği vize duvarlarını aşmak zorundadır.

Bu duvar, her geçen gün biraz daha kalınlaşmakta, aşılması zor bir hal almaktadır.

Hâlbuki kâğıttan duvarların aşılması, geçilmesi gerekir. Çünkü ancak duvarlar aşıldığında, kişi, içinde bulunduğu toplumu ve beraberinde tüm insanlığı değiştirebilir.

Duvarları aşabilmek ise ancak karşılıklı konuşma ile olur: Duvarların arkasından konuşmakla olmaz.

İşte bu yayın; duvarları aşabilmek için son 30 yılını duvarların arkasından konuşarak müzakere eden bir ülkenin, yakın gelecekte karşılaşması muhtemel senaryolardan bir veya birkaçının hikâyesidir.

Bu yayın; duvarları, duvarlar olmadan konuşarak aşabilen beş Batı Balkan ülkesinin hikâyesidir.

Bu yayın; bir yanda AB'nin duvarları kaldırırken diğer yanda yeni duvarlar örmek istemesinin hikâyesidir.

Bu yayın; yüzyıllar boyunca bireyleri, aileleri, toplumları birbirinden ayırmak için inşa edilen duvarların, modern bir hikâyesidir.

Bu yayın; modern çağın kâğıt duvarlarının hikâyesidir.

Hiç şüphesiz, AB'nin son on yılda komşu coğrafyalar ile yürüttüğü vize serbestliğine yönelik süreçler siyasetin, diplomasinin, bürokrasinin, ekonominin ve kültürel etkileşimin en canlı, en hareketli ve en tartışmalı konularından biridir.

Hiç şüphesiz, AB'nin yürüttüğü süreç kimine göre başarının; kimine göre ise ayrımcılığın hikâyesidir.

Ancak her ne olursa olsun Balkan deneyimi, önümüzdeki dönemde Avrupa'nın mevcut ülkelere ile veya yeni coğrafyalarda yürütmeye devam edeceği müzakereler için bir yol haritası; bir modeldir.

Bu çerçevede, bu modelin iyi algılanması ve anlaşılması, bu müzakereleri halen yürüten veya ileride yürütmesi muhtemel ülkeler için önemli bir gereksinimdir.

Hiçbir süreç mükemmel değildir ve mükemmel olması da beklenmemelidir.

Zaten süreç, özünde ileriye gitmeyi, değişimi, giderek mükemmelleştirmeyi içerir. Dolayısıyla Balkan ülkelerine yönelik bu süreci, "kutsal kitap" olarak kabul etmeyerek; ancak geçmiş deneyimlerden dersler çıkartarak ilerlemek gerekir.

Bizim bu uzun ve halen mükemmel olmayan süreçten çıkarttığımız dersler bunlar.

Her okuyanın yeni dersler çıkartması ve süreci layık olduğu mükemmelliğe ulaştırması temennisiyle...

Melih Özsöz

SON SÖZ

Henüz söylenmedi...

Keşke söylenseydi...

Keşke bir son söz yazıp vize dosyamızın kapandığını duyurabilseydik. Ama ne yazık ki Türkiye'nin vizesiz dolaşım sürecine ilişkin olarak AB tarafından hazırlanan yol haritasının ışığında, diğer ülkelerin yol haritalarının irdelendiği bu çalışmadan benim çıkardığım tek bir sonuç var: Türk vatandaşlarının AB ülkelerine vizesiz girişi için uzunca bir süre daha beklememiz ve her zaman olduğu gibi diğer ülkelerden daha fazla gayret sarf etmemiz gerekecek.

Yine de kat edilen yol azımsanmamalı. İktisadi Kalkınma Vakfı olarak, vize konusunu öncelikli dosyalarımız arasına aldığımız 2007 yılında, toplum olarak, "vize sorunu" olarak adlandırdığımız konunun tam tanımını ve boyutlarını dâhi bilmiyorduk. Oysa bugün geldiğimiz noktada, değil kendi vize sorunumuza tüm boyutlarıyla hâkim olmak, AB'nin politika ve uygulamalarını, yani bir anlamda diğer ülkelerin vize sorunlarını da karşılaştırmalı olarak değerlendirip, hakkıyla eleştiren çalışmalar hazırlayabiliyoruz. Toplumumuz, bu konuda daha bilinçli ve bilgili; siyasetimiz ve bürokrasimiz konuyla daha ilgili ve haliyle AB üzerinde daha güçlü bir baskı oluşturma imkânına sahibiz.

Tam üyelik hedefi ötelendikçe, vizesiz dolaşım vatandaşlarımız açısından daha da fazla istenir oldu. Bu konuda hem hukuki hem de siyasi alanda ısrarlı çabalar sürdürülüyor ama bir şeyi unutmayalım: Nihai karar siyasi alanda alınacak. AB siyasetinin, Türkiye'nin avantaj kazanmaya başladığı hukuki alanı etkileme çabası içinde olduğunun dâhi işaretlerini alıyoruz. Konunun teknik, bürokratik, diplomatik, adli yönleri ile ilgili en mükemmel çalışmaları tamamlasak dâhi, siyasi ortam müsait olmadığı takdirde AB, Türk vatandaşları için vizesiz dolaşım hakkını tanımayacaktır. Ve yine ne yazık ki, bugün bu olumlu siyasi ortamın çok uzağındayız.

M. Haluk Nuray

İktisadi Kalkınma Vakfı Brüksel Temsilcisi

KAYNAKLAR

ANTLAŞMALAR	
TARİH	KAYNAK
2007	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:124:0022:0040:EN:PDF
2007	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0066:0083:EN:PDF
2007	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0026:0044:EN:PDF
2007	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0007:0024:EN:PDF
2007	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0046:0064:EN:PDF
1997	http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html
2007	http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML
1992	http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html
1985	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922%2802%29:EN:NOT
2007	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0085:0095:EN:PDF
2007	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0097:0107:EN:PDF
2007	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0137:0147:EN:PDF
2007	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0125:0135:EN:PDF
2007	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:334:0137:0147:EN:PDF

AB KONSEY TÜZÜKLERİ	
TARİH	KAYNAK
25 Eylül 1995	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995R2317:EN:HTML
15 Mart 2001	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:081:0001:0007:EN:PDF
30 Kasım 2009	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:336:0001:0003:EN:PDF
28 Ekim 2010	http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/10/pe00/pe00050.en10.pdf

ANTLAŞMALAR			
TARİH	İÇERİK	KAYNAK	
AB-Batı Balkanlar Zirvesi	Selânik Gündemi	http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/misc/76291.pdf	
AB Liderler Zirvesi	Lahey Programı	http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/82534/pdf	
AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi		http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/91641.pdf	
AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi		http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/94804.pdf	
AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi		http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/97556.pdf	
AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi		http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/98460.pdf	
AB Bakanlar Konseyi Kararı		http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/09/st15/st1521.en09.pdf	
AB Adalet ve İçişleri Konseyi		http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-09-355_en.htm	
AB Adalet ve İçişleri Konseyi		http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/117609.pdf	
AB Adalet ve İçişleri Konseyi		http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/122516/pdf	
Prag Doğu Ortaklığı Zirvesi	Ortak Deklarasyon	www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf	

AVRUPA KOMİSYONU				
	BELGE NUMARASI	TARİH	KAYNAK	
Genişleme Stratejisi ve 2007-2008 Dönemindeki Temel Zorluklar	COM(2007) 663	6 Kasım 2007		http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_en.pdf
Batı Balkanlar: Avrupa Perspektifinin Güçlendirilmesi	COM (2008) 127	5 Mart 2008		http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/balkans_communication/western_balkans_communication_050308_en.pdf
AB Geri Kabul Anlaşmalarının Değerlendirmesi, Avrupa Komisyonu'ndan Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'ne Tebliğe eşlik eden Komisyon Personeli Çalışma Belgesi		2011		http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2011:0211:FIN:EN:PDF
Komisyon Değerlendirmesi (Makedonya)	SEC (2011)	24 Kasım 2008		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20FYROM.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Makedonya)		18 Mayıs 2009		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20FYROM%20updated%20visa%20assessment%2018%20May.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Sırbistan)		24 Kasım 2008		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Serbia.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Sırbistan)		18 Mayıs 2009		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Serbia.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Sırbistan)		19 Kasım 2009		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20assessment%20Montenegro%20and%20Serbia%20-%2019%20November%202009.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Karadağ)	SEC(2009)/1611	24 Kasım 2008		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Montenegro.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Karadağ)		18 Mayıs 2009		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Montenegro.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Karadağ)	SEC(2009)/1611	19 Kasım 2009		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20assessment%20Montenegro%20and%20Serbia%20-%2019%20November%202009.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Arnavutluk)		24 Kasım 2008		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Albania.pdf

Komisyon Değerlendirmesi (Arnavutluk)	18 Mayıs 2009		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Albania%20updated%20visa%20dialogue%20assessment%2018%20May.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Arnavutluk)	19 Kasım 2009	SEC(2009)/1611	http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20assessment%20Montenegro%20and%20Serbia%20-%2019%20November%202009.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Arnavutluk)	27 Kasım 2009		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Visa%20assessment%20Albania%20271109.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Arnavutluk)	19 Nisan 2010		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Albania%20assessment%2019%20April%202010.pdf
Komisyon Sözlü Değerlendirmesi (Arnavutluk)	2 Eylül 2010		http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_Albania%20-%20Summary%20of%20achievements%20-%20February%202010.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Arnavutluk)	14 Eylül 2010	Sec(2010)/1085	http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Albania%20and%20Bosnia%20assessment%2014%20September%202010.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Bosna-Hersek)	24 Kasım 2008		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Bosnia.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Bosna-Hersek)	18 Mayıs 2009		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Albania%20updated%20visa%20dialogue%20assessment%2018%20May.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Bosna-Hersek)	19 Kasım 2009	SEC(2009)/1611	http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20Assessment%20Montenegro%20and%20Serbia%20-%2019%20November%202009.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Bosna-Hersek)	27 Kasım 2009		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Bosnia%202009%20Visa%20Road%20Map%20Map%20assessment%20-%20November.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Bosna-Hersek)	19 Nisan 2010		http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Bosnia%20assessment%2019%20April%202010.pdf

Komisyon Sözlü Değerlendirmesi (Bosna-Hersek)		2 Eylül 2010	http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=480
Komisyon Değerlendirmesi (Bosna-Hersek)		14 Eylül 2010	http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Albania%20and%20Bosnia%20assessment%2014%20September%202010.pdf
Birinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu	10997/11	30 Mayıs 2011	http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st10/st10997.en11.pdf
İkinci Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu	SEC(2011) 1570	9 Aralık 2011	http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st18/st18399.en11.pdf
Üçüncü Vize Serbestliği Sonrası Takip Raporu	COM(2012) 472	28 Ağustos 2012	http://euro-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=com:2012:0472:FIN:EN:PDF
Avrupa Komisyonu'nun İçişlerinden Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström'ün mektubu		20 Eylül 2011	http://www.statewatch.org/news/2011/nov/eu-ngos-letter-commission-er-malmstrom-visa-wb.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Ukrayna)	SEC(2011) 1076	16 Eylül 2011	http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/news/intro/docs/20110920/ua_vlap_1st_progress_report_sec_2011_1076_f_en_document_tra-vail_service.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Ukrayna)	SWD(2012) 10	9 Şubat 2012	http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/news/intro/docs/20120209/ua_2nd_pr_vlap_swd_2012_10_final.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Moldova)	SEC(2011) 1075	Eylül 2011	http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/news/intro/docs/20110920/md_vlap_1st_progress_report_sec_2011_1075_f_en_document_tra-vail_service.pdf
Komisyon Değerlendirmesi (Moldova)	SWD(2012) 12	Eylül 2012	http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/news/intro/docs/20120209/md_2nd_pr_vlap_swd_2012_12_final.pdf

AVRUPA PARLAMENTOSU		
	TARİH	KAYNAK
Avrupa Parlamentosu Görüşü	12 Kasım 2009	http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2009-0062&language=EN&ring=A7-2009-0042#BKMD-1
Avrupa Parlamentosu Deklarasyonu	12 Kasım 2009	http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=EN&reference=A7-0256/2010
Avrupa Parlamentosu Sivil Haklar ve Özgürlükler Komitesi Tarafından Avrupa Komisyonu'na Gönderilen Mektup	23 Şubat 2010	http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/dsee/dv/0421_13_/0421_13_en.pdf
Avrupa Parlamentosu Oylama	7 Ekim 2010	http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TC+P7-TC1-COD-2010-0137+0+DOC+PDF+V0//EN
Avrupa Parlamentosu Oylama	12 Kasım 2009	http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=PV&reference=20101007&secondRef=ITEMI-009-02&language=EN&ring=A7-2010-0256

ÜLKELERE AİT KAYNAKLAR		
TARİH	KAYNAK	
Yabancılar Yasası	Makedonya	http://www.mvr.gov.mk/Uploads/zakon%20za%20strancite.pdf
2004 Tarihli Seyahat Belgeleri Yasası'nda Yapılan Değişiklikler	Makedonya	http://www.mvr.gov.mk/Uploads/izmenuvanje%20i%20dopolnuvanje%20na%20pravilnikot%20za%20obrascite%20na%20patnite%20ispravi%20i%20vizi.pdf
Devlet Sınırları Yasası	Sırbistan	http://imldb.iom.int/viewDocument.do?id=%7B0D19C408-EFCB-4F4B-BA98-61449B6472D9%7D
Seyahat Belgeleri Yasası	Sırbistan	http://www.mup.gov.rs/domino/zakoni.nsf/Law%20on%20Travel%20Documents.pdf
Yabancılar Yasası	Sırbistan	http://www.unhcr.org/refworld/type,LEGISLATION,,SRB,4b5d715a2,0.html
Geri Kabul Kapsamında Sırbistan'a İade Edilen Kişilerin Yeniden Entegrasyonuna İlişkin Strateji ve Eylem Planı	Sırbistan	http://www.kirs.gov.rs/docs/Readmission_strategy.pdf
Yabancılar Yasası	Karadağ	http://www.questionnaire.gov.me/Annexes/Annex172.pdf
Yabancılar Yasası (Tadil Edilmiş)	Karadağ	http://www.questionnaire.gov.me/Annexes/Annex172.pdf
Sınır Kontrolleri Yasası	Karadağ	http://www.skupstina.me/cms/site_data/2/ZAKON%20O%20GRANICNOI%20KON-TROLI.pdf
Seyahat Belgeleri Yasası	Karadağ	http://www.skupstina.me/cms/site_data/23_%20SAZIV%20ZAKONI/ZAKON%20O%20PUTNIM%20ISPRAVAMA.pdf
Devlet Sınırlarının Kontrolü ve Denetimi Yasası	Arnavutluk	http://www.asp.gov.al/images/pdf/eng_ligje/24.01.2008.Law_on_State_Border_Control_and_Surveillance-ENG.pdf
Yabancılar Yasası	Arnavutluk	http://www.asp.gov.al/index.php?option=com_content&view=article&id=299:ligj-per-te-huajt&catid=95:kufiri-a-migracioni&Itemid=262
Yeni Yabancılar Yasası	Arnavutluk	http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/6685
2010-2015 Dönemi İçin Geri Kabul Kapsamında Arnavutluk'a İade Edilen Arnavutluk Vatandaşlarının Yeniden Entegrasyonuna İlişkin Strateji	Arnavutluk	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_whitelist_project_Strategy%20on%20Reintegration%20of%20Returned%20Albanian%20Citizens%202010-2015.pdf
Birinci Hazırlık Raporu İlk Güncellemesi	Arnavutluk	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_Albania%20Additional%20Information%20%2812%20Jan%202009%29%20%28annexes%20included%29.pdf
İkinci Hazırlık Raporu	Arnavutluk	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_Albania%20Additional%20Information%20%2812%20Jan%202009%29%20%28annexes%20included%29.pdf
İkinci Hazırlık Raporu İlk Güncellemesi	Arnavutluk	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_Albania_VL_report_2_November_2009.pdf

İkinci Hazırlık Raporu İkinci Güncellemesi	Arnavutluk	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_ALBANIA%20final_report_VL_16_November_2009.pdf
Blok 1 ve Blok 2'ye ilişkin gelişmeler	Arnavutluk	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_VL_Albania_updated_report_29_January_2010_block_2_3_with_annexes.pdf
Kalan Kriterlere İlişkin Gelişmeler	Arnavutluk	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_whitelist_report%2025%20lune%20VL%20en.pdf
Seyahat Belgeleri Yasası (Tadil Edilmiş)	Bosna-Hersek	http://mup.ks.gov.ba/sites/mup.ks.gov.ba/files/Zakon%20o%20putnim%20ispravama%20BiH.pdf
Yabancıların ve Mültecilerin İkamet ve Hareketine İlişkin Yasa (Tadil Edilmiş)	Bosna-Hersek	http://www.msb.gov.ba/Zakoni/zakoni/?id=3512
Yabancıların ve Mültecilerin İkamet Ve Hareketine İlişkin Yasa	Bosna-Hersek	http://www.ecoi.net/file_upload/1504_1216737749_law-on-movement-and-stay-of-alien-and-asylum.pdf
Yabancıların Bosna-Hersek Topraklarından Çıkarılması ve Denetimine İlişkin İç Tüzük	Bosna-Hersek	http://www.unhcr.org/refworld/topic,4565c2252,459d2f5b2,4d36b5fd2,0,,,BIH.html
Sınır Kontrolleri Yasası	Bosna-Hersek	http://www.granpol.gov.ba/propisi/zakoni/?cid=30,1,1
Birinci Hazırlık Raporu İlk Güncellemesi	Bosna-Hersek	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_BiH%20Additional%20Report%20%2810%20Jan%202009%29.pdf
İkinci Hazırlık Raporu	Bosna-Hersek	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_BiH%202nd%20readiness%20report%20for%20visa%20liberalisation.pdf
İkinci Hazırlık Raporu İlk Güncellemesi	Bosna-Hersek	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_UPDATED%202nd%20READINESS%20REPORT%20FOR%20VIZA%20LIBERALIZATION.pdf
Kalan Kriterlere Yönelik Bosna-Hersek Hükümeti Raporu	Bosna-Hersek	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_bosnia_UPDATE%20OF%20FURTHER%20MEASURES.pdf
Kalan Kriterlere Yönelik Bosna-Hersek Hükümeti Raporu	Bosna-Hersek	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_Bosnia%20visa%20update%209%20March%202010.pdf
Kalan Kriterlere Yönelik Bosna-Hersek Hükümeti Raporu	Bosna-Hersek	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_white_list_project_Bosnia%20visa%20update%20April%202010.pdf
Kalan Kriterlere İlişkin Gelişmeler	Bosna-Hersek	http://www.esiweb.org/pdf/schengen_whitelist_report_BiH%20report%2025%20June%202010.pdf
Vize Serbestliğine Yönelik Eylem Planı'nın Uygulanmasına İlişkin Hareket Planı	Ukrayna	http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/494/2011?test=4/UMFPEGznhh/1D.ZI/WVC1A-Hl4dQs80msh8le6
Vize Serbestliğine Yönelik Eylem Planı'nın Uygulanmasına İlişkin Hareket Planı	Moldova	http://www.azi.md/uploads/docs/11/4d5e41b3ccb3a.pdf

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ		
	TARİH	KAYNAK
"Does it really matter? Visa facilitation in the Western Balkans: Monitoring of the New Agreements"	ECAS	http://www.ecas-citizens.eu/content/view/138/146/
"Lets abolish visas"	Citizens' Pact for South Eastern Europe	http://www.citizenspact.org/new/index.php?option=com_content&task=category&sectionid=4&id=19&Itemid=31
İkinci Hazırlık Raporu İlk Güncellemesi	İKV	http://www.ikv.org.tr

DİĞER BELGELER		
TARİH	KAYNAK	
2008	http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Roadmap%20Albania.pdf	Vize Serbestliğine İlişkin Yol Haritası (Arnavutluk)
2008	http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Roadmap%20Bosna-Hersek.pdf	Vize Serbestliğine İlişkin Yol Haritası (Bosna-Hersek)
2008	http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Roadmap%20Serbia.pdf	Vize Serbestliğine İlişkin Yol Haritası (Sırbistan)
2008	http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Roadmap%20Montenegro.pdf	Vize Serbestliğine İlişkin Yol Haritası (Karadağ)
2008	http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Roadmap%20Macedonia.pdf	Vize Serbestliğine İlişkin Yol Haritası (Makedonya)
2012	http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/eu_travel/visa_liberalisation_with_kosovo_roadmap.pdf	Vize Serbestliğine İlişkin Yol Haritası (Kosova)
2011	http://novisa.com.ua/upload/file/EU-Ukraine-Action-Plan.pdf	Vize Serbestliğine Yönelik Eylem Planı (Moldova)
2010	http://novisa.com.ua/upload/file/EU-Ukraine-Action-Plan.pdf	Vize Serbestliğine Yönelik Eylem Planı (Ukrayna)

MAKALELER			
	KAYNAK	TARİH	KAYNAK
Zeynep Özler İlke Toygür	FRIDE "Visa-free travel: Is it working as an EU foreign policy tool"	Nisan 2011	http://www.fride.org/publication/901/visa-free-travel--is-it-working-as-an-eu-foreign-policy-tool
Alexandra Stiglmayer	Batory Foundation "Learning from the Western Balkans experience"	Mart 2011	http://visa-free-europe.eu/2011/03/learning-from-the-western-balkans-experience/
	CHACIPE "Selective Freedom: The visa liberalisation and restrictions on the right to travel in the Balkans"	Haziran 2012	http://www.romarights.files.wordpress.com/2012/07/chacipe_visa_liberalisation_report_270612.pdf

GAZETELER			
KAYNAK	BASLIK	TARİH	KAYNAK
EUBUSINESS.COM	"Rejected asylum-seekers attack media on return to Macedonia"	Şubat 2011	http://www.eubusiness.com/news-eu/macedonia-germany.8k0
ALSAT.COM	"Macedonian Asylum Seekers Arrive From France"	5 Mart 2008	http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/balkans_communication/western_balkans_communication_050308_en.pdf
Şubat 2011	http://www.balkaninsight.com/en/article/group-of-macedonian-asylum-seekers-arrives-from-france	2011	http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2011:0211:FIN:EN:PDF
EURACTIV.COM	"Europe hit by scores of Western Balkan asylum seekers"	Kasım 2010	
DPA.COM	"Serbia, Macedonia's EU Visa freedom under threat"	Haziran 2011	http://www.dpa.com

Kapak gorselleri hakkında

Osman Bozkurt'un *The Collection #02 - #10* başlıklı eseri, pasaport verme yetkisine sahip Türk kamu kurumlarından toplanan fotoğraflardan oluşan bir tür katalogdur. Pasaport sahibi kişilerin pasaportlarında kullanılmak üzere kesilmiş fotoğraflardan kalan parçalar, sanatçı tarafından; fiziksel özellikleri, ayrıntılar, kılık kıyafetlerine göre sınıflandırılmış, müze sunum ve arşivleri için kullanılan haşere sergi ünitelerinde sergilenmiştir. Sanatçı tarafından hazırlanan enstalasyon, 30 Eylül-27 Kasım 2011 tarihlerinde İngiltere'nin Manchester şehrinde düzenlenen Asya Trienali'nde, sanatçı Didem Özbek'in de yer aldığı ve Lora Sarıaslan'ın küratörlüğünde gerçekleştirilen *Life in the UK / Balance of Probabilities* başlıklı sergide gösterilmiştir.

Bir dış politika aracı olarak vize serbestliği stratejisi ile AB, bir yanda kendi iç ve dış güvenliğini teminat altına alırken, diğer yanda komşu ülkelerdeki demokratikleşme süreçlerini doğrudan etkileme yolunu seçmiştir. AB, genişleme sürecinde aday ülkelere uyguladığı "koşulluluk" mekanizmasının bir benzerini, bu yeni stratejisinde uygulamıştır. Kuralları AB tarafından önceden belirlenmiş bir süreç karşılığında, komşu ülke vatandaşlarına uygulanan vizenin önce kademeli olarak kolaylaştırılması, sonrasında da kalkması şeklinde işleyen bu süreç, AB'nin dış politikada uyguladığı önemli bir araç haline gelmiştir. Bu araç AB'nin komşuluk politikasının gücünü açık bir şekilde ortaya koyarken, AB'ye yumuşak ve normatif pazarlık gücü de kazandırmıştır.

AB üyesi ülkelere girişte Türk vatandaşlarına uygulanan vize zorunluluğunun ortaya çıkarttığı ciddi sorunlar, İktisadi Kalkınma Vakfı tarafından uzun süredir gündeme getiriliyor. Türkiye gibi 1963 yılından bu yana AB ile ortaklık ilişkisi içinde bulunan, 1999 yılından beri aday ve 2005 yılından beri de katılım müzakerelerini yürüten bir ülkenin vatandaşlarına vize uygulanması, AB bütünleşmesinin ruhuna aykırıdır.

İktisadi Kalkınma Vakfı olarak, son derece haksız bulduğumuz ve Ortaklık Hukukuna aykırı olduğunu düşündüğümüz vize uygulaması konusunda, "*ne yapabiliriz?*" sorusuna yanıt olarak, bugüne kadar çok farklı çalışmalar gerçekleştirdik. Bu çalışmaların en güncel halkası olarak hazırlanan "Batı Balkan Ülkelerinde Vize Serbestliği Süreci: Vize Kolaylaştırma, Geri Kabul, Yol Haritası ve Vize Serbestliği" başlıklı yayın, Türkiye'ye vize serbestliğine yönelik yol haritasının verilmesi ile birlikte yaşanacak yeni tartışmalarda, ciddi bir başvuru kaynağı oluşturması için hazırlandı.

